ڕێبەری توێژەری زانستی
لە ناونیشان بۆ بڕوانامە

هەنگاوەکان، قۆناغەکان،شێواز ، بژاردەکان، کەلوپەل، هۆکارەکان، نوسین

بۆ قوتابیانی (دیبلۆمی باڵا ، ماستەر ، دکتورا)

دليل الباحث العلميّ من العنوان إلى الشهادة

Scientific Researcher's Guide from Title to Certificate

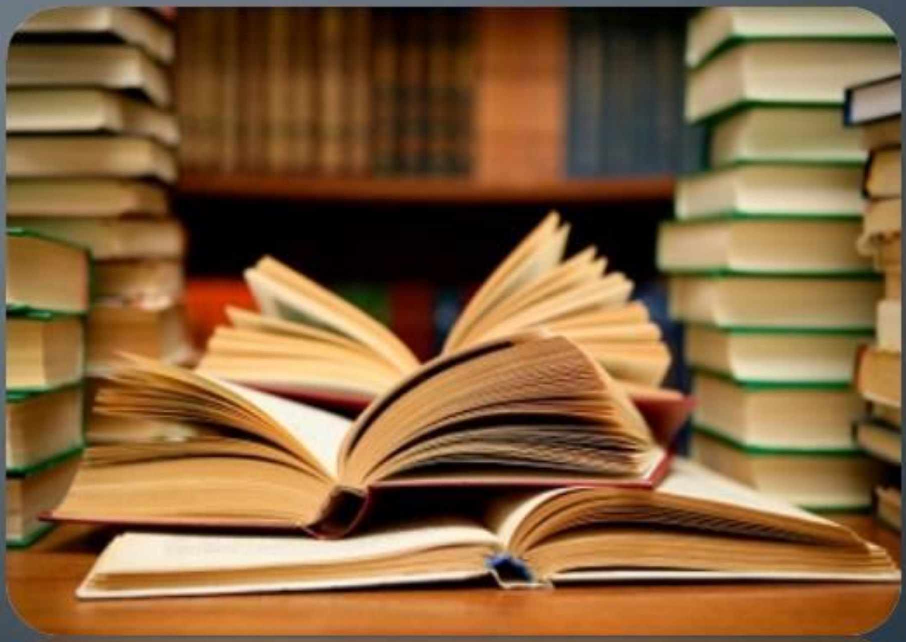

2021

پ. ی. دکتۆر ئاسۆ محمود رضا

له ناونیشان بۆ بڕوانامه

دليل الباحث العلميّ من العنوان إلى الشهادة

هەنگاوەکان، و قۆناغەکان، ،شێواز ،و بژاردەکان، و کەل وپەل ،و هۆکارەکان، وچۆنەیەتی نوسین

بۆ قوتابیانی (دیبلۆمی بالاّ ، ماستەر ، دکتورا)

Scientific Researcher's Guide from Title to Certificate

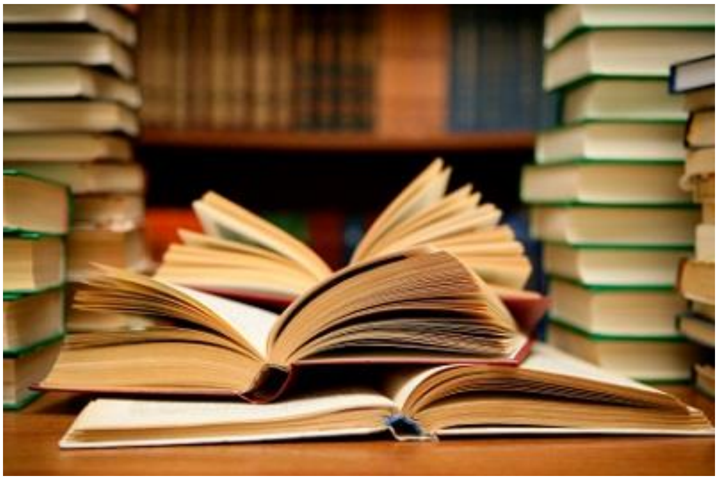

2023

د.ئاسۆ محمود ڕەزا

بەناوی خودای دانا بە هەموو زانستەکان

ڕێبەری توێژەری زانستی

Scientific Researcher's Guide

- ناسنامەی کتێب

- ناوی کتێب : ڕێبەری توێژەری زانستی
- ژمارەی بەرگ : بەرگی یەك
- نوسین : د. ئاسۆ محمود ڕەزا
- بابەتی کتێب : زانستی نوسین
- دیزاین و تایپی ناوەرۆك : نوسەر
- دیزاینی بەرگ : چاپخانەی ئاسیا – سلێمانی – کوردستان – عێراق
- نۆرەی چاپ : یەکەم
- ساڵی چاپ : ٢٠٢٣
- تیراژ : 500 دانە

پێشکەش بە ...

بەتوێژەرانی هەموو بوارەکانی زانستی...

قوتابیان و خوێندکارانی قۆناغەکانی خوێندن

لە هەموو بوارەکان و ئاستەکانی خوێندن.

لەگەڵ هیوای سەرکەوتن بۆ هەمووان .

پێشەکی

سوپاس و ستایشی بێ پایان بۆ خودای گەورە و زانا بەهەموو زانستەکان، دروودی خودا لەسەر گیانی پاکی پێغەمبەر ئازیزمان و یار و یاوەرانی تا ڕۆژی دوایی .

خۆشحاڵم پێشەکی بۆ بەرهەمێکی دیکەی زانستیم دەنووسم کە ماوەی زیاتر لە ساڵێك لە کۆششی کۆکردنەوەی زانیاری و نووسین دارشتنی بەردەوامدا بووم، بۆ پێگەیاندنی ئەم بەرهەمە نوێیەم، بەڵام ئەوەی پێویستە لێرەدا ئاماژەی پێبدەم ئەوەیە، نووسینی ئەم کتێبە لە کۆی هەموو فێربوون و ئەزموونەکانی خۆم و مامۆستایانی ئازیز ودڵسۆزی هەموو قۆناغەکانی خوێندنی بەکالۆریۆس، ماستەر، ودکتۆرام بووە، لێرەدا لەخودای دانا داواکارم هەموو هەوڵە هاوشێوەکانیان بە خێر بۆ هەژمار بکات.

نوسینی کتێبێك بەزمانی کوردی پێویستی بەئامادەیی گەشەکردنی ئەو بیرۆکەیە هەیە تاوەکو ببێتە بڕیار و بنچینەیەکی بۆ دابڕێژرێت، بە شێوەیەکی لەگەڵ نوسین، وزانستی، وسەردەم لە خوێندن وخوێندنەوەدا بگونجێت . لەدوای تەواکردنی خوێندنم بەپلەی یەکەم لە سەر ئاستی کۆلێژ لەخوێندنی بەکالۆریۆس و دامەزراندنم لە زانکۆی وەك گەڕاوەی سەرکەتوو(معید)، لەکاتی هاوکاری کردن بۆ قوتابیان و خوێندکارانی قۆناغی سێ یەم و دواتریش لە قۆناغی ماستەر و دکتۆرا مدا، بەچە سپاوی ئەوەم بۆ ڕوون بووەوە لای زۆرێك لە قوتابیان و خوێندکاران، تێگەشتنیان لە توێژینەوەی زانستی لە هەردوو قۆناغی پراکتیکی و چۆنیەتی نووسینی دەروازەکان ڕوو بەڕووی گرانییەکی زۆر دەبنەوە ، بەرهەم هێنانی توێژینەوەیەك، کارێکی ئەستەم بوو ، لەبەر ئەوە هەموو کات هانایان بۆ کەسانی تر دەبرد یارمەتیان بدات، یان لەماوەی ساڵی بەجێگەیاندنی توێژینەوەی زانستی لە قۆناغەکانی کۆتایی خوێندنی زانکۆیی وخوێندنی باڵا (ماستەر ، دکتۆرا)، ئەرکی زۆری دەکەوتەوە سەر شانی سەرپەرشتیارانی توێژینەوەکان، لە ڕوونکردنەوە و فێرکردنی قوتابی و خوێندکار بۆ چۆنیەتی کارکردن ونووسین ، ئەمەش سات بەسات ئاستی قوتابیانی لاوازتر دەکرد، هەروەها لە لایەکی ترەوە بۆ ماوەی دوو ساڵە لە زانکۆ مامۆستای بابەتی توێژینەوەی زانستی بووم، گەشتمە ئەو بڕوایەی، بەشێك لە کێشەی قوتابیان وخوێندکاران لەم بابەتەدا زمانی خوێندن ونووسینی ئەم بابەتەیە کە بە زمانی عەرەبییە ، لەبەر ئەم هۆکارانە بە ئەرکی خۆمم زانی وەك مامۆستایەکی زانکۆ ، وەك پەرتوکە زانستیەکانی دیکەم، خزمەتێکی دیکە پێشکەش بە پەرتوکخانەی کوردی زانکۆیی بکەم ، ئەمەش لە ڕێگەی نوسینی ئەم کتێبەوە، داواکارم لە خودای گەورە بە تێشوویەکی خێر بۆ ڕۆژی دوایی ڕەزامەند بێت. هەموو ئەرکێك پێویستی بە هاندانی زیاتر هەیە، چاوەڕوانم هەموو خوێنەرێکی بەرێزی ئەم بوارەم، بەچاوێکی پڕ ئەرکی زانستی ئەم کتێبە بنرخێنێت. خودا هاوکاری هەموو هەوڵێکی بەسوودە .

خودای گەورە لەپشت هەموو مەبەستێکەوەیە ....

نوسەر

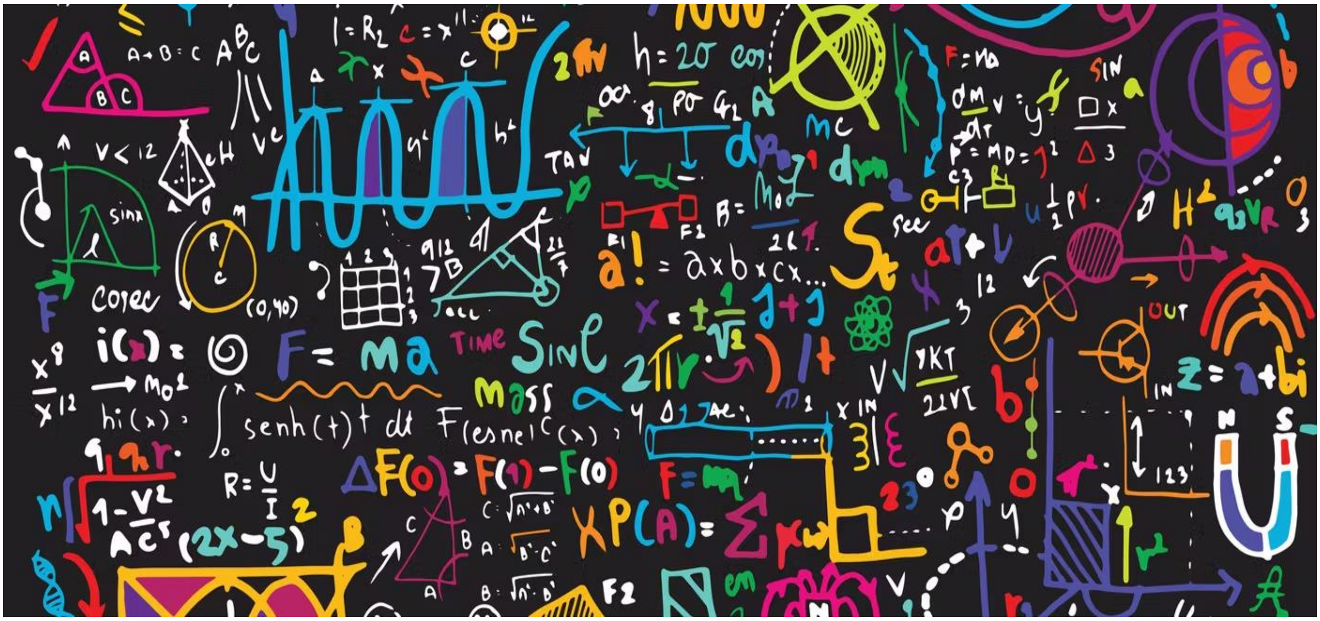
F= ma
TIME
mass
ΔF(0) = F(1) − F(0)

نـــــــــاوەڕۆك

پێشەكی ٦
نـــــــــاوەڕۆك ٨
ئامانجەكانی توێژینەوەی زانستی ١٥
پێشەكییەك بۆ سەرەتای كاركردن لە توێژینەوەی زانستیدا ١٧
هەنگاوەكانی سەرەتایی بۆ كاركردن لە توێژینەوەی زانستیدا بەم شێوەیەن ١٨
دیاری كردنی سەرپەرشتیارێك بۆ توێژینەوە : ٢٠
چۆنیەتی پەیوەندی كردن بە سەرپەرشتیارێكەوە ٢١
نوسینی هێلە پانەكانی پلان (چوارچێوەی) توێژینەوەكە : ٢٢
مەبەست لە نوسینی پلانی توێژینەوە (چوارچێوەی توێژینەوە) ٢٣
دەروازەی یەكەم ٢٧
(پێشەكی و گرنگی ، ئامانج ، گریمانە ، بوارەكان، زاراوەكان)ی توێژینەوە ٢٧
نوسینی پێشەكی وكێشە گرنگی توێژینەوە: ٢٩
داڕشتن و نوسینی پێشەكییەك بۆ توێژینەوەكە ٣٠
نوسینی ئامانج (ئامانجەكان) بۆ توێژینەوە ٣٢
نوسینی گریمانە (گریمانەكان) بۆ توێژینەوە ٣٣
ئایا گونجاوە لەكاتی ئامادەكردنی توێژینەوەدا پرسیار یان گریمانە بەكار بهێنرێت ؟ ٣٥
گرنگترین سەرچاوەكانی بۆ داڕشتنی گریمانەكان ٣٦
مەرجەكانی كوالیتی گریمانە ٣٧
چەند نموونەیەك بۆ دیاریكردنی گۆڕاوەكانی توێژینەوە لە توێژینەوەكاندا ٣٨
دیاری كردنی بوارەكانی توێژینەوە (نموونەی ، كات ، شوێن) ی توێژینەوەكە ٣٩
دیاری كردنی زاراوەكان لە توێژینەوەی زانستیدا ٤٢
گرنگی دیاریكردنی وناساندن زاراوەكان لە توێژینەوەی زانستیدا ٤٤
هەڵەكان لە دیاریكردنی وناساندن زاراوەكان لە توێژینەوەی زانستیدا ٤٤
دەروازەی دووەم ٤٥
چوارچێوە تیۆری و توێژینەوەكانی پێشوو لێكچوو ٤٥
چوارچێوە تیۆری و توێژینەوەكانی پێشوو لێكچوو ٤٦
چوارچێوە تیۆری وتوێژینەوەكانی پێشوو لێكچوو : ٤٦

پێکهاتەکانی چوارچێوە تیۆری لە توێژینەوەی زانستیدا ٤٧
خوێندنەوەی توێژینەوەکانی پێشوو و لێکچوو ٤٩
کۆنترۆڵە میتۆدییەکان لە هەڵبژاردنی توێژینەوەکانی پێشوو لێکچوو............ ٤٩
پێکهاتەکانی نوسینی توێژینەوەکانی پێشوو لێکچوو ٥١
هەڵەباوەکان لەپێداچوونەوە و کورتکردنەوەی خوێندنەوە تیۆرییەکان ٥٤
دەروازەی سێیەم............ ٥٥
میتۆد و ڕێکارەکانی لە توێژینەوەی زانستیدا............ ٥٥
چۆنییەتی هەڵبژاردنی شێوازی(ڕێباز) زانستی ٥٧
شێواز (میتۆدلۆژیا) و ڕێکارەکانی توێژینەوە ٥٧
پێناسەیەك بۆ میتۆدلۆژیای ٥٧
دیارترین پۆلێنکردنەکانی شێوازەکانی توێژینەوەی زانستی ٥٨
جۆرەکانی ڕێبازی (شێوازی) توێژینەوەی زانستی ٥٩
کۆمەڵگە ونموونەی توێژینەوە لە توێژینەوەی زانستیدا............ ٦٣
کۆمەڵگەی توێژینەوە............ ٦٤
نموونەی توێژینەوە............ ٦٤
پاساوەکان بۆ بەکارهێنانی نموونەکان ٦٥
مەرجەکانی هەڵبژاردنی نموونەکانی توێژینەوە ٦٥
هەنگاوەکانی هەڵبژاردنی نموونەکانی توێژینەوە ٦٦
شێوازەکانی هەڵبژاردنی نموونەکانی توێژینەوە ٦٧
نموونەکانی ئەگەری ٦٨
نموونەکانی نائەگەری............ ٦٩
جۆرەکانی نموونەکانی ئەگەری............ ٧١
جۆرەانی نموونەکانی نائەگەری............ ٧٦
هەڵسەنگاندنی نموونەی توێژینەوە ٧٩
شێوازەکانی ئاماری بۆ دیاریکردنی قەبارەی نموونە لە کۆمەڵگەی توێژینەوە ٨٠
ئامێر وکەلوپەل وئامڕازەکانی کۆکردنەوەی زانیارییەکان ٨٣
ئامێر وکەلوپەل وئامڕازەکانی کۆکردنەوەی زانیارییەکان ٨٧
ئامێر وکەلوپەل وئامڕازەکانی بۆ کۆکردنەوەی زانیاری بۆ توێژینەو ٨٧
سەرچاوە و ئاماژە زانستییەکان : ٨٨

جیاوازی نێوان سەرچاوەکان (المصادر) ، ئاماژەکان (المراجع) ٨٩
گرنگی سەرچاوەکان (المصادر) ، ئاماژەکان (المراجع) لە توێژینەوەی زانستیدا ٩٠
گرنگی سەرچاوەکان (المصادر) لە توێژینەوەی زانستیدا ٩٠
گرنگی ئاماژەکان (المراجع) لە توێژینەوەی زانستیدا ٩٠
جۆرەکانی سەرچاوەکان (المصادر)، ئاماژەکان (المراجع) لە تویژینەوەی زانستیدا : ٩١
توێژینەوە پێشوو ولێکچووەکان ٩٢
ئامرازەکانی کۆکردنەوەی زانیاری لە توێژینەوەی زانستیدا ٩٢
تێڕوانین (سەرنجدان ، وردبینی کردن، تێبینی کردن) : ٩٢
پێکهاتەکانی تێڕوانین ٩٣
لایەنی باشی تێڕوانین ٩٤
چاوپێکەوتن ٩٥
جۆرەکانی چاوپێکەوتن ٩٦
پۆلێنکردنی جۆرەکانی چاوپێکەوتن بە گوێرەی ئامانجی چاوپێکەوتن، بلاوترین جۆریان، ئەمانەن ٩٧
لایەنی باشی چاوپێکەوتن ٩٨
لایەنی خراپی چاوپێکەوتن ٩٨
پرسیارنامە (پرسنامە) ٩٩
جۆرەکانی پرسیارنامە (پرسنامە) ٩٩
جۆرەکانی پرسنامەچوار جۆرن ئەمانەن: ٩٩
پرسیارنامەی داخراو : ١٠٠
پرسیارنامەی کراوە ١٠٠
پرسیارنامەی داخراو کراوە ١٠٠
پرسیارنامەی ووێنەیی : ١٠٠
هەنگاوەکانی دارشتنی پرسیارنامە (پرسنامە) ١٠١
لایەنی باش و خراپی پرسیارنامە (پرسنامە) ١٠٢
لایەنی باشی پرسیارنامە (پرسنامە) ١٠٢
لایەنی خراپی پرسیارنامە (پرسنامە) ١٠٢
ئامێرەکان کەلوپەلەکان ١٠٣
تاقیکردنەوەکان و پێوانەکان لە توێژینەوەی زانستیدا ١٠٤
گرنگی تاقیکردنەوەکان لە توێژینەوە زانستیدا ١٠٤

جۆرەکانی تاقیکردنەوەکان لە توێژینەوە زانستیدا ١٠٥
پۆلێنی تاقیکردنەوەکان بەم شێوەیە ١٠٥
هەنگاوەکانی دارشتنی تاقیکردنەوە لە توێژینەوە زانستیدا ١٠٦
تاقیکردنەوە زانستییەکان ١٠٧
تاقیکردنەوەی گەڕان(تاقیکردنەوەی دۆزینەوە) جۆر و تایبەتمەندییەکانی ١٠٧
پێناسەی تاقیکردنەوەی گەڕان (دۆزینەوە) ١٠٨
جۆر و میتۆدلۆژیای تاقیکردنەوەی گەڕان (دۆزینەوە) ١٠٩
تاقیکردنەوەی سەرەتاییەکان : ١٠٩
تاقیکردنەوەی لاوەکییەکان(دووەمییەکان) ١١٠
هەنگاوەکانی ئەنجامدانی تاقیکردنەوەی گەڕان (دۆزینەوە) ١١١
تایبەتمەندییەکانی تاقیکردنەوەی گەڕان ١١١
لایەنە خراپەکانی تاقیکردنەوەی گەڕان ١١٢
گرنگی و ئامانجی تاقیکردنەوەی گەڕان ١١٢
بنچینە زانستییەکانی تاقیکردنەوەکان ١١٤
جۆرەکانی ڕاستی (ڕەوایەتی) : ١١٥
هۆکارەکانی کاریگەر لەسەر ڕاستی (ڕەوایەتی) ئامراز ١١٥
جێگیری ١١٧
شێوازە ئامارییەکان بۆ هەژمارکردنی جێگری ١١٧
ئەو هۆکارانەی کاریگەییان لەسەر جێگیری (ئامراز ، ئامێر) هەیە ١١٩
هەژمارکردنی بابەتییەتی تاقیکردنەوە ١٢٠
هۆکارەکانی کاریگەر لەسەر بابەتییەت: ١٢٠
مەرجەکانی بەجێگەیاندنی بابەتییەت (.... ١٢١
جۆرەکانی توێژینەوەی زانستی و پۆلێنکردنەکانی ١٢٢
پۆلێنی توێژینەوەکان بەگوێرەی سەرچاوەی زانیارییەکان ١٢٢
جۆرەکانی توێژینەوەی زانکۆیی ١٢٥
دیزاینی تاقیکاری لە توێژینەوەی زانستیدا ١٢٦
گۆڕاوی سەربەخۆ ١٢٦
گۆڕاوی وابەستە ١٢٦
دیاریکراوەکانی هەڵبژاردنی دیزاینی تاقیکاری لە توێژینەوەی زانستیدا ١٢٧

دیزاینەکان لە تاقیکاری ١٢٩
دیزاینی تاقیکاری سادە (پێش تاقیکاری) بۆ یەك کۆمەڵە ١٣١
دیزاینی تاقیکاری پێشەکی و پاشەکی بۆ یەك کۆمەڵە ١٣٢
دیزاینی تاقیکاری پاشەکی بۆ دوو کۆمەڵە (دوانەی جووت یا هاوشێوەکردن) ١٣٣
دیزاینی تاقیکاری پێشەکی و پاشەکی بۆ دوو کۆمەڵە(هەڕەمەکی).. ١٣٤
دیزاینی سۆلۆمان بۆ چوار کۆمەڵە ١٣٥
دیزاینی نیمچە تاقیکاری ١٣٧
دیزاینی تاقیکاری کۆمەڵەی کۆنترۆڵی ناهاوشێوە ١٣٨
دیزاینی تاقیکاری زنجیرەی کاتی بۆ کۆمەڵە ١٣٩
دیزاینی تاقیکاری زنجیرەی کاتی بۆ کۆمەڵەی(تاقیکاری و کۆنترۆڵ):.. ١٤٠
تاقیکردنەوەی سەرەکی لە توێژینەوەدا : ١٤١
پێکهاتەی دەروازەی سێیەم بۆ توێژینەوەی (وەصفی).. ١٤٤
پێکهاتەی دەروازەی سێیەم بۆ توێژینەوەی (تاقیکاری) ١٤٥
شێوازە ئامارییەکان لە توێژینەوەی زانستیدا ١٤٦
گرنگی بەکارهێنانی شێوازە ئامارییەکان ١٤٦
گرنگی شیکارە ئامارییەکان :.. ١٤٧
جۆرەکانی داتاکان ١٤٧
جۆرەکانی ڕێگاکانی شیکاری داتاکان.. ١٤٩
چارەسەرە ئامارییە بەکارهاتووەکان بۆ دەرهێنانی ئەنجامەکان ١٥٠
دەروازەی چوارەم... ١٥١
خستنەڕوو وشیکار وگفتوگۆی ئەنجامەکان ١٥٢
شێوازەکانی پێشنیارکراو بۆ خستنەڕووی ئەنجامەکان لە توێژینەوەی زانستیدا ١٥٣
خستەڕووی ئەنجامەکان جۆری خشتەی : ١٥٣
گفتۆگۆ کردن لەسەر ئەنجامەکان لە توێژینەوەی زانستیدا:.. ١٥٤
ڕۆڵی توێژەر لە خستنە ڕووی ئەنجامەکانی توێژینەوە ١٥٥
باوترین هەڵەکانی توێژەران لە خستنە ڕووی ئەنجامەکانی توێژینەوە ١٥٦
دەروازەی پێنجەم ١٥٧
دەرەنجامەکان و ڕاسپاردەکان لە توێژینەوەی زانستیدا ١٥٨
دەرەنجامەکان.. ١٥٨

ڕاسپاردەکان.. ١٥٨
بەش کۆتای توێژینەوە ١٥٩
کورتەی توێژینەوە.. ١٦٠
مەرجەکانی کورتەی توێژینەوە ١٦٠
مەرجەکانی کورتەی توێژینەوە بۆ ماستەرنامە و تێزی دکتۆرا... ١٦٠
گرنگی ڕاوبۆچوونی شارەزایان و پسپۆڕان ١٦١
کۆنترۆڵی هەڵسەنگاندانی توێژینەوەی زانستی ١٦٢
شێوازەکانی نوسینی(بەلگەنامەکردنی) سەرچاوەکان و ئاماژەکان لە توێژینەوەی زانستیدا ١٦٣
شێوازی بەلگەنامەکردنی کۆمەڵەی پزیشکانی دەروونی ئەمریکی APA؛... ١٦٥
بەلگەنامەکردن بە شێوازی هارڤارد (Harvard) ؛... ١٦٩
بەلگەنامەکردنی بە شێوازی هارڤارد (Harvard) بۆ لاپەڕەی سەرچاوەکان (المصادر) لە توێژینەوە ؛ ١٧١
شێوازی بەلگەنامەکردنی کۆمەڵەی زمانی مۆدێرن MLA ؛.. ١٧٨
شێوازی بەلگەنامەکردنی سستمی شیکاگۆ ؛ ١٧٩
هاوپێچەکان (پاشکۆکان) لە توێژینەوکانی تێزی دکتۆرا ونامەی(ماستەر ودبلۆم) ١٨٢
کاری توێژەر دوای کۆتای هاتنی نوسینی لە توێژینەوەدا:.. ١٨٣
سەرچاوەکان... ١٨٥
پێناسێکی نوسەر ١٩٣

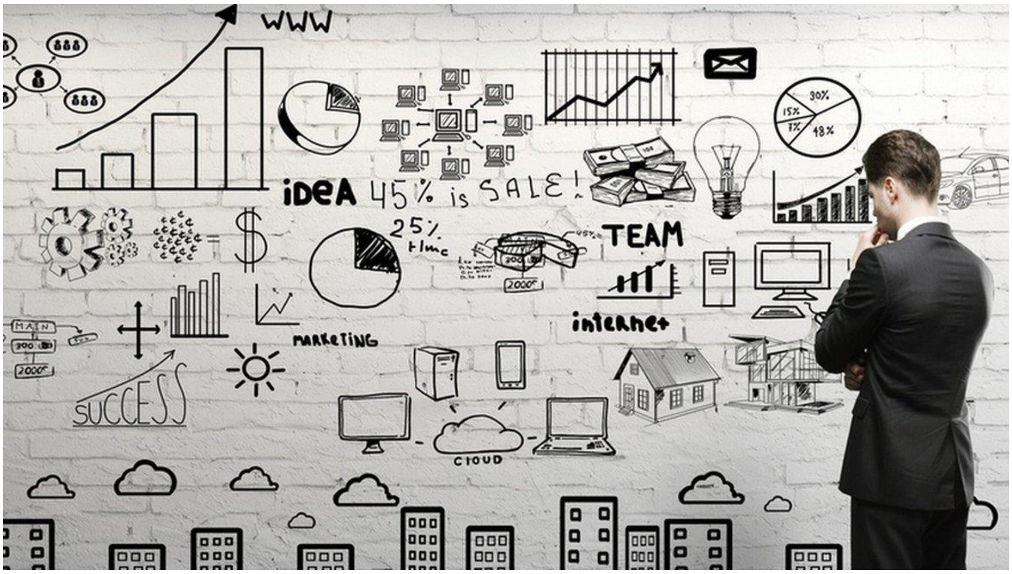

پێشەکییەك بۆ سەرەتای كاركردن له توێژینەوەی زانستیدا

مقدمة لبدء العمل في البحث العلمي

ntroduction to start working in scientific research

ئامانجەكانی توێژینەوەی زانستی ....

پێشەكییەك بۆ سەرەتای كاركردن له توێژینەوەی زانستیدا ....

هەنگاوەكانی سەرەتایی بۆ كاركردن له توێژینەوەی زانستیدا بەم شێوەیەن ....

دیاری كردنی بواری پسپۆڕی و ناونیشان توێژینەوەكە ....

چۆنییەتی هەڵبژاردن و ڕەزامەندی سەرپەرشتیار...

چۆنیەتی پەیوەندی كردن بە سەرپەرشتیارێكەوە ....

نوسینی هێلە پانەكانی پلان (چوارچێوەی) توێژینەوەكە...

مەبەست لە نوسینی پلانی توێژینەوە (چوارچێوەی توێژینەوە ....

ناونیشانی توێژینەوە..

له دارشتنی ناونیشانی توێژینەوەدا پێویستە ڕەچاوی ئەم مەرجانە بكرێت ....

چەند تێبینیەكی گرنگ بۆ داڕشتنی ناونیشان..

نموونەی ناونیشانی چەند توێژینەوەیەك ....

ئامانجەکانی توێژینەوەی زانستی :

Scientific research objectives أهداف الحث العلمي

ئاما نجەکانی توێژی نەوەی زانستی لەوەدا یە، کە ئا یا تو یژەر لەکۆتای توێژینەوە کەدا دە یەوێت بگا تە چ ئەنجامێك. هەروەها توێژرە تەنها بۆ کێشەکە هەوڵ نادات، چونکە لە دەرەنجامی توێژینەوەکەوە، هەوڵی دۆزینەوەی ئەو هۆکارانەش دەدات، کە دەبنە هۆی هاتنەکا یە ئەوکێشەیە یان ئەو دیاردە یە، هاو کات هەوڵی دۆزی نەوەی ڕێگا چارە بۆ کێشەکە د یاری دیار یدەکات. لێرەدا ئا ماژە بە هە ندێك لە ئاما نجەکانی توێژی نەوەی زانستی دەدە ین، ئەمانەن:

١) **وەسف کردن :** الوصف The description

بە یەکێك لەئاما نجە گرنگەکانی توێژی نەوە دادەنر ێت، بەهۆی زانیاری و داتا کانی پەیوە ست بە دیاردە یەك یان کێ شەك جێ بەجێ دەکر ێت، هاو کاری تو یژەر دە کات بۆ داڕ شتنی گریما نەکانی توێژینەوەکەی تاوەکو ڕوونکردنەوەیەکی لۆژیکانە لەسەر دیاردەکە بدات.

٢) **پێشبینیکردن :** التنبؤ Prediction

پێشبینی یەکێکە لە ئامانجە گرنگەکان، کە لە توێژینەوەی زانستیدا کاری لە سەر دەکرێت،یار مەتی داڕشتنی جۆری تێڕوانین و پێشبینی بۆ گۆڕانکارییەکان دەکات، کە ئەگەری هەیە لە داهاتوودا، بەگوێرەی گۆڕانکارییە جیۆراوجۆرە کان ڕوو بدەن وئە مەش دوای لێکۆڵی نەوە لەو هەلومەرجا نەی، کە ئە گەریان لەسەر دیاردەکە هەبێت.

٣) **لێکدانەوە :** التفسير The explanation

ئا مانجی لێکدا نەوە بریتی یە لە گرنگ یدان بە ڕوونکرد نەوەی د یاردەی توێژینەوە کە بە ڕوو نی،و ووردی،هەروەاھ ڕوونکردنەوەی هەموو ئەو هۆکارانەی کە یارمەتیدەرن لە ڕوودانیدا، لە سەر بنەمای ئەم ئامانجە دوو جۆر توێژینەوە هەیە، توێژینەوەی لێدانەوەی پاك (أبحاث تفسيرية Interpretive research **)، توێژی نەوەی ڕوونکرد نەوەی کارپێکراو (**الأبحاث التوضيحية التطبيقية Applied explanatory research **).**

٤) **هەڵسەنگاندن :** التقويم Evaluation

ئامانجی سەرەکی هەڵسەنگاندن بریتی یە لە بەرزکرد نەوەی هەردیاردە یەك کە لێکۆڵی نەوەی لە سەر دەکرێت.

٥) **ئینکاری و جێبەجێکردن :** النفي و التنفيد Denial and implementation

ئەو ئامانجەیە دوای کۆمەڵێك تاپقیکردنەوە سەبارەت بە هەر دیاردەیەك بەدەستدێت، توێژەر دوو بژاردەی هەیە یان پشتگیری لە تیۆرییەکە دەکات و ڕەوایەتی و پشتڕاستی دەکاتەوە یان ڕەنگە بە هۆی نادروستی سەلمێنراوەکە قبوڵ نەکات.

٦) **پشتڕاستکردنەوە :** التثبت Verification

مانای ئەم ئامانجە ئەوەیە، ئەوەی پەیوەندی بە توێژەرەوە هەیە، ئەوەیە ڕەوایەتی توێژینەوەکانی پێشوو لەسەر هەمان بابەتی توێژینەوەکە پشتڕاست بکاتەوە یان ڕەوایەتییەکەی ڕەتبکاتەوە، لە ڕێگەی وەرگرتنی نموونەی زیاترەوە، لە ژینگەیەکی جیاواز لە ژینگەی سەرەتایی توێژینەوەکەی پێشوو کە نموونەکانی تێدا هەڵبژێراوە، دواتر توێژینەوەکەی لەسەر جێبەجێ بکات.

٧) **دروستکردنی زانیاری سەردەمانە(مۆدێرن) :** إيجاد معرفة عصرية Create modern knowledge

بە ئامانجێکی بەنرخ لە توێژینەوەدا دادەنرێت، هەروەها وردەکاری لەسەر هەوڵەکانی توێژەر دەکات بۆ چۆنییەتی زانیاری و داتای نوێ بۆ بەشداری پێکردنی لە پێشکەوتنی زانستدا.

٨) **کۆنترۆڵ و ڕێکخستن :** إيجاد معرفة عصرية Create modern knowledge

ئەم ئامانجە دوای لێکۆڵینەوە و پشتڕاستکردنەوەی لە هەردیاردە و کێشەیەك دروست دەبێت .توێژەر کۆمەڵێك ئامڕاز بەکاردێنێت کە ئاسانکاری بۆ گونجاندن و کۆنترۆڵکردنی لێکۆڵینەوکان دەکات.

پێشەکییەك بۆ سەرەتای کارکردن لە توێژینەوەی زانستیدا :

مقدمة لبدء العمل في البحث العلمي

ntroduction to start working in scientific research

کاری توێژینەوە پێویستی بە ڕێبەرێك هەیە تاوەکو توێژەر لە ڕێڕەوی کار یخۆل لا نەدات و بە ئاڕاستەیەکی ڕاست و دروست و ڕۆشن بگات بە ئەو ئامانجانەی لە توێژینەوەکەدا هەوڵی بۆ دەدات، لێرەدا هەوڵ دەدەین بە کورتی ئاماژەیەك بە هەنگاوەکانی کاری توێژەر بدەین ، بۆ ئەوەی بتوانێك بە میکانزمێکی ئاسان تر بە کەمترین هەڵەوە قۆناغەکانی توێژینەوە بەجێ بگەیەنێت .

یەکەم تێبینی / بنەمای کارکردن لە توێژینەوەدا داڕشتنی پلانێك بۆ دابەش کات، نموونەی پلانێك :

داڕشتنی پلانێکی (١٠) ڕۆژە بۆ دابەش کردنی کات بۆ چۆنییەتی:

- ✓ **خوێندنەوە لە کتێبخانەیەك .... ٩٠-١٢٠ خولەك.**
- ✓ **گەڕان و سێرچ کردن .... ٦٠-٩٠ خولەك .**
- ✓ **خوێدنەوەی گۆڤارە ئەلکترۆنییەکان .... ٥٠-٦٠ خولەك.**
- ✓ **نوسینی بابەت. .... ٦٠-٩٠ خولەك.**
- ✓ **واتە .... ٥-٦ کاژێر ڕۆژانە.**
- ✓ **ماوەی .... ١٠ ڕۆژ ..... ٦٠ کاژێر دەکات، بەتەواوی بابەتەکەت لاڕوون دەبێتەوە .**

هەنگاوەکانی سەرەتایی بۆ کارکردن لە توێژینەوەی زانستیدا بەم شێوەیەن :

دیاری کردنی بواری پسپۆڕی و ناونیشان تویژینەوەکە:

تحديد مجال التخصص وعنوان البحث

Determine the field of specialization and the title of the research

١) **دیاری کردنی پسپۆڕی لە توێژینەوەی زانستیدا ئاراستەیەکی ڕوونا کە بۆ توێژەر تاوەکو لە بوارێکی وردی شارەزایدا کارەکانی توێژینەوەی ئەنجام بدات .**

٢) **دیاری کردنی پسپۆڕی لە توێژینەوەی زانستیدا، بنچینەیەکە بۆ دەستپێکی کار لە توێژینەوەدا .**

٣) **دیاری کردنی پسپۆڕی لە توێژینەوەی زانستیدا، هۆکارێکە بۆ داڕشتنی هێڵە پانەکانی کارکردن بۆ جێبەجێ کردنی دوایەکی کارەکان.**

٤) **دیاری کردنی پسپۆڕی لە توێژینەوەی زانستیدا، هۆکارێکە بۆ زانینی سنوری کارکردن و گەڕان بەدوای ئەو گۆڕاوانەی توێژەر دەتوانێت کاریان تێدا بکات .**

٥) **دیاری کردنی پسپۆڕی لە توێژینەوەی زانستیدا، سنورێك بۆ توێژەر دیاری دەکات تاوەکو گەڕان و سێر چەکانی بۆتوێژینەکانی ئەو بوارەی خۆی سنوردار بێت و پەرژ و بلاّوی تێدا نەبێت بەهۆیەوە کاتێکی زۆر بۆ توێژەر دەگەڕێتەوە .**

٦) **دیاری کردنی پسپۆڕی لە توێژینەوەی زانستیدا، هەموو ئەو پسپۆڕی و بابەت و کەلوپەل و هۆکارانە دیاری دەکات کە پێویستە توێژر شارەزایی لێیان هەبێت و دابینیان بکات .**

٧) **دیاری کردنی پسپۆڕی لە توێژینەوەی زانستیدا، تا ڕادەیەك تێچووی (ماددی، مرۆیی، ئەکادیمی) بۆ توێژەر ڕوون دەکاتەوە .**

٨) **گەڕان و وردەکاری و سێرچ کردن بۆ ئەو بابەت و توێژینەوانەی لە بواری توێژینەکەدایە.**

٩) **دەستە بژێرکردنی چەند زاراوە و بابەتێك بۆ بەکارهێنانی لە داڕشتنی ناونیشانی توێژینەوەکە.**

١٠) **گەڕان و بە دواداچوونی سەدان و هەزاران بابەت و توێژینەوە لە بواری توێژینەوەکە .**

١١) **لەبەر ڕۆشنای بەدواداچوون و سێر چەکان، داڕشتنی ناونیشانێکی سەرەتای وەك بنچینەی کار تاوەکو بەردەوام گۆڕانکاری تێدا بکرێت و ناونیشان لە هەڵە نالۆژیکییەکان هەڵەچن بکرێت.**

١٢) **دوور کەوتنەوە لە کۆپی کردنی هەرجۆرە ناونیشانێك کە لە توانای توێژەر و بەش و زانکۆ و ناو چەکەدا نەبێت، ئەمەش سەرەڕای ئەوەی کۆپی کردنی کارێکی نادروست و قبوڵ نەکراوە لە زانستی توێژینەوەدا.**

١٣) **جێ گای گرنگیدا نە، لەکاتی دیاری کردنی گۆڕاوەکانی توێژینەوەدا ڕە چاوی ئەو بکرێت ئا یا .. دەتوانرێت هەڵەسنگاندن و پێوانەی گۆڕاوەکان بکرێت و چارەسەری ژمێریاریان بۆ بکرێت .**

١٤) پێویستە ئەوە ڕوون بێت، لە ناونیشانەوە نموونەی توێژینەوەکە دیاری دەکرێت، پێویستە توێژەر بە ئاگای و وردەکارییەوە(جۆر ، ئاست ، ڕەگەز)ی نموونەکانی توێژینەوە دیاری بکات .

١٥) پێویستە ئەو ڕوون بێت، لە ناونیشانەوە بوارەکانی توێژینەوە (ناوەوەندی کار ، کات) دیار دەکرێت لە بەر ئەوە پێویستە توێژر ئەوەی یەکلای کردبێتەوە ئایا دەتوانێت لەو ناوەندەدا و بەو ماوەی دیاری کراوە ئەو کارە بکات .

١٦) خاڵێکی گرنگ، پێش دەستپێکی هەر کارێك، دیاری کردنی سەرپەرشتیارێکی گونجاوی شارەزا و خاوەن ئەزموون ، هەمیشە ئامادەیی هەبێت لە هاوکاری پێویست بۆ توێژینەوەکە

١٧) تاوتوێکردنی پسپۆڕی و ناونیشانی توێژینەەکە لە گەڵ سەرپەرشتیاردا کارێکی پێویستی سەرەتاییە پێویستە هەموو ڕێنماییەکانی سەرپەرشتیار بە هەند وەربگیرێت بەڵام لەوە گرنگتر ئەوەیە توێژر ئاڕاستەی توێژینەوەی نەگۆڕێت بە زانیارییە کۆکراوەکانی داکۆکی لە ناونیشان و ئاڕاستەی توێژینەوەکەی بکات .

١٨) گەورە نەکردنی ناونیشان و هاوکات نەترسان لە ناونیشان .

١٩) هەوڵدان بۆ ڕاوێژکردن بە ١-٣ ڕاوێژکاری ئەو بوارە دەربارەی ناونیشانی توێژینەوەکە .

٢٠) دوای هەموو هەوڵەکان بڕیاردان بۆ جێگیر کردنی ناونیشانی توێژینەوەکە لە لایەن توێژەر و سەرپەرشتیارەوە .

دیاری کردنی سەرپەرشتیارێك بۆ توێژینەوە :

Choosing a research supervisor إختيار مشرف على البحث

چۆنییەتی هەڵبژاردن و ڕەزامەندی سەرپەرشتیار :

- ✓ **پێویستە ئەو سەرپەرشتیارەی هەڵدەبژێرێت، لە بواری پەیوەندی ئەنتەرنێتی کەسێکی چالاك بێت، ئەم هەڵسەنگاندنە لەڕێگەی وەڵام دانەوەی یەکەم نامەی پۆستی ئەلکترۆنیەوە دەبێت، چونکە ئەگەر توێژرنامەی نارد و بۆماوەیەکی دیاریکراو (١-٧) ڕۆژ وەڵامی نەدایەوە و بۆ نامەی دووەم هەر وەڵامی نەبوو، کەواتە ئەو کەسەر بۆ سەرپەرشتیاری کەمتورخەمی لە وەڵامدانەوەدا هەیە چونکە بۆ وەڵامی نامەیەك ئەوەندە کاتی بویێت بۆ هاوکاری کردن و وەڵامدانەوەکان کاتی زۆر تری دەوێت ئەمەش لەگەڵ کاتی دیاری کراوی توێژینەوە ناگۆنجێت.**
- ✓ **سەرپەرشتیاری چالاك وتایبەت ئەو سەرەپەرشتیارەیە، گوڕی ئامادەیی بۆ کاری قوتابیەکەی هەبێت، کەسێکی خاوەن ئەزموون و رۆح سوك بێت، بۆگەیشتنی قوتابیەکەی بەچارەسەرە وساکاری کێشەکان یارەمەتی وڕێنمای گونجاوی هەبێت .**
- ✓ **پێویستە سەرپەرشتیاری لە بواری توێژینەوەکەدا شارەزایی و کارامەی پێویستی هەبێت، هاوکات بەدواداچوون و کارامەی و شیکاری تایبەتی پێشبینی کراوی بۆ ئاڕاستە و ڕێڕەوی توێژینەوەکە هەبێت.**
- ✓ **پێویستە سەرپەرشتیاری مێژوویەکی پرشندار و ئەزموونێکی سەرکەوتووی لە بواری سەرەپەرشتیاری و ڕێنمای و هاوکاری توێژەردا هەبێت . هاوڕی و هاوکارەکانی خۆی بە قوتابیەکەی بناسێنێت تاوەکو ئەوانیش بە گوێرەی پێویست وەڵامی هەندێك پرسیاری بدەنەوە و توێژەر ئاستی زانینی بۆ کارەکانی بەرز تر بێتەوە .**
- ✓ **پێویستە سەرپەرشتیاری ئاستی ئەکادیمی و زانینی قوتابیەکەی بەرز بکاتەوە لە ڕێگەی بەشداری پێکردنی بە هەندێك لە بەشدارکردنانەی خۆی لە (کۆنفرانس ، کۆبونەوە ، وانەکان) ی نزیك لە بواری قوتابیەکەن .**
- ✓ **پێویستە سەرەقەرشتیار هاوکار بێت لە فێرکردن و شارەزاکردنی قوتابیەکەی لە ڕووی ڕێباز و هۆکارەکانی چارەسەرییە ئامارییەکان، تاوەکو توێژەر لە کاتێك بۆ کاتێکی تر ئاگاداری کاریگەرییەکانی گۆڕاوە سەربەخۆکەی(** المتغير المستقل Independent variable **) بێت لەسەر گۆڕاوە دواکەتووەکان (** المتغيرات التابعة Dependent variables **) .**

چۆنیەتی پەیوەندی کردن بە سەرپەرشتیارێکەوە :

- **پێویستە توێژەر لە هەمان کاتدا چەند سەرپەرشتیارێك دیاری بکات.**
- **پێویستە توێژەر لە ڕێگەی ناردنی نامەیەك بۆ پۆستی ئەلکترۆنی پسپۆڕی دیاریکراو خۆی و پسپۆڕی و ناونیشانی توێژینەوە و ئاڕاستەی کاری بە شێوەیەکی ڕێزمانی پاراوی ڕستە سازی بناسێنێت.**
- **وا باشترە توێژەر کورتەیەك لە CV لەگەڵ نامەی ناساندن هاوپێچی نامەکە بکات تاوەکو پسپۆڕەکە زیاتر بەرچاوڕوونی لە بابەت و توانا و پسپۆڕی توێژەر هەبێت.**
- **خاڵێکی باشە لە نامەدا ئاماژە بەوە بدرێت کە داوای سەرپەرشتیاریت لە چەند پسپۆڕێکی دیکە کردووە.**
- **دوای وەرگرتنی وەڵامی ئەرێنی لە هەر یەکێك لە پسپۆڕەکان، پێویستە توێژەر ئامادەی بۆ هەرکاتێك هەبێت لەگەڵ پسپۆڕی دیاری کراو یەکەم دانیشتن بکات.**
- **یەکەمین دانیشتن هێمایەك و وێنایەکی بەهێزە بۆ ئەوەی پسپۆڕی دیاری کراو وێنایەکی جوان و کارگێری توێژەری لادروست ببێت، لەبەر ئەوە ئەوە پێویستە لە جلوبەرگی شیاو و شوێنی گونجاودا بە کەشخەیی یەکەم بینین ئەنجام بدرێت.**

نوسینی هێلە پانەکانی پلان (چوارچێوەی) توێژینەوەکە :

كتابة الخطوط العريضة لخطة (الإطار) البحث

Write an outline of a research plan (framework)

سەرەتا پێویستە ئەوەمان لا ڕوون بێت، توێژینەوە هەوڵێکە بۆ کۆکردنەوەی زانیاری لە سەر (بابەتێك ، کێشەیەك) دواتر لە ڕێگەی چارەسەری ئامارییەوە دەرەنجامەکانی توێژینەوەکە گەڵاڵە دەکرێت ، لەڕێگەی چەند دەرەنجامێك و پێشنیارێکەوە پێشکەش بە لایەنی پەیوەندیدار دەکرێت، بە جێگەیاندنی توێژینەوە ئەمەش بە ئامانجی فراوان کردنی ئاستی زانینی مرۆڤایەتی لەسەر ئاستی جیهان .

ئەم توێژینەوەیە پێویستی بە پلانێکی (چوارچێوەیەك) تایبەت هەیە بە (پلان یان بە چوارچێوەی) توێژینەوە ناو دەبرێت .

چوارچێوەی توێژینەوە لە چەند بڕگەیەك پێکهاتووە :

١) **ناونیشانی توێژینەوە .** عنوان البحث Research Title

٢) **پێشەکی و گرنگی توێژینەوە .** المقدمة و أهمية البحث The introduction and the importance of the research

٣) **کێشەی توێژینەوە .** مشكلة البحث Research procedures

٤) **ئامانجەکانی توێژینەوە .** أهداف البحث Research objectives

٥) **گریمانەکانی توێژینەوە .** فروض البحث Research hypotheses

٦) **بوارەکانی توێژینەوە (مرۆیی ، کاتی ، شوێنی) .** مجالات البحث (البشري ، الزماني ، المكاني) Research fields (human، temporal، spatial

٧) **دیاریکردنی زاراوەکان توێژینەوە .** تحديد مسطلحات البحث Determine the search terms

٨) **بەجێگەیاندنەکانی توێژینەوە .** إجراءات البحث Research problem

مەبەست لە نوسینی پلانی توێژینەوە (چوارچێوەی توێژینەوە) :

١) **دیاری کردنی ئاڕاستەی توێژینەوە .** إتجاه البحث search direction

٢) **دیاری کردنی گۆڕاوەکانی توێژینەوە .** المتغيرات Variables

٣) **دیاری کردنی پێشەکی و گرنگی توێژینەوە .**
المقدمة و أهمية البحث Introduction and the importance of the research

٤) **دیاری کردنی سەرپەرشتیاری توێژینەوە .** إختيار المشرف البحث Choose the search supervisor

٥) **دیاری کردنی ئامانجەکانی توێژینەوە .** الأهداف Objectives

٦) **دیاری کردنی ڕێرەوی توێژینەوە .** المنهج curriculum

٧) **دیاری کردنی بوارەکانی توێژینەوە (مرۆیی ، کاتی ، شوێنی).**
البشري ، الزماني ، المكاني spatial، temporal،human

٨) **دیاری کردنی نموونەی توێژینەوە** العينة the sample

٩) **دیاری کردنی کەلوپەل و پێداویستییەکانی توێژینەوە** الأجهزة والأدوات Hardware and tools

١٠) **دیاری کردنی تاقیرکردنەوەکان و هەڵسەنگاندنەکان توێژینەوە** الإختبارات The exams

١١) **دیاری کردنی پێوەرەکان توێژینەوە .** المقايس metrics

١٢) **دیاری کردنی بنەما زانستییەکانی توێژینەوە .**
الصدق ، الثبات ، الموضوعية objectivity، constancy،Honesty

١٣) **دیاری کردنی ئەزمونەکانی پشکنین توێژینەوە .** التجربة الإستطلاعية Statistical means

١٤) **دیاری کردنی ئەزمونەکانی سەرەکی توێژینەوە .** التجربة الرئيسة The main experiment

١٥) **دیاری کردنی هۆکارەکانی چارەسەری ئاماری توێژینەوە** الوسائل الإحصائية Exploratory experience

١) **ناونیشانی توێژینەوە** : عنوان البحث Research Title

ئەو بابەتەی زۆرێك دڵەڕاوكی و ماندوێتی و ترسی بۆ توێژەر دروست دەكات .

- ✓ **دارشتنی ناونیشانێكی بەرایی دوای هەمووو سێرچەكان.**
- ✓ **كۆی سەرنجت لەسەر ئەو ناونیشانە بێت.**
- ✓ **گەڕان بۆ بابەتەكانی تایبەت بەو ناونیشانەی.**
- ✓ **بێگومان گۆڕانكاری تێدا دیێتە كایەوە.**
- ✓ **چەند جارێك ئەوە كارە ، ئیدی ڕوو دەبێتەوە ئەوەی پێشتر لاوازتر بوو ، ئەمە واتای ئەوەیە ئاستی زانین لەو بوارەدا بەرز بۆتەوە.**
- ✓ **لەسەر ناونیشانی كۆاتی ڕاوبۆچوونی چەند پسپۆڕێك وەربگیرێت.**
- ✓ **جارێكی تر چاكسازی لە ناونیشاندا بكرێت.**
- ✓ **سەیرنەكردنی ناونیشان بە گەورەیی بەڵكو بە گونجاوی لۆژیكی.**

چەند تێبینیەكی گرنگ بۆ داڕشتنی ناونیشان :

پێویستە ناونیشان:

- **ڕوون بێت.**
- **نابێت زۆر بێت و درێژ بێت.**
- **ئاسان لەبەر بكرێت .**
- **بوونی سەرچاوەی زانستی.**
- **بوونی توانای توێژەر بۆ ئەو بابەتە.**
- **توانای تەواوكردنی لە ماوەیەكی دیاری كراودا.**
- **دوور كەوتنەوە لە بابەتە چەندجارە بووەكان .**

له دارشتنی ناونیشانی توێژینەوەدا پێویستە ڕەچاوی ئەم مەرجانە بکرێت:

- پێویستە ناونیشانی پەیوەندییەکی تەواوی بە بابەتی توێژینەوەکەوە هەبێت.
- پێویستە ناونیشانی توێژینەوە پەیوەندییەکی تەواوی بە بابەتی توێژینەوەکەوە هەبێت.
- پێویستە ناونیشانی توێژینەوە تێگەیشتنی ئاسان و بە شێوازێکی ڕوون بێت.
- پێویستە ناونیشانی توێژینەوە تازەکاری و داهێنانی تێدا بێت.
- پێویستە ناونیشانی توێژینەوە لە ڕووی زمانەوانی و ڕێزمانییەوە تەواو بێت.
- پێویستە ناونیشانی توێژینەوە شێوازی بەکارهاتووی توێژینەوەی تێدا ڕوون بێت .

چەند تێبینییەك /

- چارەسەری پرسیارەکانی ناونیشان بکە .
- مەبەستت لەم ناونیشانە چیە ؟
- بابەتی سەرەکی ناونیشانت چییە ؟
- ئەو شێوازەی بەکارت هێناوە چییە ؟
- هەموو ئەو زاراوانە و ووشانە بەکاربهێنە کە لە سیرچکردندا لای خۆت تۆمارت کردوە.
- پێکهێنانی ڕستەیەك لە زاراوە کۆکراوەکان.
- دواتریش بە ئەزموونی وەرگێراوت چاکسازی کردن لە ڕستەکەدا ، وەك (لابردنی هەرجۆرە هێمایە ، لابردنی ووشەی و زاراوەی گشتی) .
- دووركەوتنەوە لە ناونیشانی درێژ .

نموونەی ناونیشانی چەند توێژینەوەیەك :

١) أثر العنف الزوجي على الصحة النفسية للزوجات المعنفات.

٢) إدراك الأسرة المصرية لأثر المحتوى الإلكتروني على الصحة النفسية للطفل.

٣) الكشف عن مستوى الصحة النفسية لدى المرشدين التربويين العامليين في المدارس الثانوية.

٤) التفكير العقلاني وعلاقته بأساليب التعامل مع ضغوط الحياة لدى عينة من طالبات الكليات الجامعية بالقنفذة.

٥) تأثير برنامج ترويحي خلال درس التربية الرياضية لخفض حدة سلوك التنمر والانتماء الاجتماعي.

٦) دور أخصائي المعلومات بالمكتبات المتخصصة: دراسة حالة المكتبة الإلكترونية معهد الصحة العامة.

٧) مستوى السلوك الصحي لدى طلاب جامعة أم القرى: دراسة وصفية.

٨) الوعي الصحي والبيئي والمشاركة الاجتماعية في مواجهة التلوث الصناعي بالبيئة الحضرية.

٩) مصدر الضبط الصحي كمتغير وسيط بين الضغط النفسي والمرض الجسدي.

١٠) دراسة مدى انتشار ظاهرة التدخين لدى طلبة كلية الصحة العامة – جامعة بنغازي.

١١) حليل الخدمات الصحية في المستشفيات الرئيسية في مدينة أربيل للمدة (٢٠١٠ – ٢٠١٥).

١٢) ستوى الثقافة الصحية لدى عينة من مرضى السكري النمط الثاني.

١٣) خاطر نفايات النشاطات الطبية على الصحة في المجتمع.

١٤) التحليل المكاني لمرض التهاب الكبد الفيروسي النمط (A) في العراق للمدة (٢٠٠٨ – ٢٠١٣).

١٥) ظاهرة تلوث الهواء الجوي وأثرها الصحي على الانسان

دەروازەی یەکەم

(پێشەکی و گرنگی ، ئامانج ، گریمانە ، بوارەکان، زاراوەکان)ی توێژینەوە

(مقدمة و أهمية، الأهداف، الفروض، المجالات، المصطلحات) البحث

Research) terms ، scopes، hypotheses، objectives، Introduction and importance(

نوسینی پێشەکی وکێشە گرنگی توێژینەوە ....

لە ناونیشانەکانەوە شێوازی توێژینەوە دیاری دەکرێت...

دارِشتن و تایب کردنی پێشەکییەك بۆ توێژینەوەکە...

هێڵکارییەك بۆ ڕوون کردنەوەی چۆنییەتی نوسینی پێشەکی بۆ توێژینەوە ....

نوسینی ئامانج (ئامانجەکان) بۆ توێژینەوە ....

واتای ئامانجەکان لە توێژینەوەی زانستیدا...

تایبەتمەندییەکانی ئامانجەکان لە توێژینەوەی زانستیدا...

تایبەتمەندییەکانی ئامانجەکان لە توێژینەوەی زانستیدا...

گرنگی ئامانجەکان لە توێژینەوەی زانستیدا...

هەڵەکان لە کاتی دارِشتنی ئامانجەکان لە توێژینەوەی زانستیدا...

نوسینی گریمانە (گریمانەکان) بۆ توێژینەوە...

گرنگی بوونی گریمانەکانی لە توێژینەوەی زانستیدا...

پێکهاتەکانی گریمانەکان لە توێژینەوەی زانستیدا..
ئایا گونجاوە لەکاتی ئامادەکردنی توێژینەوەدا پرسیار یان گریمانە بەکار بهێنرێت ؟..
جۆرەکانی گریمانە لە توێژینەوەی زانستیدا..
گرنگترین سەرچاوەکانی بۆ داڕشتنی گریمانەکان ....
مەرجەکانی کوالیتی گریمانە...
چەند نموونەیەك بۆ دیاریکردنی گۆڕاوەکانی توێژینەوە لە توێژینەوەکاندا...
دیاری کردنی بوارەکانی توێژینەوە (نموونەی ، کات ، شوێن) ی توێژینەوەکە..
چەند نموونەیەك لەسەر بوارەکانی توێژینەوە لە چەند توێژینەوەیەکی جۆراوجۆردا..
دیاری کردنی زاراوەکان لە توێژینەوەی زانستیدا... ....
پێناسینێك بۆ زاراوەکان...
گرنگی دیاریکردنی وناساندنی زاراوەکان لە توێژینەوەی زانستیدا ....
گرنگی دیاریکردنی وناساندن زاراوەکان لە توێژینەوەی زانستیدا ....
هەڵەکان لە دیاریکردنی وناساندن زاراوەکان لە توێژینەوەی زانستیدا...

نوسینی پێشەکی وکێشە گرنگی توێژینەوە:

Writing an introduction and research problem كتابة مقدمة و مشكلة البحث

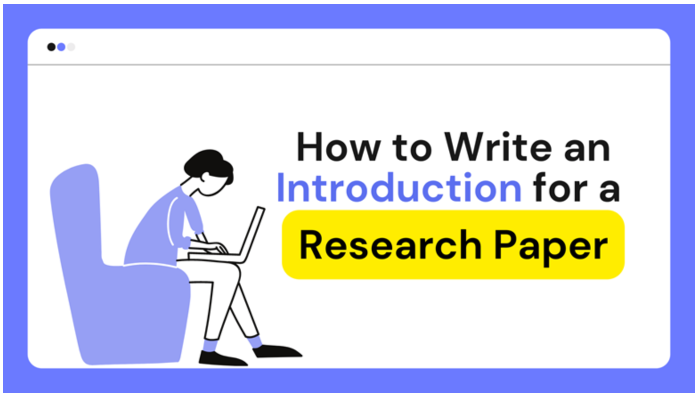

دوای دارشتنی ناونیشانی توێژینەوە ...

واتە ئاراستەی توێژینەوە دیاری بووە ئایا توێژینەوەکە چ جۆرە ڕێباز و ڕێرەوێکە واتە چ جۆرە مەنهەجێکە .

١) **ڕێبازی مێژوویی :** المنهج التأريخي Historical Curriculum

٢) **ڕێبازی ئەزموونی :** المنهج التجريبي The Experimental Curriculum

٣) **ڕێبازی بارودۆخ :** المنهج حالة The curriculum is the case

٤) **ڕێبازی شیکاری :** المنهج التحليلي The Analytical Curriculum

لە ناونیشانەکانەوە شێوازی توێژینەوە (أسلوب البحث search method) دیاری دەکرێت بۆ نموونە :

١) **شێوازی پەیوندی :** العلاقة Relationship

٢) **شێوازی بەراوردکردن :** المقارنة Comparison

٣) **شێوازی بارودۆخ (هەڵسەنگاندن):** الحالة (تقييم) The condition

٤) **شێوازی شیکاری :** التحليلي Analytical

دارِشتن و نوسینی پێشەکییەك بۆ توێژینەوەکە :

إعداد و كتابة مقدمة ومشكلة البحث

Preparing and writing an introduction and research problem

بەشی دووەمی پلانی توێژینەوەی نوسینی پێشەکییەکە بە ڕوونی لە ڕێگە یەوە گرنگی توێژینەوە کە دەر بخات و ڕوونکرد نەوەی تەواو لە سەر کێ شەی توێژینەوە کە بدات ، ئە مەش بە پاڵپ شت کرد نی سەر چاوەی زان ستی بۆ پێشەکییەکە .

لە نوسینی پێشەکیدا پێویست ڕەچاوی چەند خاڵێك بکرێت .

- **پێویستە لە دارِشتنی پێشەکی توێژینەوەکەدا شیکاری و ڕوون کردنەوەی بابەتی توێژینەوە ڕەچاوی (گشتی بۆ تایبەتی) بە وردەکاری بکرێت .**
- **لە نو سینی پێ شەکی توێژی نەوەدا پێوی ستە گرن گی و هۆ کاری پاڵ نەری بەجێگەیا ندنی توێژینەوە کە ز یاتر دەرکەوێت لەڕووی پێویستی ئەنجا مدانی ئەم توێژینەوە یە ، بەڵگەی زان ستی بۆ بابە تەکانی ناو توێژینەوە کە بهێرێتەوە ، پاڵپشتی زانستی بۆ نوسینەکە بکرێت .**
- **دوورکەوتنەوە لەوەی توێژەر بنوسێت بە هیچ جۆرێك توێژینەوەی لەم شێوە ئەنجام نەدراوە .**
- **ئا ماژەدان بە هەو ڵەکانی تو ێژەرانی پێ شتر لە با بەتی توێژینەوە کە، و ئەو ز یاد کرد نەی ئەم توێژینەوە یە دەیکات.**

پێکهاتەی دارِشتەی پێشەکی بەم شێوەیە :

١) **پێویستە لە دارِشتنی پێشەکی توێژینەوەکەدا شیکاری و ڕوون کردنەوەی بابەتی توێژینەوە ڕەچاوی (گشتی بۆ تایبەتی) بە وردەکاری بکرێت، واتە (٤-٥)دێرِێك بابەتکە بەگشتی بنوسرێت و پاڵپشتی زانستی بکرێت،**
٢) **دواتر (٤-٥)دێرِێك بابەتی پسپۆرِی توێژینەوەکە پاڵپشتی زانستی بکرێت.**
٣) **دواتر (٤-٥)دێرِێك لەسەر گۆرِاوەکان بنوسرێت و پاڵپشتی زانستی بکرێت.**
٤) **دواتر (٤-٥)دێرِێك لەسەر نموونەی (عینە)بنوسرێت و پاڵپشتی زانستی بکرێت .**

هێڵکارییەك بۆ ڕوون کردنەوەی چۆنییەتی نوسینی پێشەکی بۆ توێژینەوە .

نموونەی :

نسبة الخصر الى الورك (WHR) وعلاقتها بمعدل الأيض الأساسي (BMR) ومؤشر السمنة (BAI)الجسم

Waist to hip ratio (WHR) and its relationship to basal metabolic rate (BMR) and body obesity index (BAI)

- **پسپۆڕییەکە :** قياسات الجسمية
- **گۆڕاوەکان :** نسبة الخصر، معدل الأيض، مؤشر كتلة الجسم
- **نموونەکان : بژاردەی ناو کۆمەڵگا** عينة من المجتمع
- **گرنگی : ئایا ڕێژەی پەیوەندی لە نێوان گۆڕاوەکاندا چەندە ؟**

نوسینی ئامانج (ئامانجەکان) بۆ توێژینەوە :

Writing research objectives كتابة أهداف البحث

واتای ئامانجەکان لە توێژینەوەی زانستیدا :

The concept of scientific research objectives مفهوم أهداف البحث العلمي

ئامانجەکان یەکێکە لە پێکهاتە گرنگەکانی توێژینەوەی زانستی، توێژەر لە ڕێگەی توێژینەوەکەیەوە هەوڵ بۆ بە دەستهێنانی دەدات، ئامانجەکان لە بنەڕەتدا ئەو پاڵنەرانەن هۆکاربوون بۆ ئامادەکردن و بەجێگەیاندنی توێژینەوەکە.

تایبەتمەندییەکانی ئامانجەکان لە توێژینەوەی زانستیدا :

Characteristics of the objectives of scientific research خصائص أهداف البحث العلمي

- **دیاری کراوە :** محددة specific
- **پێوانە بکرێت :** قابلة للقياس measurable
- **پەیوەستە بە بابەتی توێژینەوەکەوە :** مرتبطة بموضوع الدراسة Related to the topic of study
- **لە ماوەیەکی دیاریکراودا دەستەبەر دەکرێت :** يمكن إنجازها في وقت محدد related to the subject of the study

گرنگی ئامانجەکان لە توێژینەوەی زانستیدا :

The importance of the objectives of scientific research أهمية أهداف البحث العلمي

- **دیاریکردنی سنوری توێژینەوە :** تحديد حدود الدراسة Determine the limits of the study
- **ڕوون کردنەوەی تەوەری توێژینەوە :** توضيح محور الدراسة Explanation of the focus of the study
- **دیاری کردنی گۆڕاوەکان بۆ پێوانەکردن :**

Determine the variables to be measured تحديد المتغيرات المراد قياسها

- **دیاری کردنی چەنگاوی جۆراجۆر پابەندبوون :**

Explain the different steps to be followed توضيح الخطوات المختلفة التي يجب اتباعها

هەڵەکان لە کاتی دارشتنی ئامانجەکان لە توێژینەوەی زانستیدا :

Mistakes when setting objectives أخطاء عند إعداد الأهداف

- **فراوان کردنی بواری ئامانج .**
- **دیاری کردنی ئامانجێك لۆژیکی تێدا نەبێت .**
- **دیاری کردنی ئامانج بەگوێرەی کاتی دیاری کراوی توێژینەوە نەبێت .**

نوسینی گریمانە (گریمانەکان) بۆ توێژینەوە :

Writing research hypotheses كتابة فرضيات البحث

گریمانە لە توێژینەوەدا بە مانای پێشبینی کردنێکە بۆ چارەسەری کێشەی توێژینەوەیە بۆ ماوەیەکی کاتی، ڕوونکردنەوەیەکی سەرەتاییە بۆ وەڵامی پرسیارەکانی توێژینەوە بەڵام مەرج نییە گریمانەکانی ڕاست بن چونکە لە هەندێك باردا دەرەنجامی توێژینەوەکان بە پێچەوانەی گریمانەکانەوە دەردەچێت بەلام ئەوەش خۆی لە خۆیدا هەرجۆرێکە لە توێژینەوە و هەڵەنیە لەبەر ئەوەیە پێویستە گریمانە لە زانین و ئەزموونەوە دیاری بکرێت ئەمەش لەرێگەی هاوکاری کردنی زانستی سەرەپەرشتیار و پسۆڕانەوە دەبێت چونکە دارشتنی گریمانە پێویستی بە ئەزمونێکی ئەکادیمی هەیە تاوەکو لەگەڵ دەرەنجامەکانی توێژینەوە هاورێك ببنەوە

گرنگی بوونی گریمانەکانی لە توێژینەوەی زانستیدا :

أهمية وجود الفرضيات في البحث العلمي

The importance of hypotheses in scientific research

١) **یارمەتی توێژرە دەدتا بۆ زیاتر وردەکاری و سەنجدان لە سەر هەندێك لایەن .**

٢) **گریمانە ئامرازێکی گرنگن بۆ وەرگێڕانی ئەو ئامانجانەی کە توێژرە هەوڵ دەدات بە دەستیان بهێنێت .**

٣) **گریمانەكان هۆكارن بۆ ڕوون كردنەوەی جۆری پەیوەندییەكان لە نێوان گۆڕاوەكانی توێژینەوەكەدا .**

پێكهاتەكانی گریمانەكان لە توێژینەوەی زانستیدا :

مكونات الفرضية العلمية Components of a scientific hypothesis

گریمانە زانستییەكان لە گۆڕاوەكانەوە پێكدێت، گۆڕاوەكان ڕەندانەوەی چەندێتی یان چۆنییەتی بێت دەتوانرێت زیاد یا كەم بكرێنەوە بەم شێوەیە نیشا دەدرێت :

گۆڕاوی سەربەخۆ : المتغير المستقل the independent variable

بە گۆڕاوەی ڕوون كردنەوە ناسراوە و گۆڕاوە دەستكالیكراوەكان ناسراوە و كاریگەری لەسەر گۆڕاوە وابەستەكراوەكانی تر هەیە .

گۆڕاوی وابەستە : المتغير الـــتابع The dependent variable

بە گۆڕاوی ئەزموونی و گۆڕاوی وەلامدەرەوە و گۆڕاوی ڕوون كردنەوە ناسراوە ، گۆڕاوە سەربەخۆكە كاریگەری لەسەر دەبێت، ئەم گۆڕاوە لەگەڵ گۆڕانكارییەكاندا دەگۆڕێت .

بۆ نموونە : لەم توێژینەوەیەدا

تأثير برامج التواصل الاجتماعي على التحصيل الدراسي لطلاب المرحلة الثانوية .

- **گۆڕاوی سەربەخۆ** (المتغير المستقل) : **بەرنامەی پەیوەندی كۆمەلأیەتییە** (برنامج التواصل الاجتماعي)
- **گۆڕاوی وابەستە** (المتغير التابع) : **بەدەستهێنانی ئەكادیمیە** (التحصيل الدراسي).

تێبینی گرنگ /

دەكر یێت گۆڕاوە كان ژ مارەیی بن، لە حالە تەدا گۆڕاوە چەندێتییەكان نا سراون، وەك : تە مەن ، رە گەز ، بارجە ستەیی، هەروەها لەم حالە تەدا ناپێوراوە كان بە (گۆڕاوە چۆنایەتییەكان) نا سراوە، وەك : ڕۆ شنبیری، دەستكەوتنی خوێندن، ڕاستگۆیی، ...هتد .

ئایا گونجاوە لەکاتی ئامادەکردنی توێژینەوەدا پرسیار یان گریمانە بەکار بهێنرێت ؟

ئەم پرسیارە زۆر جار لە ناوەندی کار توێژینەوەدا دەکرێت .

بەکارهێنانی پرسیار لە توێژینەوەدا بابەتێکی باوە لە توێژینەوە وەسفییەکاندا مەبەست لەو توێژینەوانەیە کە ژمارە و ژماردنی تێدا نییە چونکە زیاتر پەیوەندیان بە تایبەتمەندێتی و ئاراستەکانەوە هەیە بەڵام لە توێژینەوە ئەزموونییەکاندا بە شێوەیەکی بەرفراوان بەکار دەهێنرێت، توێژەران زۆرجار لە هەمان کاتدا پرسیار و گریمانەش بەکار دەهێنن ئەمەش بە ئامانجی قوڵبوونەوەیە لە توێژینەوەدا هیچ جۆرە کێشەیەك لە بەکارهێنانیاندا نیە .

جۆرەکانی گریمانە لە توێژینەوەی زانستیدا :

Types of hypotheses in scientific research أنواع الفرضيات في البحث العلمي

١) **گریمانەی ئەرێنی :** الفرضية الإيجابية Positive hypothesis

وا تە پەیوە ندی ڕا ستەوخۆ لە نێوان گۆڕاوە سەربەخۆکە و گۆڕاوە وابە ستەکاندا هە یە، وا تە لە حاڵەتی زیادبوونی گۆڕاوە بەربەخۆکەدا بڕ یان کوالیتی گۆڕاوە وابەستەکە زیاد دەکات . بۆ نموونە :

تاوەکو کوالیتی بەرهەمهێنان زیاتر بێت ڕێژەی کڕین زیاتر دەبێت .

٢) **گریمانەی نەرێنی :** الفرضية السلبية Negative hypothesis

بەو مانا یە د ێت، وا تە پەیوە ندی پێ چەوانە لە ن ێوان گۆڕاوە سەربەخۆکە و گۆڕاوە وابە ستەکاندا هە یە، وا تە لە حا ڵەتی ز یادبوونی گۆڕاوە سەربەخۆکەدا بڕ یان کوالیتی گۆڕاوە وابە ستەکە کەم دە کات وە بە پێچەوانەشەوە. بۆ نموونە :

تاوەکو نرخەکان بەرز تر بێت ڕێژەی کڕین کەمتر دەبێت .

٣) **گریمانەی پووچ :** الفرضية الصفرية Null hypothesis

بوونی هەرجۆرە پەوەندییەك لە نێوان گۆڕاوی سەربەخۆ و وابەستەدا ڕەتدەکاتەوە. بۆ نموونە :

زانستی ژمێریاری هۆکاری بەشدارە لە بەرزکردنەوەی ڕێژەی جەستی جەستە (اللياقة البدنية) .

بەڵام لە هەندێك باردا گریمانەی جێگرەوە (فروض البديلة) **هەیە، ئەویش لەو کاتەدا گۆڕانکاری یان پەیوەندی لەنێوان گۆڕاوەکاندا هەیە بەڵام بە ڕێژەیەکی کەم .**

گرنگترین سەرچاوەکانی بۆ دارشتنی گریمانەکان :

The most important sources of hypothesis formulation أهم مصادر صياغة الفرضيات

لە گرنگترین ئەو سەرچاوانەی لە دارشتن

١) **توێژینەوەکانی پێشوو :** الدراسات السابقة Previous studies

مەبە ست لە بابە تەکانی توێژی نەوەکانی پێ شوو کە پەیوەی ندییان بە توێژینەوە کەی ئێ ستاوە هە یە ، بە یەکێك لە سەر چاوە گرنگەکانی دارِ شتنی گریما نەکان دادەنر ێت کە تو ێژەر دەتواێت سودیان لێ وەربگرێت .

٢) **ئەزموونە کەسییەکان :** الخبرات الشخصية Personal Experience

پسپۆڕییە زانستییەکان لە نێوان سروشتی و کۆمەلاّیەتیدا جیاوازن ، هەروەها لە شێوازی توێژینەوەی توێژەرەوە لە زانکۆی و خوێندنی بالاّدا ، لەسەر ئەم بنەمایە توێژەر دەتوانێت گریمانەکان داهێنێت کە بە بۆچوون تێڕوانینی توێژەر چارەسەری کاتی کێشەکان دەبێت .

٣) **داهێنەری فکری :** الإبداع الفكري Intellectual creativity

ئەم سەرچاوەیان بەیەکێك لە لەهێزترین و باشترین ڕێگاکانی دارشتنی گریمانەکان دادنرێت ، ئەمەش لە ڕێگەی بەکارهێنانە عەقلێیەکان و بیرکردنەوەی داهێنەری ، بەهۆیەوە توێژەر دەتوانێت بگاتە چارەسەرێکی سەرەتایی بۆ کێشەکانی توێژینەوە لە شێوەی چەند گریمانەیەك دارشتنیان بۆ بکات .

مەرجەکانی کوالیتی گریمانە : شروگ جوده الفرچیات Quality conditions for hypotheses

گریمانە پێویسنە چەند تایبەتمەندییەکی تێدابێت ،ئەمەش لە پێناو گەیشتن بە ئامانجە ئەرێنییەکان، لێرەدا بەم شێوەیە ڕوونی دەکەینەوە :

١) **ڕوونی مانا** : وضوح المعنى Clarity of meaning

گریمانەکان لە ڕستەی هەواڵییەوە دادەڕێژرێن ، گرنگە توێژەر ووشەسازی سادە و ساکار بەکار بهێنێت ، ئەگەر هەرجۆرە زاراوەیەك لە گریمانەکاندا هەبێت پێویستە توێژەر لە ڕووی زمانەوانی و ڕێکارییەوە (اللغوي والإجرائي**) لە بڕگەی پێناسینی زاراوەکاندا پێناسەیەکی ڕوونی بکات .**

٢) **کورتکراوە** : الاختصار Shortcut

گرنگە توێژەر گریمانەکان بە شێوەیەکی پوختکراوە دەربڕێت ، هەروەها جۆری پەیوەندی نێوان گۆڕاوە سەربەخۆ و وابەستەکان دابڕێژێت ، لێرەشدا پێویستە کەمترین ووشە بەکاربهێنێت .

٣) **لۆژیکی** : الواقعية Realism

گرنگە گریمانەکانی توێژینەوە لە هەردوو ڕووی لۆژیکی و پرەنسیبەکانەوە قبوڵکراو بێت ، پێش ئەوەی شیکاریان بۆ بکرێت .

٤) **توانای پێوانە کردن** : القابلية للقياس Measurability

گرنگە گریمانەکانی توێژینەوە بتوانرێت پێوانە کردن و تاقیکردنەوەیان بۆ بکرێت .

چەند نموونەیەك بۆ دیاریكردنی گۆڕاوەكانی توێژینەوە لە توێژینەوەكاندا :

- تأثير العولمة على توجهات الشباب والفتيات في الأردن:

گۆڕاوە سەربەخۆكە (العولمة)، **گۆڕاوە وابەستەكە** (توجهات الشباب والفتيات في دولة الأردن)

- تأثير الوعي الثقافي على الصحة العامة:

گۆڕاوە سەربەخۆكە (الوعي الثقافي)، **گۆڕاوە وابەستەكە** (الصحة العامة)

- تأثير ضغط الدم على قلب الإنسان:

گۆڕاوە سەربەخۆكە (ضغط الدم)، **گۆڕاوە وابەستەكە** (قلب الإنسان)

- تأثير المبيدات الحشرية على الثروة الحيوانية والنباتية:

گۆڕاوە سەربەخۆكە (المبيدات الحشرية)، **گۆڕاوە وابەستەكە** (الثروة النباتية)

- تأثير الكالسيوم على عظام وأسنان البشر:

گۆڕاوە سەربەخۆكە (عنصر الكالسيوم)، **گۆڕاوە وابەستەكە** (أسنان البشر)

دیاری کردنی بوارەکانی توێژینەوە (نموونەی ، کات ، شوێن) ی توێژینەوەکە :

Identify areas of research تحديد مجالات البحث

بوارەکانی توێژینەوە پێك هاتووە لە :

1) **بواری نموونەیی (بواری مرۆیی) : واتە جۆری ئەو نموونانەی کە توێژینەوەکەی لەسەر بەجێدەگەیەنرێت.**
2) **بواری کات : واتە دیاری کردنی کاتی دیراکراو بۆ بەجێگەیاندنی توێژینەوەکە .**
3) **بواری شوێن : واتە شوێنی بەجێگەیاندنی توێژینەوەکە.**

دیاری کردنی بوارەکانی توێژینەوە بە هەمان شێوەی هەنگاوەکانی دیکەی توێژینەوە لە ناونیشانەوە سەرچاوە دەگرێت چونکە ناونیشان دیاری دەکات نموونەکان و کاتی پێویست و شوێنی توێژینەوەکە لە کوێیە .

بواری نموونەی لە هەر توێژینەوەیەکدا جیاوازە چونکە بە گوێرەی توێژینەوەکان نموو نەکان دەگۆڕێت ، لەو توێژینەوەوانەی لە سەر مرۆڤ ئەنجام دەدرێت بواری نموو نەی بریتییە لە(مرۆڤ)، لە کاتێکدا بواری نموو نەی لە توێژینەوەیەکی کیمیادا بریتییە لە ماددەیەك یان چەند ماددەیەکی جیاواز هەروەها لە بواری کشتوکاڵدا جۆرێك ڕووەك دەبێت و لە بواری گیانەوەریدا جۆرێك لە گیا نەوەر ، لە بواری فیزیادا دەکرێت جۆرەکانی ڕووناکی یان هەربابەتێکی دیکە بێت ، لە هەندێك توێژینەوەی تاقیگەیدا لەوانەی جۆرێك میکرۆب یان نەخۆشی بێت .

بواری کات لە توێژینەوەدا ، بە چەند جۆرێك شێوازی جیاواز دیاری دەکرێت ، بیروڕاکان بۆ دیاری کردنی کات بەم شێوانەن :

A. **لە یەکەم ڕۆژی دەستپێکی دارشتنی پلانی(چوارچێوەی) توێژینەوە تاوەکو ئەو ڕۆژەی توێژەر لە نوسینی توێژینەوەکە تەواو دەبێت .**

B. **ئەم جۆرەیان لە سەرەتای دەسپێکی ئەزموونەکانی پشکنین** (التجارب الإستطلاعية) **واتە توێژینەوەکانی کۆکردنەوەی زانیاری بۆ ئەنجامدانی ئەزموونەکانی سەرەکی کۆتای توێژینەوە تاوەکو کەمترین هەڵە لە بەجێگەیاندنی ئەزموونەکانی سەرەکیدا نەبێت ، تاوەکو کۆتای ئەزمونەکانی سەرەکی .**

C. **لە جۆرێکی دیکەدا کاتی پێویست بۆ توێژینەوەکە لە بەرواری دەستپێکی تاقیکردنەوە سەرەکییەکان تاوەکو کۆتای تاقیکردنەوەکان ، واتە تەنها کاتی تاقیکردنەوەکان هەژمار دەکرێت.**

D. **لە ڕایەکی دیکەدا لە بەرواری دەستپێکی جێبەجێکردنی پرۆگرامی توێژینەوەکە تاوەکو کۆتا بەرواری بەجێگەیاندنی پرۆگرامی توێژینەوەکە .**

ئەگەر بە وردی سەرنج بدەینە هەریەك لەو بنەمایانە بۆ دیاری کردنی کاتی توێژینەوە ، ڕوون دەبێتەوە هەر یەك لەو جۆرە دیاری کردنانە بۆ جۆرێك لە توێژینەوە گونجاوە ، ئەوەی پسپۆڕان و ئەندامانی لیژنەیە ئەو بڕیارە دەدەن ، ئایا توێژینەوەکە کاتی دیاری لە چ کاتێك بۆ چ کاتێکی ترە .

ئەو شێوازانەی بۆ بڕگەی کات لە توێژینەوە لە ڕێگەی بەش و کۆلێژەوە دیاری دەکرێت یان توێژەر خۆی یەکێك لەو شێوازانە هەڵدەبژێرێت ، دواتر لە گفتوگۆی کۆتایدا ئەگەر ئەندامانی لیژنەی بۆچوونی جیاواز یان هەبوو ، بەکۆی دەنگی ڕەزامەندی ئەندامانی لیژنەکە کاتی دیاری کراوی توێژینەوەکە یەکلای دەکرێتەوە . ئەگەر ئەو توێژینەوەکە بۆ گۆڤارێك نێرابوو ئەوای لە ڕێگەی پسپۆڕی هەڵسەنگێنەری تایبەت بە گۆڤارەکە تێبینی ڕێکخستنەوەی کاتی توێژینەوەکە بۆ توێژەر دەنێرن ،ئەگەر لە کاتێکدا پسپۆڕی هەڵسەنگێنەر ڕای جیاوازی هەبوو .

بواری دیاری کردنی شوێن ، بابەتێکی ڕوونە چونکە بواری شوێن مەبەستی لە ژینگەی بەجێگەیاندنی توێژینەوەکەیە ئیتر ژینگەکان بە گوێرەی توێژینەوەکان جیاوازن ئەکرێت (تاقیگەیەکی پشکنین ، کۆشکێك ، کارگەیەك ، کۆمپانیایەك ، گۆڕەپانێکی وەرزشی ، ناوچەیەکی جوگرافی ، ناوچەیەکی مێژووی ، سەردەمێك ، ... هتد) بێت .

بواری شوێن لە هەندێك توێژینەوەدا دەکرێت چەند شوێنێك بێت لەبەر ئەوە پێویستە توێژەر ئاماژە بە هەموو ئەو شوێنانە بدات کە توێژینەوەکەی تێدا بەجێگەیەنراوە .

چەند نموونەیەك لەسەر بوارەکانی توێژینەوە لە چەند توێژینەوەیەکی جۆراوجۆردا :

Time Limitations: The academic year 2019-2020

Spatial Limitations: The United Kingdom and the European countries

Objective Limitations: the impact of fostering entrepreneurial innovation in multinational enterprises on the country's national economy

Human Limitations: Management and staff of multinational enterprises

بوارەکانی چەند توێژینەوەیەك :

بواری مرۆیی/ مجال البشري: طلاب المدراس من الصف الثالث إلى الصف التاسع التربية الأساسية.

بواری کاتی/ مجال الزمني: المدة الزمنية من ٠٥/ ٢٠٢١/١٢ إلى ٢٠٢٢/٠٦/٠٥

بواری شوێنی/ مجال المكاني: مدارس الحكومية في مركز مدينة.

مجالات البحث:

بواری مرۆیی/ المجال البشري: عينة مصابين بألام أسفل الظهر.

بواری کاتی/ المجال الزماني: المدة من 22 /06 /2019 ولغاية 05/ 2019/12. المجال المكاني: المستفشى الحكومية

بواری شوێنی/ بعض العيادات الطبية خاصة لمتخصين آلام الظهر – القاعات الرياضية

مجالات البحث:

بواری مرۆیی/ مجال البشري: مختلف شريحات وطبقات المجتمع في مدن كردستان

بواری زەمانی/ مجال الزمني: المدة الزمنية من ١٨/ ١٠ / ٢٠٢٠ إلى ١٠/ ٠٥/ ٢٠٢١

بواری شوێنی/ مجال المكاني: مدارس الحكومية و غير الحكومية.

دیاری کردنی زاراوەکان لە توێژینەوەی زانستیدا :

Define scientific research terminology   تحديد مصطلحات البحث العلمي

دیاری کردنی زاراوەکان لە توێژینەوەدا هەروەك هەموو تەوەرەکانی دیکەی توێژینەوە (پێشەکی، ئامانجەکان ، گریمانەکان . دەرەنجامەکان ، پێشنیارەکان ، ...هتد . گرنگی تایبەتی هەیە چونکە توێژینەوە پێویستی بە وردەکاری و کۆی سەرنجی هەیە ، بەهۆیەوە تەوەرەی دیاریکردنی زاراوەکان بەشێکی چوارچێوەی توێژینەوە پێکدێنێت ، بەبێ بوونی دیاری کردنی زاراوەکان خوێنەر مەبەستی توێژەری لاڕوون نابێت ،ئایا مەبەستی لە زاراوەیە چییە بەکاری هێناوە .

پێناسینێك بۆ زاراوەکان :

بریتییە لە چەند ووشەیەك یان چەند بڕگەیەك بە گوێرەی بیروڕای توێژەر گوزارش لە چەند چەمكێك دەکات .

کەواتە پێویستە پێناسەی هەر جۆرە زاراوەیەك بکرێت کە لە ناونیشان و ئامانج وگریمانەکانی توێژینەوەکەدا هاتووە . بۆ نموونە لەم توێژینەوەیەدا :

الأبعاد الاقتصادية والاجتماعية لإعادة استخدام المياه العادمة المعالجة في الإنتاج الزراعي؛ بالتركيز على المناطق الريفية

١) المياه العادمة: المياه التي يتم التخلص منها عادة عن طريق شبكة مجاري، وتحتوي على مواد وبكتيريا على شكل معلقات ومحاليل (. سلطة المياه الفلسطينية، ٢٠٠٩).

٢) المياه الرمادية water Grey: هي المياه الخارجة من المرافق المختلفة باستثناء مياه المراحيض، أي أنها المياه الخارجة من حوض الاستحمام والغسالات والمغسلة. ومياه المطبخ تحتوي على تراكيز المواد العضوية. (الجمعية العلمية الملكية، 2009).

٣) المياه السوداء water Black: هي مياه المراحيض . (الجمعية العلمية الملكية، ٢٠٠٩)

مقارنة التطور المورفولوجي بين تلاميذ المرحلة المتوسطة الممارسين وغير الممارسين للنشاط البدني و الرياضي

١) المرفولوجيا:

هو علم يدرس شكل وتركيب أعضاء الجسم أو دراسة الشكل الخارجي، فإذا تعدى الوصف إلى القياس فإنه يسمى بعلم الانتروبولوجيا وهو جزء أو فرع من علوم المرفولوجيا.(عقبوبي حبيب، بن لكحل منصور، ٢٠١٥،٣٨)

٢) النشاط البدني والرياضي:

عرفه قاسم حسن حسنين بأنه " ميدان من ميادين التربية عموما والتربية البدنية خصوصا، ويعد عنصرا فعالا في إعداد الفرد من خلال تزويده بخبرات ومهارات حركية تؤدي إلى توجيه نموه البدني والنفسي والاجتماعي والخلقي للوجهة الايجابية لخدمة الفرد نفسه ومن خلاله خدمة المجتمع. (قاسم حسن حسنين، ١٩٩٠، ٦٥)

٣) المراهقة:

عرفها الدكتور مصطفى زيدان: المراهقة كلمة مشتقة من الفعل اللاتيني Adolescere، ومعناها التدرج نحو النضج الجسمي والجنسي والعقلي والاجتماعي.(محمد زيدان، ١٩٧٢،١٥١)

فاعلية التخطيط الاستراتيجي في زيادة موارد الدولة

١) لتخطيط الاستراتيجي لغويًّا :

وهو مصطلح يتألَّف من كلمتين، الأولى "التخطيط"، وهو اسم من المصدر الثلاثي "خطط"، ويعني اتخاذ التدابير اللازمة، كما يُمكن أن تستخدم الكلمة بمعنى رسم، وكلمة "الاستراتيجي" كلمة أعجمية، وهي ""strategy بالإنجليزية، وهي تعني في الأصل ترتيب القوى العسكرية والاقتصادي والسياسية، وجميع مفاصل الدولة في أوقات الحروب، والهدف هو تحقيق النصر.

٢) التخطيط الاستراتيجي إجرائيًّا :

عبارة عن وضع خطط مُسبقة للمُنشآت أو المنظمات، ومن خلال الموارد التي تُوجد في المُنشآت والمؤسسات بجميع أنماطها؛ من أجل الوصول لغايات أو أهداف محددة في المستقبل، وتبلغ مدة التخطيط الاستراتيجي خمس سنوات فأكثر.

٣) مــوارد الدولة إجرائيًّا :

وهي عبارة عن جميع ما تمتلكه أي دولة من مقومات مادية أو بشرية أو طبيعية.

گرنگی دیاریکردنی وناساندن زاراوەکان لە توێژینەوەی زانستیدا :

أهمية تحديد وتعريف مصطلحات البحث العلمي

The importance of defining and defining scientific research terms

لێرەدا گرنگی دیاریکردن و پێناسینی زاراوەکان لە توێژینەوەی زانستیدا دەخەینە ڕوو :

١) دوورکەوتنەوە لە بە هەڵە تێگەیشتن لە زاراوەکانی توێژینەوە .

٢) دیاریکردنی وردی بۆچوونی توێژەر لە بەکارهێنانی زاراوەکاندا .

٣) پێناسەکردنی زاراوەکان وەك پێویستییەك بۆ زیاتر ڕوون کردنەوە .

هەڵەکان لە دیاریکردنی وناساندن زاراوەکان لە توێژینەوەی زانستیدا:

الأخطاء الشائعة عند تعريف مصطلحات البحث العلمي

Common mistakes when defining scientific research terms

١) پێناسە کردنی زاراوەکان بە شێوەیەکی هەڵە .

٢) زۆری پێناسەکان بۆ زاراوەکە بەلاَم مانای پێویست نەگەیەنێت .

٣) دیاری کردنی زاراوەیەکی زانستی زۆر پێویست نەبێت .

٤) بەکارهێنانی سەرچاوەیەك بۆ پێناسەی زاراوەکان متمانە پێکراو نەبێت .

دەروازەی دووەم

چوارچێوە تیۆری و توێژینەوەکانی پێشوو لێکچوو

الإطار النظرية والدراسات السابقة والمشابهه

Theoretical framework and previous and similar studies

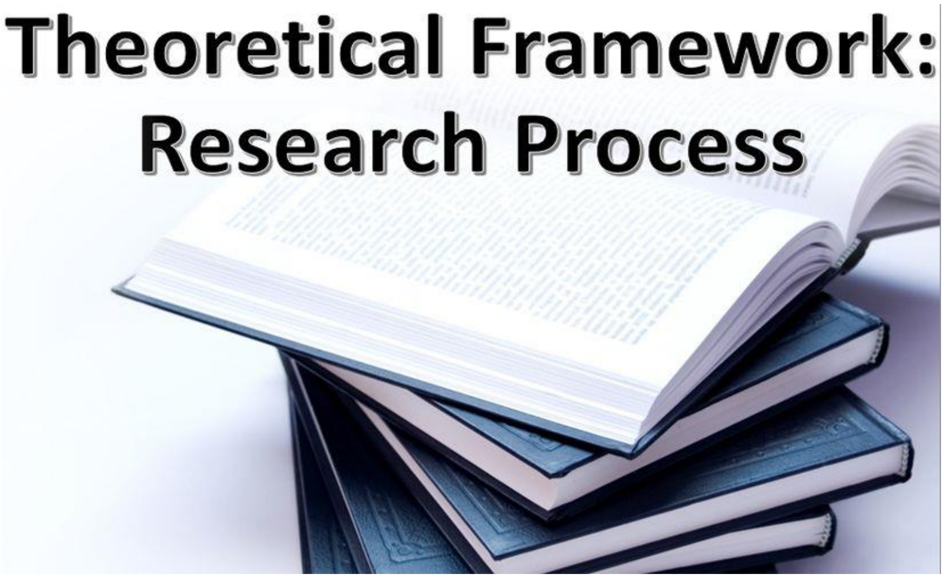

چوارچێوە تیۆرییەکان و توێژینەوەکانی پێشوو..

پێکهاتەکانی چوارچێوە تیۆرییەکان توێژینەوە...

خوێندنەوەی توێژینەوەکانی پێشوو و لێکچوو...

کۆنترۆڵە میتۆدییەکان لە هەڵبژاردنی توێژینەوەکانی پێشوو..

پێکهاتەکانی چوارچێوە تیۆری (الإطار النظري) لە توێژینەوەی زانستیدا...

سودەکانی خوێندنەوەی توێژینەوەکانی پێشوو و لێکچوو..

پێکهاتەکانی نوسینی توێژینەوەکانی پێشوو لێکچوو...

نموونەیەك لە نوسینەوەی توێژینەوەکانی پێشوو و لێکچوو..

چۆنییەتی هەڵبژاردنی شێوازی(ڕێباز) زانستی...

شێوازی (میتۆدلۆژیا) و ڕێکارەکانی توێژینەوە ....

پێناسەیەك بۆ میتۆدلۆژیای...

دیارترین پۆلێنکردنی شێوازەکانی توێژینەوەی زانستی ....

هەڵەباوەکان لەپێداچوونەوە و کورتکردنەوەی خوێندنەوە تیۆرییەکان..

چوارچێوە تیۆری و توێژینەوەکانی پێشوو لێکچوو

الإطار النظريه والدراسات السابقه والمشابهه

Theoretical framework and previous and similar studies

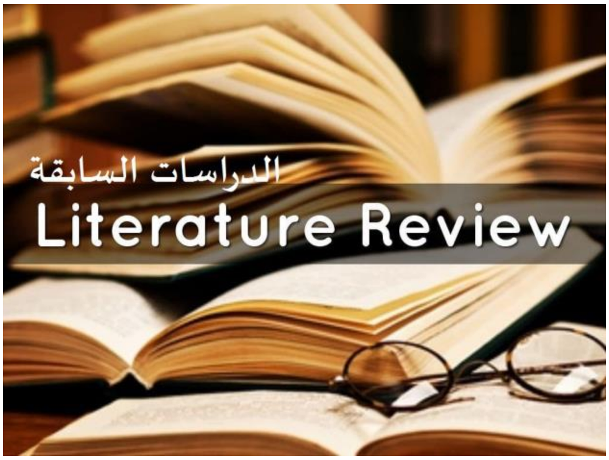

چوارچێوە تیۆری وتوێژینەوەکانی پێشوو لێکچوو :

لە توێژی نەوەکانی زانکۆ یدا (دک تۆرا ، ما ستەر ، دیب لۆمی بالاٚ) ، چوار چێوە ت یۆری(الإطار النظريه Theoretical studies) **با بەتێکی گرنگی توێژینەوە کە پێکدێنن چونکە وەك بە شێکی گرنگ و تەواوکاری توێژینەوە دادەنرێت ، ئەمەش لەبەر ئەوەی توێژینەوە بەهۆی ئەم تەوەرەیەوە ڕوون کردنەوەی تەواوی زانستی بۆ سروشتی بابەکانی توێژینەوە لە هەموو لایەنەکانی (پسپۆڕی گشتی توێژینەوەکە ،و پسپۆڕی وردی توێژینەوەکە ، و گۆڕاوە سەربەخۆ ،و گۆڕاوە وابەستەکان ،و جۆر ،و ڕەگەز ،و ئاستی نموونەکانی ،و گرنگی و کاریگەر و پەیوەندی) هەموو پێکهاتەکان بەیەکەوە ڕوون دەکاتەوە .**

چوارچێوە تیۆری و توێژینەوەکانی پێشوو لێکچوو(الإطار النظريه والدراسات السابقه والمشابه) **گەورەترین بەشی توێژینەوە پێك دێنێت . لەبەر گرنگی چوارچێوە تیۆری**(الإطار النظريه Theoretical studies) **، پێویستە توێژەر لەکاتی گەڕان و دیاریکردنی بابەتەکاتی پێویست لە سەرچاوە زانستییەکان بەگوێرەی بنەمای توێژینەوەکە بینوسێتەوە ، واتە بابەت و پێویستییەکانی توێژینەوەکە چ جۆرە ئاڕاستە و پسپۆڕییەکە بەهەمان شێوە نوسینی و گەڕان لە توێژینەوەکانی پێشوو ، ئاماژەدان و ڕوونکردنەوە و شیکاریان بەهەمان شێوە بەگوێرەی پێویستی بابەتی توێژینەوەکە بێت .**

پێکهاتەکانی چوارچێوە تیۆری لە توێژینەوەی زانستیدا :

Contents of the theoretical framework in the research محتويات الإطار النظري في البحث

١) **گرنگترین پێکهاتە لە چوارچێوە تیۆری** (الإطار النظري Theoretical studies)**دا، توێژینەوەکانی پێشوو لێکچوو** (الدراسات السابقه والمشابه)**ە عەرەبییەکاتە دواتر بێگانەکان .**

٢) **ڕوونکردنەوەی پەیوەندی نێوان گۆڕاوە لێکچووەکان** (المتغيرات المشابه Similar variables) **لە چێواچێوەی تیۆری** (الإطار النظري Theoretical studies) **توێژینەوەکە.**

٣) **ڕوونکردنەوەی پەیوەندی نێوان گۆڕاوە لێکچووەکان** (المتغيرات المشابه Similar variables) **لە توێژینەوەکە.**

٤) **دەرخستنی ئەو گۆڕاوانەی پەیوەندی بە بابەتی توێژینەوەکە هەیە.**

٥) **نوسینی گرنگی توێژینەوەکە و پاڵنەری نوسینەکە .**

دوابەدوای نوسینی چوار چێوەی توێژینەوە ، چوار چێوە تیۆری و توێژینەوەکانی پێشوو لێکچوو (الإطار النظريه والدراسات السابقه المشابه Theoretical framework and similar previous studies) **بەشی ناوەڕاستی توێژینەوە یە لە دەروازەیەکدا پێ دەکەوە دەنوسرێنەوە . پەیوەندی نێوان چوار چێوە تیۆری و توێژینەوەکانی پێشوو وەك پەیوەندی نێوان بەشێك بە کۆی گشتییەوە . ئەم بەشەی توێژەنەوە تایبەت بە پۆلێن کردن و ڕوو کردنەوەی هەربابەتێك پەیوەست بە سروشتی بابەتی توێژینەوەکە هەبێت .**

چوارچێوە تیۆری و توێژینەوەکانی پێشوو لێکچوو (الإطار النظريه والدراسات السابقه والمشابه Theoretical framework and similar previous studies) **لە دوو بەش پێکهاتووە بەشی چوار چێوە تیۆری** (الإطار النظريه Theoretical studies) **بەشی یەکەمە تێدا هەموو لایەنەکان و بابەتەکانی چوار چیوەی توێژینەوەی تێدا ڕوون دەکرێتەوە، هەرچی بەشی دووەمە توێژینەوەکانی پێشوو لێکچوو** (الدراسات السابقه والمشابه Previous and similar studies) **ئەو لێکۆلێنەوە و توێژینەوانە دەگرێتەوە کە پەوەندییان بە بابەتی پسپۆڕی توێژینەوەکەوە هەیە و پێشتر لە لایەن توێژەرانی دیکەوە ئەنجام دراوە . لەم بەشەدا بەگوێرەی پێویست چەند توێژینەوەیەك دەنوسرێتەوە، لە هەموو پێکهاتەکانی توێژینەوە (لە ناونیشانەوە بۆ دەرەنجامەکانی) توێژینەوەکان خوێندنەوە و شیکاری زانستی تەواو بۆ هەر یەك لە توێژینەوەکان دەکرێت، دواتر توێژەر بە شێوەیەکی گشتی لایەنی لێکچوو و جیاواز هەموو توێژینەوەکان بەچەندخاڵێك یان بە چەند دێڕێك دەخرێتە ڕوو، وەك جۆرێك لە**

هەڵسەنگاندن بۆ هەموو توێژینەوەکان تاوەکو ڕووی بێتەوە تا چ ڕادە یەك توێژینەوەکان پەیوەند و نزیکن لە توێژینەوەکەوە .

پێویستە لەکاتی خوێندنەوە و نوسینەوەی چوارچێوە تیۆری (الإطار النظریه Theoretical studies) ڕەچاوی چەند خاڵێك بکات ، ئەوانیش :

١) نوسینی بابەتەکان لە بەشی دەروازەی دووەم (الباب الثاني Theoretical studies) بەگوێرەی بنەمایەکی ڕیزبەندی دەنوسرێنەوە ، ئەو ڕێزبەندیە لە ناونیشان و چوارچێوەی توێژینەوەکەوە سەرچاوە دەگرێت ، دواتر پێویستە توێژەر لە پۆلێنێکی گونجاودا خوێندنەوە و نوسینەوە بۆ یەك دوایەکی پۆلێنەکان بکات .

٢) نوسینی بابەتەکان لە بابەتە گشتییەوە بۆ بابەتی وردی پسپۆڕی دەبێت ،بەجۆرێك لە پۆلێنەکەدا بابەتیانە یەك بەیەکی گۆڕاوەکان و گرنگی کاریگەری گۆڕاوەکان بۆ نموونەکانی توێژینەوەکە ڕوون بکاتەوە بەلاَم بەبێ هیچ جۆرە زیادەڕۆی و تێکەڵاوکردنی بابەتێك کە پەیوەندی بە بابەتەکانی توێژینەوەکە نەبێت .

٣) لە دوای کۆکردنەوەی زانیارییەکانی بابەتی چوارچێوە تیۆری(الإطار النظریه Theoretical studies) لە سەرچاوە زانستییەکان (یەکەمی و دووەمی) ڕێکخستنەوەی بۆ دەکرێتەوە و جەخت لە لایەنی زانستی نوسین و لایەنی متمانە پێکراوی سەرچاوە دەکرێتەوە، ئینجا لە بەشەکانی چوارچێوە تیۆری(الإطار النظریه) بە ئاماژەدان بە سەرچاوەکانیان هەموو دەنوسرێنەوە .

٤) وەك پێشتر ئاماژەی پێدراوە، خوێندنەوە ،وشیکار ،و لێکدانەوەی توێژینەوەکان بە چەند شێوازێك دەبێت، یان یەك یەك شیکارکردنی توێژینەوەکە لە ناونیشانەوە بۆ دەرەنجامەکەی یان شیکاری ناونیشانی هەمووان پێکەوە دواتر ئامانجی هەموو پێکەوە دواتر تا دەگاتە دەرەنجامی هەموو توێژینەوەکانی پێشوو پێکەوە شیکاری بۆ دەکرێت.

وەك لای هەموو توێژەران واباوە ، چوارچێوە تیۆری و توێژینەوەکانی پێشوو لێکچوو (الإطار النظریه والدراسات السابقه والمشابه) تایبەتە بە خودی توێژەر ، واتە تا ڕادەیەك لە ڕووی چەندێتی و چۆنییەتی نوسینەوە بە گوێرەی ڕێنماییەکان سەرپشك دەکرێت بەلاَم ئەمە ئەوە ناگەیەنێت هەر چییەك بنوسێت تەواوە، نەخێر لێپرسینەوەی و چوونە ژێر لێپرسراوێتی هەموو وشەیەکی لەسەر شانە ، هەروەها لەڕووی قەبارەی نوسین و ژمارەی پەڕەکانیەوە دیاکراوە .

خوێندنەوەی توێژینەوەکانی پێشوو و لێکچوو :

الإطار النظريه والدراسات السابقه و المشابه
Theoretical framework and similar previous and similar studies

توێژینەوکانی پێشوو لێکچوو (الدراسات السابقه والمشابه) **لە توێژینەوە ئەکادیمییەکاندا گرنگی و جێگای بایەخیان هەیە چونکە بابەتەکانی توێژینەوە لە پێگەی گرنگی ئەوانەوە سەر چاوە دەگرێت ، توێژەر ناتوانێت توێژینەوەیەکی تۆکمە ئەنجام بدات بەبێ گەڕانەوە بۆ توێژینەوەکانی پێشووە جۆراوجۆرەکان کە لە سەر بابەتی توێژینەوەکە ئەنجام دراون . ئەم پێدا چوونەوەیە بە توێژینەوە پێشوو لێکچووەکاندا** (الدراسات السابقه والمشابه Previous and similar studies) **ئاماژەیە کە بۆ بەهێزبوونی پایە سەرەکییەکانی توێژینەوە کە ، بۆ بەرزبوونەوەی ئاستی زانینی و تواناکانی توێژەر وەك پێوەرێك دەبێت .**

کۆنترۆڵە میتۆدییەکان لە هەڵبژاردنی توێژینەوەکانی پێشوو لێکچوو:

الضوابط المنهجية فی انتقاء الدراسات السابقه والمشابه
Methodological controls in the selection of previous and similar studies

لەگەڵ ئەوەی خوێندنەوەی توێژینەوەکانی پێشوو لێکچوو (الدراسات السابقه والمشابه Previous and similar studies) **هۆکاری بەهێزی توێژەر و تۆکمەکردنی لایەتی تیۆری و پراکتیکی توێژینەوەیە بەلاّم پێویستە توێژەر لەکاتی خوێندنەوە و نوسینیان لە ڕووی چەند خاڵێکی گرنگەوە لە توێژینەوەکەیدا دەستەبژێریان بکات ، ئەمانەن :**

١) **پێویستە توێژینەوەکانی پێشوو لێکچوو** (الدراسات السابقه والمشابه Previous and similar studies)**ە لە سەرچاوەی یەکەمی تایبەت بە توێژینەوەکە وەربگیرێت .**

٢) **پێویستە توێژینەوەکانی پێشوو لێکچوو** (الدراسات السابقه والمشابه Previous and similar studies)**ە لە ڕەفەی کتێبخانەکان یان لە بزوێنەری پشکنینەکانی تۆڕەکانی ئەنتەرنێدا** (محركات البحث) **بوونی هەبێت و بەردەست بێت ،**

٣) **ڕێکخستنی و ئامادەکردنی کرۆکی بابەتی توێژینەوەکە لەگەڵ توێژینەوەکانی پێشوو لێکچوودا.**

٤) **نابێت ناونیشانی توێژینەوەکانی پێشوو لێکچوو** (الدراسات السابقه والمشابه)**ە بۆ ناونیشانی توێژینەوەیەکی نوێ دیاری بکرێت چونکە ئامانج لە توێژینەوە زیاد کردنی بابەتێکی نوێیە .**

٥) پێویستە توێژەر تاوەکو دەتوانێت سوود لە توێژینەوەکانی پێشوو لێکچووەکان (الدراسات السابقه والمشابه) بلأوکراوەی ناو گۆڤارە زانستییەکان وەربگرێت .

سودەکانی خوێندنەوەی توێژینەوەکانی پێشوو لێکچوو (الإطار النظريه والدراسات السابقه والمشابه) .

١) توێژەردەتوانێت سوود لەو سەرچاوانە وەربگرێت ئەو توێژینەوەیە بەکاری هێناوە .

٢) توێژەردەتوانێت سوود لە جۆری نموونە ،و داڕشتنی ئامانج ،و گریمانەکان ،و گونجاوی نموونەکان وەربگرێت .

٣) توێژەردەتوانێت سوود لە چۆنیەتی بەجێگەیاندنی پرۆگرامی توێژینەوەکە بکات.

٤) توێژەردەتوانێت سوود لە جۆری هۆکارە ئامارییەکان بەکارهاتووەکان وەربگرێت .

٥) ئاستی زانینی توێژەر بۆ بابەتی توێژینەوەکەی بەرز ترو فراوانتر دەکات.

٦) ڕێگری لە دووبارە بوونەوەی توێژینەوە هاوشێوەکان دەکات ، ناهێڵێت توێژینەوەکە تێکە بە توێژنەوە ئەنجام دراوەکان ببێت ئەمەش لە ڕێگای دیاری کردنی سنورێك بۆ توێژینەوەکە .

٧) هاوکارێکە بۆ توێژەر بۆ داڕشتنی کێشە و توێژینەوەکە لە چوارچێوەی بابەتی توێژینەوەکەدا.

٨) سەرچاوە و ئاماژەی جیاواز بۆ توێژەر دروست دەکات تاوەکو لەسەر ڕێگەی ڕاستی توێژینەوە لا نەدات .

تێبینی /

لە هەندێك توێژینەوەدا بەشی چوارچێوە تیۆری و توێژینەوەکانی پێشوو (الإطار النظريه والدراسات السابقة) بە چوارچێوە تیۆری و توێژینەوەکانی پێشوو و لێکچوو (الإطار النظريه والدراسات السابقه و المشابه) دەنوسرێت ، جیاوازی توێژینەوەی پێشوو (الدراسات السابقه) لەگەڵ توێژینەوەی لێکچوو (الدراسات المشابه) لە وەدایە :

- توێژینەوەی پێشوو (الدراسات السابقه) توێژینەوەیەکە لە پێشوودا ئەنجام درا بێت بابەتەکە پسپۆڕیەکەی هەمان شێوە بابەتی توێژینەوەکە بێت ، واتە لە هەموو بابەتەکانیدا وەك یەکەن .
- توێژینەوەی لێکچوو (الدراسات المشابه) توێژینەوەیەکە لە پێشوودا ئەنجام درا بێت لە زۆرێك بابەتکاندا وەك توێژینەوەکە بێتە بەلأم لە هەندێك بابەتی بواری توێژینەوەکە وەك یەك نەبێت .

پێکهاتەکانی نوسینی توێژینەوەکانی پێشوو لێکچوو :

Theoretical Framework & Similar Previus Studis مكونات كتابة الدراسات السابقه و المشابه

پێکها تەکانی نو سینی توێژی نەوەکانی پێ شوو لێک چوو (الدراسات السابقه و المشابه)، **بەگوێرەی ساڵی بە جێگەیاندنیان ڕێز دەکرێن و دەنو سرێنەوە ، بۆ هەریە کەیان ئا ماژە بە سەر چاوە متما نە پێکراوە دەکر ێت، نوسینی توێژینەوەکانی پێشوو و لێکچوو** (الدراسات السابقه و المشابه)**، بەم شێوەیە دەبێت :**

١) **لە ڕێزبەندی توێژینەوەکاندا، توێژینەوە عەرەبییەکان پێش توێژینەوە دادەنرێت.**
٢) **سەرەتا ناوی توێژەر یان توێژەران و ساڵی توێژینەوەکە .**
٣) **ڕێزبەندێکی ساڵی توێژینەوەکان لە کۆنەوە بۆ نوێی دەبێت.**
٤) **ناونیشانی توێژینەوەکە ، ناوی توێژەر، ساڵی توێژینەوەکە .**
٥) **ئامانجی توێژینەوەکە.**
٦) **نموونەی توێژینەوەکە .**
٧) **پرۆگرام** (منهج) **و شێوازی** (الأسلوب) **توێژینەوەکە.**
٨) **کات و جۆری تاقیکردنەوەکان.**
٩) **ماوەی توێژینەوەکە.**
١٠) **جۆری هۆکاری ئاماری بەکارهاتوو .**
١١) **دەرەنجامی توێژینەوەکە.**
١٢) **ئاماژەدان بە سەرچاوەی وەرگیراوی توێژینەوەکە .**

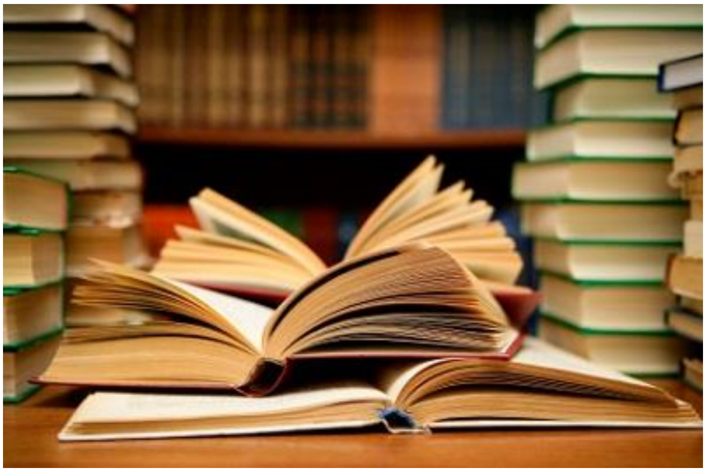

نموونەیەك لە نوسینەوەی توێژینەوەکانی پێشوو و لێکچوو (الدراسات السابقه و المشابه):

دراسة "جالووكس وكليمنت، ١٩٨٦":

عنوان الدراسة:

" التأثير العام للبرنامج التدريبي المائي في السعات الحيوية والحالة الصحية لاطفال مصابين بالربو"

هدف الدراسة: معرفة امكانية حصول تأثير ايجابي من البرنامج التدريبي المائي في السعات الجسمية والحالة الصحية لاطفال مصابين بالربو.

عينة الدراسة: اشتملت عينة الدراسة على (١٤) طفلاً مصابين بالربو تراوحت اعمارهم بين (٤-١٣) سنة اذ بلغ الوسط الحسابي لهم (٧.٦) سنة وكانت مدة البرنامج (٦) اشهر وبمعدل (٣) ايام في الاسبوع وبشدة ٧٥٪ من الحد الاقصى لاستهلاك O_2 اذ اشتملت القياسات على الطول والوزن والاحجام الرئوية والحد الاقصى لاستهلاك O_2 والتسارع النبضي ونسبة الشحوم.

ودلت النتائج للدراسة الى ان هناك تحسن معنوي في الحد الاقصى لاستهلاك O_2 اذ كانت القراءة النسبية لهذه الحدود القبلية هي (٣٧.١) وانحراف معياري (± ١.٦) مللتر لكل كغم من وزن الجسم في الدقيقة الواحدة في حين كانت القراءة البعدية (٤٣.٢) وانحراف معياري (± ١.٥) مللتر/كغم/دقيقة والفرق المعنوي تحت احتمالية (٠.٠٥) كما كان هناك تحسن في التسارع النبضي معنوي، بالاضافة الى ان التأثير العام للبرنامج اشار الى تطور الحالة الصحية للاطفال وازدادت قياسات السعات الجسمية والوظيفية لمصابي الربو.

Previous Studies:

Marcotte، 2014: "ريادة الأعمال والابتكار في الاقتصادات الناشئة

1. Marcotte، 2014: "Entrepreneurship and innovation in emerging economies"

"This research aimed to gauge the perspectives of the economic and institutional contexts of opportunity entrepreneurship، emerging economies. Innovative entrepreneurship configurations and contextual variables were assessed using cluster analysis in 16 emerging countries. The study found four profiles which are Schumpeter Mark I Innovative Entrepreneurship، Kirznerian-Form Opportunity Entrepreneurship، Schumpeter Mark II Innovative Entrepreneurship and Group Four described as a potential profile for Schumpeter Mark II. Economic and governance indicators were favorable in the two groups of innovative entrepreneurships، while contextual indicators of innovation were particularly favorable in the Schumpeter Mark II group".

Ramadani et al، 2017: "تأثير انتشار المعرفة والابتكار على أداء الشركات: النتائج من دول البلقان"

2. Ramadani et al، 2017: "The impact of knowledge spillovers and innovation on firm-performance: findings from the Balkans countries"

This paper examined the factors that influence a company's performance. Using data from the business environment and enterprise performance surveys (BEEPS 2013-2014)، the results indicated that the following has a positive impact on the company's performance: "(1) innovative activities; (2) cognitive consequences; (3) foreign ownership; And (4) the proportion of skilled workers in the workforce". Consequently، the paper argued that innovation activities are internally related to a company's performance، and that corporate performance is affected by the indirect effects of knowledge and innovation activities، among other characteristics of the company. The paper contributed to the literature by identifying dependency impacts and innovation activities as causal variables of a company's performance - a new approach to investigating cognitive consequences and innovation activities.

Urbano et al، 2016: "توجيه التقدم الاجتماعي وريادة الأعمال المبتكرة: تحليل دولي"

Using the institutional approach، this paper examined "the impact of social progress on innovative entrepreneurship from an international perspective". Using "the multiple linear regression model with cross-sectional information from the Global Observatory of Entrepreneurship، the Hofstede ، the Global Values Survey، social development indicators، the Center، the United Nations Development Program، and global development indicators"، the researchers found that the dimensions of social orientation of progress such as "a voluntary spirit، correlation remain against values of self-expression and the distance of strength with entrepreneurial activity". More specifically، the main findings showed that high voluntary spirit has had a positive and statistically significant effect on early stage entrepreneurial activity (TEA).

هەڵەباوەکان لەپێداچوونەوە و کورتکردنەوەی خوێندنەوە تیۆرییەکان:

الأخطاء الشائعة في مراجعة وتلخيص الدراسات السابقة

Common mistakes in reviewing and summarizing previous studies

زۆرێك لە توێژەران لە پێداچوونەوەی پووختکردنی توێژینەوەکانی پێشوو ولێکچووەکان هەندێك هەڵە دەکەن، ئەمەش بە هۆی نەبوونی ئەزموونی پێویستەوە، باوترین ئەو هەڵانە ئەمانەن:

١) **پێداچوونەوەی پووختکردنی توێژینەوەکانی پێشوو ولێکچووەکان بەخێرای و پەلەکردن.**
٢) **پێداچوونەوەی پووختکردنی تەنها بەجۆرێکی دیارکراو لە توێژینەوە دەکەن وەك(تێزی دکتورا ، نامەی ماستەر)ەکان، ئەمەش هەڵەی، پێویستە پێداچوونەوە بۆ ئەو توێژینەوەانەش بکرێت کە لە گۆڤارە زانستییەکان و گۆڤارە وەرزییەکانی ناو ودەرەوەی وولاًت بلاًوکراونەتەوە.**
٣) **پێکەشکردنی هەڕەمەکی لە نوسینی توێژینەوەکانی پێشوو ولێکچووەکاندا .**
٤) **هەندێك توێژەر تەنها سەرنجیان لەسەر ئەنجامەکانی توێژینەوەکانە، ئەمەش جۆرێك لە لاوازی لە توێژینەوەکاندا دەردەکەوێت، کەواتە توێژەر لەسەر بنەمای ئەنجامەکانی توێژینەوەکانی توێژەرانی پێش خۆی بیناد دەنێت، ئەمەش هیچ جۆرە زیادکردنێك بۆ بوای ئەکادیمی ناهێنێتەکایەوە.**
٥) **متمانەکردنی تەواو بە ئەنجامەکانی توێژینەوەکانی پێشوو ولێکچوو، بەبێ ئەوەی پشتڕاستی بۆ ڕەوایی ئەنجامەکانی ئەو توێژینەوەیە بکەن.**
٦) **لاوازی توانای توێژەر لە بەستەوەی توێژینەوەکەی بە توێژینەوەکانی پێشوو ولێکچوو .**
٧) **پارێزگاری نەکردن لە داتا تایبەتەکانی توێژینەوەکانی پێشوو ولێکچوو ، وەك لە هەندێك کاتدا زانیاری لە توێژینەوەکان وەردەگرێت بەلاًم لە سەرچاوەکاندا ئاماژەیان پێنادات.**
٨) **کورت کردنەوەیەکی زۆری توێژینەوەکانی پێشوو ولێکچوو ، بەشێوەیەك ئەوەی خۆی پێویستی پێیان هەیە.**

دەروازەی سێیەم

میتۆد و ڕێکارەکانی لە توێژینەوەی زانستیدا

منهجية الدراسة وإجراءاتها في البحث

Study methodology and procedures in research

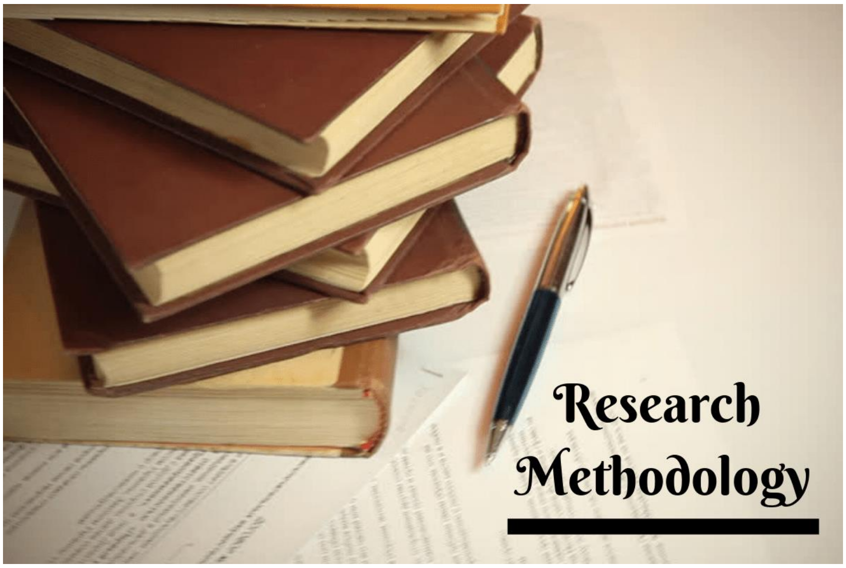

چۆنییەتی هەڵبژاردنی شێوازی(ڕێباز) زانستی ....

شێوازی (میتۆدلۆژیا) و ڕێکارەکانی توێژینەوە ....

پێناسەیەك بۆ میتۆدلۆژیای ....

دیارترین پۆلێنکردنی شێوازەکانی توێژینەوەی زانستی ....

جۆرەکانی ڕێبازی (شێوازی) توێژینەوەی زانستی ....

کۆمەڵگا و نموونەی توێژینەوە لە توێژینەوەی زانستیدا ....

کۆمەڵگەی توێژینەوە ....

نموونەی توێژینەوە ....

پاساوەکان بۆ بەکارهێنانی نموونەکان ....

مەرجەکانی هەڵبژاردنی نموونەکانی توێژینەوە ....

هەنگاوەکانی هەڵبژاردنی نموونەکانی توێژینەوە ....

شێوازەکانی هەڵبژاردنی نموونەکانی توێژینەوە ....

نموونەکانی ئەگەری ....

نموونەکانی نائەگەری ....
جۆرەکانی نموونەکانی ئەگەری ....
نموونەگری هەڕەمەکی سادە ....
نموونەگری چینداری ....
نموونەگری ڕێکخراو ....
نموونەگری هێشووی ....
نموونەگری فرە قۆناغی ....
جۆرەکانی نموونەکانی نائەگەری ....
نموونەگری ئەنقەست (بڕیاردان) ....
نموونەگری پشکەکان ....
نموونەی گونجاو ....
نموونەگری تۆپەبەفرینەکان..
نموونەگری فرە قۆناغی ....

چۆنییەتی هەڵبژاردنی شێوازی(ڕێباز) زانستی :

How to choose a scientific research methodology كيفية إختيار منهج البحث العلمي

شێواز (میتۆدلۆژیا) و ڕێکارەکانی توێژینەوە :

Study methodology and procedures منهجية الدراسة وإجراءاتها

میتۆدلۆژ یا وڕێکاره کانی توێژی نەوە لە کارە سەرەتاییەکانی تو ێژەرە لە توێژی نەوەدا، بەو پێ یەی هەموو توێژی نەوە زان ستییەکان پێوی ستیان بە میتۆدلۆژ یای توێژی نەوە (مهجیة البحث) هە یە تاوەکو تو ێژەر لە توێژینەوەکە یدا پەیڕەوی ب کات ، ئا مانج لەم پەیڕەوکرد نە ڤ بولّ کرد نی دەرەنجامەکا نە لە ڕووی هرزی و ئەکادیمییەوە بابەتێکی لۆژیکانە بێت ، دوور لە میتۆدی هەڕەمەکی لە ڕێکارەکانی توێژینەوەکا ندا کە نابێ تە هۆی هیچ جۆرە زیادکردنێکی بەسوود لە لایەنی زانستی ئەکادیمی و خزمەتێکی کۆمەڵگاییەوە .

پێناسەیەك بۆ میتۆدلۆژیای :

Definition of study methodology تعريف منهجية الدراسة

میتۆدلۆژیای توێژینەوە ئەو ستراتیژەیە لە توێژینەوەدا بە ئامانجی بەجێگەیاندنێکی زانستییانە لە توێژینەوەدا پەیڕەو دەکرێت . لەبەر ئەوە پێویستە توێژەر گونجاوترین شێواز هەڵبژێرێت کە یارمەتی ئەنجاندانی توێژینەوەکە بدات ، تاوەکو بەگوێرەی ڕێکارەکان ڕێکخستن بۆ بۆ توێژنەوەکە بکات.

ئێستا ڕوون بوویەوە جیاوازییەکی جەوهەری لە نێوان هەردوو زاراوەی شێواز (المنهج) ومیتۆدلوژیا (المنهجية) دا هەیە ، بەم شێوەیە :

شێواز : هەنگاوێکە پەیڕەو دەکرێت بۆ گەیشتن بە ئامانجێکی ناسراو (دیاری کراو) .

میتۆدلۆژیا : بریتییە لە زانستی دەستڕاگەشتن بە ڕاستییە زانستییەکان بە پەیڕەوکردنی چەند هەنگاوێکی دروست. هەروەها گشتگیرترین چەمکە ، کەچەندین ڕێباز (شێواز) لە خۆ دەگرێت .

کەواتە میتۆدلۆژیای توێژینەوە (منهجية البحث) :

بريتييه له كۆمەڵێك ياسا ورێسا له لايەن پسپۆڕانی میتۆدلۆژیای توێژینەوەوە دارێژراوە و بڕیاری لەسەر دراوە ، پێویستە توێژەر بۆ گەیشتن بە ئامانجەکانی پەیڕەوی بکات تاوەکو توێژینەوەکە دەرەنجامێکی زانستی و دروستی هەبێت .

دیارترین پۆلێنکردنەکانی شێوازەکانی توێژینەوەی زانستی :

أبرز تصنيفات مناهج البحث العلمي

The most prominent classifications of scientific research methods

شێوازەکانی توێژینەوەی زانستی جیاوازن و تایبەتمەندێتی یەکگرتووی لە ڕێکاریا ندا هە یە، گۆڕانکاری یەکی بەرچاو لە تایبەتمەندییە بنەڕەتییەکاندا بۆ ماوەیەکی دیاری کراوە، هەروەها بوونی هۆکارێك یان چەند هۆکار ێك بۆ ڕوودانی دیاردەیەك، پۆلێنبەندییەکانی زانستی شێوازەکانی توێژینەوە لە سەرچاوەکاندا بەم شێوەیە :

١) **پۆلێنکردنی ویتنی :** تصنيف ويتني Whitney's classification

شێوازی وەسفکردن (المنهج الوصفي)، **شێوازی مێژوویی**(المنهج التأريخي) ، **شێوازیئەزموونی** (المنهج التجريبي)، **توێژینەوەی فەلسەفی** (المنهج الفلسفي)، **توێژینەوەی پێشبینیکراو** (المنهج التنبؤي)، **شێوازی کۆمەلاَیەتی** (المنهج الإجتماعي)**و داهێنەری**(المنهج الإبداعي) .

٢) **پۆلێنکردنی مارکینز :** ماركينز Markins classification

شێوازی ئەنسرۆپۆلۆژی (المنهج أنثروبولوجيا) ، **شێوازی فەلسەفی**(المنهج الفلسفي)، **شێوازی توێژینەوەی ڕوپێوی** (المنهج المسحية) ، **شێوازی مێژووی** (المنهج التأريخي)، **شێوازی کەیس**(المنهج الحالة)، **شێوازی ئەزموونی** (المنهج التجريبي).

٣) **پۆلێنکردنی جودۆسکێتس :** جودوسكيتس Judoskates classification

شێوازی وەسفکردن (المنهج الحالة) ، **ڕاپرسی وەسفکەر**(**المنهج** الوصفي)، ، **شێوازی ئەزموونی** (المنهج التجريبي)، **شێوازی توێژینەوەی کەیس** (المنهج حالة)، **شێوازی گەشە و پەرەپێدان** (المنهج النمو والتطور) .

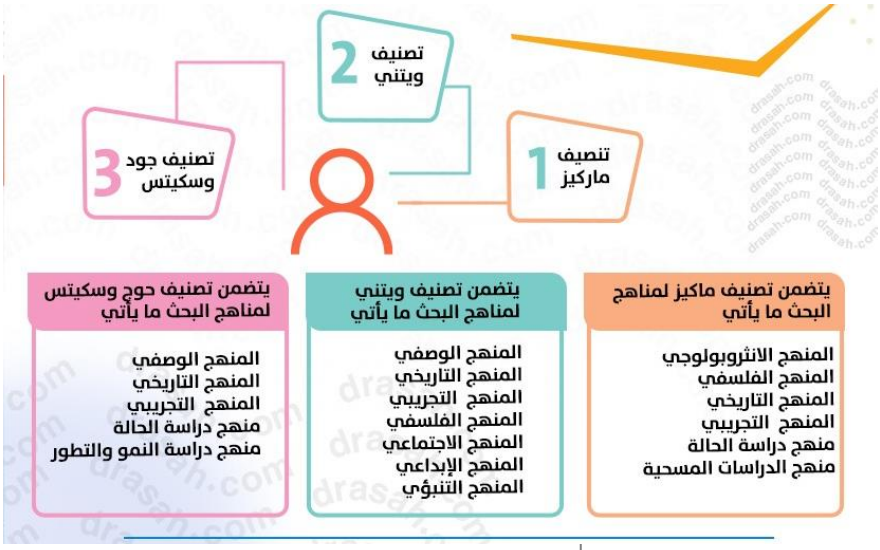

جۆرەکانی ڕێبازی (شێوازی) توێژینەوەی زانستی :

Types of scientific research methods   أنواع مناهج البحث العلمي

جۆرەکانی ڕێبازی (شێوازی) توێژینەوەی زانستی بەم شێوەیە :

١) **ڕێبازی وەسفی** : المنهج الوصفي   Descriptive method

ڕێبازی وەسفکردن بە ڕێبازی شیکاری ناسراوە، لە توێژینەوە زانستییەکاندا بە شێوەیەکی بەرفراوان بەکاردێت، ئا مانجی وە سف کرد نی ئەو د یاردە و ڕووداوانە یە کە بڕ یارە لێکۆڵی نەوەیان لە سەر بکر ێت، کۆکردنەوەی با بەت و زانیاریە و ڕا ستییە پەیوەند یدارەکان بە با بەتی توێژینەوە. ڕێبازی وە سف کردن لە توێژینەوە کۆمەڵایەتییەکان و توێژینەوە مرۆڤایەتییەکاندا بەکاردەهێنرێت .

ڕێبازی وەسفی تایبەتمەندی نەرمی و توانای لێکۆڵینەو و شیکاری ڕاستی وردی پێکەوە بەستراو ، ئەمەش لە ڕێگەی دەستنیشان کردنی ئەو هۆکار و پاڵنەرانەی بووە بە هۆی ڕوودانی ئەو کێشەیە یان ئەو دیاردەیەی کە باسی لێوە دەکرێت و بەراوردی لەگەڵ کێشە یان دیاردەی تر هاوشێوەی دەکرێت، پاشان گەیشتن بە دەرەنجام و چارەسەر .

لایەنی باشی ڕێبازی وەسفی پشتت بەستنە بە زانیاری درو ست، لە ڕێگەی لێکدانەوە و ڕوونکردنەوەی دیاردە جۆراوجۆرەکان، هەروەها پێشبینی کردنی ڕووداوەکان لە داهاتوودا .

لایەنی خراپی ئەم جۆرە ڕێبازە، سەختی گشتاندنی دەرەنجامەکانە چونکە کێشە و دیاردەکان لە شوێنێك بو شوێنێکی تر بۆ کاتێکی جیاوازتر دەگۆڕێت ، هەروەها ئەگەری ئەوە هەیە توێژەر لە کۆکردنەوەی زانیاریدا زانیاری هەڵەی دەست بکەوێت.

٢) ڕێبازی توێژینەوەی مێژوویی : المنهج التاريخي Historical method

ڕێبازەی کۆکردنەوەی ڕاستییە مێژووییەکان بە پشت بەستن بە چەند سەر چاوەیەك، وەك(کتێب، شوێنەوارە کلتورییەکان)، توێژەر لەسەر بنەمای میتۆدلۆژییەکان لێیان دەکۆڵێتەوە و شیکاریان بۆ دەکات . هەلسەنگاندنیان لەڕێگەی پێوەرەکانەوە تایبەتمەند بە وردبینی بۆ دەرخستنی ڕاستیان، ڕێکخستنیان بەگوێرەی بنەما لۆژیکییەکان، بۆ گەیشتن بە ڕاستییە زانستیەکان تێگەیشتن لە ڕابردوو، سوود وەرگرتن لێیان بۆ ئێستا و بەکارهێنانیان بۆ پلاندانان بۆ داهاتوو .

لایەنی باشی ڕێبازی مێژوویی پشت بەستنیەتی بە ڕەخنە بە شێوەیەکی وردی زانستی. بەڵام لایەنی خراپی ئەم ڕێبازە نەبوونی متمانەی تەواو بەو زانیاریانەی کۆکراوەتەوە بە هۆی ئەگەر ساختەکردن یان زیان گەشتن بە سەرچاوەکە متمانەیان کەم دەبێتەوە .

٣) ڕێبازی توێژینەوەی ئەزموونی (تاقیکاری) : المنهج التجريبي Experimental method

ئەو ڕێبازەی لە ناساندنی هۆکارەکان بۆ کاریگەریان لە دیاردەکان پێکدێت ، بە مەبەستی بەدەستهێنانی ئەنجامی تایبەت یان بە مەبەستی پشتڕاستکردنەوەی گریمانەدارێژراوەکان، ئەم ڕێبازە پێویستی بە بەردەستبوونی بابەت یان کێشەی توێژینەوە کە هەیە، فاکتەری(گۆڕاوی) سەربەخۆ کاریگەری لە سەر فاکتەری(گۆڕاوی) وابەستە هەیە.

لایەنی باشی ڕێبازی تاقیکاری بە چەندین سوود تایبەتمەندە، گرنگترینیان بریتییە لە نەرمی ئەگەری دەستکاری کردنی تاقیکردنەوەکان بە گوێرەی بارودۆخە جیاوازەکان، هەروەها سەلماندنی بەڵگە و دەستنیشان کردنی گۆڕاوەکانی توێژینەوەکە و جۆری پەیوەندی نێوانیان .

لایەمی خراپی ڕێبازی تاقیکاری ئەوەیە، وردی ئەنجامە بەدەستهاتووەکان بەشێوەیەکی سەرەکی پەیوەندی بە ئامرازەکانی بەکارهێنراوەوە هەیە، وەك تاقیکردنەوەکان و پێوەرەکان کە توێژەرخۆی دیاریان دەکات، هەندێکجار ئامێرو ئامرازەکان هەڵەی پێوانەیی تێدا دەکرێت، ئەمەش سەرەڕای ئەوەی نموونەکان ڕەنگە نوێنەرایەتی ڕاستەقینەی کۆمەڵگە ڕەسەنەکە نەکات.

٤) **ڕێبازی توێژینەوەی بەراوردکاری :** المنهج المقارن The comparative method

جۆرێکە لە تاقیکردنەوەی ناڕاستەوخۆ، پشت بە بەراوردکردنی دوو دیاردە یان زیاتر دەبەستێت، لە ڕێگەی لایەنە لێک چوو جیاوازەکان یان لە ماوە یەکی دیاریکراودا، ئەم ڕێبازە زۆر ترین جار لە گەڵ (زانستە کۆمەڵایەتییەکان، ئەدەبیەکان، فقهی ئیسلامی، یاسایی، زمان) دا بەکاردێت .

لایەنی باشی ئەم ڕێبازە ئەوەی گەشەیەکی زۆری بە زانستی سیاسی داوە، هەروەها باشترین ڕێبازە بۆ توێژینەوە کۆمەڵایەتییەکان بۆ بەراوردکردنی کۆمەڵگەکان لە چوارچێوەی کات و بارە جیاوازەکاندا . بەڵام لایەنی خراپی ئەم ڕێبازە ئەوەیە، هەندێکجار توێژەر ڕوو بەڕووی ئاستەنگ و بەربەستێک دەبێتەوە، وەك سەختی پێناسەکردنی هەندێك چەمکی بنەڕەتی کەسروشتی گشتیان هەیە.

٥) **ڕێبازی توێژینەوەی خوێندنەوە بەشێك و چەسپاندنی بەسەر هەموو (ئێندێکتیف) :**

Inductive method المنهج الإستقرائي

بە یەکێك لە گرنگترین شێوازەکانی توێژینەوەی زانستی دادەنرێت، ڕێبازی ئیندێکتیف پشت بە چاودێری کردنی دیاردەکان وکۆکردنەوەی زانیاریە پەیوەندیدارەکان و دەرهێنانی هەندێك دەرئەنجام و گشتاندنیان دەبەستێت.

ئەو ڕێبازەیە بۆ گەیشتن بە ڕاستییەکان بە شێوەیەکی لۆژیکی پیشت بە بیرکردنەوە دەبەستێت، ئەمەش لە ڕێگەی بەستنەوەی پێشینەکان و ئەنجامەکانی نێوان بابەتەکان و هۆکاری پەیوەست بەوانەوە، ئەم ڕێبازە لە بەشێکەوە دەست پێدەکات بۆ ئەوەی بگاتە هەموو یان لە تایبەتەکانەوە بۆ گشتی.

٦) **ڕێبازی توێژینەوەی دەرەنجامی یا خەملاندن :**

The inferential or inductive method المنهج الإستدلالي أو الإسنباطي

ئەو ڕێبازەیە بۆ گەیشتن بە ڕاستییەکان بە شێوەیەکی لۆژیکی پیشت بە بیرکردنەوە دەبەستێت، بۆ لێکۆڵینەوە لە کێشەیەك بە شێوەیەکی گشتگیر پێناسە دەکرێت، لەسەر بنەما تیۆرییەکان، یان زانستە گشتییە دامەزراوەکان دواتر دەچێتە ناو تایبەت مەندییەکانەوە، واتە لە (گشتییەوە بۆ تایبەت) یان(هەموو بۆ بەشی)
.

٧) ڕێبازی توێژینەوەی شیکاری : طريقة التحليل analysis method

پشت بە وەسفێکی وردی ناوەرۆکی دەقەکان دەبەستێت،بۆ ئەوەی دەرەنجامەکان دەربچێت، بەبێ ئەوەی پێویست بکات داوای یارمەتی لەسەر چاوەکانی تری زانیاری بکات .

٨) ڕێبازی توێژینەوەی پێکەوە بەستن (تەواوکەری) : المنهج المتكامل (التكاملي) The integrated curriculum

ئەو ڕێبازەی پشت بە ڕێبازە پێشکەوتووەکان و زۆرترین بەکارهاتووەکان دەبەستێت کە لەتوێژینەوەی زانستیدا کاریان پێکراوە . کار بۆ لابردنی بەربەستەکانی نێوان لایەنەکانی زانین دەکات و زانیاری زانینەکان پێکەوە دەبەستێتەوە و تەواوکاری یەکیان دەکات، لە ساڵی ١٩١٥ هاتەکایەی زانستی توێژینەوە، هۆکارێك باشە بۆ فێرکاری و فێربوون لە بواری خوێندنی قوتابی و خویندکاراندا .

٩) ڕێبازی توێژینەوەی نیمچە تاقیکاری : المنهج شبه التجريبي Semi-experimental method

ئەم ڕێبازەیە بۆ توێژینەوەی کۆمەڵێك بارودۆخی تایبەت(ئاینی، کۆمەڵایەتی، بارێکی مەترسی) بەکار دەهێنرێت، کەناتوانرێت بە ڕێبازی تاقیکاری ئەنجام بدرێت. بۆ لێکۆڵینەوە و توێژینەوەی نێوان دوو گۆڕاو بەکاردێت بە بێ ئەوەی توێژەر گۆڕاوەکان کۆنترۆڵ بکات.

کۆمەڵگە ونموونەی توێژینەوە لە توێژینەوەی زانستیدا

مجتمع وعينة الدراسة في البحث العلمي Population and sample of the study in scientific research

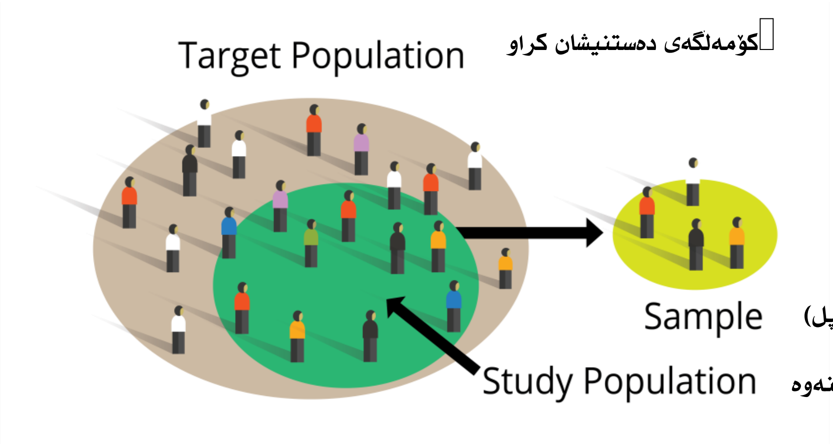

کۆمەڵگەی دەستنیشان کراو

نموونە(سمپل)

نموونە(سمپل) توێژینەوە

کۆمەڵەی توێژینەوە (مجتمع البحث Research Community) ئەو کۆمەڵگەیە توێژینەوەکەی تێدا ئەنجام دەدرێت لەبەر ئەوەی پێویستە توێژەر زانیاری تەواوی لەسەر ئەو کۆمەڵگە یە هەبێت لە ڕووی قەبارە، وپێکها تە، وخەسڵەتە سروشتییەکان، وتایبەتمەندێتییەکان، ئەو هۆکارا نەی کاریگەری لە سەر گۆڕانی پێکها تەی کۆمەڵگە کە دەکات، خوێندنەوە و شارەزایی تەواوی توێژەر بۆ کۆمەڵگەی توێژینەوە کە ڕێژەی سەرکەوتنی لە توێژینەوە کەدا بەرز دەکا تەوە ئە مە جگە لەوەی بەهۆی نا سینی کۆمەڵگەوە زۆر ێك لە خەرجی ماددی، ومرۆ یی، و کاتی بۆ دەگرێتەوە. بەڵام ئەگەر کۆمەڵگەکەی گەورەبوو ناتوانێت کارگێڕی، و خەرجی، تاقیکرد نەوە، و پێوا نەکانی هەموو تاکەکانی (پێکهاتەکانی) ئەو کۆمەڵگەکەیە بکات، لێرەدا زانستی توێژینەوە ڕێگەی زانستی بۆ ئەم کێشەیە دارێژەوە تاوەکو توێژەر بەکاتێ، و تێچوویەکی کەمتری ماددی و مەعنەوی، و بوکۆنترۆڵێکی زانستییەوە کاری توێژینەوەکەی ب کات، ئە مەش لە ڕێ گەی هەڵ بژاردن و د یاری کرد نی چەند نموونە یەك(العينة Sample) لەو کۆمەڵگە یە توێژینەوە کە بە سەریاندا بەجێدەگە یەنرێت، هەڵ بژاردنی نموو نەکان لە هەر کۆمەڵگایە کدا با بەتێکی ئارەزوومەندانیە و لە دەستی توێژەردا نیە چونکە ئەگەر بەو شێوەیە بێت توێژینەوەکان بەهای زانستی لە دە ست دەدات، لە ڕا ستیدا شێوازی کۆکرد نەوە(جمع العينات Sample collection)،وهەڵبژاردنی نموو نەکانی(إختيار العينات Sample selection) وتاقیکردنەوە(إختيار العينات Sample testing)، توێژینەوە لە کاریگەرترین

ڕێکارە کانی ئەنجا مدانی توێژینەوە یە، هەڵ بژاردن و د یاری کرد نی نموو نەکانی توێژی نەوە بەگوێرەی چەند بنچینەیەکی زانستییە کە دوا تر ئاماژە یان پێ دەدە ین، لێرەدا هەوڵ دەدە ین کۆمەڵگە و نموو نەکان بنا سێنین و جۆرەکانی نموونە (أنواع العينة Sample types) پۆلێن و پێناسەکانیان بخەینە ڕوو .

کۆمەلگەی توێژینەوە : مجتمع البحث research community

کۆمەلگەی توێژینەوە : بریتییە هەموو ئەو پێکهاتە و تاکانەی کۆمەلگەی توێژینەوە پێکدێنن .

وا تە هەموو ئەو پێکهاتانە یە کە پەیوە ندیان بە کێ شەی توێژینەوە کە هە یە کە تو ێژەر هەوڵ دەدات دەرەنجامەکانی گشتاندنی بەسەریاندا بکات، لەبەر ئەوە توێژەر هەوڵ دەدات هەموو پێکهاتە وتا کەکانی کۆمەلگە کە بە شداری پێبکات بەلاّم گرا نی و کێ شەکە لێرەدا دێتەکا یەوە ئە گەر کۆمەڵگەی توێژی نەوە گەورە بوو، بێگو مان توێژەر ناتوانێت هەموو تاکەکانی کۆمەلگەکە بە شداری پێبکات بۆ نموو نە ئە گەر تو ێژەر وی ستی هەمووتا کەکانی کۆمەلگەی ئەم توێژینەوەیەی خوارەوە بەشداری پێبکات، کارێکی مەحاڵە چونکە کۆمەلگەکە زۆر گەورەیە:

کاریگەری بەکارهێنانی ئامێرە ئەلکترۆنییەکان لەسەر قوتابیانی قوتابخانە بنەڕەتییەکانی کوردستان لە ڕووی ئاستی نمرەوە .

قوتابیانی بنەڕەتی قوتابخانەکانی کوردستان بە دەیان هەزار دەبێت، ئایا توێژەر دەتوانێت کاریگەری هەموو ئەو قوتابیانە بپێوێت بێگومان نەخێر، چونکە لە ڕووی کات، وتێچووی ماددی، ومرۆیـیەوە پێویستییەکی زۆری دەوێت، لێرەدا زانستی توێژینەوە چارەسەری بۆ ئەم کێشەیە دا ناوە، ئەوەش هەڵبژاردنی نموونە یە(بە شێکە) لەو کۆمەلگەیەدا، بۆ نموونە وەرگرتنی چەند قوتابخانەیە لە هەر شارو شارۆچکەیەدا.

نموونەی توێژینەوە : عينة البحث Research sample

بریتیـ یە لە بە شێکی کەمی کۆمەڵ گەی توێژی نەوە، نوێنەرا یەتی کۆمەڵ گە ڕە سەنەکە دە کات، بەجۆرێك دەرەنجامەکانی ئەم نموونانە گشتاندن پێبکرێت بۆ هەموو پێکهاتەکانی ئەو کۆمەلگەکەیەی نموونەکەی لێوەرگیراوە . لە بەر ئەوە پێوی ستە نموو نەکان بە هەموو تایبەتمەندیـ یەکانی کۆمەلگە کەوە هەڵ بژێرێن تاوەکو نوێ نەراتی ڕاستەقینەی کۆمەلگەکە بکات، وەك لە نموونەی پێشوودا هاتووە ، پێویستە هەموو نموو نە بە شدار پیکراوە کان لە توێژینەوەکەدا قو تابی قوتابخا نە بنەڕەتیـ یەکان بن بە هەموو جۆرە کانی (خوێ ندنی حکومی و ناحکومی) یەوە، هەروەها ڕەچاوی وەرگرتنی نموونە لە هەموو قوناغەکانی خوێندن (١-٩)بکرێت.

پاساوەکان بۆ بەکارهێنانی نموونەکان :

Justifications for using samples مبررات استخدام العينات

وەك پێشتر ئاماژەی پێدراوە، هەڵبژاردنی بەکارهێنانی نموونە لە توێژینەوەدا لە بری کۆمەڵگەی توێژینەوەکە هەڵدەبژدرێن ئەمەش لە چەند ڕوویەکەوە بۆ کۆنترۆڵ کردنێکی نموو نەکانی هاو کاری بابەتیا نەی توێژینەوە کەی توێژەر دەکات، لە بەرچاوترین ئەو پاساوانەی بۆ هەڵبژاردنی نموونەی توێژینەوە هەیە، ئەمانەن :

1) **کورت کردنەوەی کات و خەرجی ماددی و مرۆیی.**
2) **کۆنترۆڵ کردنی وردی زانستی و پاراستنی لە لایەنگری.**
3) **بەخێرای گەیشت بە دەرەنجامی لە توێژینەوەدا و خێرایی بڕیاردا.**
4) **بەدەستهێنانی دەرەنجامی ورد لەڕێگەی بەکارهێنانی چارەسەری ئامارییەوە.**
5) **ئەگەر هاتوو کۆمەڵگەکە نەژمێرابوو وەك(کۆگایەکی ئاو) .**

مەرجەکانی هەڵبژاردنی نموونەکانی توێژینەوە :

Conditions for selecting a research sample شروط اختيار عينة البحث

لە گرنگترین ئەوە مەرجانەی پێویستە لە کاتی هەڵبژاردنی توێژینەوەدا ڕەچاو بکرێت، ئەمانەن:

١) پێویستە بە شێوەیەکی هەڕەمەکی بێت و دوور لە لایەنگری بێت.

٢) نموونەکە بە ڕاستی نوێنەرایەتی کۆمەڵگە ڕەسەنەکە بکات .

٣) بەجێگەیاندنی هاوشێوەیی لە نێوان پێکهاتە جیاوازەکانی کۆمەڵگەکە، بەلام ئەگەر ئەم هاوشیوەبوونە نەکرا.

٤) سنوردارکردنی پێشەکی بۆ هەموو پێکهاتەکانی کۆمەڵگە ڕەسەنەکە، ، پێویستە توێژەر کۆمەڵگە گەورەکە بۆ چەند کۆمەڵگەیەکی بچووك دابەش بکات.

٥) گونجاوی نموونە لە ڕووی قەبارە وجۆرەوە بە شێوەیەك لەگەڵ ئامانجە سەرەکییەکانی توێژینەوەکەدا بگونجێت.

هەنگاوەکانی هەڵبژاردنی نموونەکانی توێژینەوە :

Steps for selecting a research sample خطوات إختيار عينة البحث

١) دیاری کردنی کۆمەڵگەی ڕەسەن بۆ توێژینەوەکە بۆ هەڵبژاردنی نموونەکان.

٢) دیاری کردنی تایبەتمەندییەکانی کۆمەڵگە ڕەسەنی توێژینەوەکە.

٣) دیاری کردنی شێوازی نموونەگەرییەکە.

٤) دیاری کردنی قەبارەی پێویستی نموونەکان.

هێڵکاری هەنگاوەکانی هەڵبژاردنی نموونەکان لە کۆمەڵگەی توێژینەوە

مخطط خطوات إختيار عينة البحث من المجتمع

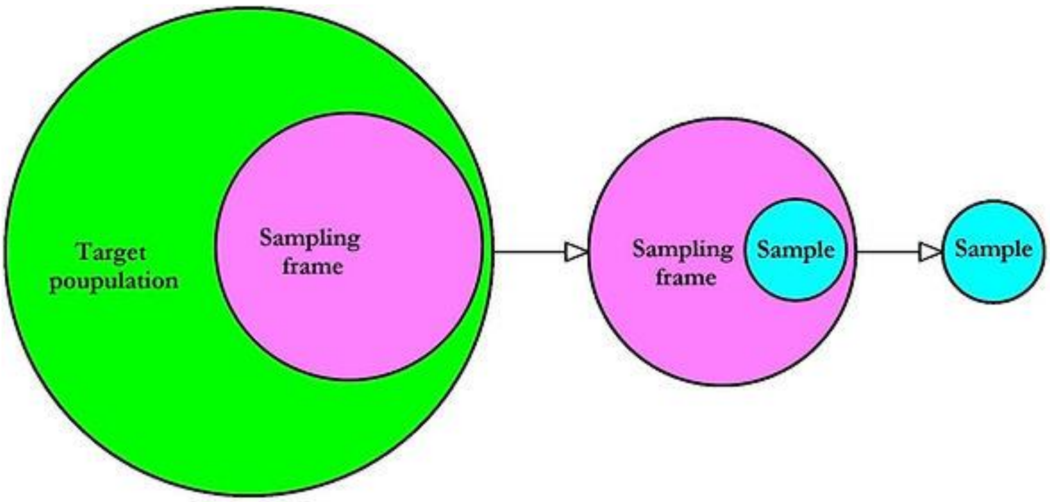

Target population - Population of interest in which the researcher wants to generalize the results of study

Sampling frame - Part of accessible target popultion for study (the sample can be taken from accessible target popultion and not from the entire target population unless researcher has access

نموونە(سمپڵ) چوارچێوەی نموونە کۆمەڵگەی دەستنیشان کراو

شێوازەکانی هەڵبژاردنی نموونەکانی توێژینەوە :

منهجيات اختيار عينة البحث العلمي

Methodologies for selecting a scientific research sample

وەك پێشتر ڕوون کرایەوە، هەڵبژاردنی نموونەکان ڕێکارێکی کاریگەرە لە توێژینەوەدا و پێویستە بەگوێرەی بنەمای دیاری کرداوی زانستی لە کۆمەڵگەی توێژینەوەوە هەڵبژێرێن، زانست بۆ ئەم کارە چەند شێوازێکی ڕوون کردۆتەوە، لێرەدا بە گوێرەی پۆلێنی سەرچاوەکان ڕوونیان دەکەینەوە.

نموونەگری دوو شێوازی سەرەکی هەیە :

A. **نموونەکانی ئەگەری :** أخذ العينات الإحتمالية probability samples

B. **نموونەکانی نائەگەری :** أخذ العينات غيرالاحتمالية Non–probability samples

هێڵکاری شێوازەکانی نموونەگری لە توێژینەوەی زنستیدا.

منهجيات اختيار عينة البحث العلمي

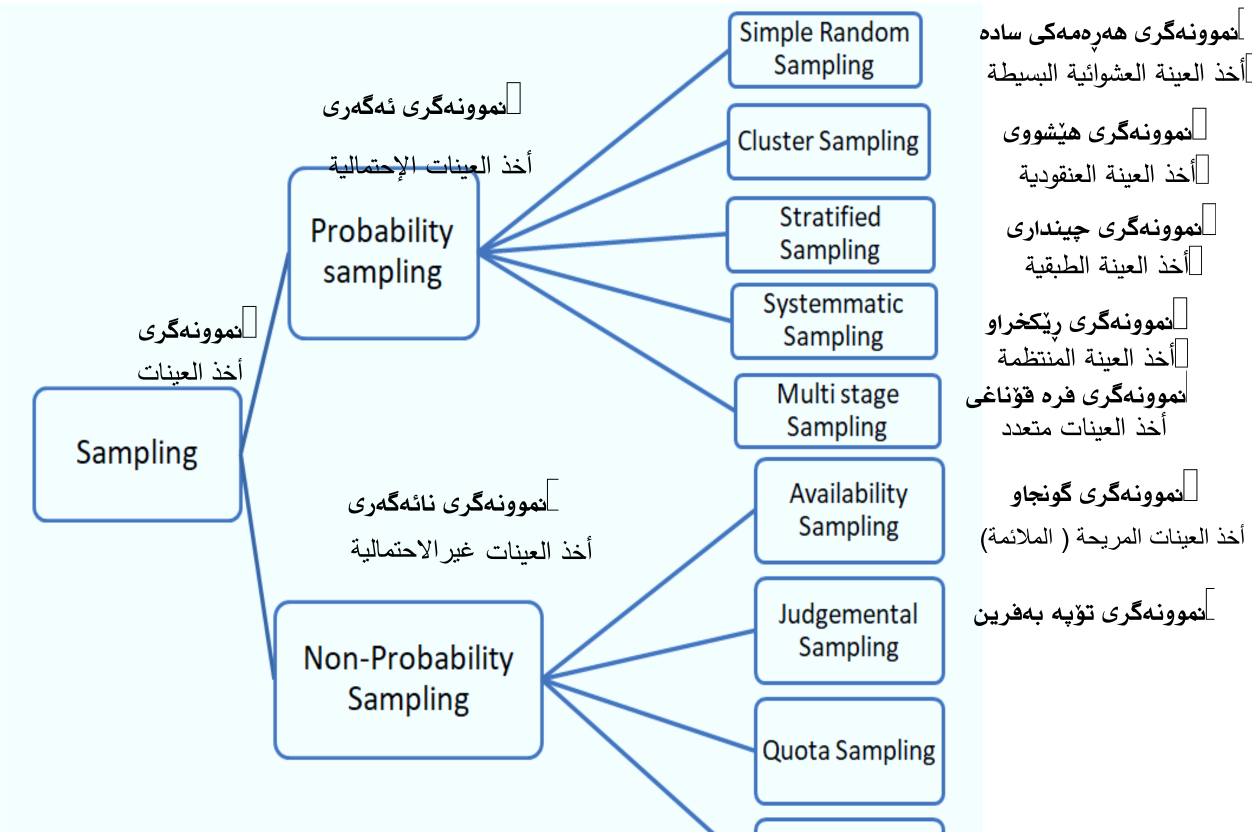

أخذ العينات الحكمية أو الهادفة

نموونەگری تۆپە بەفرین
أخذ العينة الحصصية

نموونەگری تۆپە بەفرین

أخذ عينة كرة الثلج

نموونەکانی ئەگەری : العينات الإحتمالية probability samples

نموو نەگرتنی ئە گەری (الإحتمالیة probability) شێوازیکە بۆ دەرهێ نان و هەڵ بژاردنی نموو نەی توێژینەوەی زانستی لەسەر بنەمای تیۆری ئەگەرەکان، ئەم شێوازە تەواوی پێکها تەکانی کۆمەڵکەی توێژینەوەك دەگرێتەوە، واتە هەموو پێکهاتەکانی(تاکەکانی) کۆملگە کە دەر فەتی یەکسانیان لە هەڵبژارد ندا هە یە، ئە مەش لە بەر ئەوەی هیچ جۆرە لایەنگری یەك لە نموو نەکان ناکر ێت، وا تە هەڵ بژاردنی نموونە کە بە شێوەیەکی هەڕەمەکی بەبێ مەبەست ئەنجام دەدرێت ، ئەمەش لە ڕێگە بەکارهێنانی چەند پێوەرێك بۆ هەڵبژاردن دەبێت، یەکێك لە گرنگترین تایبەتمەندیە یەکانی نموو نەکانی ئە گەری (العينات الإحتمالية probability samples) ئەوەیە کە دەتوانرێت گشتگیری بۆ تەواوی کۆمەلگەی توێژینەوەدا بکرێت، بە پێچەوانەی نموونەکانی نائەگەری کە ئێستا ڕوونی دەکەرینەوە. جۆرەکانی نموونەگەری ئەگەری ئەمانەن :

١) **نموونەگەری هەڕەمەکی سادە :** أخذ العينة العشوائية البسيطة Simple random sampling

٢) **نموونەگەری چینداری :** أخذ العينة الطبقية The stratified sampling

٣) **نموونەگەری ڕێکخراو :** أخذ العينة المنتظمة Systematic sampling

٤) **نموونەگەری هێشووی :** أخذ العينة العنقودية The cluster sampling

٥) **نموونەگەری فرە قۆناغی :** أخذ العينات متعدد المراحل Multi–stage sampling

هێڵکاری جۆرەکانی نموونەگرتنی ئەگەری (العينات الإحتمالية probability samples)

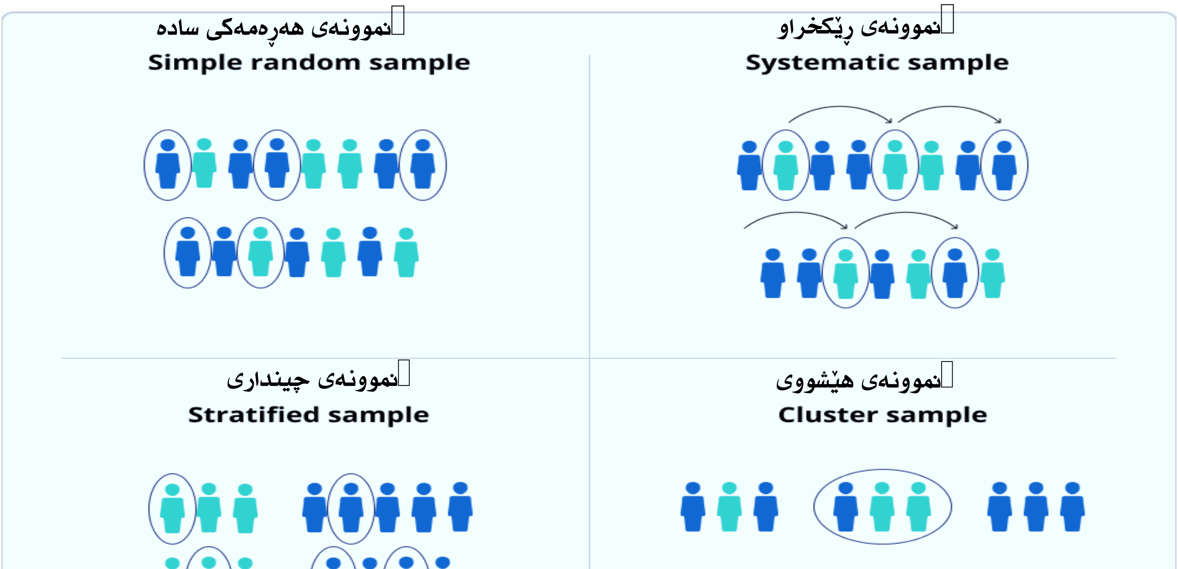

هێڵکاری جۆرەکانی نموونەگرتنی ئەگەری (العينات الإحتمالية probability samples

نموونەی هەڕەمەکی سادە نموونەی چینداری

نموونەی ڕێکخراو نموونەی هێشووی

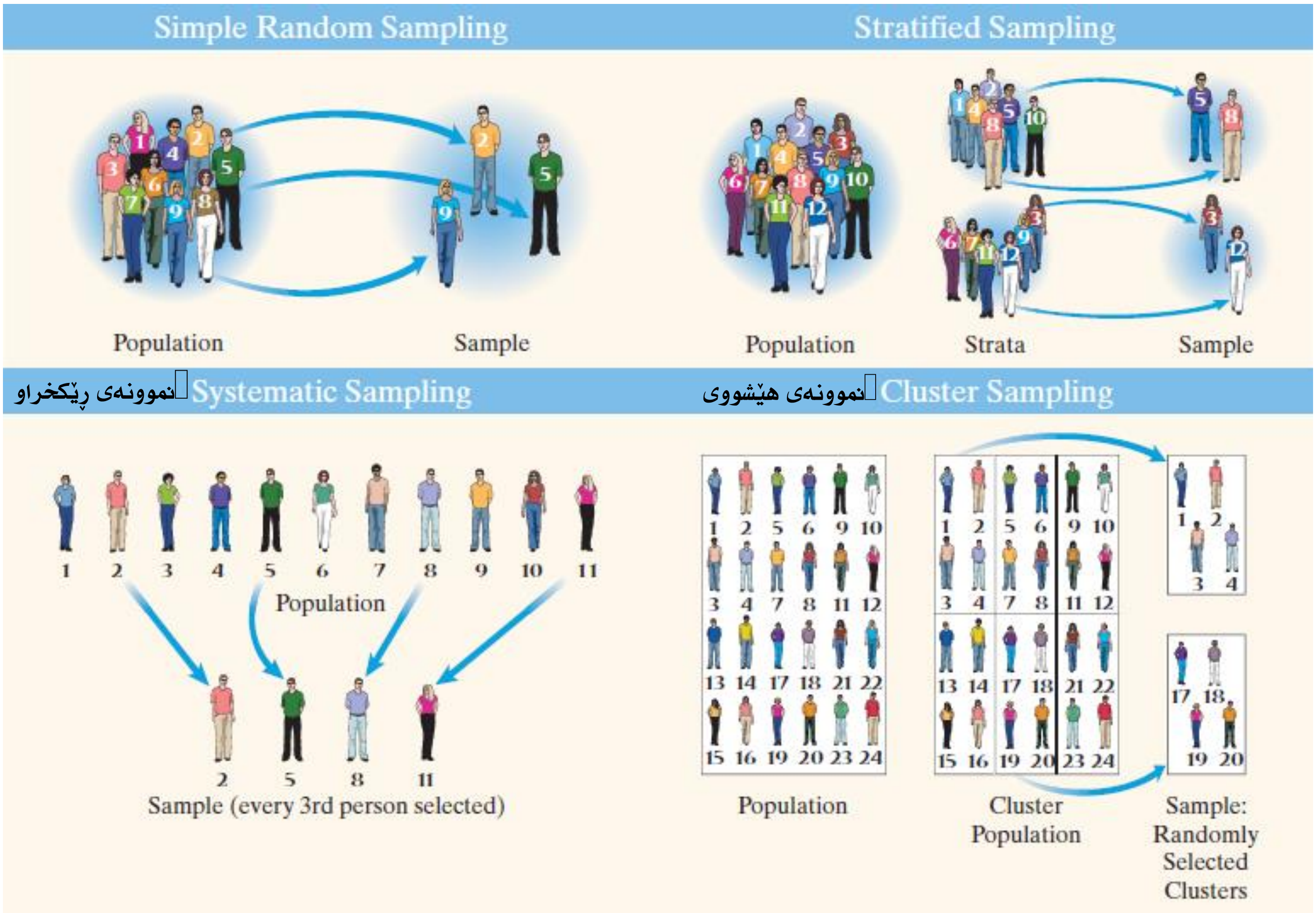

نموونەکانی نائەگەری : العينات غيرالاحتمالية   Non-probability samples

شێوازی نموونەگرتنی نائەگەری(طريقة أخذ العينات غيرالاحتمالية Non-probability samples) **پەیوەستە بە خەملاندنەکانی توێژەرەوە بۆ هەڵبژاردنی نموونەی توێژینەوە زانستییکە، ئەم جۆرە نمونەگرتنە زۆر جار**

لەسەر بنەمای توانای توێژە یان ئەو ئامرازانەی بۆ دەستڕاگەیشتن بە نموونەکانی کۆمەڵگە کە بەکاردەهێنرێت، شێوازی نموو نەگرتنی نائەگەری(طريقة أخذ العينات غيرالاحتمالية) **بە ڕێکوپێکی بۆ ئەنجا مدانی توێژینەوەی سەرەتایی ئامانج وەرگرتنی گریمانەیەك بەبارەت بە بابەتێکی توێژینەوە بەکار دەهێنرێت .**

لە شێوازەکانی نموونەگرتنی نائەگەری(القصدية أو غير الاحتمالية intended or improbable)**، هەموو پێکهاتەی کۆمەڵگەی توێژینەوە کە دەر فەتی دیاریکردن یان وەك نموو نە نیە، هەروەها ناتوانرێت گ شتاندن (گ شتگیری ئەنجا مەکان بۆ تەواوی کۆمەڵگە کە بکرێت، چونکە دەرەنجا مەکان تەنها بۆ ئەو نموو نە مەبەستدارەکانە** (العينة القصدية The intended sample) **کە بەشێوەی نموونەگرتنی نائەگەری هەڵبژێراون . جۆرەکانی ئەمانەن :**

١) **نموونەگری ئەنقەست (بڕیاردان) :** أخذ العينات الحكمية أو الهادفة (العينة العمدية أو قصدية)
Judgmental or purposive sampling (intentional or intentional sampling)

٢) **نموونەگری پشکەکان :** أخذ العينة الحصصية Quota Samplin

٣) **نموونەی گونجاو:** أخذ العينات المريحة (الملائمة) Convenience or Accidental Sampling

٤) **نموونەگری تۆپەبەفرینەکان :** أخذ عينة كرة الثلج Snowball Sampling

هێڵکاری جۆرەکانی نموونەگرتنی نائەگەری (غيرالاحتمالية Non-probability samples)

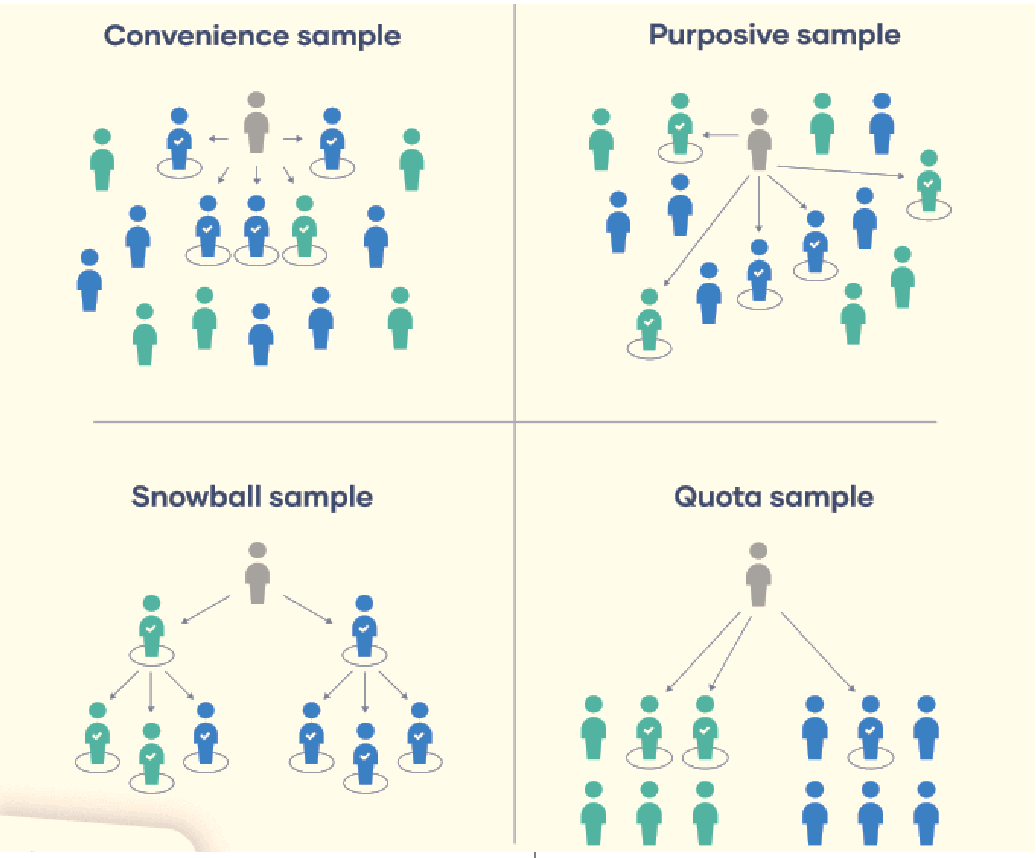

جۆرەکانی نموونەکانی ئەگەری : أنواع عينة الإحتمالية Probability sample types

١) نموونەی هەڕەمەکی سادە : العينة العشوائية البسيطة Simple random sample

یەکێکە لە باشترین تەکنیکەکانی نموونەگرتنی ئەگەری، چونکە یارمەتیدەرە بۆ پاشەکەوت کردنی کات و سەرچاوەکان (الوقت و الموارد time and resources**)، شێوازێکە بۆ بەدەستهێنانی زانیاری، تێیدا هەموو تاکێك لە کۆمەڵگەی توێژینەوەکە بە شێوەیەکی هەڕەمەکی هەڵدەبژێرێت، واتە هەموو تاکێك هەمان ئەگەری وەك بەشێك لە نموونەیەك هەیە .**

بۆ نموونە :

ئەگەر لە ڕێکخراوێکدا 500 کارمەندی هەبێت، ئەگەر تیمی HR (فريق الموارد البشرية Human resources team**)، بڕیاری پێکهێنانی تیمێك بدات، ئەگەری زۆرە بۆ ئەم بابەتە تیروپشك بکەن، لەم حاڵەتەدا هەریەك لە 500 کارمەندەکە دەرفەتی هەڵبژاردنی یەکسانیان دەبێت.**

هێڵکاری جۆرەکانی نموونەگرتنی سادە (أخذ العينة البسطة)

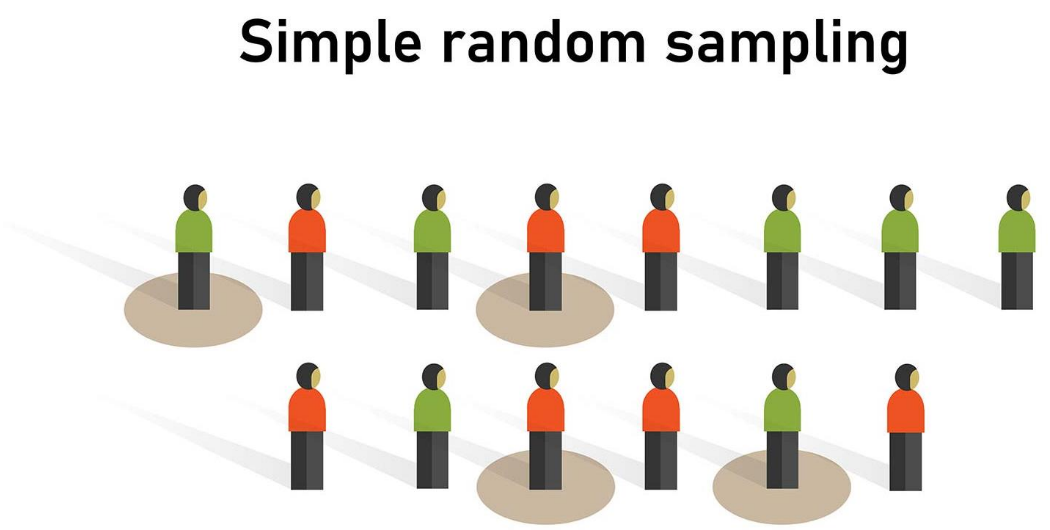

٢) **نموونەی چینداری** : أخذ العينة الطبقية The stratified sample

نموو نەگرتنی هەرە مەکی چینداری، شێوازێکە تا کەکانی کۆمەڵگە کە بە سەر چەند گروپێکدا دا بەش دەکرێت، دەستێوەردان و تێکەڵاوی لە نێوانیاندا نابێت، بەڵام پێکەوە بە تەواوی نوێنەراتی کۆمەڵگە ڕەسەنەکە دەکەن، لە کاتی نموونەگرتندا ئەم گروپانە ڕێکدەخرێت، دواتر لە هەر گروپێك نموونەیەك وەردەگیرێت.

بۆ نموونە :

توێژەرێك هەوڵی شیکردنەوەی تایبەتمەندییەکانی ئەو کەسانە دەکات کە سەر بە چەند کۆمەڵگە یەکی جیاوازن لە داهاتی ساڵانەدا، لێرەدا چنداری دێتە پێش، توێژەر بە گوێرەی داهاتی ساڵانە گروپ دروست دەکات، وەك :

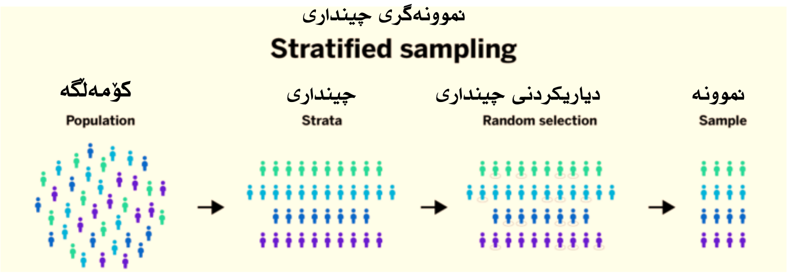

A. کەمتر لە 20000 دۆلار .

B. 21000–30000 دۆلار .

C. 31000–40000 دۆلار .

D. 41000–50000 دۆلار .

لێرەوە دەتوانرێت چاودێری ئەم کەسانە بکرێت کە سەر بە گروپە داهاتییە جیاوازەکانن، بۆ ئەوەی لە دەرەنجامی توێژینەوەکەدا دەربکەوێت ، کەسانی هەرجۆرە داهاتێك ، خاوەنی چ جۆرە تایبەتمەندییەکن . ئەم جۆرە توێژینەوەیە بازرگانان بەکاری دەهێنن بۆ ئەوەی کان گروپ داهات بکەنە ئامانج، تاوەکو نەخشتە ڕێگەیە دادەڕێژن سوود لە کەسانی ئەو گروپە وەربگرن .

هێڵکاری جۆرەکانی نموونەگرتنی چینداری (أخذ العينة الطبقية)

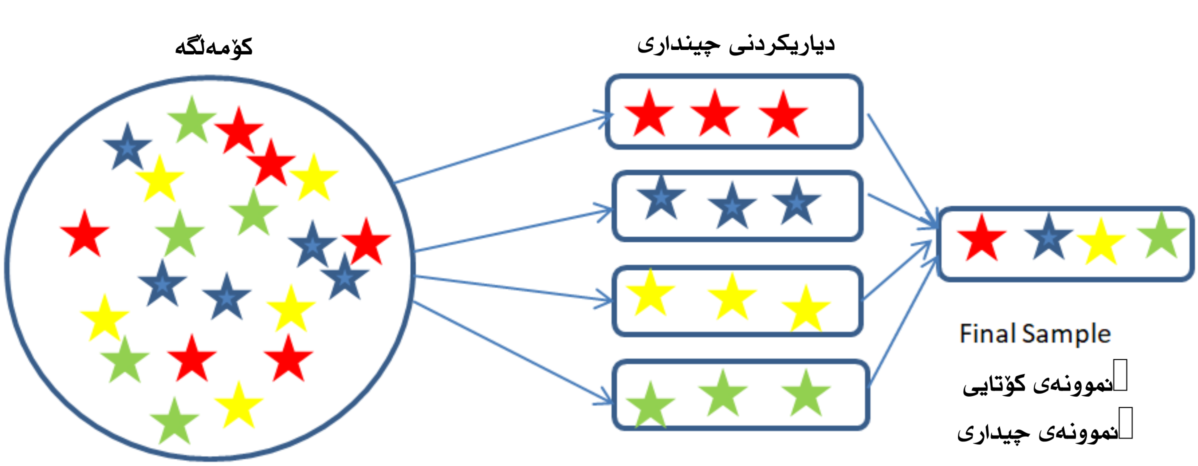

٣) نموونەی ڕێکخراو : أخذ العينة المنتظمة Systematic sample

به بەکارهێنانی شێوازی نموو نەگرتنی ڕێک خراو، ئە ندامانی نموونە یەك به ذ ێوانێکی ڕێکوپ ێك بۆ کۆمەڵگەیەك هەڵدەبژێرێت، لەم کاتەدا پێویست به دیاری کردنی خاڵ دەستپێك هەیە بۆ نموونەکە و قەبارەی نموونەکە تاوەکو به ماوەیەکی ڕێکوپێك دووبارە بکرێتەوە، ئەم جۆرە لە نموونەگرتنە ذ ێوانێکی پێشوەختەی دیاریکراوی هەیە، لەبەر ئەوەیە ئەم تەکنیکەی نموونەگرتن کەمترین کات دەبات.

نموونە :

ئەگەر توێژەرێك بیەوێت 10 نموونە لە 60 خێزان وەربگرێت، ئەوا 60 نمرەکە دابەشی 10 دەکر ێت، ئەنجامەکە ژمارە 6 دەردەچێت، لێرەدا بۆ نموونە ژمارە 5 دەکرێت بە خاڵ دیاری کردن، بە نێوانەی ژمارە 6 بۆ ژمارە ژمارەی 5 و دواتر دوایەك ژمارە 6 زیاد دەکرێت، بەم شێوەیە :

5 +11 +17 + 23 + 29 + 35 + 41 + 47 + 53 + 59

تێبینی/ پێشەکی یەك یەکی ئەندامانی 60 خێزانەکە نمرەیان پێدراوە، واتە بە نمرە دیاری کراوە .

هێڵکاری جۆرەکانی نموونەگرتنی ڕێکخراو (أخذ العينة المنتظمة)

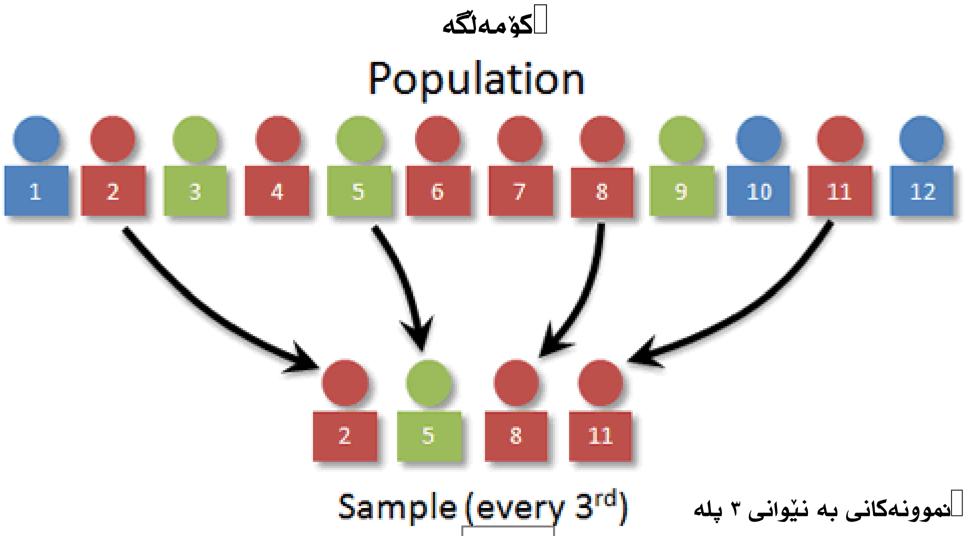

٤) نموونەی هێشووی : أخذ العينة العنقودية The cluster sample

لەم جۆرە نموونەگرییەدا، تەواوی کۆمەڵگەکە بە سەر چەند گروپێکدا دابەش دەکرێت، ئەو گروپانە نوێنەرایەتی ڕاستەقینەی کۆمەڵگەکە دەکەن، هەرگروپێك دیاری دەکرێت نموونەکانی تێدا جیادەکرێتەوە و ناوی گروپەکان دەنرێت و پێناسە دەکرێت، بۆ نموونە وەك هێماى دیمۆگرافی واتە زانیاری کەسی (تەمەن، شوێن، ڕەگەز،...هتد ئەم جۆرە دابەشکردنە دەرەنجامە کاریگەرییەکان لە فیدباکەکان بۆر ئاسان دەکات بۆ ئەوەی ڕاپرسییەکە دروست بکرێت.

بۆ نموونە :

ئەگەر وولاتێك بیەوێت، هەڵسەنگاندێك بۆ ژمارەی ئەو کۆچبەرەکان کە لە وولاتەکەیدا نیشتەجێن بکات، ئەوا بە پشت بەستن بە ئەو شارانەی کۆچبەرەکانی تێدا نیشتەجێ بوون، کۆچبەرەکان دەکات بە چەند گروپێکەوە لەسەر بنچینەی شارەکان،ئەم شێوازەی ئەنجامی ڕاپرسی کاریگەر ترە چونکە دەرەنجامەکان بە گوێرەی شارەکان دابەش دەکرێت، واتە داتای تەواوان سەبارەت بە کۆچبەرەکان بۆ دەردەخات.

هێڵکاری جۆرەکانی نموونەگرتنی هێشووی (أخذ العينة العنقودية)

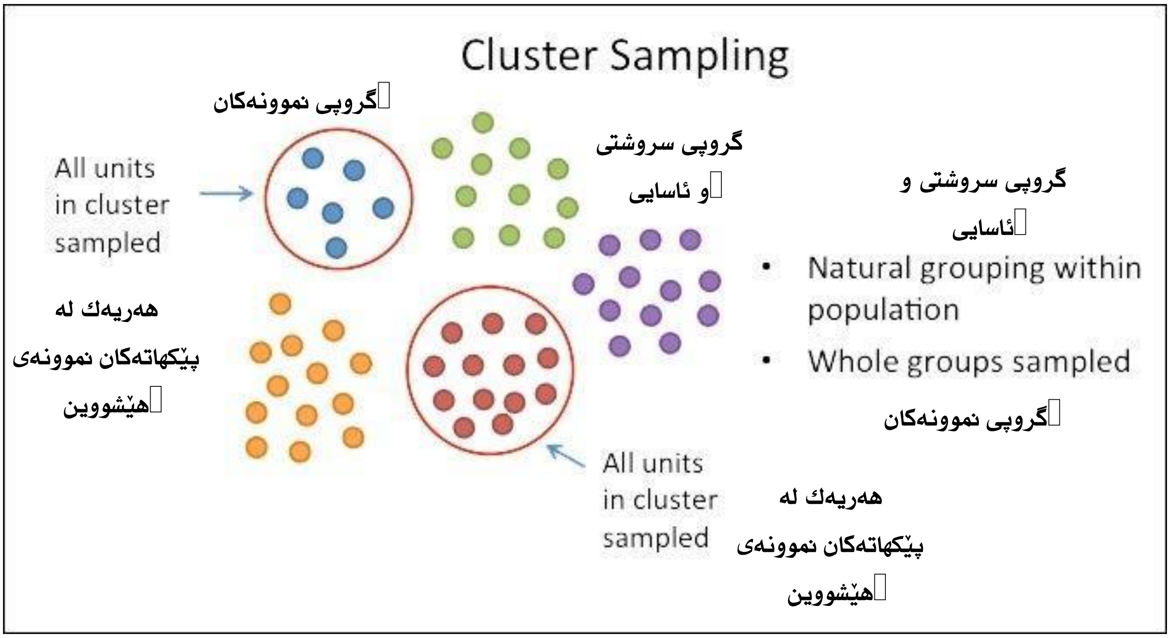

٥) نموونەگری فره قۆناغی : أخذ العينات متعدد المراحل Multi-stage sampling

له نموونەگری فروقۆناغدا، له بری ئەوەی زانیاری له هەموو تاكێكدا كۆبكرێتەوە، سەرەتا به شێوەیەكی هەڕەمەكی تاكەكان هەڵدەبژێرێت، تاوەكو وەك نموونه بەكار بهێنرێت، پاشان دەتوانێن زانیاری له هەر تاكێكیان كۆ بكرێتەوە،ئەم شێوازه به نموونەگری دوو قۆتاغ ناسراوه (متعدد المراحل**) ، لەبەردەوامی ئەم جۆره نموونەگرییەدا نموونەی بچوكتر دروست دەبێت، لێرەدا به فره پۆلی (**متعدد صفوف**) ناودەبرێت .**

بۆ نموونه :

بۆ دیاری كردنی ئاستی بژێوی خێزانەكان له وولاتێكدا، پێویسته بەم چەند قۆناغه نموونەكان وەربگیرێت :

1) **دیاری كردنی پارێزگاكانی وولات .**
2) **وەرگرتنی نموونه له چەند شارێكی هەر پارێزگایەكدا .**
3) **وەرگرتنی نموونه له چەند شارۆچكەیەكی هەر شارێكدا.**
4) **وەرگرتنی نموونه له چەند گوندێك هەر شارۆچكەیەكدا .**
5) **وەرگرتنی نموونه چەند هەرخێزانێكی هەرگوندێكدا .**

تێبینی / دواتر دەتوانرێت زیانیاری و درەرەنجامەكان لەسەر ئاستی هەریەك له جۆره نموونانه دەربهێنرێت .

هێلكاری جۆرەكانی نموونەگرتنی فرەقۆناغی (أخذ العينات متعدد المراحل)

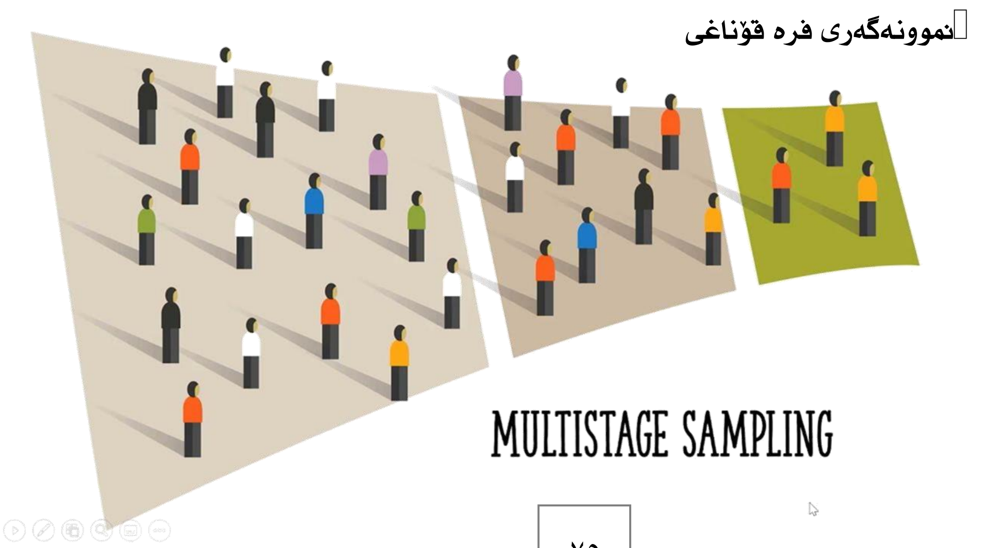

جۆرەانی نموونەکانی نائەگەری : أنواع العينات غيرالاحتمالية   Types of Non-probability samples

١) نموونەگری ئەنقەست (بڕیاردان) : أخذ العينات الحكمية أو الهادفة (العينة العمدية أو قصدية)
)Judgmental or purposive sampling (intentional or intentional sampling

لەم جۆرە نموونەگەرە یەدا، بڕ یاری تو یژەر گرنگە بۆ درو ست کرد نی نموونە کە، تو یژەران تەنها لە سەیرکردنی ئامانجی توێژینەوەکە لە نموونەکان تێدەگەن ، بۆ نموونە کاتێك توێژەران دەیانەوێت لە پرۆ سەی بیرکردنەوەی ئەو کەسانە تێبگەن کە ئارەزووی خوێندنیان بۆ ما ستەر هە یە، پێوەرە کانی هەڵبژاردن بریتی دەبن لە :

" ئایا ئارەزووی بەدەستهێنانی بڕوانامەی ماستەر دەکەیێت؟

ئەو نموونانەی وەڵامی (نەخێر) دەدەنەوە لە نموونەی توێژینەوەکە دوور دەخرێنەوە، واتە ئەم جۆرە لە نموونەگەری لە ڕێگەی هەڵسەنگاندی توێژەرەوەیە، کە ئایا ئەم کەسە بۆ نموونەی توێژینەوەکەی گونجاوە.

هێڵکاری جۆرەکانی نموونەگرتنی ئەنقەست   (أخذ العينات القصدية أو العمدية)

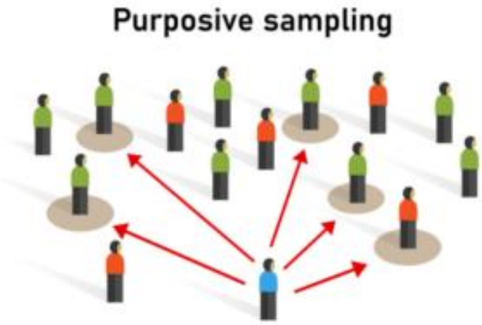

٢) **نموونەگری پشکەکان** : أخذ العينة الحصصية Quota Samplin

لەم تەکنیکەی نموونەگرتنەدا ئەندامەکانی کۆمەڵگە، لەسەر بنەمایی پێوەری پێشوەختە هەڵدەبژێردرێن، لە حاڵە تەدا، لە بەر ئەوەی نموونە کە لە سەر بنەمای تایبەتمەندی تایبەت درو ستکراوە، ئەو نموونەی کە دادەڕێژرێت، هەمان ئەو تایبەتمەندیانەی دەبێت کە لە کۆی کۆمەڵگەکەدا دەبینرێتەوە، ئەم شێوازە ڕێگا یەکی خێرایە بۆ دۆزینەوەی نموونەی گونجاو .

هێڵکاری جۆرەکانی نموونەگرتنی پشکەکان
(أخذ العينات الحصصية)

٣) **نموونەی گونجاو** : أخذ العينات المريحة (الملائمة) Convenience or Accidental Sampling

توێژەران لەم شێوازەی لە نموونەگەریدا پشت بە بابەتێك دەبەستن بە ئاسانی بێتە دەستەوە، وەك ڕاپرسی کردن لە کەسانی ناو مۆڵێك یان پیادەڕۆکانی سەرشەقامە قەرەباڵغەکان، ئەم جۆرە بە شێوەیەکی باو بە نموونەی ئاسانکاری توێژەر ناودەبرێت، ئەمەش بەهۆی ئاسانکاربوون بۆ توێژەر لە ئەنجامدانی پەیوەندی لەگەڵ بابەتەکان. توێژەر لەم کاتەدا هیچ جۆرە دەستەلاتێکی بۆ هەڵبژاردنی نموونەکان نییە، ئەمە جۆرە لە نموونەگەری لەسەر بنەمای نزیکی کەسەکە لە توێژەرەوە ئەنجام دەدرێت نەك نموونەکە دیاری کرابێت.

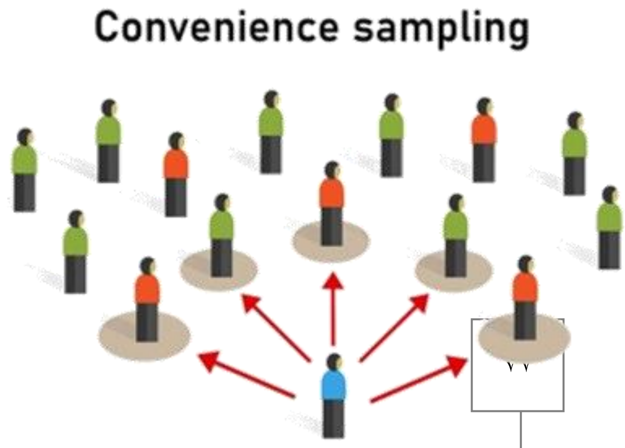

هێڵکاری جۆرەکانی گونجاو
(أخذ العينات الملائمة)

٤) **نموونەگری تۆپە بەفر** : أخذ عينة كرة الثلج Snowball Sampling

کاتێك توێژەران ئەم جۆرە لە نموونەگەری بەکار دەهێنین، ئەگەر بە دوادا چوون بۆ با بەتێکی قورس بکەن، بۆ نموونە زۆرگرانی تێدایە ڕاپرسی لە کەسانێك بکرێت بێ ماڵ وحاڵن یان کۆچبەری نائاساییین.

لەم جۆرە بارانەدا بەکارهێنانی شێوازی تۆپی بەفر ، دەتوانێت بە دوادا چوون بۆ هەندێك بەش لە کۆمەلگا بکات تاوەکو چاوپێکەوتنیان لە گەڵ بکەن و دەرەنجا مەکان ڕوون بێتەوە. هەروەها توێژەران ئەم شێوازەی نموونەگرتن لە بابەتە هەستیارەکاندا بۆ کۆکردنەوەی زانیاری وردی شاراوە بەکار دەهێنن ، بۆ نموونە: ڕاپرسی کۆکردنەوەی زانیاری دەربارەی نەخۆشی ئایدز .

هێڵکاری جۆرەکانی نموونەگرتنی تۆپە بەفر (أخذ عينة كرة الثلج)

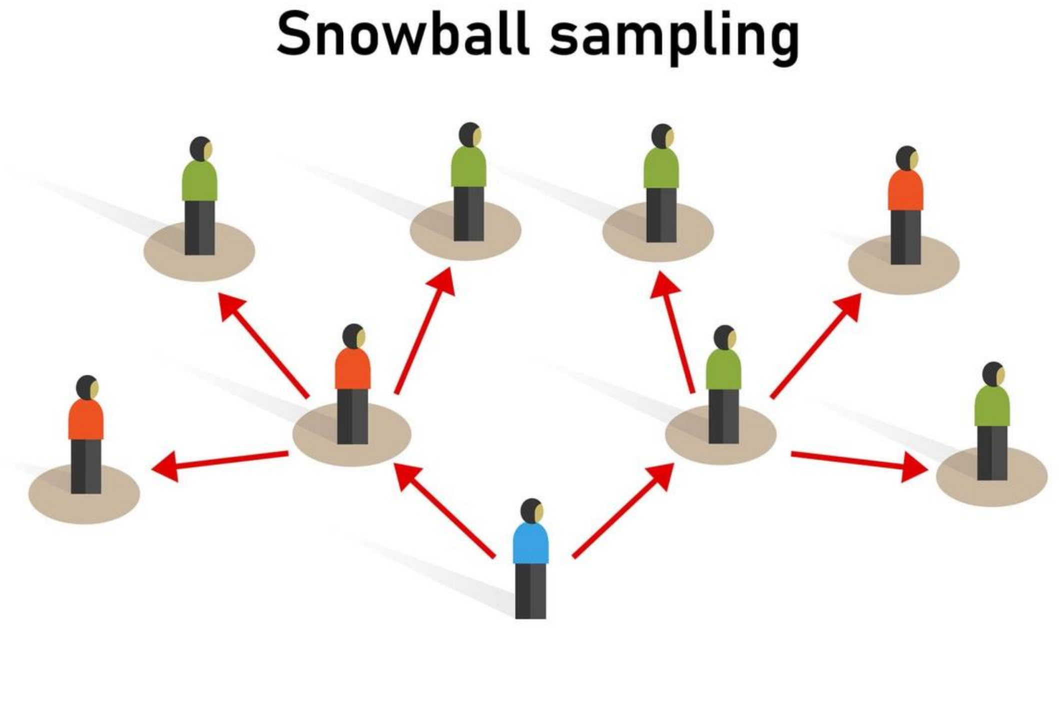

هەڵسەنگاندنی نموونەی توێژینەوە : تقويم عينة الدراسة Study sample evaluation

لە کاتی هەڵبژاردنی نموونەی توێژینەوەدا، پێویستی توێژە ئاگاداری ڕوونەدانی هەندێك هەڵە بێت لە کاتی هەڵبژاردن و نموونەگەری نموونەکانی توێژینەوەکەدا، لێرەدا دیارترین ئەو هەڵانە دەخەینەڕوو، ئەمانەن :

١) **هەڵەی لایەنگری:** أخطاء التحيُّز Bias errors

ئەم جۆرە هەڵە یە لەکاتی هەڵ بژاردن و نموونە گەری (أخـذ العينــات Sampling) **نموو نەکانی کۆمەڵگەی توێژینەوە کە ڕوو دەدات، پێوی ستی تو یژەر بە ئاگای یەوە ڕە چاوی بێ لا یەنگری نموونە گەری توێژینەوەکەی** (أخذ العينات Sampling) **بکات.**

٢) **هەڵەی ڕێکەوت :** أخطاء الصدفة Serendipitous errors

ئەم جۆرە لە هە ڵە لە نموونەگەر یدا، بەهۆی گەورەیی نموو نەی توێژینەوە کە ڕوو دەدات، ئە مەش بەهۆی چاودێری نەکردنی وردی کۆمەڵگە کەوە ڕوو دەدات، چونکە بەوردی ئەو ئەو بنەما یەی بەکاری هێناوە بۆ نموونەگەرییەکە (أخذ العينات Sampling) **جێبەجێ نەکراوە .**

٣) **هەڵەی ئامراز :** أخطاء الأداة Tool errors

ئەم جۆرە لە هەڵە، لەئەنجامی کاردانەوەی وەڵامدەرەوەکان(پێکهاتەی کۆمەڵگەکە) بۆ ئامێری یان ئەو هۆکاری و پێوانەکردنەکە بۆ هەڵبژاردنی نموونەکانی توێژینەوەکە.

تو یژەر دەتوانێت لە ڕێگەی ڕاهێنانی چڕوپڕەوە خۆی لەو جۆرە هەڵانە بپارێزێت، ئە مەش لە ڕێگەر شارەزابوونی شێوازەکانی نموونە گەری لە کۆمەڵگەی توێژینەوەوە،تاوەکو بەهۆیەوە بتوانێت جۆرێکی تەواو لە نموونە هەڵبژێرێت بۆ توێژینەوەکەی، نوێنەرایەتی تەواوی کۆمەڵگەی ڕەسەنەکەی توێژینەوەك بکات.

شێوازەکانی ئاماری بۆ دیاریکردنی قەبارەی نموونە لە کۆمەڵگەی توێژینەوە :

الأساليب الإحصائية لتحديد حجم العينة في مجتمع البحث

Statistical methods for determining sample size in the research community

قەبارەی نموو نەی(حجم العينة Sample volume **) توێژینەوە زاراوەیە کە بەکاردێت بۆ ژ مارەی ئەو نموونانەی لە کۆمەڵگەی توێژینەوە وەردەگیرێن وتوێژینەوەیان لە سەر دەکر ێت ، ر ێژەی نموو نەکان لە کۆمەڵگەی ڕەسەنی توێژینەوە، بەگوێرەی چەند بنەما، وڕێسا، وهاوکێشەی ئامارییەوەدیا دیاری دەکرێت.**

لەکاتی دیاریکردنی قەبارە نموونەی (حجم العينة Sample volume **) توێژینەوەدا، پێویستە ڕەچاوی چەند بنەمایەکی تایبەت بکرێت، وەك(قەبارەی کۆمەڵگەی ڕەسەن و هاوشێوەبوونی ، وجۆری توێژینەوە، گریمانەکانی توێژینەوە .**

لە ماڵپەڕەکانی تۆڕەکانی ئەنتەرنێت جۆرەها ماڵپەڕی تایبەت هە یە، وەك ئامێرێکی بژمێر (آلة الحاسبة The calculator **)کار دەکەن، جۆرەها ئامێرێکی بژمێر (** آلة الحاسبة The calculator **) بۆ چەندین بابەتی جیاواز هە یە، هەریە کەیان بەجۆرێك خز مەتگوزاری پێ شکەش دە کەن، ئەوەی لێرەدا پێوی ستی با بەتی توێژی نەوەی زانستییە، دیاری کردنی قەبارە نموونەی (** حجم العينة Sample volume **) لە کۆمەڵگەی ڕەسەنی توێژینەوەکە ئەم لینکانەی خوارەوە ئامێری بژمێر (** آلة الحاسبة The calculator **) بۆ دیاریکردنی قەبارە نموونەی (** حجم العينة Sample volume **) دەتوانرێت سودی لێوەربگیرێت، بەبەکارهێنانی ئەم ئاماژانە(**دلالة**) :**

ئاستی یەکەم : ئاماژەی(دلالة**) 0.05 واتە نمرەی متمانە (**درجة ثقة**) 95% ڕێژەی هەڵەی (** نسبة الخطأ **5%).**

ئاستی دووەم : ئاماژەی(دلالة**) 0.01 واتە نمرەی متمانە (**درجة ثقة**) 99% ڕێژەی هەڵەی (** نسبة الخطأ **1%).**

ئاستی سێیەم : ئاماژەی(دلالة**) 0.001 واتە نمرەی متمانە (**درجة ثقة**) 99% ڕێژەی هەڵەی (** نسبة **0.01%).**

https://www.un-web.com/tools/sample_size_calculator/

https://www.surveymonkey.com/mp/sample-size-calculator/

https://www.surveymonkey.com/mp/sample-size-calculator/

https://www.calculator.net/sample-size-calculator.html

https://www.qualtrics.com/blog/calculating-sample-size/

خ شتەی (١) و ووێ نەی (١) ر ێژەی وەر گرتنی قەبارەی نموو نەی پێوی ست بۆ توێژی نەوە ئە گەر کۆمەڵ گە هاوشیوەبوو(متجانس**) ڕوو دەکاتەوە .**

خشتەی (١)

خشتەی(١) خشتەی کریجسی و موگان، ڕێژەی وەرگرتنی قەبارەی نموونەی پێویست بۆ توێژینەوە ئەگەر کۆمەڵگە هاوشێوەبوو(متجانس)ڕوون دەکاتەوە.

قەبارەی کۆمەڵگە	قەبارەی نموونە	قەبارەی کۆمەڵگە	قەبارەی نموونە	قەبارەی کۆمەڵگە	قەبارەی نموونە
10	10	220	140	1200	291
15	14	230	144	1300	297
20	19	240	148	1400	302
25	24	250	152	1500	306
30	28	260	155	1600	310
35	32	270	159	1700	313
40	36	280	162	1800	317
45	40	290	165	1900	320
50	44	300	169	2000	322
55	48	320	175	2200	327
60	52	340	181	2400	331
65	56	360	186	2600	335
70	56	380	191	2800	338
75	63	400	196	3000	341
80	66	420	201	3500	346
85	70	440	205	4000	351
90	73	460	210	4500	354
95	76	480	214	5000	357
100	80	500	217	6000	361
110	86	550	226	7000	364
120	92	600	234	8000	367
130	97	650	242	9000	368
140	103	700	248	10000	370
150	108	750	254	15000	375
160	113	800	260	20000	377
170	118	850	265	30000	379
180	123	900	269	40000	380

381	50000	273	950	127	190
382	75000	278	1000	132	200
384	1E+06	285	1100	136	210

وێنە خەشتەی (١)

وێنە (١) خشتەی کریجسی و موگان ، ڕێژەی وەرگرتنی قەبارەی نموونەی پێویست بۆ توێژینەوە ئەگەر کۆمەڵگە هاوشێوەبوو(متجانس) ڕوون دەکاتەوە.

حجم مجتمع البحث	حجم العينة	حجم مجتمع البحث	حجم العينة	حجم مجتمع البحث	حجم العينة
10 ⇒	10	220 ⇒	140	1200 ⇒	291
15 ⇒	14	230 ⇒	144	1300 ⇒	297
20 ⇒	19	240 ⇒	148	1400 ⇒	302
25 ⇒	24	250 ⇒	152	1500 ⇒	306
30 ⇒	28	260 ⇒	155	1600 ⇒	310
35 ⇒	32	270 ⇒	159	1700 ⇒	313
40 ⇒	36	280 ⇒	162	1800 ⇒	317
45 ⇒	40	290 ⇒	165	1900 ⇒	320
50 ⇒	44	300 ⇒	169	2000 ⇒	322
55 ⇒	48	320 ⇒	175	2200 ⇒	327
60 ⇒	52	340 ⇒	181	2400 ⇒	331
65 ⇒	56	360 ⇒	186	2600 ⇒	335
70 ⇒	59	380 ⇒	191	2800 ⇒	338
75 ⇒	63	400 ⇒	196	3000 ⇒	341
80 ⇒	66	420 ⇒	201	3500 ⇒	346
85 ⇒	70	440 ⇒	205	4000 ⇒	351
90 ⇒	73	460 ⇒	210	4500 ⇒	354
95 ⇒	76	480 ⇒	214	5000 ⇒	357
100 ⇒	80	500 ⇒	217	6000 ⇒	361
110 ⇒	86	550 ⇒	226	7000 ⇒	364
120 ⇒	92	600 ⇒	234	8000 ⇒	367
130 ⇒	97	650 ⇒	242	9000 ⇒	368
140 ⇒	103	700 ⇒	248	10000 ⇒	370
150 ⇒	108	750 ⇒	254	15000 ⇒	375
160 ⇒	113	800 ⇒	260	20000 ⇒	377
170 ⇒	118	850 ⇒	265	30000 ⇒	379
180 ⇒	123	900 ⇒	269	40000 ⇒	380
190 ⇒	127	950 ⇒	274	50000 ⇒	381
200 ⇒	132	1000 ⇒	278	75000 ⇒	382
210 ⇒	136	1100 ⇒	285	100000 ⇒	384

Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. Educational and Psychological Measurement, 30, 607-610

ئامێر وکەلوپەل وئامرازەکانی کۆکردنەوەی زانیارییەکان

الأجهزة والأدوات ووسائل جمع المعلومات

tools and means of collecting information،Devices

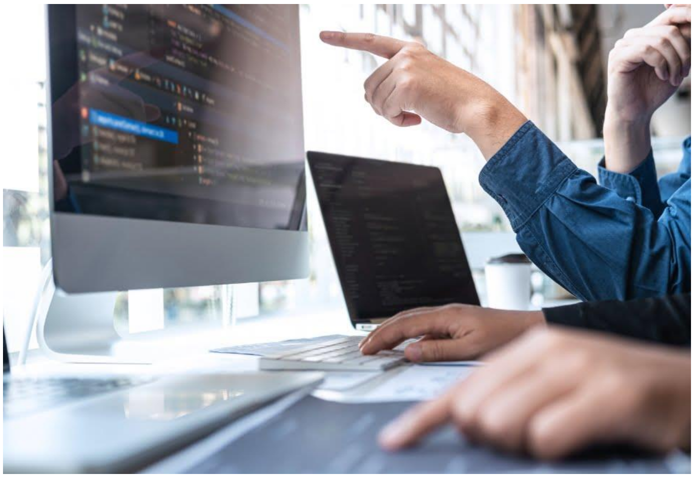

ئامێر، وئامراز وهۆکارەکان بۆ کۆکردنەوەی زانیاری بۆ توێژینەوە...

سەرچاوە وئاماژە زانستییەکان ....

توێژینەوە پێشوو ولێکچووەکان ....

تاڤیکردنەوەکان و پێوانەکان...

ئامێرەکان و ئامرازەکان ....

سەرچاوە و ئاماژە زانستییەکان ....

جیاوازی نێوان سەرچاوەکان (المصادر) ، ئاماژەکان (المراجع) ....

گرنگی سەرچاوەکان (المصادر) ، ئاماژەکان (المراجع) لە توێژینەوەی زانستیدا...

گرنگی سەرچاوەکان (المصادر) لە توێژینەوەی زانستیدا ....

گرنگی ئاماژەکان (المراجع) لە توێژینەوەی زانستیدا ....

جۆرەکانی سەرچاوەکان (المصادر)، ئاماژەکان (المراجع) لە تویژینەوەی زانستیدا ....

توێژینەوە پێشوو ولێکچووەکان ....

ئامڕازەکانی کۆکردنەوەی زانیاری لە توێژینەوەی زانستیدا ....

تێڕوانین ....

چاوپێکەوتن ....

ڕاپرسی ....

تێڕوانین (سەرنجدان ، وردبینی کردن، تێبینی کردن) ....

پێکهاتەکانی تێڕوانین ....
لایەنی باشی تێڕوانین ....
لایەنی خراپی تێڕوانین ....
چاوپێکەوتن ....
جۆرەکانی چاوپێکەوتن
پۆلێنکردنی جۆرەکانی چاوپێکەوتن بە گوێرەی ئامانجی چاوپێکەوتن، بلاوترین جۆریانە، ئەمانەن ....
چاوپێکەوتنی گەڕان (ڕاپرسی ، ڕووپێوی) ....
چاوپێکەوتنی دەستنیشانکردن..
چاوپێکەوتنی چارەسەری ....
چاوپێکەوتنی ڕاوێژکاری ....
لایەنی باشی چاوپێکەوتن ....
لایەنی خراپی چاوپێکەوتن ....
پرسیارنامە (پرسنامە) ....
جۆرەکانی پرسیارنامە (پرسنامە) ....
پرسیارنامەی داخراو ....
پرسیارنامەی کراوە ....
پرسیارنامەی داخراو کراوە ....
پرسیارنامەی وێنەیی ....
هەنگاوەکانی داڕشتنی پرسیارنامە (پرسنامە) ....
لایەنی باش و خراپی پرسیارنامە (پرسنامە) ....
لایەنی باشی پرسیارنامە (پرسنامە) ....
لایەنی خراپی پرسیارنامە (پرسنامە) ....
تاقیکارییەکان و پێوانەکان لە توێژینەوەی زانستیدا ....
تاقیکارییەکان و پێوانەکان لە توێژینەوەی زانستیدا ....
گرنگی تاقیکارییەکان لە توێژینەوە زانستیدا ....
جۆرەکانی تاقیکارییەکان لە توێژینەوە زانستیدا ....
پۆلێنی تاقیکارییەکان بەم شێوەیە..
تاقیکارییەکان بە گوێرەی ئامانج ....
تاقیکارییەکان بە گوێرەی کات ....
تاقیکارییەکان بە گوێرەی شێوازی جێەجێکردن ....
تاقیکارییەکان بە گوێرەی پێکهاتەی بابەت ....
تاقیکارییەکان بە گوێرەی شێوازی خستنەڕوو ....

هەنگاوەکانی دارشتنی تاقیکارییەکان لە توێژینەوە زانستیدا ....
تاقیکارییە زانستییەکان ....
تاقیکاری گەڕان جۆر و تایبەتمەندییەکانی ....
جۆر و میتۆدلۆژیای تاقیکاری گەڕان ....
شێوازەکانی تاقیکارییە سەرەتاییەکان ....
شێوازەکانی تاقیکارییە لاوەکییەکان(دووەمییەکان) ....
:هەنگاوەکانی ئەنجامدانی تاقیکاری گەڕان..
هەنگاوەکانی ئەنجامدانی تاقیکردنەوەی گەڕان (دۆزینەوە) ....
تایبەتمەندییەکانی تاقیکردنەوەی گەڕان ....
لایەنە خراپەکانی تاقیکردنەوەی گەڕان..
گرنگی و ئامانجی تاقیکردنەوەی گەڕان ....
جیاوازی لە نێوان تاقیکردنەوەی گەڕان و تاقیکردنەوەی سەرەکی ....
بنچینە زانستییەکانی تاقیکردنەوەکان ....
جۆرەکانی ڕاستی (ڕەوایەتی) ....
هۆکارەکانی کاریگەر لەسەر ڕاستی (ڕەوایەتی) ئامراز ....
جێگیری ....
شێوازە ئامارییەکان بۆ هەژمارکردنی جێگری ....
ئەو هۆکارانەی کاریگەییان لەسەر جێگیری (ئامراز ، ئامێر) هەیە ....
هەژمارکردنی بابەتییەتی تاقیکردنەوە ....
هۆکارەکانی کاریگەر لەسەر بابەتییەت..
شێوازی ئاماری بۆ دیاریکردنی بابەتییەت ....
مەرجەکانی بەجێگەیاندنی بابەتییەت ....
جۆرەکانی توێژینەوەی زانستی و پۆلێنکردنەکانی ....
پۆلێنی توێژینەوەکان بەگوێرەی سەرچاوەی زانیارییەکان ....
پۆلێنکردنی توێژینەوە زانستییەکان، بەگوێرەی سەرچاوەکانی داتاو زانیارییەکان ....
پۆلێنکردنی توێژینەوە زانستییەکان، بەگوێرەی ڕێبازی زانستی..
پۆلێنکردنی توێژینەوە زانستییەکان، بەگوێرەی مەبەست و ئامانج ....
پۆلێنکردنی توێژینەوە زانستییەکان، بەگوێرەی پێوانەی کاتی ....
پۆلێنکردنی توێژینەوە زانستییەکان، بەگوێرەی سروشتی بابەتی توێژینەوەکە ....
پۆلێنکردنی توێژینەوە زانستییەکان، بەگوێرەی پلەی زانستی ....
جۆرەکانی توێژینەوەی زانکۆیی ....
دیزاینی تاقیکاری لە توێژینەوەی زانستیدا ....

دیاریکراوەکانی هەڵبژاردنی دیزاینی تاقیکاری لە توێژینەوەی زانستیدا ....

ئامانجی دیزاینی تاقیکاری لە توێژینەوەی زانستیدا ....

دیزاینەکان لە تاقیکاری ....

تایبەتمەدییەکانی دیزاینی باش ....

دیزاینی تاقیکاری سادە (پێش تاقیکاری) بۆ یەك کۆمەڵە ....

دیزاینی تاقیکاری پێشەکی و پاشەکی بۆ یەك کۆمەڵە..

دیزاینی تاقیکاری پاشەکی بۆ دوو کۆمەڵە (دوانەی جووت یا هاوشێوەکردن) ....

دیزاینی تاقیکاری پێشەکی و پاشەکی بۆ دوو کۆمەڵە(هەڕەمەکی)

دیزاینی سۆلۆمان بۆ چوار کۆمەڵە ....

دیزاینی نیمچە تاقیکاری ....

دیزاینی تاقیکاری کۆمەڵەی کۆنترۆڵی نا هاوشێوە ....

دیزاینی تاقیکاری زنجیرەی کاتی بۆ کۆمەڵە ....

دیزاینی تاقیکاری زنجیرەی کاتی بۆ کۆمەڵەی(تاقیکاری و کۆنترۆڵ) ....

دیزاینی تاقیکاری کۆمەڵەی کۆنترۆڵی ناهاوشێوە ....

تاقیکردنەوەی سەرەکی لە توێژینەوەدا ....

نوسینەوەی چەند ڕێکارێك لە دەروازەی سێیەمدا...

پێکهاتەی دەروازەی سێیەم بۆ توێژینەوەی (وەصفی) ....

پێکهاتەی دەروازەی سێیەم بۆ توێژینەوەی (تاقیکاری) ....

شێوازە ئامارییەکان لە توێژینەوەی زانستیدا...

گرنگی بەکارهێنانی شێوازە ئامارییەکان ....

گرنگی شیکارە ئامارییەکان ....

جۆرەکانی دااتاکان ....

هەنگاوەکانی شیکارە ئامارییەکان ....

جۆرەکانی ڕێگاکانی شیکاری داتاکان ....

چارەسەرە ئامارییە بەکارهاتووەکان بۆ دەرهێنانی ئەنجامەکان ....

ئامێر وکەلوپەل وئامرازەکانی کۆکردنەوەی زانیارییەکان

الأجهزة والأداوات ووسائل جمع المعلومات

tools and means of collecting information،Devices

ئامێر وکەلوپەل وئامرازەکانی بۆ کۆکردنەوەی زانیاری بۆ توێژینەوە:

tools or devices to collect research data أدوات أو الأجهزة لجمع بيانات البحث

تەوەری سێیەم لە دەروازەی سێیەمدا، بریتیە لە د یاری کرد نی ئامێر، و ئامراز وهۆکارە کان بۆ توێژینەوەی زانستی . ئامێر، و ئامراز وهۆکارە کان بەگوێرەی با بەتی توێژینەوە کە دەگۆڕێت، چونکە با بەتی توێژینەوەکان ج یاوازن، بە مەش جۆری زانیاری یەکان و بەکارهێنانی هەر یەك لەوا نەجیاوازە، لە وانە یە لە هەندێك توێژینەوەدا پێویستی بە یەکێك یان زیاتر لە ئامرازێك یان ئامێرێك وهۆکارێك هەبێت .

لە پێناو ئەوەی زانیاریە کۆکراوەکان ڕاست ودروست بن، پێویستە متمانەی ڕاستی زانستی و جێگیر هەر یەك لە ئامێر، وئامراز وهۆکارەکان لە پێوانەکردندا هەبێت، بۆ نموونە:

ئەگەر ئامێرێ (قەپان) بۆ کێشانی کێشی نموونەکان بەکار بهێنرێت، پێویستە لە چەندجارە کێشانەوەی چەند نموونەیەك هەمان نمرەی کیلۆگرام بدات، یان لەکاتی بەکارهێنانی هەرجۆرە ڕاپرسییەك لە چەند نموونەیەك بکرێت ، ئەگەر دووبار بکرێتەوە، ئەنجامی هەردوو وەلأمیان لە ڕاپرسییەکەدات نزیك لە یەك بێت.

ئامێر، وئامراز وهۆكارەكان بۆ چەند جۆرێك جیاكراونەتەوە، لێرەدا ئاماژە بە هەریەكەیان دەدەین :

١) **سەرچاوە وئاماژە زانستییەكان :** المصادر والمراجع The Sources and References

٢) **توێژینەوە پێشوو ولێكچووەكان :** الدراسات السابقة والمشابه Previous and similar studies

٣) **ئامێرەكان و ئامرازەكان :** الأجهزة و الأداوت Devices and tools

٤) **تاقیكارییەكان و پێوانەكان :** الإختبارات و القیاسات Tests and measurements

سەرچاوە و ئاماژە زانستییەكان :

المصادر والمراجع The Sources and References

سەر چاوەكان (المصادر (References ، ئاماژە كان (Sources)، بریتین لە شوێنانەی تو ێژەر زانیار یەكانی توێژینەوە كەی لێوەدەگر ێت، هەموو جۆرە زانیاریـ یەكان لـێوە وەردەگر ێت كە پەیوە ندی بە با بەتی توێژینەوەكە یەوە هە یە، سەر چاوەكان (المصادر (References ، ئاماژە كان (Sources)، هۆ كاری بەشدارن بۆ دەوڵەمە ندكردنی توێژینەوە كە بە زانیاری ورد و ڕە سەن، هەوەرها وەڵامدەرەوەی هەموو ئەو پرسیارانەیە كە دێتە بیروهۆشی توێژەرەوە. كەواتە توێژەر هەرچەندە زیاتر سوود لە سەر چاوەكان (المصادر (References ، ئاماژەكان (Sources)وەربگرێت توێژینەوەكەی لە ڕووی زانستییەوە زیاتر دەوڵەند و پڕ نرخی ئەكادیمی دەبێت.

سەرەتا پێویستی پێناسەی هەردوو زاراوەی (المصادر References، المراجع Sources) بزانین :

- **سەرچاوەکان :** المصادر References

واتە سەرچاوەکان، وەك شوێن، واتە ئەو شوێنەی کە زانیاریيە ڕەسەن و بنچینەییەکانی تێدا یە، وەك: شوێنێکی مێژووی یان جوگرافی بەڵام سەرچاوە وەك نوسراو ، بریتییە لە کتێب و پەرتووکە نوسراوەکانی پێشتر ،کە توێژەر پشتیان پێدەبەستێت وەك بابەتە خاوەکان بۆ توێژینەوەکەی .

- **ئاماژەکان :** المراجع Sources

واتە ئاماژەکان، واتە ئەو شوێنانەی کە زانیارییەکان بە شیوەی ئاماژە یە، توێژەر لەکاتی پێویستدا دەگەڕێتەوە بەلایان، واتە لە شێوەی سەرچاوەیەکدایە ، لە کاتی پێویستدا توێژەر بۆ وەرگرتنی زانیاری بۆ لا یان دەگەڕێتەوە، وەك (ئینسایکلۆپیدیا (الموسوعات Encyclopedias**)، گۆڤارەکانی هەفتانە، مانگانە، وەرزانە، ساڵانە(** دوريات periodicals**)، کتێبە وەرگێڕاوەکان .**

جیاوازی نێوان سەرچاوەکان (المصادر**) ، ئاماژەکان (**المراجع**) :**

The difference between Sources and References الفرق بين المصادر والمراجع

- **سەرچاوەکان (** المصادر References**) : بریتین لە کتێبی نوسراوە، زانیاری و زانستی نوێیان تێدایە کە پێشتر کەسی تر پێیان نەگەشتووە ، واتە زانیارییەکانی ناوی ڕەسەنن.**
- **نوسراوە ئاماژەکان (** المراجع Sources**) : بە هەمان شێوەی سەرچاوەکان وەك کتێب نوسراونەتەوە بەڵام زانیارییەکان لە سەرچاوەکانەوە وەرگیراوە، توێژەرهەموو زانیارییەکانی بەکارنەهێنراوە بەڵکو بەشێکی کەمی لە توێژینەوەکەیدا بەکارهێناوە. خاڵێکی گرنگی ئاماژەکان ئەوەی دەوڵەمەندن بە جۆرەها توێژینەوەی زانستی و دەسکەوتوو داهێنانی نویّ. زۆرێك لە بابەت و داتای تێدایە کە وەڵامدەرەوەی زۆرێك لە پرسیارە ئاڵۆزەکانی توێژەرانن.**

واتە ئەگەر توێژەر زانیاری لە سەرچاوەیەکەوە وەرگرت، و پەیوەندی ڕاستەخۆی بە بابەتەکە یەوە هەبوو، ئەوا بە سەچاوە هەژمار دەکرێت بەڵام ئەگەر ئەو نوسراوەی زانیارییەکەی لێوەردەگیرێت پەیوەندی ڕاستەوخۆی بە بابەتەکەوە نەبێت بە نوسراوە ئاماژەکان(نوسراوە ئاماژەکان (المراجع Sources**)) هەژمار دەکرێت.**

گرنگی سەرچاوەکان (المصادر) ، ئاماژەکان (المراجع) لە توێژینەوەی زانستیدا:

أهمية المصادر والمراجع في البحث العلمي

The importance of Sources and References in scientific research

وەك پێشتر روون کرایەوە، سەرچاوەکان (المصادر)، ئاماژەکان (المراجع) گرنگی و کاریگەری بەهێز و گەورەیان لە توێژینەوەی زانستیدا هەیە، چونکە ئەو بابەتانەی تێدا توێژەر بەلایەوە گرنگە بۆ دەوڵەمەندکردنی لایەنی ئەکادیمی و زانستی توێژینەوکەی،لێرە ئاماژە بە گرنگی هەریەکەیان دەدەین.

گرنگی سەرچاوەکان (المصادر) لە توێژینەوەی زانستیدا :

The importance of References in scientific research أهمية المصادر في البحث العلمي

سەرچاوەکان (المصادر) لە توێژینەوەی زانستیدا گرنگییەکی زۆریان هەیە، لەم چەند خاڵەدا ڕوون دەکەینەوە :

١) **بۆ نوسینەوەی توێژینەوەیەکی زانستی دروست و جیاوازدا، پیشت بە سەرچاوەکان دەبەسترێت.**

٢) **لە ڕێگەی بەکارهێنانی سەرچاوە جۆراوجۆرەکانی توێژینەوە، توێژەر متمانەی خوێنەر بەدەستدێنێت بۆ خوێندنەوەی بابەتە زانستییەکانی تری کە بلاْوکراوی کردونەتەوە.**

٣) **بەشداری لە بەدەستهێنانی نازناوە زانستییە گەورەکان بۆ توێژەر دەکات، لە ڕێگەی بەلگەی نیشاندانی ئەو کۆششەی کردویەتی .**

٤) **بۆ پشتڕاسکردنەوەی هەموو ئەو زانیاریانەی لە توێژینەوەکەدا دانراوە.**

٥) **وەك پاڵپشتێکە بۆ شیکارو کردن وساکارکردنی کێشە و بابەتەکانی توێژینەوە بەشێوەیەکی ورد.**

٦) **وەك هەڵقەیەکی نێوانی ئێستا ڕابردوو دادەنرێت؟**

گرنگی ئاماژەکان (المراجع) لە توێژینەوەی زانستیدا :

The importance of Sources in scientific research أهمية المصادر في البحث العلمي

ئاماژەکان (المراجع) لە توێژینەوەی زانستیدا گرنگییەکی زۆریان هەیە، لەم چەند خاڵەدا ڕوون دەکەینەوە :

١) **بە کۆمەڵێك بە لگە زانستی دادەنرێت، زۆرێك لە زانیاری گرنگ و پێویستی بۆ توێژینەوە لە خۆ گرتووە.**

٢) به شێوازێكی ورد دادنرێت بۆ بەدەستهێنانی زانیاری ورد و بەسوود بۆ توێژینەوەی زانستی .
٣) له ڕێگەی شێوازێكی زانستی دروستەوە، بەشداری له تەواوكردنی توێژینەوەی زانستیدا دەكات.
٤) شێوازێكە بۆ وەڵامدانەوەی زۆرێك لەو پرسیارانەی توێژەر پێویستی بە وەڵامەكەیانە.
٥) وەك هەڵقەیەكی نێوانی ئێستا ڕابردوو دادەنرێت؟

جۆرەكانی سەرچاوەكان (المصادر)، ئاماژەكان (المراجع) له تویژینەوەی زانستیدا :

أنواع المصادر والمراجع في البحث العلمي

Types of sources and references in scientific research

١) **قورئانی پیرۆز :** القرآن الكريم The Holy Quran
٢) **سونەتی پێغەمبەری :** السنة النبوية Sunnah
٣) **كتێبەكان :** كتب Books
٤) **گۆڤارە زانستییە دەورییەكان :** الدوريات العلمية Scientific periodicals
٥) **ئینسایكۆپیدیاكان :** الموسوعات Encyclopedias
٦) **فەرهەنگ و قاموسەكان :** المعاجم و القواميس Glossaries and dictionaries
٧) **فۆڵدەرەكان :** المجلدات Folders
٨) **تاقیكردنەوەكان :** الإختبارات The Tests
٩) **تاقیكردنەوە زانستییەكان :** التجارب العلمية The scientific experiments
١٠) **ڕاوبۆچوونی شارەزایان و پسپۆڕان :** رأي الخبراء والمختصصين Opinion of experts and specialists
١١) **تێڕوانین :** الملاحظة The Observation
١٢) **چاوپێكەوتن :** المقابلة The interview
١٣) **ڕاپرسی :** الإستبيان the questionnaire
١٤) **كتێبەكانی ژیاننامە :** كتب السيرة الذاتية Autobiographical books
١٥) **سكریپتەكان (هێڵكارییەكان) :** المخطوطات parchment (manuscripts)
١٦) **بەڵگە مێژووییەكان :** الوثائق التأريخية Historical documents
١٧) **ڕاپۆرتەكانی دەرچوو له ڕێكخراوە زانستییەكانەوە :**

التقارير الدورية الصادر عن هيئات العلمية

Periodic reports issued by scientific bodies

١٨) **ماڵپەڕە زانستییەكانی باوەڕپێكراو له تۆڕەكانی ئەنتەرنێت :**

مواقع وصفحات الأكاديمة الموثوقة في شبكة الإنترنت

Academic authoritative websites and pages on the Internet

توێژینەوە پێشوو ولێکچووەکان :

Previous and similar studies الدراسات السابقة والمشابه

کۆکردنەوەی زانیاری پێویستە بۆ توێژینەوە، لە ڕێگەی خوێندنەوەی توێژینەوە پێشوو ولێکچووەکان(الدراسات السابقة والمشابه Previous and similar studies) **ئەم بابەتە لە دەروازەی دوومدا ڕوونکراوەتەوە .**

ئامرازەکانی کۆکردنەوەی زانیاری لە توێژینەوەی زانستیدا :

وسائل جمع المعلومات في البحث العلمي
Means of gathering information in scientific research

١) **تێڕوانین :** الملاحظة The observation
٢) **چاوپێکەوتن :** المقابلة The interview
٣) **ڕاپرسی :** الإستبيان The questionnaire
٤) **تاقیکردنەوەکان :** الإختبارات Tests

تێڕوانین (سەرنجدان ، وردبینی کردن، تێبینی کردن) : الملاحظة Observation

واتە تێڕوانینێکی زانستیان بۆ بابەتێك یان داریدەیەك و دۆزینەوە و تێگەیشت لەو هۆکارانەی ئەم دیاردەیە بە ڕێوە دەبات،بۆ ئەم مەبەستە توێژەران چەندەها و جۆرەها فۆرمی تایبەت دروست دەکەن بۆ تۆمارکردنی ئەو تێبینیانەی لەسەر بابەتی دیاری کراو بەرچاویان دەکەوێت، هەوەرها لە ڕێگەی تێڕوانینەوە توێژەران دەتوننن چاودێری هەندێك دیاردە بکەن کە پێکهاتەکانیان کۆنترۆڵیان کردوە، وەك ئەوەی لە تاقیگەکاندا هەیە، توێژەران چۆن چاودێری کاریگەری هۆکارو ڕوودا و گۆڕانکارییەکان دەکەن.

چەند هۆکارێکی سەرەکی و گرنگ هەن، یارمەتیدەرن بۆ بە دەستهێنان کۆکردنەوەی داتا و زانیاری ورد لە ڕێگەی بەکارهێنانی تێڕوانینەوە (الملاحظة Observation)، **پێویستە توێژەر لە کاتی بەکاهێنانیدا لە چاویان بگرێت، دیارترینیان بریتییە لە:**

١) دیاریکردنی ئەو لایەنانەی کە دەبنە جێگای تێڕوانین، ئەمەش لە ڕێگەی زانیاری پێشوەختە و فراوان لەسەر ئەو دیاردەیەی کە تێڕوانینی لەسەر دەکرێت.

٢) پێشوەختە پشکنینی ئامانجە گشتی و دیاریکراوەکان، لە ڕێگەی تێڕوانینە گشتییەکان بۆ دیاردەکە .

٣) دیاریکردنی شێوازی تۆمارکردنی ئەنجامەکانی تێڕوانینەکە، بە بەکارهێانی دیاریکردنی یەکەی ئاماری و داتا (الوحدة الإحصائيَّة و البيانية)، کە لە دیاری کردنی ئەنجامەکانی تێڕوانینەکاندا بەکاردێت.

٤) دیاریکردن و تۆمارکردن و پۆڵین کردنی ئەو داتا و زانیارییانەی کە لە ژێر تێڕوانیندان.

٥) ڕێکخستنی دیاردەکان بەشێوەیەکی سەربەخۆ.

٦) ڕاهێنانی باش لەسەر ئەو ئامراز وئامێرانی لە تێڕوانینەکەدا بەکار دەهێنرێن.

٧) تێڕوانین کردنی بە چاودێریکردنی وردی دیاردەکە.

٨) ئەگەر لە چەند جارێکدا هەمان تێڕوانین بۆ تێبینییەکان هاوشێوە بێت، ئاستی ڕاستگۆی ومتمانە تێڕوانیەکە بۆ دیاردەکە تاڕادەیەکی زۆر باشتر دەبێت، یان کاتێك تۆمارەکانی چەند تێڕوانینێك بۆ دیاردەکە هەریەکەیان سەربەخۆن و لەوی دیکە ناچێت.

پێکهاتەکانی تێڕوانین :

Observation items عناصر الملاحظة

١) هەڵبژاردنی گونجاو بۆ پێکهاتکانی (تاك ، توخم) تێڕوانین .

٢) ڕێکخستنی هەلومەرجی گونجاو بۆ پراکتیکە کردنی تێڕوانینەکە.

٣) دیاری کردنی ماوە و ژمارەی جارەکانی تێڕوانینەکە و ماوەی نێوان تێڕوانینەکان.

٤) پەیوەندی کەسی تێڕوانیکەر(ئەوکەسەی تێڕوانین دەکات) بە بابەتەکەوە و دەرەنجامی تێڕوانینەکە.

٥) پێویستە چاودێری وردی بە ڕێوەچوونی پرۆسەی تێڕوانین کردنەکە بکرێت.

٦) دیاری کردنی شێوازی تێبینییەکانی تێڕوانینکەران.

٧) ڕاهێنانی تێڕوانیکەران لەسەر بنەمای تێڕوانین.

٨) ڕەچاوکردنی لایەنی بابەتیەتی تەواو لە لایەن ئەو توێژەرانەی کە تێڕوانینەکان ئەنجام دەدەن.

٩) کۆنترۆڵ کردنی هەموو ئەو هۆکارانەی کاریگەریان لەسەر پرۆسەی تێڕوانین هەیە.

١٠) ئەم ئامرازە لەسەر بنەمای تێڕوانینی هەستیار دامەزراوە، واتە پێویستە تێڕوانین بە هەموو هەست و زانینێکەوە ئەنجام بدرێت.

١١) بوونی گریمانەیەك یان گۆڕاوێك کە پێویستە ڕوانینەکەی پشتڕاست بکرێتەوە.

لایەنی باشی تێڕوانین : مزايا الملاحظة Advantages of observation

١) ڕێگایەکی ڕاستەوخۆیە بۆ لێکۆڵینەوە لە چەند جۆرێك دیاردە،،وەك لایەنی ڕەفتاری مرۆڤەکان، تەنها بەم ئامرازە دەتوانرێت لێکۆڵنەوەی لەسەر بکرێت.

٢) پێویستی بە هەوڵدان و کۆششێکی زۆر نیە لە لایەن ئەو لایەنانەی ئەم جۆرە ئامرازە بەکاردێنن.

٣) توێژەر لە ژێر بارودۆخێکی ئاشنادا داتا و زانیارییەکانی کۆدەکاتەوە.

٤) توێژەر دەتوانێت لە کاتی ڕوودانی دیاردەکەدا، نوێترین زیانیاری بەدەست بهێنێت.

٥) دەستەکەوتنی هەندێك داتا و زانیاری پێشبینی نەکراو .

٦) بە بەراورد کردن بە ئامرازەکانی دیکە، خەرجیەکی ماددی کەمی تێدەچێت.

لایەنی خراپی تێڕوانین : عيوب الملاحظة Observation defects

١) لە هەندێك توێژینەوەدا، ئەوانەی تیڕوانینیان لەسەر دەکرێت کاریگەری باش یان خراب بە توێژەر بدەن.

٢) گرانی لە پێشبینی کردنی ڕووداوەکانی دیاردەکە وخایاندنی کاتی زۆر ، لە هەندێك لە توێژینەوەکاندا، چەندان ساڵی پێویستە، ئەمەش بارێکی ماندوکەرە بۆ بەکارهێنەرانی .

٣) ناتوانرێت زانیاری شاراوە و تایبەتەکانی لەسەر لایەنە بابەتەکە بەدەست بهێنرێت.

٤) بۆ چاودێری کردنی هەندێك ڕوداوی تایبەتی ژیانی تاکەکان بەکار ناهێنرێت چونکە ناتوانرێت ڕاستەوخۆ بخرێنە ژێر تێڕوانینەوە.

٥) مەترسی لایەنگری تێدا دەکرێت لە لایەن بەکارهێنەرانیەوە.

چاوپێکەوتن : المقابلة The interview

چاوێکەوتن (المقابلة The interview) بە کارێکی زارەکی نێوان دوو کەس لە دۆخێکی ڕووبەڕوو بوونەوەدا پێناسە دەکرێت، لە شوێنەدا یەکێکیان ئەو توێژەرەیە کە چاوپێکەوتنەکە ئەنجام دەدات، بە مەبەستی کۆکردنەوەی زانیاری لە کەسی بەرامبەر، هەوڵ دەدات لە ڕێگەی چەند دەبرینێکەوە کەسی بەرامبەر(وەڵامدەرەوە) بوروژێنێت، کە لە دەوری بیروباوەڕوونی بۆچوونی توێژەردا دەسوڕێتەوە. هەندێك داتا و زانیاری هەیە ب لەڕێگەی چاوپیکەوتنەوە نەبێت، توێژەر ناتوانێت بە دەستیان بهێنێت،چونکە لە هەندێك بارو دۆخدا توێژەر پێویستی بەبیستنی دەنگ و ووتەی ئەوکەسانەیە کە کاریان لەسەر دەکات.

بەگوێرەی ئەم پێناسەیە، پێویستە چاوپێکەوتن ئامانجی دیاریکراوی هەبێت، توێژەر لە چاوپێکەوتنەکەدا سێ ئەرکی سەرەکی هەیە، ئەمانەن:

١) ئاگادارکردنەوەی وەڵامدەرەوە لەسەر سروشتی توێژینەوەکە.

٢) هاندانی وەڵامدەرەوە بدات بۆ ئەوەی هاوکاری بکات.

٣) دیاری کردنی سروشتی ئەو داتا و زانیاریانەی دەیەوێت بە دەستیان بهێنێت.

چاوپیکەوتنی کەسی ئەو دەرفەتە بە توێژەر دەدات، چاودێری هەڵسوکەوتی تاك و گروپەکان بکات و بۆچوون و بیروباوەڕەکانیان دەستنیشان بکات، ئایا لەگەڵ گۆڕانی بارودۆخەکە، گۆڕانکاری بەسەر مرۆڤەکاندا دێت.

جۆرەکانی چاوپێکەوتن : أنواع لمقابلة The interview

پۆلێنکردنی جۆرەکانی چاوپێکەوتن بە گوێرەی جۆری پرسیار ئەمانەن :

١) **چاوپێکەوتنی داخراو** : المقابلة المقفلة The closed interview

ئەو جۆرە چاوپێکەوتنەیە، پێویستە پرسیارەکانی ورد و دیاریکراو بێت، داوا لە وەڵامدەر دەکرێت بە ووشەکانی(بەڵی، نەخێر، هاوڕام، هاوڕانیم، گومانم هەیە...هتد وەڵام بداتەوە، ئەم جۆرە لە چاوپێکەوتن کاری پۆلێن کردنی داتاکان و شیکاری و ئامارییان ئاسانە.

٢) **چاوپێکەوتنی کراوە** : المقابلة المفتوحة The open interview

ئەو جۆرە چاوپێکەوتنەیە، پرسیارەکانی دیاریکراو نین، بۆ نموونە ڕات لەسەر پرۆگرامەکانی ڕاهێنانی مامۆستایان لە ناوەندی ڕاهێنانی پەروەردەیی چییە ؟

٣) **چاوپێکەوتنی داخراو - کراوە** : المقابلة المقفلة – المفتوحة Closed – open interview

ئەو جۆرە چاوپێکەوتنەیە، پرسیارەکانی لە هەردوو جۆری چاوپێکەوتن تێدایە .لە هەردوو جۆری دیکەی چاوپێکەوتن بەکارهێنانی بلاوترە، بۆ نموونە: توێژەر سەرەتا پرسیارێك دەکات داخراوە، وەك ئایا هاوڕایت لەگەڵ چۆنییەتی بەجێگەیاندنی پرۆگرامەکانی ڕاهێنانی مامۆستایان لە ئێوارانداا؟ هاوکات دەپرسێت، ئایا دەتوانیت هۆکارەکانی ئەو هەڵویستەت ڕوون بکەیتەوە.

پۆلێنکردنی جۆرەکانی چاوپێکەوتن بە گوێرەی ئامانجی چاوپێکەوتن، بلاْوترین جۆریان، ئەمانەن :

١) **چاوپێکەوتنی گەڕان (ڕاپرسی ، ڕووپێوی) :**

المقابلة الإستطلاعية- المسحية The survey interview

ئەو جۆرە چاوپێکەوتنەیە، بۆ وەرگرتنی و کۆکردنەوەی داتاو زانیاری لە کەسانێکی تایبەت(سەرکردە، نوێنەری گروپێك، پسپۆڕێکی بوارێکی تایبەت، ...هتد بەکاردەهێنرێت، کە توێژەی مەبەستی بەدەستهێنانی داتایە لێیان. یان گەڕان بەدوای ڕای گشتی دەربارەی جۆرێك لە سیاسەتێکی دیاریکراو ، یان گەڕان بۆ زانیاری لەسەر بەکارهێنانەران و ئارەزووەکانیان، یان کۆکردنەوەی ڕای گشتی لەسەر دامەزراوەیەك یان ڕێکخراوێك، ئەم جۆرە لە چاوپێکەوتن گونجاوترینە بۆ توێژینەوەکانی بواری زانستی کۆمەلاْیەتی و پەروەردە و فێرکردن.

٢) **چاوپێکەوتنی دەستنیشانکردن:** المقابلة التشخيصية The diagnostic interview

ئەو جۆرە چاوپێکەوتنەیە، بۆ تێگەیشتن لە کێشەیەك، هۆکارەکانی سەرهەلْدان، ڕەهەندەکانی ئێستا، بەکاردێت، ئەم جۆرە بۆ توێژینەوەکانی دەربڕینی ناڕەزایی لە بابەتێك بە سوودە.

٣) **چاوپێکەوتنی چارەسەری :** المقابلة العلاجية Therapeutic interview

ئەو جۆرە چاوپێکەوتنەیە، بۆ ئەوەی وەلاْمدەرە بتوانێت زیاتر لە خۆی تێبگات، هەروەها پلانی چارەسەری گونجا بۆ کێشەکانی دارێژێت، ئەم جۆرە بە شێوەیەکی سەرەکی ئامانجی نەهێشتنی کێشەکان، و کارکردنە تاوەکو ئەوەی کەسەی چاوپێکەوتنەکەی لەگەل دەکرێت هەست بە سەقامگیری دەروونی بکات.

٤) **چاوپێکەوتنی ڕاوێژکاری :** المقابلة الإستشارية Consultation interview

ئەو جۆرە چاوپێکەوتنەیە، بە هاوکاری توێژەر ئەو کەسەی چاوپێکەوتنەکەی لەگەلْ دەکرێت، کێشەکانی پەیوەست بە کارەکەیەوە زیاتر تێدەگات و هەولْی چارەسەرکردنیان دەدات.

لایەنی باشی چاوپێکەوتن : مزایا المقابلة Advantages of the interview

دیارترین لایەنە باشەکانی چاوپێکەوتن (مزایا المقابلة Advantages of the interview) **بریتییە لە** :

١) باشترین ئامرازە بۆ تاقیکردنەوە و هەڵسەنگاندنی سیفەتی کەسێتی .

٢) کاریگەرییەکی زۆری لە دەستنیشانکردن و چارسەری کێشەکانی مرۆڤی هەیە.

٣) لە ڕاوێژکاردا سوودێکی زۆری هەیە.

٤) زانیاری زیاتر بە توێژەر دەدات،وەك پشگیری بۆ ئەو زانیاریانەی کە بە ئامڕازەکانی تر کۆدەکرێتەوە.

٥) ئامرازێکە بۆ کۆکردنەوەی داتاو زانیاری لە کۆمەڵگەیەکی نەخوێندەوار.

٦) ئەگەر بەراورد بە پرسیارنامە(الإستبيان)، چاوپێکەوتن ڕێژەی گەڕانەوەی وەڵامەکان زیاتر بکرێت.

لایەنی خراپی چاوپێکەوتن : عيوب المقابلة interview defects

دیارترین لایەنە خراپەکانی چاوپێکەوتن (عيوب المقابلة interview defects) **بریتییە لە** :

١) تا ڕادەیەکی زۆر سەرکەوتنی بەکارهێنانی پەیوەستە بە ئامادەیی وەڵامدەرەوە بۆ هاوکارکردن و پێدانی زانیاری متمانەپیکراو و دروست.

٢) باری دەروونی هۆکارێکی کاریگەرە لەسەر کەیسی(بابەت) و وەڵامدەرەوە(چاوپێکەوتنکەر) هەیە ، لەبەر ئەوە ئەگەر لایەنگری کەسی بۆ داتاکان زۆر بەرزە.

٣) دەرکەوتنی ئارەزووەکان بۆ(هاوکاری یان دژایەتی) لەکەسی وەڵامدەرەوە داتا و زانیارییە وەرگیراوەکان دەگۆڕێت.

پرسیارنامە (پرسنامە) : الإستبيان The questionnaire

پرسیارنامە (پرسنامە) ئامرازێکە لە ئامرازەکانی کۆکردنەوەی زانیاری لە توێژینەوەی زانستیدا، شێوازە بۆ کۆکردنەوەی زانیارییە تایبە تەکانی پەیوەست بە دیاردە یەکی توێژینەوە یەك، هەروەها بە (الإستبانة)ش ناودەبرێت، زۆرجار شێوەی کۆمەڵێك پرسیار وەردەگرێت، داڕێژراوە بۆ وەڵامدەرەوە (نموونەکان) تاوەکو وەڵام ئەو پرسیارانە بدەنەوە. دەتوانرێت لە پرسیارنامەیەکدا چەند مەبەستێك دیاری بکرێت کە هەمووی لە چوارچێوەی بابەتی توێژینەوەکەدا بێت.

جۆرەکانی پرسیارنامە (پرسنامە): أنواع الإستبيان Types of questionnaire

جۆرەکانی پرسنامەچوار جۆرن ئەمانەن: (أنواع الإستبيان)

١) **پرسیارنامەی داخراو** : الإستبيان المغلق Closed questionnaire
٢) **پرسیارنامەی کراوە** : الإستبيان المفتوح Open questionnaire
٣) **پرسیارنامەی داخراو کراوە** : الإستبيان المغلق المفتوح Open closed questionnaire
٤) **پرسیارنامەی وێنەیی** : الإستبيان المصور Pictorial questionnaire

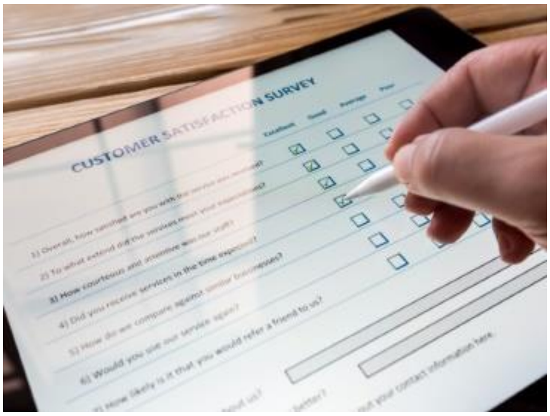

پرسیارنامەی داخراو : الإستبيان المغلق Closed questionnaire

ئەو جۆرە پرسیارنامە (پرسنامە) (الإستبيان المغلق Closed questionnaire)، وەڵامەکانی تێدا سنوردار دەکرێن، واتە وەڵامەکان بە ووشە و برِگەی کورت وەڵام دەدرێتەوە، وەك (بەڵێ، نەخێر، هاورِام، هاورِانیم، تارِادەیەك، ....هتد، ئەم جۆرە لە پرسیارنامە یەکێکە لە باشترین جۆرەکان، چونکە لە لایەن توێژەرەوە پێویستی بە هەوڵێکی زۆر نییە بۆ ئەوەی ئەنجامەکانی دەستکەوێت، بەڵام لە لایەکی دیکەوە بۆ وەڵامدەر(العينة) لە وانەیە بۆ ئەو وەڵامەی تێدا نەبێت کە دەیەوێت بیداتەوە.

پرسیارنامەی کراوە : الإستبيان المفتوح Open questionnaire

ئەو جۆرە پرسیارنامە (الإستبيان المفتوح Open questionnaire)، وەڵامەکانی تێدا سنوردار ناکرێن، واتە وەڵامدەرەوە بەگوێرەی بۆچوونی خۆی وەڵامی پرسیارەکان دەداتەوە، ئەم جۆرە گرانییەکی بۆ توێژەر تێدایە، چونکە ماندووبوونێك و کاتێکی زۆری پێویستە بۆ ئەوەی ئەنجامەکان دەستکەوێت، هەروەها بۆ وەڵامدەرەوەش پێویستی بە کاتێکی زۆر ترە.

پرسیارنامەی داخراو کراوە : الإستبيان المغلق المفتوح Open closed questionnaire

ئەو جۆرە پرسیارنامە (الإستبيان المغلق المفتوح Open closed questionnaire)، پرسیارەکانی لە هەردوو جۆری (کراوە و داخراو) پێك دێت، ئەم جۆرە وەڵامدەرەوەی لە کێشەکانی هەردوو جۆری پێشووتری رزگار کردووە.

پرسیارنامەی ووێنەیی : الإستبيان المصور Pictorial questionnaire

ئەو جۆرە پرسیارنامەی (الإستبيان المصور Pictorial questionnaire)، بۆ مندالاّن و مندالاّنی نەخوێندەوار دادەرِێژرێت، نوسینەوەی پرسیارەکان لە شێوەی ووێنەدا دەبێت تاوەکو منداڵەکان لە پرسیارەکە تێبگەن.

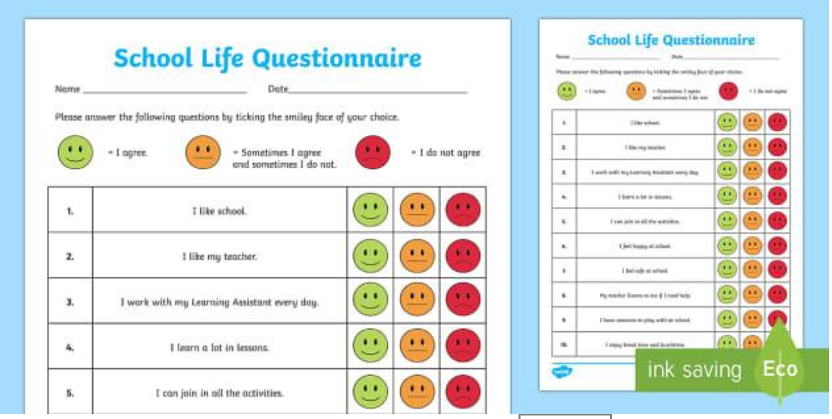

هەنگاوەکانی داڕشتنی پرسیارنامە (پرسنامە):

Steps to prepare the questionnaire خطوات إعداد الإستبيان

1) **دیاری کردنی ئەو ئامانجەی لە ڕێگەی پرسیارنامە(پرسنامە)توێژەردەیەوێت لەم ڕێگەیەوە بەدەستی بهێنێت.**
2) **گۆڕینی ئامانجەکانی توێژرە بۆ پرسیار.**
3) **تاقیکردنەوەی پرسیارەکان لەگەڵ گروپێك لە نموونە، بۆ دەربڕینی ڕای خۆیان لە ڕووی گشتگیری وگرنگی پرسیارەکان.**
4) **داڕشتنەوەی پرسیارەکانی دوای ڕەچاوکردنی تێبینییەکانی گروپی وەڵامدەر.**
5) **ئامادەکرنی پرسیارنامە (پرسنامە) ی کۆتای.**
6) **دیاریکردنی شێوازی دابەشکردن و وەرگرتنەوەی وەڵامەکان لە نموونەکان.**
7) **دڵنیابوون لە وەرگرتنەوەی زۆرترین یان هەموو وەڵامەکان.**

لایەنی باش و خراپی پرسیارنامە (پرسنامە) :

Advantages And Disadvantages Of Questionnaire مزايا وعيوب الاستبيان

لایەنی باشی پرسیارنامە (پرسنامە) : مزايا الإستبيان Advantages of the questionnaire

1) **دابینکردنی ئازادییەکی تەواو بۆ نموونەکانی توێژەر، چونکە پێویست بە ناسنامەی وەڵامدەر ناکات.**
2) **لە پرسیارەکاندا یەکسانی تێدا ڕەچاو دەکرێت، چونکە پرسیارەکان بۆ هەموو نموونەکان وەك یەکە.**
3) **دەستکەوتنی هەندێك زانیاری شاراوە و تایبەت، لەوانەیە توێژەر نەتوانێت لە ئامارازەکانی دیکەدا بەدەستیان بهێنێت.**
4) **کۆکردنەوەی زانیارییەکان و خاڵیکردنەوەی پرسنامە و چارەسەری ئاماری** (جمع، وتفريغ و إحصائيات) **ئاسانە.**
5) **بۆ توێژەر و وەڵامدەر(** العينة **The sample) پێویستی بە تێچووی زۆری ماددی و مرۆیی و کات نییە.**

لایەنی خراپی پرسیارنامە (پرسنامە) : عيوب الإستبيان Questionnaire defects

1) **بێتوانای وەڵامدەرەوەکان بۆ وەڵامدانەوەی هەندێك پرسیار، بەهۆی بوونی هەندێك زاراوەی تایبەت یان خراپی لە چاپکردنی فۆرمی پرسنامەکە.**
2) **هیچ جۆرە بابەتێك وەڵامدەر پابەند ناکات بەشێوەیەکی ڕاست ودروست وەڵامی پرسیارەکان بداتەوە، ئەمەش وا دەکات ڕاست ودروستی وەڵامەکان بە توێژەر نەگات، کاریگەری لەسەر دەرەنجامی توێژینەوەکە دەکات.**
3) **لە ئەگەر بوونی هەرجۆرە پرسیارێکی درێژدا، لەوانەیە وەڵامدەرەوە بەسەر بەبێ تێگەیشتن وەڵام بداتەوە.**
4) **هەڵەتێگەیشتن لە هەندێك پرسیار لە لایەن هەندێك لە وەڵامدەرانەوە بەتایبەت ئەگەر توێژەر لە وەڵامدەرەکان دوور بێت.**

ئامێرەکان کەلوپەلەکان : الأجهزة و الأداوت   Devices and tools

هەموو ئەو کەلو پەل و ئامێرا نە دەگرێتەوە کە لە توێژینەوەدا بە کاردەهێنرێت. پێویستە توێژەر هەرجۆرە کەلوپەلێك لە توێژینەوەکەیدا بەکاربهێنرێت، لە بڕگەی کەلوپەلە بەکارهاتووەکاندا لە دەروازەی سێدا ئاماژەیان پێبدات بەلاّم پێویستە هەریەك لەو کەلوپەلانە بە ئەندازەیەك لە توێژینەوەکەدا بەکارهاتبن.

لێرەدا نموونەی چەند کەلوپەلێك دەخەینە ڕوو :

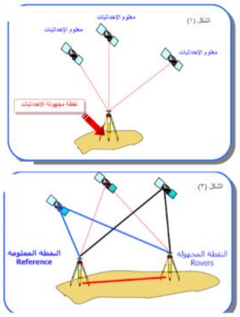

تاقیکردنەوەکان و پێوانەکان لە توێژینەوەی زانستیدا :

الإختبارات و القياسات في البحث العلمي

Tests and measurements in scientific research

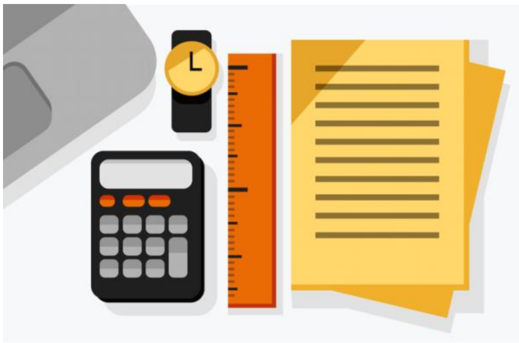

واتە کۆمەڵێك پرسیار، ڕاهێنان، یان کێشەکە توێژەر بۆ تاقیکردنەوەی وەڵامدەرەوەکانی دەیخاتە ڕوو، بە ئامانجی دەستنیشانکردنی زانیاری، توانا، چاکبوونەوە، گەشەکردنی ئاستی لێهاتووی، بە شێوازێکی ڕێکخراو بەراوردی ڕەفتاری دوو تاك دەکات بۆ چۆنییەتی وەڵامدانەوەیە بۆ بابەتێکی دیارکراو لە دۆخێکی هاوشێوەدا.

گرنگی تاقیکردنەوەکان لە توێژینەوە زانستیدا :

The importance of testing in scientific research أهمية الإختبار في البحث العلمي

وەك لە سەرەوە ڕوون کراوەتەوە ، گرنگی بەکارهێنانی تاقیکارییەکان، دۆزینەوەی جیاوازییە لە نێوان دوو تاك یان دوو پێکهاتەی کۆمەڵگەیەکی توێژینەوە. هەروەها وئەم چەند گرنگییەی دیکەیش دەخەینە ڕوو :

١) **دۆزینەوەی جیاوازی لە نێوان پیکهاتەکانی کۆمەڵگەی توێژینەوەدا.**
٢) **زانینی هەنگاوە پێویستەکان بۆ گۆڕینی دیاردەیەك یان ڕەفتارێك.**
٣) **هەوڵدان بۆ دۆزینەوەی چارەسەرێك بۆ کێشەی توێژینەوەکە.**
٤) **پێوانەکردنی توانای زیرەکی و توانا و کارامەییە جیاوازەکانی تر.**
٥) **دەتوانرێت لە توێژینەوە (وەسفی، ئەزموونییەکاندا) بەکاربهێنرێت.**

جۆرەکانی تاقیکردنەوەکان لە توێژینەوە زانستیدا :

Types of tests in scientific research أنواع الإختبارات في البحث العلمي

پۆلێنی تاقیکردنەوەکان بەم شێوەیە:

- **تاقیکردنەوەکان بە گوێرەی ئامانج :** الإختبارت حسب الهدف ests by objective

١) **تاقیکردنەوەکانی خوێندن :** الاختبارات الدراسية Research tests

٢) **تاقیکردنەوەکانی دەروونی :** الاختبارات النفسية Psychological tests

٣) **تاقیکردنەوەکانی توێژینەوە :** الاختبارات البحثية scholastic tests

- **تاقیکردنەوەکانی بە گوێرەی کات :** الإختبارت حسب الوقت Tests by time

١) **تاقیکردنەوەکانی کات دیارکراو :** الاختبارات المؤقتة Interim tests

٢) **تاقیکردنەوەکانی کات دیاری نەکراوەکان :** الاختبارات غيرمؤقتة The tests are not temporary

- **تاقیکارییەکان بە گوێرەی شێوازی جێبەجێکردن :**

Examinations according to the procedure الإختبارت حسب الإجراء

١) **تاقیکردنەوە بە تاك :** الاختبارات الفردية individual tests

٢) **تاقیکردنەوە بەکۆمەڵ :** الاختبارات الجماعية group tests

- **تاقیکردنەوەکان بە گوێرەی پێکهاتەی بابەت :** الإختبارت حسب المحتوى Examinations by content

١) **تاقیکردنەوەی کراوەکان :** الاختبارات المفتوحة Open tests

٢) **تاقیکردنەوەی داخراوەکان :** الاختبارات المغلقة Closed tests

٣) **تاقیکردنەوەی ژمارەیی :** الاختبارات العددية Numerical tests

٤) **تاقیکردنەوەی وێنەی :** الاختبارات المصورة Pictorial tests

❖ **تاقیکردنەوەکان بە گوێرەی شێوازی خستنەڕوو :**

الإختبارت حسب طريقة العرض

Examinations according to the method of presentation

١) **تاقیکردنەوە زارەکییەکان:** الاختبارات الشفهية oral tests

٢) **تاقیکردنەوە تیۆرییەکان :** الاختبارات التحريرية Written tests

٣) **تاقیکردنەوە پراکتیکییەکان :** الاختبارات العملية Practical tests

هەنگاوەکانی داڕشتنی تاقیکردنەوە لە توێژینەوە زانستیدا :

Steps to prepare the test in scientific research خطوات إعداد الإختبار في البحث العلمي

١) **دیاری کردنی ئامانجی تاقیکردنەوە:** تحديد هدف الإختبار Determine the test objective

٢) **شیکاری ئەو دیاردەی پێوانە دەکرێت :**

Analysis of the phenomenon to be measured تحليل الظاهرة المراد قياسه

٣) **دیاری کردنی یەکەکانی تاقیکردنەوە :**

Define the test units used تحديد وحدات الاختبار المستخدمة

٤) **تاقیکردنەوەی پشکنین بۆ تاقیکاری:**

Reconnaissance test experience التجربة الاستطلاعية للاختبار

٥) **شێوەی کۆتای تاقیکردنەوە :** الصياغة النهائية للاختبار final formulation of the test

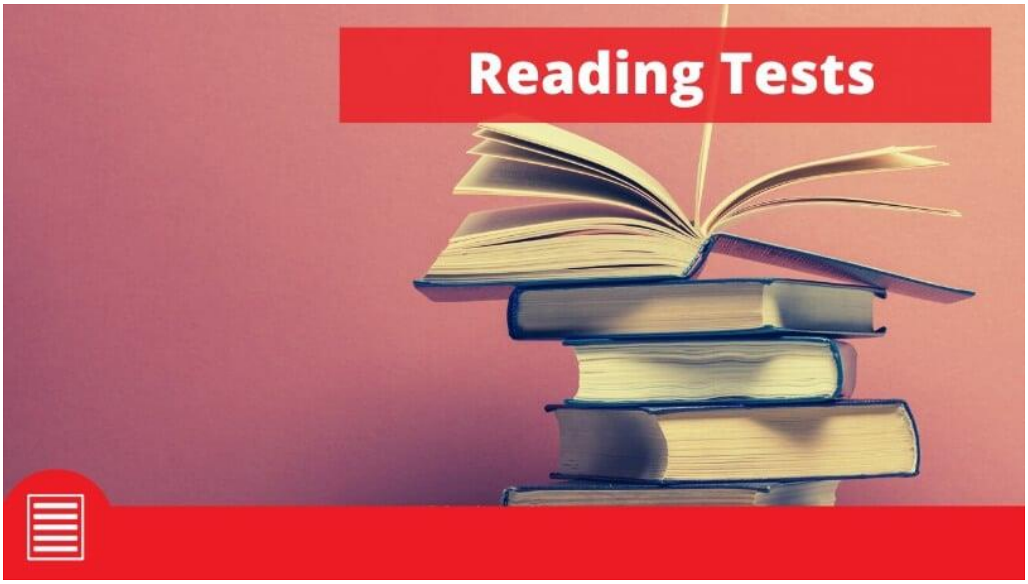

تاقیکردنەوە زانستییەکان : التجارب العلمية The scientific experiments

تاقیکردنەوەی گەڕان(تاقیکردنەوەی دۆزینەوە) جۆر و تایبەتمەندییەکانی :

التجربة الإستطلاعية (التجربة الاستكشافي) : أنواعه وخصائصه

Exploratory experience: Types & Characteristics

١) **پێناسەی تاقیکردنەوەی گەڕان** : تعريف التجربة الإستطلاعية Definition of Exploratory Experience

٢) **جۆر ومیتۆدلۆژیای تاقیکردنەوەی گەڕان** : أنواع ومنهجيات التجربة الإستطلاعية

Types and methodologies of Exploratory experience

٣) **شێوازەکانی تاقیکردنەوەی سەرەتایی** : طرق التجربة الأولية Primary experience methods

٤) **شێوازەکانی تاقیکردنەوەی لاوەکی** : طرق البحث الثانوية Secondary experience methods

٥) **هەنگاوەکانی ئەنجامدانی تاقیکردنەوەی گەڕان**: خطوات إجراء التجربة الإستطلاعية

Steps to conduct a survey experiment

٦) **تایبەتمەندییەکانی تاقیکردنەوەی گەڕان** : خصائص التجربة الإستطلاعية

Characteristics of reconnaissance experience

٧) **لایەنە خراپەکانی تاقیکردنەوەی گەڕان:**

Disadvantages of reconnaissance experience عيوب التجربة الإستطلاعية

٨) **گرنگی و ئامانجی تاقیکردنەوەی گەڕان :**

أهمية و الهدف التجربة الإستطلاعية

The importance and purpose of the reconnaissance experiment

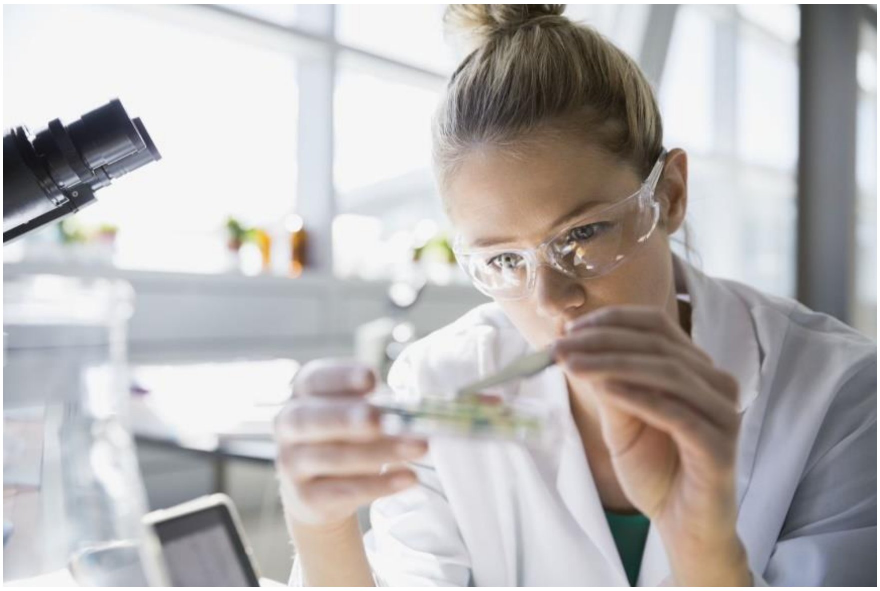

پێناسەی تاقیکردنەوەی گەڕان (دۆزینەوە) :

تعريف التجربة الإستطلاعية (الإستكشافية)

Definition of Exploratory Experiment (Exploratory)

بریتییە لە کۆمەڵێك تاقیکردنەوە، لە قۆناغی سەرەتایی هەر توێژینەوەیەکدا بە گوێرەی پێویست توێژەر ئەنجامی دەدات، ئەم جۆرە توێژینەوەیە بەردی بنچینەی بنیادنانی توێژینەوە سەرەکییەکەیە، لە ڕێگەیەوە توێژەر ڕێگا و زەمینەیەك بۆ توێژینەوەی سەرکی ئامادە دەکات، هەروەها یەکێکە لەو مەرجانەی توێژینەوەی زانستی تێدا ئەنجام دەدرێت.

تاقیکردنەوەی گەڕان (التجربة الإستطلاعية reconnaissance experience) **بە توێژینەوەی دۆزینەوە یان پ شکنین** (الكشـفية)**، ئا مادەیی** (التمهيديـة)**، داڕ شتن** (الصـياغة)**، ناو دەبر ێت، بەیە کەمین هەنگاوی لە توێژی نەوە کۆمەڵاتییەکاندا دادەنرێت، قوناغەکانی دواتری توێژینەوەی لەسەر دادەڕێژرێت، سەرەتایەکی درو ست و گو نجاو بۆ قۆناغەکانی دوای تاقیکاری گەڕان** (التجربة الإستطلاعية reconnaissance experience) **فەراهەم دەکات، ئەم جۆرە تاقیکارییە هۆکارێکە بۆ دۆزینەوە و ساکار کردنی ئەو کێشانەی نەزانراون و دێنە سەر ڕێگای بەجێگەیا ندنی تاقیکاری سەرەکی توێژی نەوە**(التجربـة الرئيسـة The main experiment)**، ئە مەش جیا کاری ئەم جۆرە لە تاقیکارییە لەگەڵ توێژینەوە ڕوپێوییەکان**(الدراسات الوصفية Descriptive studies)**، کەزانیاری لە سەر خودی دیاردەکە کۆدەکەنەوە، لە کاتێکدا لە توێژینەوە نیشانکردنەکان** (الدراسات التشخيصية Diagnostic Studies) **کار لەسەر کۆکردنەوەی وردی داتا دیاری کراوەکان دەکات.**

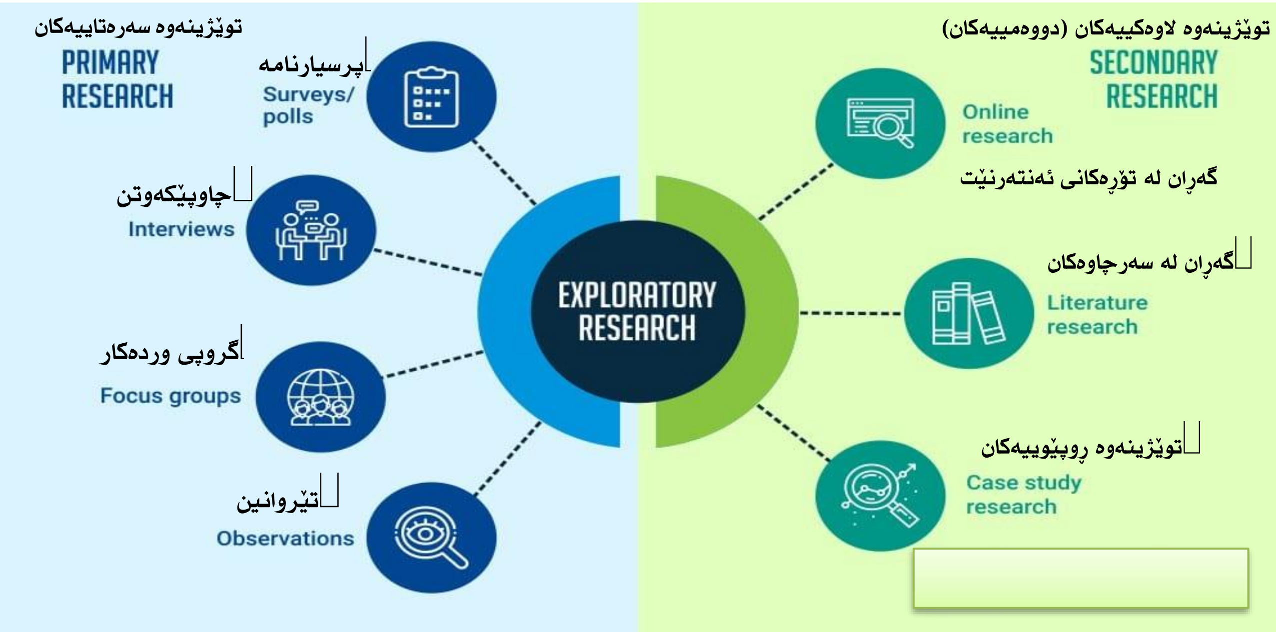

جۆر و میتۆدلۆژیای تاقیکردنەوەی گەڕان (دۆزینەوە) :

أنواع ومنهجيات التجربة الإستطلاعية(الإستكشافية)

Types and methodologies of reconnaissance experience

لە تاقیکردنەوەکانی گەڕان (التجربة الإستطلاعية reconnaissance experience)**، وردەکاری دەخرێتە سەر دۆزینەوەی بیرۆکەی نوێ بۆ چۆنییەتی تێگەشتن لە بابەتی توێژینەوەکە(** مشكلة البحث The research problem **)و دیاری کردنی جۆر وداتای پێویست بە شیاوترین رێگا، کاتێك پەنا بۆ ئەم جۆرە تاقیکارییانە دەبرێت، ئەگەر توێژەر بابەتی توێژینەوەکەی دەگمەن بێت، و بۆ ئەنجامدانی توێژینەوەکەی داتای پێویستی لەبەر دەست نەبێت، کەواتە تاقیکردنەوەی گەڕان** (التجربة الإستطلاعية reconnaissance experience) **بۆ زیادکردنی سەرچاوەی زانیاری لەسەر بابەتی توێژینەوە و زیاتر قوڵبونەوە لە بابەتەکەدا بەسودە.**

بۆ گەیشتن بە ئەنجامەکانی توێژینەوە، پێویستی بە کۆکردنەوەی زانیاری وداتا هەیە، لە هەندێك جۆری توێژینەوەدا داتا وزانیارییەکان بە گران دەست دەکەون، زانست بۆ ئاسانکاری ئەم بابەتە و بەدەستهێنانیان ، رێگای دیکەی دیاری کردووە، ئەوانیش:

A. **تاقیکردنەوەی سەرەتاییەکان :** التجربة الأولية Primary experience (Primary search)

B. **تاقیکردنەوەی لاوەکییەکان(دووەمییەکان):** التجربة الثانوية Secondaryexperience (Secondary research

لە ژێر چەتری ئەم دوو رێگەدا چەندین جۆر شێواز هەیە، توێژەر دەتوانێت بەکاریان بهێنێت، ئەو زانیارییانەی لەم جۆرە تاقیکردنەوەیە بەدەست دەهێنرێن دەکرێت چۆنێتی یان چەندێتی(نوعي أو كمي qualitative or quantitative **) بێت. لێرەدا ئاماژە بە هەندێك لە دیزانی ئەو تاقیکردنەوانە دەدەین، کە لە لایەن توێژەرانەوە زۆرترین بەکارهێنانیان هەیە، ئەوانیش :**

تاقیکردنەوەی سەرەتاییەکان : التجربة الأولية Primary experience (Primary search)

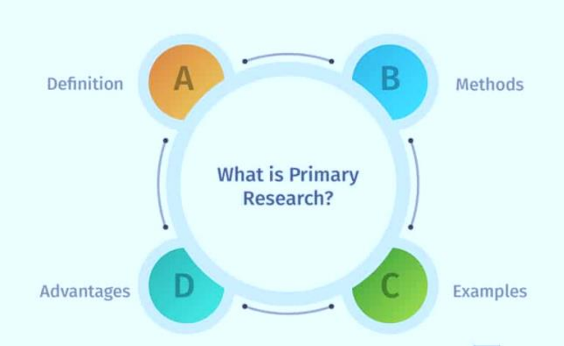

- **تێڕوانین :** الملاحظة Observation
- **چاوپێکەوتن:** المقابلة The interview
- **پرسیارنامە:** الإستبيان The questionnaire
- **گروپی وردەکار :** مجموعات التركيز Focus groups

تاقیكارییە سەرەتاییەكان (التجارب الأولية Preliminary experiments)، **بریتییە لە كۆكردنەوەی زانیاری ڕاستەوخۆ لە بابەتی توێژینەوەكە، ئەمەش لە وانەیە لە كۆمەڵێك كەس پێكهاتبن، ئەم جۆرە لە تاقیكاری، توێژەر خۆی دەتوانێت ئەنجامی بدات، یان لە ڕێگەی هاوكاری گروپێكەوە، یان لە ڕێگەی كەسی سێیەمەوە ، وەك ئەوەی چاوپێكەوتنێك بۆ توێژەر بكات لە شوێنكی تر كە توێژەر دەستی پێ نەگات. بەكارهێنانی ئەم جۆرە لە تاقیكاری بۆ وردبونەوەی و تێڕوانی زیاترە لە بابەتی تیۆژینەوەكە .**

گروپی وردەكار یان گروپی فۆكس (مجموعات التركيز Focus groups)، **بریتییە لە دیاریكردن و هەڵبژاردنی چەند كەسێك بۆ وردەكاری وتێڕوانین كۆكردنەوەی داتا وزانیاری لەسەر بابەتی توێژینەوەكە، پێویستی سەركەوتنی بەكارهێنانی ئەم گروپە بۆ كۆكردنەوەی داتا وزانیاری، لەسەر چۆنییەتی هەڵبژاردنی كەسانی پسپۆڕ شیاو خاوەن ئەزموونە بۆ ئەوكارە وەستاوە تاوەكو لەسەر بنچینەیكی زانستی ورد داتا وزانیارییەكان تۆماربكرێت و ببێتە سەرچاوەیەكی زانستی بەهێز بۆ بابەتی توێژینەوەكە .**

تاقیكردنەوەی لاوەكییەكان(دووەمییەكان) :

Secondaryexperience (Secondary research) التجربة الثانوية

- **گەڕان لە تۆڕەكانی ئەنتەرنێت :** البحث في الأنترنت Online search
- **گەڕان لە سەرچاوە زانستییەكان:** البحث في المصادر (الأدبيات) Literature search
- **كەیسی لێكۆڵینەوە :** البحوث الحالة Case Study

هەنگاوەکانی ئەنجامدانی تاقیکردنەوەی گەڕان (دۆزینەوە):

خطوات إجراء التجربة الإستطلاعية أو الإستكشافية

Steps to conduct the reconnaissance experiment

١) **دیاری کردنی کێشە** : تحديد المشكلة Defining the problem

٢) **داڕشتنی گریمان** : إنشاء الفرضية Create the hypothesis

٣) **گەڕانی زیاتر** : البحث أكثر search more

٤) **پرس وڕاوێژی شارەزایان و پسپۆڕان:**

إستشارة الخبراء والمختصصين **Consultation of experts and specialists**

٥) **خوێندنەوەیەکی شیکاری ڕوون** : دراسة تحليلية واضحة A clear analytical study

تایبەتمەندییەکانی تاقیکردنەوەی گەڕان :

خصائص التجربة الإستطلاعية Characteristics of reconnaissance experience

١) **تاقیکردنەوەی گەڕان(** التجربة الإستطلاعية**)لە توێژینەوەی زانستیدا، لە هەر سێ جۆر لە توێژینەوە کۆمەڵاتییەکان(** وةسفي، التشخيصية، الإستطلاعية**) ی تێدایە.**

٢) **بۆ کۆکردنەوەی توێژینەوەیەك بەکاردێت کێشەکەی ناڕوون بێت.**

٣) **تایبەتمەندە بە نەرمی و ئاسانی، ئامانجی گەڕانە بەدوای کێشەکی ناڕوون، لەبەر ئەوەیە پێویستی بە زانیاری زۆر نییە.**

٤) **گریمانەی تێدا نییە بەڵکو تەنها چەند پرسیارێك دادەڕێژێت وهەوڵی وەرگرتنەوەی وەڵام دەدرێت.**

٥) **دەتوانرێت تاقیکردنەوەی گەڕان(** التجربة الإستطلاعية reconnaissance experience **) بۆ کۆکردنەوەی زانیاری لە سەر(ئامێر وکەلوپەلەکان، تاقیکردنەوەکان، پرۆگرامی توێژینەوە) بەکار بهێنرێت.**

لایەنە خراپەکانی تاقیکردنەوەی گەڕان:

Disadvantages of reconnaissance experience عيوب التجربة الإستطلاعية

١) **توێژینەوەی گەڕان** (التجربة الإستطلاعية reconnaissance experience) **زانیاری جۆری(چۆنایەتی) و شیکاری دروست دەکەن، لێکدانەوەی ئەم جۆرە زانیاریانە جێگەی لایەنگرییە.**

٢) **ئەم جۆرە توێژینەوانە لەسەر ژمارەیەکی کەمی نموونە ئەنجام دەدرێت، لەوانەیە نوێنەرایەتییەکی تەواوی کۆمەڵگاکە نەکەن، کەواتە ناتوارێت ئەنجامەکانی گشتگیر بکرێت بۆ نموونەی کۆمەڵگەکە.**

٣) **ئەنجامی ئەم جۆرە تاقیکردنەوەیە بۆ دروستکردنی بڕیار بەسوود نییە.**

گرنگی و ئامانجی تاقیکردنەوەی گەڕان :

أهمية و الهدف التجربة الإستطلاعية

The importance and purpose of the reconnaissance experiment

١) **هەنگاوێکی سەرەتایی بەسوودە بۆ زۆرێك لە توێژینەوە زانستییەکان .**

٢) **لە پێناو زیادکردنی زانین لەسەر توێژینەوەکە توێژەر دەتوانێت پەنای بۆ بەرێت بۆ زیاتر قوڵبوونەوە لە توێژینەوەکەدا.**

٣) **یارمەتی توێژەر دەدات بۆ دیاریکردنی کارە پێشینەکانی بۆ دەسپێکی توێژینەوە.**

٤) **یارمەتی گەڕان وناسینی زیاتری هەموو ئەو بابەتانەی دەدات کە لە ژینگەی کێشەی توێژینەوەکەدان.**

٥) **زانیاری دەداتە توێژەر بۆ چاکسازی لە جێبەجێکاری توێژینەوەکەدا.**

٦) **بوارێکە بۆ تیمی توێژینەوەکە تاوەکو بیرۆکەی گونجاوتر بۆ بەجێگەیاندنی توێژینەوەکە دارێژێن.**

٧) **بوارێکە بۆ ئەوەی توێژەر زانیارییەکی زیاتر دەربارەی بابەتی توێژینەوەکە و میکانزمی کارکردن دەستەبەر بکات.**

٨) **بەهۆیەوە توێژەر کەموکوڕییەکان دەست نیشان دەکات.**

٩) **توێژەر زانیاری تەواوی لەسەر کاتی پێویست بۆ تاقیکردنەوەی سەرەکی ڕوون دەبێتەوە.**

١٠) **هۆکارێکە بۆ پەرەپێدانی گریمانە لای توێژەر.**

١١) **بەهۆیەوە زیاتر شیاوی و نەشیاوی ئامێر وکەلوپەلەکانی بۆ ڕوون دەبێتەوە.**

جیاوازی لە نێوان تاقیکردنەوەی گەڕان و تاقیکردنەوەی سەرەکی :

الفرق بين التجربة الإستطلاعية و التجربة الرئيسة

The difference between the reconnaissance experiment and the main experiment

تاقیکرد نەوەی گەڕان(التجربة الإستطلاعية The reconnaissance experience) **دەبێ تە هۆی ئاشنابوون بە کۆمەڵێك هۆکار و شێواز و بژاردەی جێگرەوە بۆ گەیشتن بە ئەنجامی کێشەی توێژینەوە یەکی د یاریکراو، لەکاتێکدا تاقیکرد نەوەی سەرەکی** (التجربة الرئيسة The main experience) **گەیشتنە بە درەنجامی کۆتای توێژینەکە .**

لە تاقیکردنەوەی گەڕان ودۆزینەوەدا (التجربة الإستطلاعية reconnaissance experience) **بوار و کاتی ئەوە هەیە هەڵەکان ڕاست بکرێتەوە و هەرکێشەیەك هەبێت ساکار بکرێت ، بەڵام لە تاقیکرد نەوەی سەرەکیدا** (التجربة الرئيسة The main experience) .

بنچینە زانستییەکانی تاقیکردنەوەکان :

Scientific foundations of the tests الأسس العلمية للإختبارات

توێژینەوە هەمیشە پشت بە پێوانەکردن دەبەستێت، ئیتر توێژەر هەر جۆرە کەلوپەل و ئامێرێك بەکار بهێنێت، پێویستە ڕەچاوی ئەو بنەما ستانداردانە بکات بۆ پێکهێنان ورەوایی بەکارهێنانی ئەو پێوەرە لە توێژینەوەکەیدا. پێویستە توێژەر دوو تایبەتمەندی گرنگ لەو پێوەرانەدا هەبێت کە بەکاریان دێنێت، ئەوانیش ڕاستی و جێگیری (الصدق و الثبات **Validity and Reliability)، مەبەست لە ڕاستی گرنگترین زیاترین تایبەتمەندییە کە پێویستە لەو پێوەرەدا هەبێت کە بڕیارە پێوانەی بابەتێکی پێبکرێت، بەڵام جێگیری ئاماژەیە بۆ ڕادەی وردبینی بەردەوام لەئەنجامی پێوانەکاندا بە جێگیری. واتە بریتییە لە ڕادەی ئەو جێگیرییە کە لە ئامێری پێوانەکردنەکەدا هەیە، واتە ئەگەر چەند جارێك ئەو ئامرازە یان ئامێرە بۆ کەسێك دووبارە کرایەوە یان بۆ کەسانی دیکە بەکارهێنرا هەمان جێگیری لە پێوانە کردنەکەیدا هەبێت .**

بنچینەی سێیەمی زانستی بۆ تاقیکردنەوەکان بریتییە لە بابەتییەت (الموضوعية **objectivity) واتە ڕزگاربوون لە لایەنگری و دەمارگیری و تێکەڵ نەکردنی هیچ جۆرە هۆکاری کەسێتی لە گەڵ ئەو کەسەی تاقیدەکرێتەوە ، بابەتییەت (**الموضوعية **objectivity) واتە تواناکانی تاکە وەك ئەوەی لە ڕاستیدا هەیە نەك وەك ئەوەی دەمانەوێت. کەواتە بنچینە زانستییەکانی تاقیکردنەوە بریتییە لە :**

١) **ڕەوای :** الصدق Validity
٢) **جێگیری:** الثبات Reliability
٣) **بابەتییەت :** موضوعية objectivity

جۆرەکانی ڕاستی (ڕەوایەتی) : أنواع الصدق Types of Validity

ڕەوا یەتی (الصـدق Validity) **هەر پێور ێك بریتیە لە پەیوە ندی نێوان وەلاٚ مدەرەوە (ئەوەی پێوا نە دەکرێت) لەگەڵ ئەو ئامرازەی(ئامێرەی) پێوانەکە دەکات. وەرگرتن و دەرهێنانی ڕاستی (ڕەوایەتی) پێوەر بە چەند ڕێگەیەك دەبێت، لێرەدا تەنها ئاماژەیان پێدەدەین ، ئەمانەن :**

١) **ڕاستی (ڕەوایەتی) ناوەڕۆك :** صدق المحتوى أوالمضمون validity content
٢) **ڕاستی (ڕەوایەتی) ناوبژیوانەکان :** صدق المحكمين trustees veracity
٣) **ڕاستی (ڕەوایەتی) روکاری :** صدق الظاهري face validity
٤) **ڕاستی (ڕەوایەتی) بیناکاری :** صدق البنائي construct validity
٥) **ڕاستی (ڕەوایەتی) دروستکراو :** صدق التلازمي concurrent validity
٦) **ڕاستی (ڕەوایەتی) فاکتەری :** صدق العاملي factotial validity
٧) **ڕاستی (ڕەوایەتی) پێشبینیکراو :** صدق التنبؤي predictive veracity

هۆکارەکانی کاریگەر لەسەر ڕاستی (ڕەوایەتی) ئامڕاز :

Factors affecting the validity of the tool العوامل المؤثرة في صدق الأداة

کۆ مەڵێك هۆ کار کاریگەریان لە سەر ڕا ستی (ڕەوا یەتی) ئامێری پێوا نەکردن هە یە، لێرەدا هە ندێکیان دەخەینە ڕوو :

١) **هۆکارەکانی پەیوەست بەخودی ئامرازەکە :**

Factors related to the tool itself عوامل تتعلق بالأداء نفسها

- **ئاستی ڕستەسازی ئامرازەکە لە ڕووی نوسینەوە.**
- **لاوازی بڕگەکان لە ڕوو نوسینەوە.**
- **ئاڵۆزی بڕگەکان لە ڕووی نوسینەوە.**
- **کوالیتی نزمی ئامێر.**
- **ئاڵۆزی کارکردنی ئامێر.**

٢) **هۆکارەکانی پەیوەیست بە بەکارهێنان و ڕاستکردنەوەی ئامڕاز**

عوامل تتعلق بتطبيق الأداة و تصحيحها

Factors related to the application and correction of the tool

- **هۆکاری ژینگەیی کاریگەری لەسەرئەو کەسەی پێوانەکەی بۆ دەکرێت.**
- **ناڕوونی ڕێنماییەکان بۆ بەکارهێنان.**
- **بەکارهێنانی ئامێرێکی بۆ مەبەستی دیاریکراو نەشیاو بێت.**
- **نەگونجانی ئامرازەکە لەگەڵ ئاستی نموونەی توێژینەوە.**

٣) **هۆکارەکانی پەیوەست بەکەسی تاقیکراوە :**

Factors related to the personality of the examinee عوامل تتعلق بشخصية المفحوص

- **جۆری باری تەندروستی نموونە.**
- **هەوڵدانی نموونە بۆ فێڵکردن.**
- **جێگیری ئامراز و ئامێر.**
- **زۆری کاتی پێچوونی پێوانەکردن.**

جێگیری : الثبات Reliability

توێژەران لە بواری کارکردنیان لە توێژینەوەی زانستیدا، جۆرەها ئامێر و ئامراز بەکاردێنن، بەڵام بەدەگمەن ڕاستی (ڕەوایەتی)ئەو ئامێر وئامرازانەیان دەست دەکەوێت، لەبەر ئەوە توێژەران پەنا بۆ لا یەنی جێگیر یان دە بەن تاوەکو ئاستی ڕاستی داتا وزانیارییەکان بەرز تر بکەنەوە.

جێگیری(الثبـات Reliability **) وا تە ئە گەر چەندجارێك نموونە یەك بپێور ێت بە ئامراز یان ئامێر ێك ئەنجامی پێوانەکان زۆر لەیەکەوە نزیك دە بن، ئە مەش وا تای ئەوەی ئا ستی جێگیری ئەو ئامراز و ئامێرە بەرزە، لەلایەکی دیکەوە ووشەی جێگیری بەمانای بابەتییەت (**موضوعية objectivity **)دێت.**

کەواتە ئامرا‌و وئامێری جێگیر، ئەویە ئە گەر پێوانە یەکی لە دوو کاتی جیاوازدا کرد، ئەنجامی هەردوو پێونە کە بەڕادەیەکی باش لەیەکەوە نزیك بن.

شێوازە ئامارییەکان بۆ هەژمارکردنی جێگری :

Statistical methods for calculating stability الطرق الإحصائية لحساب الثبات

بۆ پشکنینی جێگری ئامراز وئامێرەکان چەندین ڕێگە هەیە/ لێرەدا ئاماژە بە هەندێکیان دەکەین، ئەمانەن:

١) **شێوازی دووبارکردنەوەی پێوانەکردن(تاقیکردنەوە) :**

(Method of retesting (trial) (التجربة)طريقة إعادة الإختبار

شێوازێکی ئا سان و سادەیە بۆ دەرهێ نانی جێگیری(الثبـــات Reliability **)، ئە مەش لە ڕێ گەی دووبارەکردنەوەی ئەو تاقیکردنەوەی(پێوانەیەی) بەو ئامێرە دەکرێت، واتە سەرەتاپێوانەی نموونەکە دەکرێت،**

دواتر بۆماوەکی دیاریکراو(ئەم ماوەیە توێژەر بەگوێرەی بنەما زانستییەکانی دیاری دەکات)، بۆ جاری دووەم هەمان پێوانە بە هەمان ئامراز یان ئامێر بۆ هەمان نموونە دەکرێتە، لە دوای ئەوە پەیوەندی(لعلاقة Relationship) **نێوان نمرەکانی ئەو دوو پێوانەیە لە ڕێگەی هۆکاری ئاماری**(العلاقة Relationship) **دەردەهێنرێت. ئەگەر نمرەی پەیوەندییەکە زیاتر لە** 0.50 **بێت، واتە ئەو پێوانەیە جێگیرە بەلام جێگیری لاوازە، کەواتە هەتاوەکو ئەو ژمارەیە زیاتر بێت** (0.60، 0.70، ٠،٨٠، ٠،٩٠ .....) **واتە لە ژمارە (١) نزیك بێتەوە جێگری زیاتر دەبێت.**

تێبینی ١/

باشتر وایە ماوەی نێوان دوو پێوانە (7-14) **ڕۆژ بێت.**

تێبینی ٢/

هۆکاری ئاماری گونجاو بە شێوازی سپێرمان یان براون (علاقة بالطريقة سبيرمان أو براون Relationship method Spearman and Brown).

٢) **شێوازی نیوەی دابەشکراو :** طريقة التجزئة النصفية split- half method

دابەشکردنی بڕگەکانی تاقیکردنەوە بۆ دوو بەشی هاوشێوە، واتە دوو جار تاقیکردنەوەکە ناکرێت بەڵکو پەیوەندی لەنێوان ئەو دووبەشەدا دەردەهێنرێت بۆ دیاریکردنی نمرەی جێگیری تاقیکردنەوەکە، ئەوەش دەبێتە نمرەی جێگیری ئەو تاقیکردنەوەیە.

٣) **شێوازی نیوەی دابەشکراو :** طريقة الصور المتكافئة equivalent forms method

واتە بۆ هەرکەسێك دوو شێوە لە تاقیکردنەوەی هاوشێوەی پێدەدرێت، وەڵامی هەریەکەیان دەداتەوە، دواتر پەیوەندی لە نێوان ئەو دوو تاقیکردنەوەدا دەردەهێنرێت، ئەوەش دەبێتە نمرەی جێگیری ئەو تاقیکردنەوەیە.

ئەو هۆکارانەی کاریگەییان لەسەر جێگیری (ئامراز ، ئامێر) هەیە :

Factors affecting the stability of the tool العوامل المؤثرة في ثبات الأداة

گەلێك هۆکار کاریگەریان لەسەر جێگیری (الثبات)هەیە، لێرەدا ئاماژە بەهەندێکیان دەدەین :

١) **درێژی تاقیکردنەوە :** طول الإختبار test length

٢) **کاتی تاقیکردنەوە :** وقت الإختبار test time

٣) **هاوشێوەی وەلأمدەرەوەکان :** تجانس المستجيبين Homogeneity of respondents

٤) **ئاستی گرانی تاقیکردنەوە :** مستوى صعوبة الإختبار Test difficulty level

٥) **ژمارەی بڕگەکان :** عدد البنود Number of items

٦) **داڕشتنی بڕگەکان :** صياغة البنود Drafting of items

٧) **لێکچووی نمرەی ئەنجامەکان :** تباين الدرجات Variation of grades

٨) **کاتی تاقیکردنەوە :** وقت أداء الإختبار Test taking time

٩) **مەزەندەکردنی تاقیکردنەوە :** تخمين الإختبار Guess the test

١٠) **باری تەندروستی دەروونی تاقیکراوە(نموونە) :**

The health and psychological condition of the individual الحالة الصحية والنفسية للفرد

١١) **بڕگە هەڵەکان :** الفقرات الخاطئة the wrong paragraphs

١٢) **گرانی زۆری بڕگەکان :** صعوبة بالغة في الفقرات Extreme difficulty with paragraphs

١٣) **تایەبەتمەندی تاقیکەرەوەکان(نموونە) :** خصائص المستجيبين Characteristics of respondents

١٤) **بەڕێوەبردنی خراپی ئامرازەکە(ئامێرەکە) :** الإدارة السيئة للأداة Poor tool management

هەژمارکردنی بابەتییەتی تاقیکردنەوە :

Test objectivity calculation   حساب موضوعية الإختبار

بابەتی یەت (الموضـوعية **objectivity) وا تە هەڵسەنگاندنێك دوور لە هەموو جۆرە لا یەنگری و دەمارگیرییەك، لە دیاری کردنی ئاستی ئەو کەسانەی هەڵسەنگاندنیان بۆ دەکرێت ،هاو شێوەی و نزیکی لە پێدانی نمرەکاندا هەبێت. وا تە بابەتی یەت ئەو جیاوازی یە کەمە یە لەنێوان چەند هەڵسەنگێنەرێکدا بۆ پێوانەکردنی بابەتێکی دیارکراو .**

هۆکارەکانی کاریگەر لەسەر بابەتییەت:

factors affecting objectivity   العوامل المؤثرة على الموضوعية

١) **ڕوونی تاقیکردنەوە** : وضوح الإختبار   Test clarity
٢) **ئاستی تێگەیشتنی تاقیکراو** : درجة فهم المختبر   Degree of laboratory understanding

- **شێوازی ئاماری بۆ دیاریکردنی بابەتییەت (**الموضوعية **objectivity) :**

١) **شێوازی ڕێژەی پلەبەندی سبیرمان** : طريقة معامل إرتباط الرتب لسبيرمان
٢) **شێوازی بەکارهێنانی ئاماژە هۆکاری پەیوەندی** : طريقة إستخدام دلالة معامل الإرتباط

مەرجەکانی بەجێگەیاندنی بابەتییەت (الموضوعية objectivity) :

بابەتییەتی تاقیکردنەوە ئاستی بەرزی ئەوو تاقیکردنەوەیە نیشان دەدات، لەبەر ئەوە پێویستە هەموو تاقیکردنەوەیەك بەکاردەهێنرێت لایەنی بابەتییەتی دیاری بکرێت، لێرەدا دوو ڕێگای ئاماری بۆ دەرهێنانی بابەتییەتی(الموضوعية objectivity) تاقیکردنەوە ئاماژە پێ دەدەین:

١) سانای لە بەجێگەیاندنی تاقیکردنەوەدا.

٢) بەکارهێنانی ئامێری نوێ و پێشکەوتوو .

٣) کاتی پێویست بە ئەنجامدانی تاقیکردنەوە.

٤) ئاسانی لە پێدانی نمرەی هەڵسەنگاندن.

٥) شیاوی تاقیکردنەوە لەگەڵ مەبەست و ئامانجی پرۆگرامی بابەتی توێژینەوە.

٦) پێویستی تاقیکردنەوە بۆ هەڵسەنگێنەر و یاریدەرە.

٧) تاقیکردنەوەکە تەحەدای(چالێنجی) ڕاستی تواناکانی تاقیکەرەوەکان بکات.

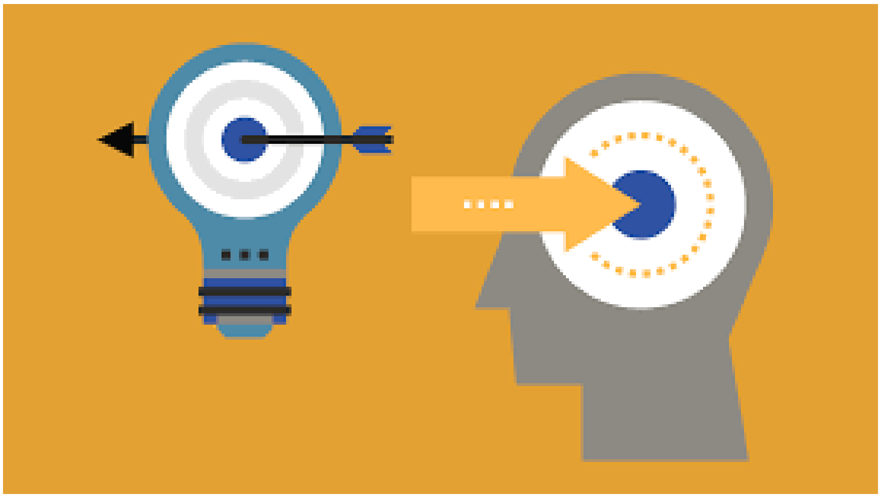

جۆرەکانی توێژینەوەی زانستی و پۆلێنکردنەکانی :

Types of scientific research and its classifications أنواع البحوث العلمية و تصنيفاتها

پێوانەکان بۆ پۆلێن کردنی توێژینەوەکان جۆراوجۆرن، هەر جۆرە پۆلێنێك چەن جۆر ێك توێژینەوە لە خۆدەگر ێت ورێکخ ستنیان بۆ دە کات، ج یاوازی پۆلێن کرد نەکان کاریگەر یەکی ئەوتۆیان ن یە بەڵکو تەنها بۆ ڕوونکردنەوە و تێگەیشتن لە توێژینەوەکان، لێرەدا توێژینەوەکان بە چەند پۆلێنێك دەخەینە ڕوو :

پۆلێنی توێژینەوەکان بەگوێرەی سەرچاوەی زانیارییەکان :

أنواع البحوث العلمية وتصنيفاتها حسب مصادر المعلومات

Types of scientific research and its classifications according to information sources

١) **پۆلێنکردنی توێژ ینەوە زان ستییەکان، بەگوێرەی سەر چاوەکانی دا تاو زانیار یەکان** (مصادر البيانات والمعلومات)، **دوو جۆرن :**

A. **توێژینەوەی مەکتەبییەکان :** الأبحاث المكتبية Desk research

بریتین لەو توێژینەوانەی لە ئەنجامدان ونوسینەوەیاندا پێشت بە کتێبخا نەی وئاماژە کان دەبە ستن، تاوەکو ببنەسەرچاوەیەکی سەرەکی زنیاری بۆ توێژ ینەوە، نموو نەی ئەو سەر چاوانە وەك ،ئینسایکلۆپیدیا (الموسوعات)، **کتێب ، گۆڤاری وەرزی زانستی**(دوري)، **ڕاپۆرت، سەرچاوەکانی تری کتێبخانەکان .**

B. **توێژینەوەی مەیدانییەکان :** الابحاث الميدانية Field research

بریتین لەو توێژینەوا نەی بە شێوەیەکی سەرەکی لە سەر ب نەمای سەر چاوە مەیدانی یەکانی زان یاری دا مەزراوە، وەك تو ێژەری زان ستی کە دا تا و زان یاری بۆ توێژ ینەوەکان کۆدەکا تەوە لەلا یەن ئە ندامانی نموونەی توێژینەوەمە، کە نوێنەرایەتی کۆمەڵگەی توێژینەوە کە دە کات، بە بەکارهێنانی یەك یان چەند ئامرازێکی توێژینەوە، دیارترینیان (پرسیارنامە، چاوپێکەوتن، تێڕوانین(چاودێری)) .

٢) **پۆلێنکردنی توێژینەوە زانستییەکان، بەگوێرەی ڕێبازی زانستی** (المنهج العلمي) :

توێژینەوەی زانستی بەگوێرەی ئەو ڕێبازەی پەیڕەو دەکرێت ،بۆ چەند جۆرێك پۆلێن کراون: بەم شێوەیە:

- **توێژینەوەی وەسفی** : البحث الوصفي Descriptive research
- **توێژینەوەی مێژووی** : البحث التأريخي Historical research
- **توێژینەوەی تاقیکاری:** البحث التجريبي empirical research
- **توێژینەوەی خوێندنەوە و لێکدانەوە** : البحث الإستقرائي والبحث الإستنباطي Inductive research and deductive research
- **چەند جۆرێکی تر پێشتر ڕوو کراوەتەوە.**

٣) **پۆلێنکردنی توێژینەوە زانستییەکان، بەگوێرەی مەبەست و ئامانج** (الغرض) :

- **توێژینەوەکانی تیۆری** : الابحاث النظري Theoretical research

ئەو توێژینەوەیە کە لە ڕێگەیەوە توێژەری زانستی ئامانجی تێگەیشتنی لە کێشە یان دیاردە تیۆرییە تایبەتەکانە، بۆ ئەوەی بگاتە تیۆر، و زانیاری، ویاساکان ئەگەر بەجێگەیەنراون یان بە جێنەگەیەنراون.

- **توێژینەوەکانی بەجێگەیاندن** : الأبحاث التطبيقية applied research

یەکێکە لەو توێژینەوە زانستیانەی توێژەر لە ڕێگەیەوە هەوڵ دەدات بگاتە ڕوایەتی و ئەنجامی بابەتە تیۆرییەکان پشتڕاست بکاتەوە.

٤) **پۆلێنکردنی توێژینەوە زانستییەکان، بەگوێرەی پێوانەی کاتی** (المعيار الزمني Time standard) :

- **توێژینەوەکانی فراوان** : الابحاث العريضة Broad research

ئەو توێژینەوەیە کە پشت بە لێکۆڵینەوە لە کاریگەری گۆڕانکارییەکان دەبەستێت، کە لە ماوەیەکی دیاریکراودا لەسەر دیاردەیەکی دیاریکراو ڕوو دەدات، و پەیوەندی بە تاکەکانی نموونەی توێژینەوەکە هەیە کە نوێنەرایەتی کۆمەڵگەی توێژینەوکە دەکەن.

- **توێژینەوەکانی ماوە درێژی** : الابحاث الطويلة long research

ئەو توێژینەوەیە کە پەیوەستە بە لێکۆڵینەوە لەو گۆڕانکارییانەی لە ماوەیەکی دیارکراودا، لە یەکێك لە دیاردە تایبەتەکانی توێژینەوەدا یان لە چەند دیاردەیەکی توێژینەوەدا ڕوو دەدەن.

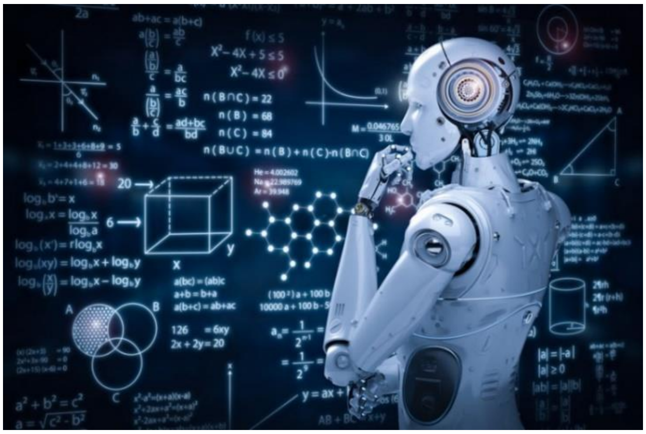

٥) **پۆلێنکردنی توێژینەوە زانستییەکان، بەگوێرەی سروشتی بابەتی توێژینەوەکە** (طبيعة محتوى البحث) :

- **توێژینەوەی کۆمەلایەتی** : البحث الأجتماعي Social research
- **توێژینەوەی ئاینی:** البحث الديني Religious research
- **توێژینەوەی دیکۆمێنتاری** : البحث الوثائقي Documentary research
- **توێژینەوەی ئابووری:** البحث الاقتصادي Economic research
- **توێژینەوەی مێژووی:** البحث التأريخي Historical research
- **توێژینەوەی جیۆگرافی:** البحث الجغرافي Geographical search

٦) **پۆلێنکردنی توێژینەوە زانستییەکان، بەگوێرەی پلەی زانستی** (الدرجة العلمية the scientific degree) :

- **توێژینەوەکانی خوێندنی یەکەمی زانکۆیی** : الابحاث الجامعية الأولى Undergraduate research

ئەو توێژینەوەیە کە خوێندکاری زانکۆ لە قۆناغی بەکالۆریۆسدا ئامادەی دەکات، بابەتی توێژینەوەکە تایبەت بەجۆری ئەو وانانەی لە ماوەی ئەو چەند ساڵەدا خوێندویەتی، لە توێژینەوەکەدا بە سنورێکی دیاری کراو لە بابەتی توێژینەوەکەیدا قوڵ دەبێتەوە، ئامانجی سەرەکی لەم جۆرە توێژینەوەدا ڕاهێنانی خوێندکارە لە کاری توێژینەوەی ئەکادیمیدا،واتە وەك پرۆژە توێژینەوەیەك هەژمار دەکرێت.

- **توێژینەوەکانی ئەکادیمی زانکۆیی:** الابحاث الجامعية الاكاديمية Academic undergraduate research

ئەو توێژینەوە زانستییانەیە پۆلێنبەندییەکانی بریتین لە توێژینەوە و تێزە زانستییەکان کە خوێندکارانی قۆناغی ماستەر و دکتۆرا بۆ بەدەستهێنانی بڕوانامەی ئەکادیمی ئەنجامی دەدەن ، یان ئەو توێژینەوانەی لە گۆڤارە زانستییە باوەڕپێکراوەکاندا بلاو دەکرێتەوە.

جۆرەکانی توێژینەوەی زانکۆیی :

Types of university research أنواع الأبحاث الجامعية

دەرهێنانی توێژینەوەی زانستی لە ڕووی شێوە و ناوەرۆکەوە، پێویستی بە توانای زانستی توێژەر، وکۆششێکی ڕێکخراو ، و بیرکردنەوەیەکی بابەتیانە، و وردەکارییەکی ڕێزمانی و ڕستەسازی هەیە، توێژینەوەکان لە ڕووی ڕێباز، وئامانج، و قەبارەوە جیاوازن ئەمەش بەگوێرەی ئەو ئاستەی توێژینەوەی پێشکەش دەکرێت و نمرە یەك و ئا ست و نازناوێکی دیاریکراوی پێوەردەگیرێت، لێرەدا جۆرەکانی توێژینەوە دەخەینە ڕوو، ئەمانەن:

١) **پەیپەرێکی توێژینەوە :** الورقة البحثية Research paper
٢) **توێژینەوەی دەرچوون :** بحث التخرج Graduation research
٣) **ماستەر نامە :** رسال الماجستير Master's thesis
٤) **تێزی دکتۆرا :** أطروحة الدكتوراه PhD dissertation
٥) **توێژینەوەی بەرزکردنوەی پلە :** أبحاث الترقية Promotion research
٦) **توێژینەوەی زانستی :** الأبحاث العلمية Scientific research

پێویستە لەسەر توێژەر بگەڕێت بۆ کێشەیەك یان بابەتێکی ڕاستەقینە و کاری لەسەر بکات، تاوەکو زیادکردنێك بۆ بواری زانست و زانین بکات و نوێکاریەك پێکەش بە بواری ئەکادیم و کۆمەلگە و مرۆڤایەتی بکات.

دیزاینی تاقیکاری لە توێژینەوەی زانستیدا :

التصميم التجريبي في البحث العلمي Experimental design in scientific research

دیزاینی تاقیکاری (التصـميم التجريبـي Experimental design) **بەو پلانە ناوسراوە کە لەسەر بنەمای تەرخانکردنی تاکەکان بۆ بارودۆخی تاقیکاری** (الظـروف التجريبيـة The experimental conditions) **یان چارەسەری تاقیکاری** (المعالجات التجريبية Experimental treatments) **بۆ تاکەکانی ناو نموونەی توێژینەوەکە بنیاد دەنرێت . لە بەر ئەوە دیزاینی تاقیکاری هەم دروستکردنی کێشەیەك و هەم پلانی توێژینەوەکە لە خۆدەگرێت.**

دیزاینی تاقیکاری (التصـميم التجريبـي Experimental design)، **بنچینەی بنەڕەتی توێژینەوەی تاقیکارییە** (البحث التجريبي experimental search)، **هیچ جۆرە توێژینەوەیەکی تاقیکاری (ئەزموونی) نییە بەبێ بوونی دیزاینێك ڕێکارەکانی دیاری بکات، پەیوەندی سروشتی نێوان گۆڕاوەکان**(المتغيـرات Variables) **بدۆزێتەوە، هەروەها لە توێژینەوەدا بە هەیکەلەی گشتی تاقیکاریی دادەنرێت، دیاریکردنی جۆری دیزاینی تاقیکاری پێویستی بە دیدگایەکی شیکاری** (الرؤية التحليليـة Analytical vision) **وردی توێژەر هەیە، تاوەکو بە باشی لە دیاردەی توێژینەوەکەی بگات، زانینی بۆ هەموو ئەو هۆکارانەی هەبێت کاریگەریان لەسەر دیاردەکە هەیە، ئەمەش سەرەڕای دیاری کردنی لایەنی ماددی، و لۆژیکی، و بوار، و قەبارەی کاریگەرییەکانی کۆمەڵگەکە .**

گۆڕاوی سەربەخۆ : المتغير المستقل The independent variable

ووشەی گۆڕاو (المتغيـر variable) **واتە هەربڕێك لە دیاردەیەك یان هەڵسوکەوتێك دەخرێتە ژێرتێڕوانین، وچاودێری، ودیاریکردن، وپێوانە، وتاقیکاریەوە . بەڵام گۆڕاوی سەربەخۆر**(المتغير المستقل The independent variable) **بریتییە لە بڕێکی دیارکراو لە مەرج یان چارەسەر کە پێشتر توێژەر دیاری دەکات، هەوڵ دەدات کاریگەری لەسەر گۆڕاوی وابەستە**(المتغيـر التـابع) **دیاری بکات، ناوبراوە بە سەربەخۆ چونکە نرخەکەی سەربەخۆیە لە نرخی گۆڕاوی وابەستە .**

گۆڕاوی وابەستە : المتغير التابع The dependent variable

بریتییە لە و ڕەفتارەی لە دەرەنجامی گۆڕانی ڕێکارییەوە بەهۆی کاریگەری گۆڕاوی سەربەخۆوە دێتە کایەوە، بە مەرجی ئەوەی چاودێری بکرێت و هەڵسەنگاند و پێوانەی بۆ بکرێت چونکە تاقیکارییەکە ناکرێت ئەگەر گۆڕاوە وابوستەکە پێوا نە نەکرێت، بە وابەستە ناودەبرێت چونکە لە ژێر کاریگەری گۆڕاوە سەربەخۆکەدایە .

دیاریکراوەکانی هەڵبژاردنی دیزاینی تاقیکاری لە توێژینەوەی زانستیدا :

محددات إختيار التصميم التجريبي في البحث العلمي
Determinants of choosing an experimental design in scientific research

وەك ئەوەی دیاریکردنی دیزانێکی تاقیکاری (التصميم التجريبي Experimental design) **بۆ توێژینەوەی زانستی هەیکە لەی توێژینەوەی دیاری دەکرد، بۆ دیاریکردنی جۆری دیزاینی تاقیکاری، لێرەدا ئاماژە بە چەند مەرجێك دەدەین :**

١) **ژمارەی گۆڕاوی سەربەخۆ لە تاقیکارییەکەدا :** عدد المتغيرات المستقلة في التجربة
The number of independent variables in the experiment

تاوەکو ژمارەی گۆڕاوە سەربەخۆکان(المتغيرات المستقلة independent variables) **لە تاقیکارییەکەدا زیاتر بێت، ئاڵۆزی لەکاری توێژینەوەدا زیاتر دەبێت، هاوکات ژمارەی گریمانەکان زیاتر دەبێت بۆ سەلماندنی جۆری ئەو پەیوەندییەی لەنێوان گۆڕاوەکاندا هەیە، کاریگەری هەریەك لە گۆڕاوە سەربەخۆکان بەجیاکاری وەردەگیرێت، ئەمەش سەرەڕای زانینی ئەو گۆڕانکارییانەی لە گۆڕاوە وابەستەکاندا** (المتغيرات التابعة dependent variables) **دێتەکایەوە.**

٢) **ژمارەی ئاستەکان، چارەسەرەکانی گۆڕاوی سەربەخۆ لە تاقیکارییەکەدا:**

عدد مستويات أو المعالجات المتغير المستقل في التجربة
The number of independent variables in the experiment

لە پێناو دیاریکردنی زۆرترین پەیوەندی هۆکاری وابەستە بە دیاردەی توێژینەوەکەوە، توێژەر لە پێناو دەسکەوتنی جۆری ئەو پەیوەندییەی لەنێوان هەردوو گۆڕاوی سەربەخۆ و وابەستەدا(المتغير المستقل و المتغير التابع The independent variable and the dependent variable) **هەیە، پێویستی بە دوو ئاست یان دوو کۆمەڵە دەبێت، لە هەندێك باری تایبەتی توێژینەوەی دیکەدا، توێژەر پێویستی بە زیاتر لە سێ مەرج و ئاست و کۆمەڵە دەبێت.**

٣) **دیاریکردنی بەشداربووان لە تاقیکارییەکەدا:**

Identify the participants in the experiment تحديد المشاركين في التجربة

ئایا توێژەر بۆ هەر مەرج وئاستێك، وچارەسەرێك چەند کەسانێکی دیاریکراو بەشداری پێدەکات هەموو چارەسەرەکان لەگەڵ هەمان کۆمەڵە تاقیدەکاتەوە یان بۆ هەر مەرج و ئاستێك کۆمەڵە کەسانێکی تر دیاری دەکات و تاقیکردنەوەکەیان بەسەردا جێبەجێدەکات.

ئامانجی دیزاینی تاقیکاری لە توێژینەوەی زانستیدا :

أهداف التصميم التجريبي في البحث العلمي

Objectives of experimental design in scientific research

لە توێژینەوەی زانستیدا،بەکارهێنانی دیزاینی تاقیکاری چەند ئامانجێکی تایبەتی هەیە، ئەمانەن:

١) **دۆزینەوەی بەرزترین ئاستی پەیوەندی هۆکارانەی**(العلاقة السبية causal relationship) **لە نێوان گۆڕاوی سەربەخۆ** (المتغير المستقل The independent variable) **و گۆڕاوی وابەستەدا** (المتغير التابع The dependent variable).

٢) **کەمکردنەوەی ناڕوونی لەشیکاری نێوان هەردوو گۆڕاوی سەربەخۆ و وابەستەدا بۆ کەمترین ئاست.**

٣) **سنوردارکردنێکی نموونەی بۆ کەمکردنەوەی کاریگەری هۆکارە ناوەکییەکانی** (العوامل الداخلية internal factors) **کاتی بەجێگەیاندنی تاقیکارییەکە.**

٤) **بەکارهێنانی هۆکاری ئاماری ورد و شیاو بۆ پشکنینی گریمانەکانی** (الفرضيات) **توێژینەوە.**

٥) **پێشکەشکردنی شیکارێکی تیۆری بۆ دەرەنجامی توێژینەوە.**

٦) **بوارێکی باش دەرەخسێنێت بۆ گشتاندنی دەرەنجامەکانی** (تعميم النتائج) **توێژینەوە بەسەر کۆمەڵگەی ڕەسەنی توێژینەوە.**

دیزاینەکان لە تاقیکاری :

Research experimental designs التصميمات التجريبية في البحث

چەندین پۆلێن بۆ دیزانی تاقیکاری(ئەزموونی) هە یە، ڕەنگە سادەترین دابە شکردن دواا نەیی بێت، کە لە لایەن (ویز ، نۆردبێرگ ، ڕیتز) پێشنیارکراوە، دیزاینی تاقیکاریان بۆ دوو جۆر دابەش کردووە، دیزاینی کارایی (التصميمات الوظيفية functional designs **) و دیزاینی هۆکاری (** التصميمات العاملية functional designs**)، ئەم دابەشکردنە لە سەر ئەو بنەمایە یە تاوەکو چەندێك دەتوانرێت گۆڕاوە سەربەخۆکە بەبا شی کۆنترۆڵ بکرێت، کاتێك توێژەر کۆنترۆڵی جێگیر و تەواوی گۆڕاوی سەربەخۆی (** المتغير المستقل**) تاقیکارییە کە دەکات، وا تە لە جۆری دیزاینی کارایە (** التصميمات الوظيفية functional designs **)، بەلآم ئە گەر نەیتوانی کۆنترۆڵی جێگیری و تەواو گۆڕاوی سەربەخۆی (**المتغير المستقل **)تاقیکارییە کە بکات، ئەوتاقیکارییە لە جۆری دیزاینی هۆکارییە** (التصميمات العاملية functional designs).

تایبەتمەدییەکانی دیزاینی باش : خصائص التصميم الجيد Good design characteristics

١) **پێویستە توێژەر لەخۆی بپرسێت، ئایا دیزاینیە پێشنیارکراوەکە ئامانجی خوازراو لە ئامانجی تاقیکردنەوەکە بەدەست دەهێنێت.**

٢) **پێویستە توێژەر لە خۆی بپرسێت، ئایا گۆڕاوە تاقیکارییەکە(گۆڕاوی سەربەخۆ** المتغير المستقل**)، بەهەندێك پلەی بەهێز، وکاریگەر، وتایبەتمەندە، بەهۆی هەندێك گۆڕانکاری لە گۆڕاوە وابەستەکەدا(** المتغير التابع dependent variable **) دەتوانرێت چاودێری خەملآندنی بۆ بکرێت.**

٣) **پێوەری سێیەم بەندە بەگشتاندنی ئەو ئەنجامانەی کە دیزاینێکی تایبەت ڕوونی دەکاتەوە، کە هەندێکجار بە ڕەوایەتی دەرەکی تاقیکردنەوە (** الصدق الخارجي للتجريب**) ناو دەبرێت.**

پێش باسکردن لە جۆری تاقیکارییەکان پێویستە ئەم زاراوانەمان لاڕوون هبێت :

- **تاقیکردنەوەی پێشەکی(یەکەمی) :** الإختبار القبلي(الاولي) Pre-test (preliminary)
- **تاقیکردنەوەی پاشەکی (دووەمی) :** الإختبار البعدي(الثانية) Post-test (second)
- **کۆمەڵەی کۆنترۆڵ :** المجموعة الظابطة The control group
- **کۆمەڵەی تاقیکاری :** المجموعة التجريبية The experimental group
- **گۆڕاوی سەربەخۆ :** المتغير المستقل The independent variable
- **گۆڕاوی وابەستە :** المتغير التابع The dependent variable

- **بەراوردکردن :** المقارنة Comparison

لێرەدا ئاماژە بەچەند جۆرێك لە دیزاینی تاقیکاری دەدەین، کە لایەن توێژەرانەوە زۆرترین بەکارهێنانیان هەیە، لە بواری توێژینەوەکانی پەروەردەی و دەروونی.

A. **دیزاینی تاقیکاری سادە (پێش تاقیکاری) بۆ یەك کۆمەڵە :**

التصميم التجريبي البسيط (ما قبل التجريبي) لمجموعة واحدة

Simple experimental design (pre-experimental) for one group

B. **دیزاینی تاقیکاری پێشەکی و پاشەکی بۆ یەك کۆمەڵە:**

تصميم التجريبي ذات إختبار القبلي والبعدي لمجموعة واحدة

Experimental design with pretest and posttest for one group

C. **دیزاینی تاقیکاری پاشەکی بۆ دوو کۆمەڵە (دوانەی جووت یا هاوشێوە):**

تصميم التجريبي ذات إختبار البعدي للمجموعتين (المزاوجة أو الإقتران)

Experimental design with a post-test for two groups

D. **دیزاینی تاقیکاری پێشەکی و پاشەکی بۆ دوو کۆمەڵە(هەڕەمەکی)::**

تصميم التجريبي ذات إختبار القبلي والبعدي للمجموعتين(العشوائية)

Experimental design with pre and post test for two groups

E. **دیزاینی سۆلۆمان بۆ چوار کۆمەڵە :**

تصميم سولمان للمجموعات الأربع

The Soloman Four- Group Design

F. **دیزاینی تاقیکاری نیمچە تاقیکاری :** التصميم شبه التجريبي Quasi-experimental Design

G. **دیزاینی تاقیکاری کۆمەڵەی کۆنترۆڵی نا هاوشێوە :**

Non-equivalent control group design تصميم التجريبي المجموعة الضابطة غير المتكافئة

H. **دیزاینی تاقیکاری زنجیرەی کاتی بۆ کۆمەڵە :**

التصميم التجريبي الحلقات الزمنية لمجموعة واحدة

Single-group time-loop experimental design

I. **دیزاینی تاقیکاری زنجیرەی کاتی بۆ کۆمەڵەی(تاقیکاری و کۆنترۆڵ):**

التصميم التجريبي الحلقات الزمنية للمجموعتين(التجريبية و الظضابطة)

Experimental design Time- Series for two groups (experimental and control)

دیزاینی تاقیکاری سادە (پێش تاقیکاری) بۆ یەك كۆمەڵە :

التصميم التجريبي البسيط (ما قبل التجريبي) لمجموعة واحدة

Simple experimental design (pre-experimental) for one group

ئەم جۆرە لە دیزاینی تاقیکاری پێویستی بە بەردەستبوو كۆمەڵەیەكی هە یە، كە بخرێتە ژێر بەر كەوتنی هۆكارێكی چارەسەری دیاریكراو یان گۆڕاوێكی تاقیكاری(تحت تاثير معالجة أو عامل لمتغير المستقل) **دیاریكراو بێت، پاشان پێوانەیەكی ڕەهەندی وەك هێڵكاری(٢) ئەنجام دەدرێت، ئەم جۆرە لە دیزاین كۆنترۆڵی تاقیكاری(ئەزموونی یان ڕەوایەتی تاقیكاری(** صدق التجريبي Experimental validity) **نیە، بۆ نموونە تاقیكردنەوەكە نابێتە هۆی دەستەكەوتنی ئەنجامی ڕوون، ئەمەش بەهۆی نەبوونی تاقیكردنەوەی دیاری كردنی پێشوەختە بۆ ئاستی گۆڕاوی وابەستە (**المتغير التابع dependent variable) **پێش هێنانەكایەی گۆڕاوە تاقیكاریەكە(** المتغير التجريبي أو المتغير المستقل)، **بۆ نموونە ئەگەر كۆمەڵەی تاقیكارییەكە نمرە و ئاستی بەرزیان بەدەستهێنا بێت، ناتوانرێت هەموو ئەم نمرە و ئاستە بگەڕێنرێتەوە بۆ كاریگەری چارەسەری تاقیكارییەكە یان گۆڕاوە تاقیكاریەكە(** المتغير التجريبي أو المتغير المستقل)، **لەبەر ئەوەی پێشتر ئاستی كۆمەڵەكە نەزانراوە .**

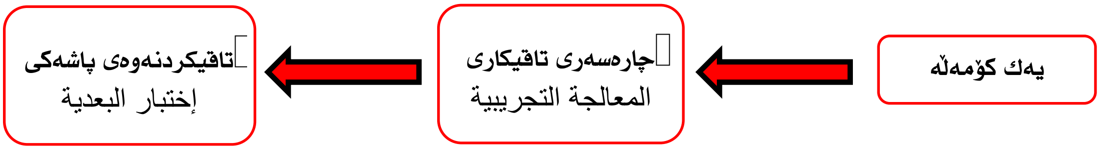

هێڵكاری ()

هێڵكاری() دیزاینی تاقیكاری سادە (پێش تاقیكاری) بۆ یەك كۆمەڵە هەوڵ ڕوون دەكاتەوە .

دیزاینی تاقیكاری پێشەكی و پاشەكی بۆ یەك كۆمەڵە:

تصميم التجريبي ذات إختبار القبلي والبعدي لمجموعة واحدة

Experimental design with pretest and posttest for one group

ئەم دیزاینینە بریتییە لە ئەنجامی تاقیكردنەوە لەسەر یەك كۆمەڵە، لەسەرەتادا پێوانەیەكی تاقیكاری گۆڕاوە تاقیكارییەكە یان وابەستەكە(المتغير التجريبي أو التابع **experimental or dependent variable)، پاشان ئەو گۆڕاوە دەخرێتە ژێركاریگەری گۆڕاوە چارەسەرییەكە(** المتغير المستقل **The independent variable)، پاشان دوا یماوەیەكی دیاری كراو پێوانەی دەەم بۆ گۆڕاوە وابەستەكە ئەیـنجام دەدرێت، دواتر نمرە و ئاستەكانی بەدەستهاتووی بۆ دەرهێنانی ئەنجامی كۆتایی پێوانەكانی پێشینە وپاشینە بەراورد دەكرێت، هێڵكاری ()، ئەم جۆرە دیزاینینە لاوازییەكی تێدایە، ئەویش كۆنترۆڵكردنی كاریگەرە دەركییەكان و شاراوەكان دیار نییە لە كاتێكدا ڕەنگە كاریگەرییان لە سەر پێوانەكان هەبووبێت، ئەمەش كارێگەر لەسەر ئەنجامی تاقیكارییەكە دروست دەكات، واتە كاریگەرییەكان تەنها بۆ گۆڕاوە سەربەخۆكە ناگەڕێتەوە.**

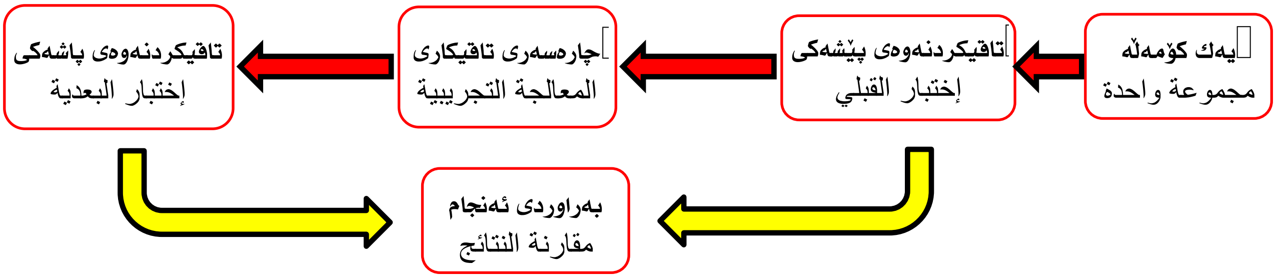

هێڵكاری ()

هێڵكاری() دیزاینی تاقیكاری پێشەكی و پاشەكی بۆ یەك كۆمەڵە ڕوون دەكاتەوە .

دیزاینی تاقیکاری پاشەکی بۆ دوو کۆمەڵە (دوانەی جووت یا هاوشێوەکردن):

تصميم التجريبي ذات إختبار البعدي للمجموعتين (المزاوجة أو الإقتران)

Experimental design with a post-test for two groups

ئەم جۆرە لە دیزاین بریتییە لە هەڵبژاردنی دوو کۆمەڵە بە شێوەیەکی هەڕەمەکی، بەجۆرێك کە یەکێك لە کۆمەڵەکان بە کۆمەڵەی تاقیکاری (المجموعة التجريبية) experimental group) و ئەوی تریان بە کۆمەڵەی کۆنترۆڵکراو دادەنرێت، کۆمەڵەی تاقیکاری دەخرێتە ژێر کاریگەری گۆڕاوی سەربەخۆوە ، هاو کات کۆمەڵەی کۆنترۆڵکراو بەبێ کاریگەری گۆڕای سەربەخۆ ، دوای تاقیکردنەوەی پێوانەی هەردوو کۆمەڵە دەکرێت و بەراوردی نێوان نمرەکان ، ئەنجامی کۆتای تاقیکردنەوەکەیە، هێڵکاری ()،

لەم دیزاینەدا ئەوەمان بۆ ڕوون دەبێتەوە، ئەم جۆرە جارەسەری کەموکوڕییەکانی دوو جۆری دیزاینی پێشتر دەکات، چونکە ڕێگە دەدات بە بەراوردکردنی ئەنجامەکانی لە نێوان دوو گروپەکەدا، لێرەدا پێویستە ئاماژە بەخاڵێکی گرنگ بدەین، ئەویش بەکارهێنانی شێوازی جووتەی هاوشێوەیە(طريقة المزاوجة أوالإقتران pairing method **) لەکاتی جیاکردنەوەی نموونەکان بۆ دووکۆمەڵەکە (جووتی هاوشێوە واتە: جیاکردنەوەی نموونەکان جووت بە جووت کە لە زۆر ڕووەوە هاوشێوەبن، دواتر یەکێك بۆ کۆمەڵەیەك ئەوی تر بۆ کۆمەڵەکەی تریان)، بەڵام شێوازی جووتەی هاوشێوە جێگرەوەی شێوازی هەڵبژاردنی هەڕەمەکی نییە.**

لەم جۆری دیزاینەدا، دەتوانرێت ژمارەی کۆمەڵەکان زیاد بکرێت بۆ سێ کۆمەڵە و چوار کۆمەڵە، و دواتر بەراوردی نێوان ئەنجامی پێوانەی کۆمەڵەکان دەکرێت، هەروەها دەتوانرێت چەند گۆڕاوێکی تری سەربەخۆ زیاد بکرێت بەڵام تەنها بۆ کۆمەڵەی تاقیکاری.

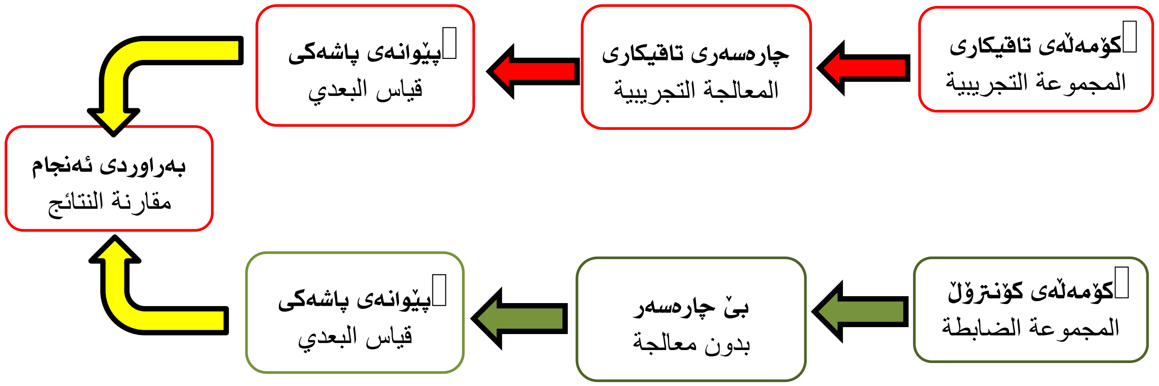

هێڵکاری ()

هێڵکاری() دیزاینی تاقیکاری پاشەکی بۆ دوو کۆمەڵە (دوانەی جووت یا هاوشێوەکردن) ڕوون دەکاتەوە .

دیزاینی تاقیکاری پێشەکی و پاشەکی بۆ دوو کۆمەڵە(هەڕەمەکی):

تصميم التجريبي ذات إختبار القبلي والبعدي للمجموعتين(العشوائية)

Experimental design with pre and post test for two groups

ئەم جۆرە لە د یزاینی تاقیکاری یەکێکە لە دیزاینە تەقلیدیەکانی تاقیکاری، ئەم جۆرە دیزاینە بە شێوەیەکی سەرەکی پەیوەستە بە هەڵبژاردنی وردی هەرەمەکی بۆ کۆمەڵەی تاقیکاری(المجموعة التجريبية)، هەروەها هەکان ڕێکار بۆ پێکهێنانی کۆمەڵەی کۆنترۆڵ کراو(المجموعة الضابطة)، کۆمەڵەی تاقیکاری پێوانەکانی پێشەکی بۆ گۆڕاوە وابەستە دەکرێن پێش بەکارهێنانی چارەسەری تاقیکاری(المعالجة التجريبية) و دوای ئەوەی پێوانەی پاشەکی بۆ گۆڕاوی وابەستە(المتغير التابع Dependent variable) دەکرێت، لەکاتێکدا لەگەڵ ئەوەی کۆمەڵەی کۆنترۆڵ چارەسەری تاقیکاری لەگەڵ بەکار ناهێنرێت (واتە بە شێوازی تقليدی خۆیان) بەڵام بە هەمان شێوە پێوانەی پێشەکی و پاشەکی بۆ گۆڕاوی وابەستەکە(المتغير التابع) دەکرێت. هێڵکاری () .

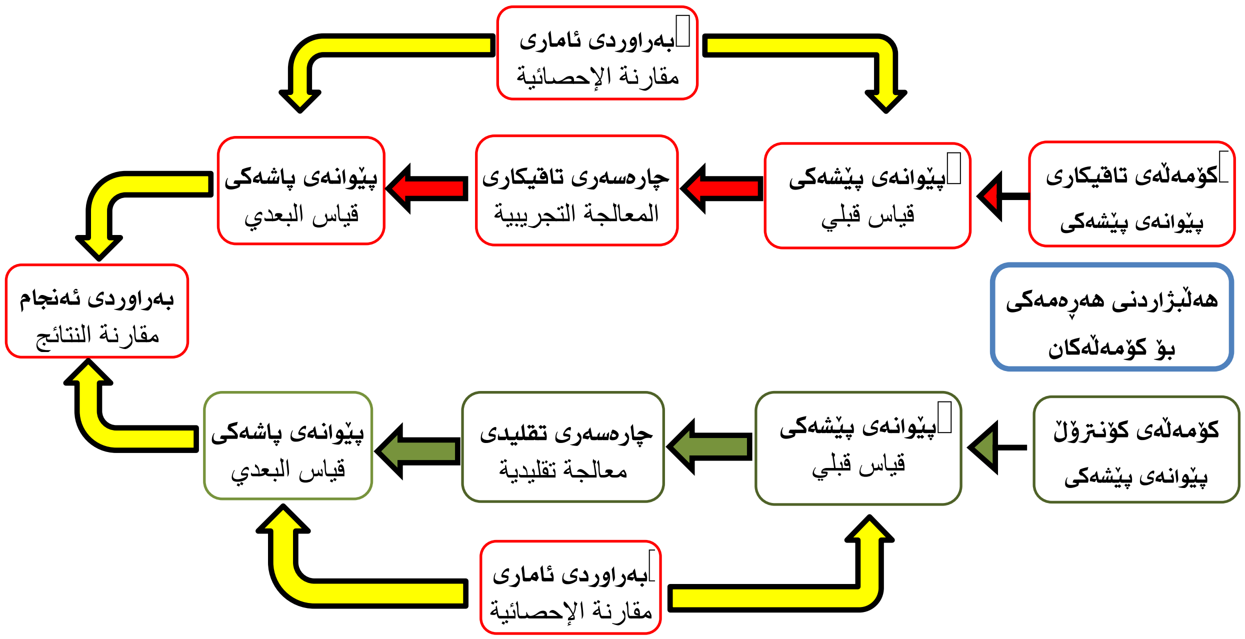

هێڵکاری ()

هێڵکاری() دیزاینی تاقیکاری پێشەکی و پاشەکی بۆ دوو کۆمەڵە(هەڕەمەکی)ڕوون دەکاتەوە .

سێ جۆر چارەسەری ئاماری بۆ ئەم جۆرە لە دیزان دەکرێت: بەم شێوەیە :

١) بەراوردکرنی پێوانەکانی پێشەکی و پاشەکی گۆڕاوە سەربەخۆکە بۆ هەر کۆمەڵەیەك، ئەگەر بەراوردنی پێوانەی پێشەکی وپاشەکی بۆ هەردوو کۆمەڵە(تاقیکاری ، کۆنترۆڵ)دەرهێنرا، بەراوردەکە بە قازانجی پێوانەی دووەمی کۆمەڵەی تاقیکاریە بوو، ئەوکاتە دەتوانرێت دیاری بکرێت کە کاریگەرییە کە بەهۆی گۆڕاوە سەربەخۆکەوە بووە، بەڵام ئەگەر بەراوردەکە بە قازانجی پێوانەی پاشەکی کۆمەڵەی کۆنترۆڵ بوو، لەوە دەچێت لە بنەڕەتدا کۆمەڵەی کۆنترۆڵ کۆمەڵەیەکی بەهێز بووبن.

٢) ئەگەر لە دوای دەرهێنانی بەراورد لەنێوان پێوانەکانی پێشەکی وپاشەکی هەر کۆمەڵەیەك دەرهێنرا ، نزیك یەك بوون، ئەوکاتە ڕوون نییە و نازانرێت کام کۆمەڵەیان باشتر بووە.

٣) لە ڕێگەی (تحليل تباين Variation analysis)دەرهێنانی بەراورد لە نێوان پێوانەکانی پاشەکی هەموو کۆمەڵەکان، بۆ دیاریکردنی باشترین کۆمەڵە.

دیزاینی سۆلۆمان بۆ چوار کۆمەڵە :

The Soloman Four- Group Design تصميم سولمان للمجموعات الأربع

ئەم جۆرە دیزاینە بە بەهێزترین، و ڕاسترین، و وردترین جۆری دیزاینی تاقیکاری دادەنرێت، لەبەر ئەوەی ئاستێکی بەرزی ڕەوای ناوخۆی ودەرەکی(الصدق الخارجي والداخلي External and internal validity) بۆ تاقیکردنەوەکە دابین دەکات، بە کۆنترۆڵێکی توند و تۆڵی ورد نوێنەرایەتی دەکرێت، کاریگەری پێوانەکردنی پێشەکی یان گۆڕاوەکە دوور دەخاتەوە.

ئەم جۆرە دیزاینە پێویستی بەکاتێکی زیاتر وەك لە جۆرەکانی دیکە، چونکە قەبارەی نموونەکان گەورەیە، جگە لە گەورەیی قەبارەی نموونە، کاتی بۆ دوو پێوانەی پێشەکی و چوار پێوانەی پاشەکی پێویستە، هەروەها نەبوونی جیاوازی ئاماری(المعالجات الإحصائية Statistical processors)بۆ چارەسەرکردنی شەش پێوانەکە، لەبەر ئەوەیە جۆر چارەسەری ئاماری شیکاری ئاماری(تحليل تباين Variance analysis) بۆ چوار پلەی دوای پێوانەکردن بەکار دەهێنرێت.

دیزایینەکە لە ناوەڕۆکدا لە تێکەڵەیەك لە دوو دیزاینەکەی پێشوو ترە، چونکە کۆمەڵەی تاقیکاری دووەم و سێیەم و تاقیکردنەوەی پاشەکی تێدایە، هێڵکاری(). ڕێکاری پێوانەکردن پێشەکی گرنگی تێدایە، وەك :

١) تاقیکردنەوەی پێشەکی بەسوودە، بۆ ئەوەی بزانرێت ئایا بەڕاستی چارەسەری تاقیکارییەکە (المعالجة التجريبية experimental processing)لە ڕێگەی دەرهێنانی بەراوردی نێوان پێوانەی پێشەکی و پاشەکی سەرکەتوو بووە.

٢) پێوانەکردنی گۆڕاوی وابەستە بۆ نموونەکانی توێژینەوەکە پێش بەکارهێنانی چارەسەری تاقیکاریەکە، لەسەر ئەنجامی توێژینەوەکە گرنگییەکی زۆری هەیە.

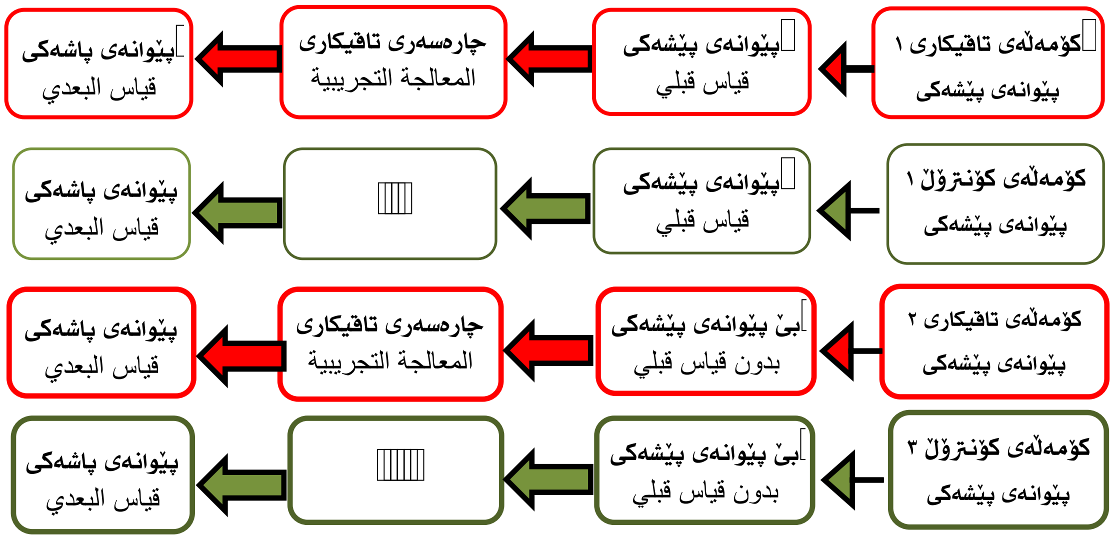

هێڵکاری ()

هێڵکاری() دیزاینی سۆلۆمان بۆ چوار کۆمەڵە ڕوون دەکاتەوە .

دیزاینی نیمچه تاقیکاری : التصميم شبه التجريبي Quasi-experimental Design

لەم دیزاینی تاقیکاریە ڕاستەقینەکاندا، هەمیشە جەخت لە سەر هەڵبژارنی هەڕەمەکی نموونەکان دەکرێتەوە بۆ پێکهێنانی کۆمەڵەکان، تاوەکو بخرێنە ژێر کاریگەری چارەسەر تاقیکاریەکان، ئەوەی تێبینی دەکرێت لە هەندێك بارودۆخدا توێژینەوەدا ناتوانرێت هەڵبژاردنی هەڕەمەکی دەستەبەر بکرێت، لێرەدا توێژەران پەنا بۆ دیزاینە تاقیکاریەکانی (کۆ سی)دەبەن، هەروەها لەکاتێکدا توێژەر ناتوانێت کۆنترۆڵی گۆراوە جۆراوجۆرەکان بکات، هۆکارێکی دیکەیە بۆ بەکارهێنانی ئەم جۆرە لە دیزاین .

ئەم دیزاینە لە پلەی دووەمدا دێت دوای دیزاینە ڕاستەقینەکان، هەروەها باشترن لە دیزاینەکانی پێش تاقیکردنەوە(واتە: ئەو دیزاینانەی پێوانەی پێشەکی نیە)، خاڵیکی دیکەی بەکارهێنانی ئەم جۆرە دیزاینە ئەوەیە، توێژەران ناتوانن کۆمەڵەی کۆنترۆڵ (المجموعة الضابطة**) جیابکەنەوە.**

ئەم جۆرە لە دیزاینی تاقیکاری، پەیوەندی بە لێکۆڵینەوە لەو بارودۆخانە هەیە کە ڕوو دەدەن و پێویستە بە شێوەیەکی تاقیکاری لێکۆڵینەوەیان لە سەر بکرێت، بەلام بەهۆی بێتوانای لە هەڵبژاردن یان هەڵبژاردنی هەڕەمەکی جیاکردنەوەی نموونەکان ودابەشکردنیان بە سەر کۆمەڵەکاندا لە لایەك هەروەها مەحاڵبوونی کۆنترۆڵکردنی کاریگەری گۆڕاوە دەرەکییەکان بەشێوازێك یان تەکنیکێکی جیاواز لەو شێوازەی دیکە پشکنینی ئەو بارودۆخە بکات . کەواتە هۆکارەکانی بەکارهێنانی ئەم جۆرە لە دیزاینی تاقیکاری بریتییە لە :

- **بێ توانای لە هەڵبژاردنی هەڕەمەکی نموونەکان بۆ کۆمەڵەکان.**
- **باشترە لە دیزاینەکانی پێش تاقیکردنەوە.**
- **بێ توانای لە جیاکردنەوە و پێکهێنانی کۆمەڵەی کۆنترۆڵ.**

ئەم جۆرە لە تاقیکاری کۆنترۆڵی تەواوی هەیە و بە دیزاینی نیمچە تاقیکاری (التصميم شبه التجريبي Quasi experimental design) **ناودەبرێت و چەند جۆرێکی هەیە ، ئەمانەن:**

A. **دیزاینی تاقیکاری کۆمەڵەی کۆنترۆڵی ناهاوشێوە :**

Non-equivalent control group design تصميم التجريبي المجموعة الضابطة غير المتكافئة

B. **دیزاینی تاقیکاری زنجیرەی کاتی بۆ کۆمەڵە :**

التصميم التجريبي الحلقات الزمنية لمجموعة واحدة

Single-group time-loop experimental design

C. **دیزاینی تاقیکاری زنجیرەی کاتی بۆ کۆمەڵەی(تاقیکاری و کۆنترۆڵ):**

التصميم التجريبي الحلقات الزمنية للمجموعتين(التجريبية و الظضابطة)

Experimental design Time- Series for two groups (experimental and control)

دیزاینی تاقیکاری کۆمەڵەی کۆنترۆڵی ناهاوشێوە :

Non-equivalent control group design تصميم التجريبي المجموعة الضابطة غير المتكافئة

ئەم جۆرە دیزاینە لە جۆری دیزاینی ڕاستەقینە دەچێت، چونکە پێوانەی پێشەکی وپا شەکی کۆمە ڵەی کۆنترۆڵی دەکر یّت، بەلاّم لەوەدا جیاوازی هە یە، لە د یاریکردنی نموو نەکان بۆ جیاکرد نەوەی کۆمە ڵەکان ڕەچاوی شێوازی هەڕەمەکی ناکریّت چونکە ئەو تایبە تە بە د یزاینی ڕا ستەقینە، دوا تر بەراورد لە ن یّوان پیّوا نەکانی پێ شەکی و پا شەکی دەردەهێنر یّت تاوەکو کاریـ گەری گۆڕاوە سەربەخۆکە د یاری بکر یّت. هیّڵکاری().

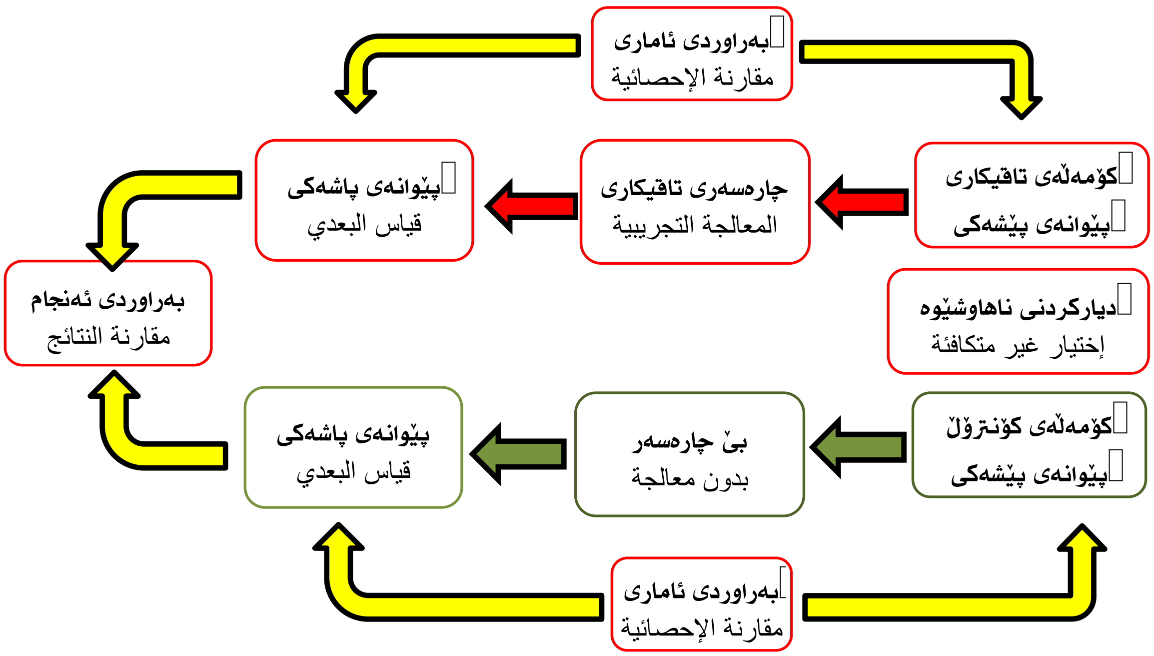

هێڵکاری ()

هێڵکاری() دیزاینی تاقیکاری کۆمەڵەی کۆنترۆڵی نا هاوشێوە ڕوون دەکاتەوە .

دیزاینی تاقیکاری زنجیرەی کاتی بۆ کۆمەڵە :

التصميم التجريبي الحلقات الزمنية لمجموعة واحدة

Single-group time-loop experimental design

سادەترین جۆری دیزاینی تاقیکارییە، بریتییە لە ئەنجامدانی زنجیرەیەك تاقیکردنەوەی دوا یەك، لە سەر گۆڕاوە وابەستەکە، تاوەکو توێژەر پێکداچوونی پێوانەکانی پێشەکی، وپا شەکی، وچارە سەرە تاقیکارییە کەی لاڕوون بێت، ئەم جۆرە لە دیزاین یەك کۆمەڵە لە خۆ دەگرێت، بە شێوەیەکی بەرفراوان لە توێژینەوەکانی زانستەکانی فیزیکی و زانستەکانی ژیان (العلوم البدنية و الحياتية) **بەکار دەهێنرێت.**

دوای ئەوەی کۆمەڵە کە د یاریکرا، لە ماوە یەکی د یاریکرودا، چەند پێوانە یەکی یەك لە دوا یەکی لێوەردەگیرێت، دوای ئەوە دەخرێتە ژێرکاریگەری چارە سەرە تاقیکارییە کەوە(المعالجة التجريبية أو المتغير المستقل)**، دوای بەکارهێنانی چارە سەر تاقیکارییە کە بە گوێرەی پلا نی دارێژراو چەند پێوانە یەکی دیکە وەردەگیرێت، گونجاو ترین هۆکاری ئاماری(** عامل الإحصائي أو المعالجة الإحصائي Statistical factor or statistical processing **) بۆ ئەم مەبەستە** (تحليل التباين)**ە.**

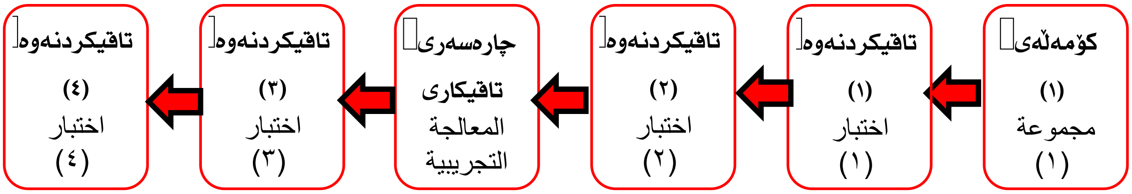

هێڵکاری ()

هێڵکاری() دیزاینی تاقیکاری زنجیرەی کاتی بۆ کۆمەڵە ڕوون دەکاتەوە .

دیزاینی تاقیکاری زنجیرەی کاتی بۆ کۆمەڵەی(تاقیکاری و کۆنترۆڵ):

التصميم التجريبي الحلقات الزمنية للمجموعتين(التجريبية و الظضابطة)

Experimental design Time- Series for two groups (experimental and control)

ئەم دیزاینە تاقیکارییەرێکارەکانی هەمان شێوەی دیزانی پێشترە بەلاّم ئەوەی بۆزیاد ئەکرێت کە دوو کۆمە لەی، یەکێکیان کۆمە لەی تاقیکار یە کە دەخرێتە ژ ێر کاریگەری چارە سەری تاقیکاریەوە (المتغير المستقل**)، بەلاّم کۆمەڵەی کۆنترۆڵ لە باردۆخی ئاسایی خۆیدا پێوانەکانی لێوەردەگیرێت.**

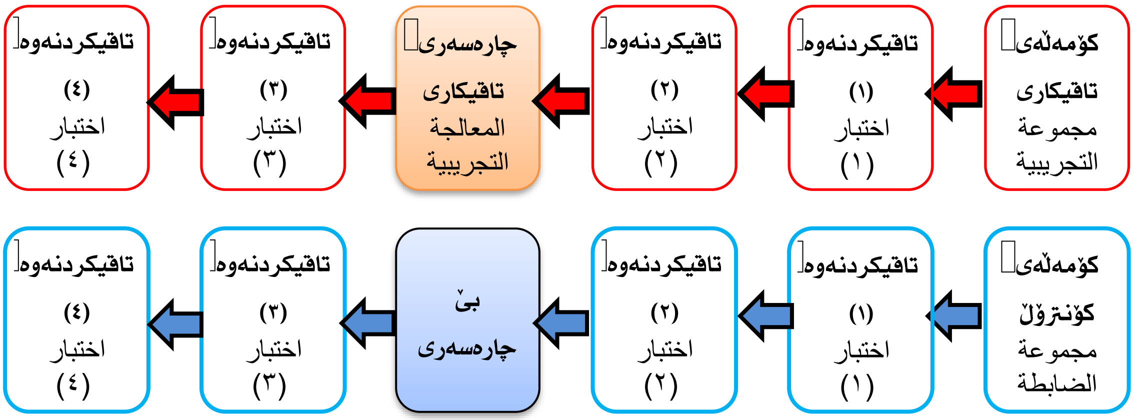

هێڵکاری ()

هێڵکاری() دیزاینی تاقیکاری زنجیرەی کاتی بۆ کۆمەڵەی(تاقیکاری و کۆنترۆڵ) ڕوون دەکاتەوە .

دەکرێت بۆ سێ کۆمەڵە بێت ، بەم شێوەیە :

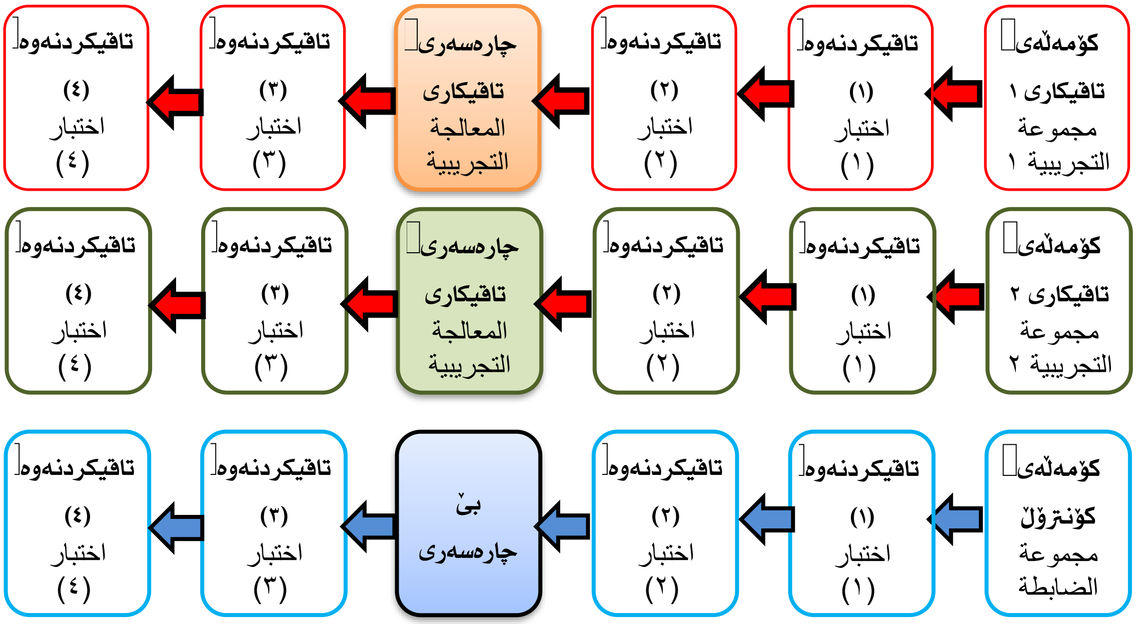

هێڵکاری ()

هێڵکاری() دیزاینی تاقیکاری زنجیرەی کاتی بۆ سێ کۆمەڵە ڕوون دەکاتەوە .

تاقیکردنەوەی سەرەکی لە توێژینەوەدا :

The main experience in research التجربة الرئيسة في البحث

ئەم تەوەرەیە لە دەروازەی سێیەمدا، پێش تەوەرەی کۆتای ئەم دەروازە، ناوی ئەو تەوەرە یە بەگوێرەی دیزاینی توێژینەوەکان دەگۆڕێت، چونکە ئەگەر دیزاینی تاقیکارییەکە تاقیکردنەوەی پێشەکی و پاشەکی هەبێت، ئەوا لێرە بە برِگەی تاقیکاری پاشەکی ناودەبیرێت، بەلاّم ئەگەر تەنها تاقیکاری پاشەکی هەبێت، ئەوا بە تاقیکردنەوەی کۆتای یان سەرەکی ناودەبرێت.

هەموو ڕێکارو ئامادەکارییەکانی هەر سێ دەروازەی(یەکەم ، دووەم، سێیەم) پێشەوە، بۆ مەبەستی ڕێخستن و ئامادەکاریە بۆ ئەم تەوەرەیە چونکە لێرە توێژەر داتا وزانیاری تەواو بۆ توێژینەوەکە کۆدەکاتەوە، لەبەر ئەوە پێویستە ئەم تاقیکردنەوەیە تەواوی هەموو ڕێکخستن و وردەکارییەکان بە جێبگەیەنرێت. لێرەدا ئاماژە بە چەند خالّێك دەدەین، کە پێویستە بۆ ئامادەکردنی ژینگەیەکی گونجاو لە هەموو ڕوویەکەوە تاوەکو تاقیکردنەوە و پێوانەکان بە کەمترین هەڵەوە بەڕێوە ببرێت.

1) پێویستە هەرجۆرە ئامێر ، وکەلوپەل، وئامرازێك بەکاردێت ئامادەکراو بێت.
2) ئامادەکردنی لیستی تۆماری داتاکان.
3) پێویستە هەموو ئەو نموونانەی تاقیکردنەوکەیان لەسەر دەکرێت لە دەردەستدا بن.
4) ئامادەیی تەواو لەلایەن تیمی توێژینەوە بۆ بەڕێکردنی دوایەکی پرۆسەی تاقیکردنەوەکە.
5) ئامادەبوونی هەڵەسنگێنەران و ڕێکخستنی ستەیجی هەڵسەنگاندن ئەگەر هەبوو.
6) ئەنجامدانی دوایەکی تاقیکردنەوەکان و چۆنییەتی تۆمارکردنی داتاو زانیارییەکان بەهەمان شێوەی تاقیکردنەوەی پێشەکی ئەگەر هەبوو یان بە هەمان شێوەی ڕێنماییەکانی خودی تاقیکردنەوەکان.
7) گونجاوە ئەگەر برِگەکانی تاقیکردنەوەکان زۆر وجیاواز بوون دەتوانرێت بەسەر چەند ڕۆژێکدا دابەش بکرێت.

نوسینەوەی چەند ڕێکارێك لە دەروازەی سێیەمدا

كتابة بعض بعض إجراءات في باب الثالث

Write some of the procedures in the third chapter

١) **ئە گەر تو یژەر یەکێك لە ئامرازە کانی کۆکرد نەوەی زاذ یاری (تـ یروانین، چاوپێکەوتن، پر سیارنامە) بەکارهێنا، پێویستە بە وردی ڕوون کرد نەوە لە سەر ئەوە جۆرە ئامرازە بدات، لە دەروازی سێیەم لە تەوەرەی تاقیکردنەوەکا ندا ، بۆ نموو نە ئە گەر پر سیارنامەکی بەکارهێنا پێویستە ئەم ڕوون کردنەوا نە بنوسێت :**

- **خاوەن و سەرچاوەی پرسیارنامەکە .**
- **ئەو پرسیارنامەیە بۆ چ مەبەستێك بەکاردێت.**
- **لە کوێدا بەکارهاتووە.**
- **لە چەند برگە وتەوەرە و پێکهاتووە بەڕوونی ئاماژەیان پێبدات.**
- **کلیلی خاڵێکردنەوەی پرسیارنامەکە چیە؟**
- **هەر زانیارییەکی تر ئەگەر پێویست بکات.**

٢) **ئە گەر تو یژەر پرۆگرامێ کی (ڕاهێ نان، فێر کاری) لە تویژینەوە کەدا هەبوو ، ڕۆ لی گۆڕای سەربەخۆی پێدرابوو یان چارەسەری تاقیکاری (**المعالجة التجريبية **)، پێویستە ئەم ڕوون کردنەوانە بنوسێت :**

- **ناوی پرۆگرامەکە .**
- **ئامانج و مەبەستی پرۆگرامەکە.**
- **کاتی پێویستی پرۆگرامەکە.**
- **پێکهاتکانی پرۆگرامەکە(واتە : تەوەرەکانی پرۆگرامەکە).**
- **بەرواری دەستێکی پرۆگرامەوە.**
- **بەرواری کۆتای پرۆگرامەوە.**

٣) **ئەگەر توێژەر ڕاوبۆچوونی شارەزایان و پسپۆڕانی وەرگرتبێت، پێویستە لە تەوەرەکانی تاقیرکرد نەوکان و بنەمازانستییەکان ، بەشێوازی هاوپێچ ئاماژە شارەزایان و پسپۆڕان بدات.**

٤) **ئە گەر تو یژرە چەند تاقیکرد نەوەی گەڕان(**التجربـــة الإســـتطلاعية**) کرد بوو، بۆ تاقیکرد نەوەکان و بەجێگەیاندنی پرۆگرام، پێویستە لە تەوەرەی تایبەت بە تاقیکردنەوەکانی گەڕان، بە وردی بنوسرێتەوە.**

٥) ئەگەر تو یژەر کۆمەڵەی توێژینەوەی(مجموعة البحثية Research group) هەبوو، یان تیمی توێژینەوەی(فريق العمل البحثي Research work team) هەبوو، پێویستە بە شێوازی هاوپێچ ئاماژە بە ناویان بدات.

٦) ئەگەر توێژەرهەرجۆرەوانە یەك یان خولێکی فێر کاری بۆ تیمی توێژینەوە کردبێتەوە، بۆ فێر کاری چۆنییەتی کارکردن لە کاتی تاقیکردنەوەی نموونەکان لە تاقیکردنەوە (گەڕان ، پێشەکی ، پاشەکی)، پێویستە لە تەوەرەی ڕێکارەکانی توێژینەوە، ئاماژەی پێدات و ڕوونی بکاتەوە.

٧) لە تەوەرەی تاقیکردنەوەکانی گەڕان، تاقیکردنەوەکانی پێشەکی، تاقیکردنەوەکانی پاشەکی، پێویستە :

- هەموو هەنگاو وکارەکانی ئەو تاقیکردنەوانە بە ڕوونی بنوسێتەوە.
- ئاماژە بە بەروار و ژمارە و شوێن و چۆنیەتی بەجێگەیاندنی کارەکان بدات.

٨) لە تەوەرەی تاقیکردنەوەکان : پێویستە چەند تاقیکردنەوەی بەکار هێنابێت، یەك یەك هەموو بنوسرێتەوە لە ڕووی :

- ناوی تاپیکردنەوەی.
- ئامانجی تاقیکردنەوە.
- ڕوونکردنەوەی چۆنیەتی تاقیکردنەوە.
- ئاماژەدان بەسەرچاوەی تاقیکردنەوە.

٩) تو یژەر پێویستە زانیاری تەواوی لە سەر دەستپێك و کۆتای ئەو پرۆگرامە(فێرکاری یان ڕاهێنانی)ی بەکاری هێناوە هەبێت، هەروەها زانیاری تەواوی لە سەر دیاریکردنی کاتی تاقیکردنەوە سەرەکییەکان(تاقیکردنەوەکانی پاشەکی) هەبێت، بە ڕاو یژێکی ورد، کات دیاری بکرێت، ڕاستەوخۆی دوای کۆتای پرۆگرام، چونکە نابێت لە نێوان کۆتای پرۆگرام و تاقیکردنەوەی پاشەکی کاتێکی زۆر بێت، لە بەر ئەوەی کاریگەری گۆڕاوە سەربەخۆکە لە سەر گۆڕاوە وابەستەکان کەم دەبێتەوە بۆ تاقیکردنەوەی پاشەکی، ئەمەش کاریگەری لەسەر ئەنجامەکان دەبێت و دەیگۆڕێت.

١٠) ئەگەر توێژینەوە تاقیکردنەوەی پێشەکی وپاشەکی هەبووە، پێویستە هەموو ژینگەی هەردوو تاقیکردنەوەکە، وەك یەکن بن، لە ڕووی ئامێرەکان، ئامرازەکان، کەلوپەلەکان، کات و ڕێکارەکان تاوەکو کۆنترۆڵی هەموو هۆکارە دەرەکییەکان بکرێت و کاریگەری لەسەر ئەنجامەکان دروست نەکات.

پێکهاتەی دەروازەی سێیەم بۆ توێژینەوەی (وەصفی)

مكونات باب الثالث لمنهج الوصفي

Components of Chapter Three of the descriptive approach

٣- میتۆدی توێژینەوە و ڕێکارکارەکانی مەیدانی

منهجية البحث و إجراءاته الميدانية

Research methodology and field procedures

٣- میتۆدی توێژینەوە و ڕێکارکارەکانی مەیدانی

٣-١ **ڕێبازی توێژینەوە** : منهج البحث Research Methodology

٣-٢ **کۆمەڵەی نموونەی توێژینەوە** : مجتمع البحث وعينته The research community and its sample

٣-٣ **ئامێر و کەلوپەلەکان و ئامرازەکانی کۆکردنەوەی زانیاری** :

الأجهزة والأداوات ووسائل جمع المعلومات Devices، tools and means of collecting information

٣-٣-١ **ئامراز و کەلوپەلەکان بەکارهاتوو لە توێژینەوەدا** :

الأجهزة والأداوات المستخدمة في البحث Devices and tools used in research

٣-٣- ٢ **ئامڕازەکانی کۆکردنەوەی زانیاری** : وسائل جمع المعلومات Means of collecting information

٣-٤ **دیاریکردنی گۆڕاوەکانی توێژینەوە** : تحديد متغيرات البحث Define search variables

٣-٥ **دیاریکردنی تاقیکردنەوە بەکارهاتووەکان لە توێژینەوەدا**:

تحديد الإختبارات المستخدمة في البحث Identify the tests used in the research

٣-٦ **بنەما زانستییەکانی تاقیکردنەوە**: الأسس العلمية للاختبارات Scientific foundations of the tests

٣-٧ **تاقیکردنەوە یان تاقیکردنەوەکانی گەڕان و دۆزینەوە**:

التجربة أو التجارب االإستطلاعية Experiment or exploratory experiments

٣-٨ **تاقیکردنەوەی سەرەکی** : التجربة الرئيسة The main experiment

٣-٩ **هۆکارەکانی ئاماری** : الوسائل الاحصائية Statistical methods

پێکهاتەی دەروازەی سێیەم بۆ توێژینەوەی (تاقیکاری)

مكونات باب الثالث لمنهج التجريبي

Chapter Three Components of the Experimental Method

٣- میتۆدی توێژینەوە وڕێکارکارەکانی مەیدانی

منهجية البحث وإجراءاته الميدانية

Research methodology and field procedures

٣-١ **ڕێبازی توێژینەوە** : منهج البحث Research Methodology

٣-٢ **کۆمەڵەی نموونەی توێژینەوە** :

مجتمع البحث وعينته The research community and its sample

٣-٣ **ئامێر و کەلوپەلەکان و ئامڕازەکانی کۆکردنەوەی زانیاری** :

الأجهزة والأداوات ووسائل جمع المعلومات

tools and means of collecting information،Devices

٣-٣-١ **ئامراز و کەلوپەلەکان بەکارهاتوو لە توێژینەوەدا** :

الأجهزة والأداوات المستخدمة في البحث Devices and tools used in research

٣-٣- ٢ **ئامڕازەکانی کۆکردنەوەی زانیاری** : وسائل جمع المعلومات Means of collecting information

٣-٤ **دیاریکردنی گۆڕاوەکانی توێژینەوە** : تحديد متغيرات البحث Define search variables

٣-٥ **دیاریکردنی تاقیکردنەوە بەکارهاتووەکان لە توێژینەوەدا:**

تحديد الإختبارات المستخدمة في البحث Identify the tests used in the research

٣-٦ **بنەما زانستییەکانی تاقیکردنەوە:** الأسس العلمية للاختبارات Scientific foundations of the tests

٣-٧ **تاقیکردنەوەکانی گەڕان و دۆزینەوە:**

التجارب االإستطلاعية Experiment or exploratory experiments

٣-٧-١ **تاقیکردنەوە گەڕان بۆ تاقیکردنەوەکان:**

التجربة االإستطلاعية للإختبارات Experiment or exploratory experiments

٣-٧-٢ **تاقیکردنەوە گەڕان بۆ پرۆگرام:**

التجربة االإستطلاعية للمنهج Experiment or exploratory Syllabus

٣-٨ **ڕێکارەکانی توێژینەوە** : إجراءات البحث Research procedures

٣-٨-١ **تاقیکردنەوەکانی پێشەکی** : الإختبارات القبلية Pre-tests

٣-٨-٢ **پرۆگرامی (ڤێرکاری، ڕاهێنان)** : المنهج (التعليمي، التدريبي) training)،Curriculum (educational

٣-٨-٣ **تاقیکردنەوەی سەرەکی** : التجربة الرئيسة training)،Curriculum (educational

٣-٩ **هۆکارەکانی ئاماری** : الوسائل الاحصائية Statistical methods

شێوازە ئامارییەکان لە توێژینەوەی زانستیدا:

Statistical methods in scientific research الأساليب الإحصائية في البحث العلمي

شێوازە ئامارییەکان لە توێژینەوەی زانستیدا بریتین لە کۆمەڵێك هاوکێشە یان مۆدێلی بیرکاری، لە کرداری شیکاری ئاماری داتاکاندا بەکار دەهێنرێن، بەهۆیانەوە توێژەر کۆمەڵێك زانیاری بەدەستدەهێنێت بۆ گەیشتن بە ئامانجی توێژینەوەکەی بوکاریان دەهێنێت .

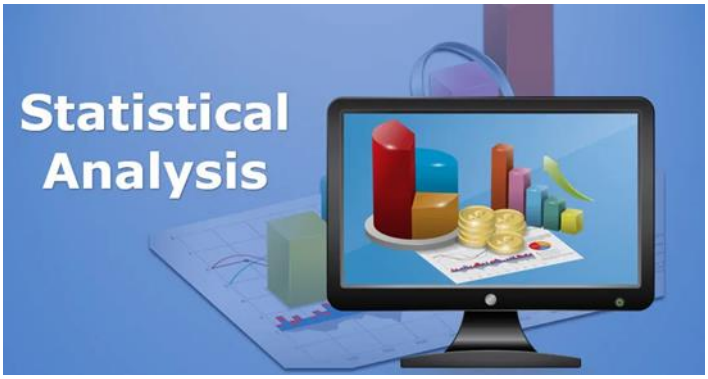

گرنگی بەکارهێنانی شێوازە ئامارییەکان :

Importance of using statistical methods أهمية إستخدام الأساليب الإحصائية

شێوازەکانی ئاماری گرنگی زۆریان هەیە، بەتایبەت لە بواری توێژینەوەی زانستیدا، ئامار کۆمەڵێك ئەرکی بەرفراوان ئەنجام دەدات، لێرەدا ئاماژە بەهەندێك لە گرنگییەکانی شێوازەکانی ئاماری دەدەین.

١) شێوازەکانی ئاماری یارمەتی پێشکەشکردنی کۆمەڵێك ڕاستی دیاریکراو دەدات.

٢) وردبینی لە سەلماندنی هەموو ڕاستییەکان.

٣) هۆکارێکە بۆ بەراوردکردن .

٤) یارمەتی داڕشتن و تاقیکردنەوەی گریمانەکان دەدات.

٥) لەسەر بنەمای زانستی یارمەتی پێشبینی کردنێکی دروست دەدات.

٦) لە دروستکردن و داڕشتنی سیاسەتەکاندا هاوکارە .

٧) هۆکارێکە بۆ فراوان کردنی بواری زانین.

گرنگی شیکارە ئامارییەکان :

The importance of statistical analysis أهمية التحليل الإحصائي

گرنگی شیکاری ئاماری لە توێژینەوەی زانستیدا لەسەر بنەمای ئەو راستیەیە، کە لە کاتی ئەنجا مدانی هەر تاقیکردنەوەیە کدا، تو ێژەر خۆی لە گەڵ کۆ مەڵێك دا تای نارێکخراودا دەبینێ تەوە، کە هیچ ئەنجامێکی راستەوخۆ بە دەستەوە نادات تاوەکو بتوانرێت سوودی لێوەربگیرێت، بە بەکارهێنانی شیکاری ئا ماری، تو ێژەران دەتوانن :

1) **شیکاری و پۆلێن بکەن و بەراوردکردی دا تا کۆکراوە کان بکەن گۆڕینیان بۆ زانیاری و ئەنجا مە روو نەکان تاوەکو تێگەیشتن لێیان ئاسانتر بێت.**
2) **شیکاری ئا ماری لە توێژینەوەی زانستیدا، یار مەتی تو ێژەر بۆ دڵنیابوون لە ورد بینی لە وە سفکردنی دیاردەکاندا دەدات، ناچاری دەکات پابەند بێت بە وردبینی لە مامەڵەکردن لەگەڵ کێشەکاندا.**
3) **دەرفەت بۆ توێژەر دەرەخسێنێت کە ئەنجامە گشتییەکانی دیکە وەربگرێت .**
4) **یارمەتی توێژەر دەدات بۆ پێشبینی کردن .**

جۆرەکانی داتاکان : أنواع البيانات Data types

داتاکان لە سێ جۆردان :

1) **داتاکانی چەندێتی :** البيانات الكمية Quantitative data

   وەك : تەمەن .

2) **داتاکانی جۆری زنجیرەی :** البيانات ذات نوعية الترتيبية Ordinal quality data

   وەك : باش ، زۆرباشە ، نایاب

3) **داتاکانی جۆری ناوی :** البيانات ذات نوعية الأسمية The data are of nominal quality

   وەك : نێر ، مێ .

هەنگاوەکانی شیکارە ئامارییەکان : خطوات التحليل الإحصائي Steps of statistical analysis

١) دیاریکردنی جۆری داتای کۆکراوە :

Determine the type of data collected تحديد نوع البيانات التي تم جمعها

واتە:

- **دیاریکردنی ئەو داتایانەی کە پەیوەندیان بە گۆڕاوەکانەوە هەیە.**
- **هەروەها دیاریکردنی جۆری پەیوەندییەکانی نێوان گۆڕاوەکانی ناو توێژینەوە.**
- **دیارکردنی گۆڕاوە سەربەخۆکان.**

٢) دیاریکردنی جۆری هۆکاری ئاماری : تحديد نوع الاختبار الإحصائي Determine the type of statistical test

بۆ ئەوەی تێۆژەر ئەم هەنگاوە ئەنجام بدات، پێویستە بەباشی ئاگاداری نێوان پشکنین پارامیتریەکان (الاختبارات المعلمية Parametric tests) **و پشکنینی ناپارامیتریەکان** (الاختبارات غير اللامعلمية Non-parametric tests) **بێت، چونکە هەڵبژاردەکانی پارامیتریەکان پێویستیان بە (** توزيع طبيعي، إستقلالية بين عينة، تجانس تباين ، العشوائية، متغيرت كمية **) لە کاتێکدا پشکنینی ناپارامیتریەکان پێویستی بەو مەرجانە نییە، داتاکانی** (الوصفية والرتبية أو الترتيبية).

٣) تاقیکردنەوەی گریمانەکان : اختبار الفرضيات Hypothesis testing

دەتوانرێت گریمانەکان لە ڕێگەی کۆمەڵێك هەنگاوەوە تاقیبکرێنەوە، بۆ نموونە: دیاریکردنی گریمانەی پووچ، دیاریکردنی گریمانەی تاقیکاری، هەڵبژاردنی ئاستی ئاماژەی گونجاو .

٤) دیاریکردنی ئاستی ئاماژەی ئاماری: تحديد مستوى الدلالة الإحصائية Determine the level of statistical significance

دوو ئاستی گرنگی ئاماری هەیە، ئاڕاستەی تاقیکردنەوەکە (ئایا دوو جەمسەرە یان یەك جەمسەر) واتە ئایا گریمانەکە گریمانەی سفرییە یان گریمانەی جێگرەوەیە(یەك ئاڕاستەیە یان ددوو ئاڕاستەیە)،چونکە جۆری هۆکاری ئاماری دەگۆڕێت.

٥) **دەرهێنانی ئەنجامەکان :** إستنتاج النتائج Conclusion of results

دوو ئاستی گرنگی ئاماری هەیە، ئەوانیش ئەو قۆناغەی توێژەر ئاڕاستەی تاقیکردنەوەکەی (اتجاه الاختبار (طرفين أو طرف واحد**)) دیاری دەکات، هەروەها نمرەی ئازاردبوون(** الدرجة الحرية**) ئاماژەیە بۆ ژمارەی ئەو بەهایانەی کە دەتوانرێت گۆڕانکاریان تێدا بکرێت، لەکاتی هەژمارکردنی هاوکێشەکی ئاماری دیاریکراو. واتە دیاریکردنی نمرەی ئازاردبوون (** الدرجة الحرية**) بەگوێرەی ئاڕاستەی توێژینەوەکەیە.**

جۆرەکانی ڕێگاکانی شیکاری داتاکان :

أنواع طرق تحليل البيانات The types of data analysis methods

شێوازەکانی شیکاری داتاکان دەتوانرێت بە شێوەیەکی بەرفراوان پۆلێن بکرێت ، بۆ ئەم پۆلێنە :

١) **شیکاری داتاکانی چەندایەتی :** تحليل البيانات الكمية Quantitative data analysis
٢) **شیکاری داتاکانی چۆنایەتی :** تحليل البيانات النوعية Qualitative data analysis
٣) **شیکاری داتاکانی ئاماریانە :** تحليل احصائي Statistical analysis
٤) **شیکاری داتاکانی دەقی :** التحليل النصي Textual analysis
٥) **شیکاری داتاکانی وەسفکەر :** التحليل الوصفي Descriptive analysis
٦) **شیکاری داتاکانی پێشبینیکراو :** التحليل التنبؤي Predictive analysis
٧) **شیکاری داتاکانی ئاڕاستەی :** تحليل توجيهي Prescriptive analysis
٨) **شیکاری داتاکانی دەستنیشانکردن :** لتحليل التشخيصي Diagnostic analysis

چارەسەرە ئامارییە بەکارهاتووەکان بۆ دەرهێنانی ئەنجامەکان :

Statistical tools used to extract results المعالجات الإحصائية المستخدمة لإستخراج النتائج

چارەسەر ئامارییەکان دوو جۆرن :

A. **چارەسەری ئاماری وەسفی :** المعالجة الوصفية Descriptive processing

A. **چارەسەری ئاماری شیکاری :** المعالجة التحليلية Analytical processing

....

B. **چارەسەری ئاماری وەسفی :** المعالجة الوصفية Descriptive processing

١) مقاييس النزعة المركزية : مقاييس النزعة المركزية Measures of central tendency

- **خشتەی ڕێکخستن :** جداول الإعداد Table of Contents
- **ڕێژەی سەدی (%) :** النسبة المؤية percentage
- **ناوەندی ژمارە :** الوسط الحسابي Mean
- **ناوەندی ژمارەی :** الوسيط Median
- المنوال: المنوال Mode

Statistical Tools
for Research

٢) **پێوانەکانی پەرشوبلاّوی :** مقايس التشتت Measures dispersion

- **بوار :** المدى Range
- **لادانی پێوانەی :** الإنحراف المعياري Standard deviation

B. **چارەسەری ئاماری شیکاری :** المعالجة التحليلية Analytical processing

- **پەیوەندی :** العلاقة Coefficient of correlation
- **تی تێست :** إختبارات (ت) للفروقات Tests (t)
- **شیکاری :** تحاليل Analysis

دەروازەی چوارەم

خستنەڕوو وشیکار وگفتوگۆی ئەنجامەکان

عرض وتحليل ومناقشة النتائج

Presentation, analysis and discussion of results

خستنەڕوو وشیکار وگفتوگۆی ئەنجامەکان ....
شێوازەکانی پێشنیارکراو بۆ خستنەڕووی ئەنجامەکان لە توێژینەوەی زانستیدا ....
گفتوگۆ کردن لەسەر ئەنجامەکان لە توێژینەوەی زانستیدا ....
ڕۆڵی توێژەر لە خستنە ڕووی ئەنجامەکانی توێژینەوە ....
باوترین هەڵەکانی توێژەران لە خستنە ڕووی ئەنجامەکانی توێژینەوە ....

خستنەڕوو وشیکار وگفتوگۆی ئەنجامەکان :

Presentation, analysis and discussion of results عرض وتحليل ومناقشة النتائج

قۆ ناغی خ ستنە ڕوو وگف تۆی ولێکدا نەوی و شیکاری ئەنجا مەکانی توێژی نەوەکان، بە یەکێك لە قۆنا غە گرنگەکانی توێژینەوەی زانستی دادەنرێت، بەو پێیە ئەنجامە گرنگە کە ئەوە یە کە پێگەی توێژی نەوە و توێژ نەوە زانستییەکان بەرز دەکاتەوە.

هەموو توێژینەوەیەکی زانستی تەواو دەبێت، کۆمەڵەیەکی ئەنجامی ڕوو نی توێژینەوە کەی تێدا دەبێت، بە شێوەیەکی ئەکادیمی گفتوگۆی و لێکدانەوەیان بۆ دەکرێت، بە لەبەرچاوگرتنی گرنگی چەند قۆناغێك.

لێکدانەوەی ئاما نجەوکانی توێژی نەوە زانستی بریتین لە تیۆری، ویا سای، و ئەو هەنگاوا نەی کە ڕەوا یەتی ئەنجامەکان دەسەلمێنن کە توێژەر لە توێژینەوەکەیدا پێی گە شتووە، ئە مەش تو ێژەر لە تیۆری یەکانی پێ شوو یان هاوکێشە تایبەتەکانی پەیوەست بە بابەتی توێژینەوەکە وەربگرێت.

تو ێژەر لە ڕێ گەی لێکدا نەوەوە دەتواذ ێت ئەو پەیوە ندی و پرۆ سانە ئا شکرا ب کات کە ڕەنگدا نەوەی ئاما نجەکانبن، لە حاڵەتێ کدا تو ێژەر هەڵە سنگاندن بۆ گریما نەکانی دە کات، ئە گەر گریما نەکانی چەند جار ێك تاقیبکرێ تەوە و پ شگیریان بکر ێت، لەوا نەی تو ێژەر بگا تە گ شتاندنی گریمانە کە، بەڵام ئە گەر تو ێژەر نەیتوانی لەسەرەتاوە گریمانەیەکی بۆ جۆرێك لە ئەنجام دەرچوو دانەڕشتبوو ، ئەوا لە سەر بنچینەی چەند بابەتێکی تیۆری لێکدا نەوەی بۆ دە کات، ئە مەش ڕەن گە هە ندێکجار ببێ تە پر سیارێکی نوێ و بە دوای خۆ یدا توێژی نەوەی ز یاتر بهێنێتە کایەوە .

شێوازەکانی پێشنیارکراو بۆ خستنەڕووی ئەنجامەکان لە توێژینەوەی زانستیدا :

الأساليب المقترحة لعرض نتائج البحث العلمي

Suggested methods for presenting results in scientific research

خستەڕووی ئەنجامەکان جۆری خشتەی : عرض النتائج نوع الجداول Show results type tables

خستنەڕووی ئەنجامەکانی شێوازێکی باوە لە توێژینەوەی زانستیدا، ئەمەش لە ڕێگەی درو ستکردنی چەند خشتەیەك بۆ ڕێکخستن و خستنە ڕووی ئەنجامە بەدەستهاتووەکان لە چارەسەرییە ئامارییەکانەوە، هەروەها لێرەدا شەش جۆری دیکە لە خستنەڕووی ئەنجامەکان ئاماژە پێدەدەیم ، ئەمانەن:

١) **وێنەی بەیانی شریتی (پاراگراف)** : الرسم البياني الشريطي Bar Graph
٢) **وێنەی گرافیکی هێڵی** : الرسم البياني الخطي Line Graph
٣) **وێنەی هێڵکاری پای** : الرسم البياني الدائري Pie Chart
٤) **وێنەی نەخشە** : الخريطة Map
٥) **وێنەی پێوەری** : المقياس Gauge
٦) **وێنەی هێڵکاری پەرشوبلاو** : مخطط مبعثر Scatter Plot

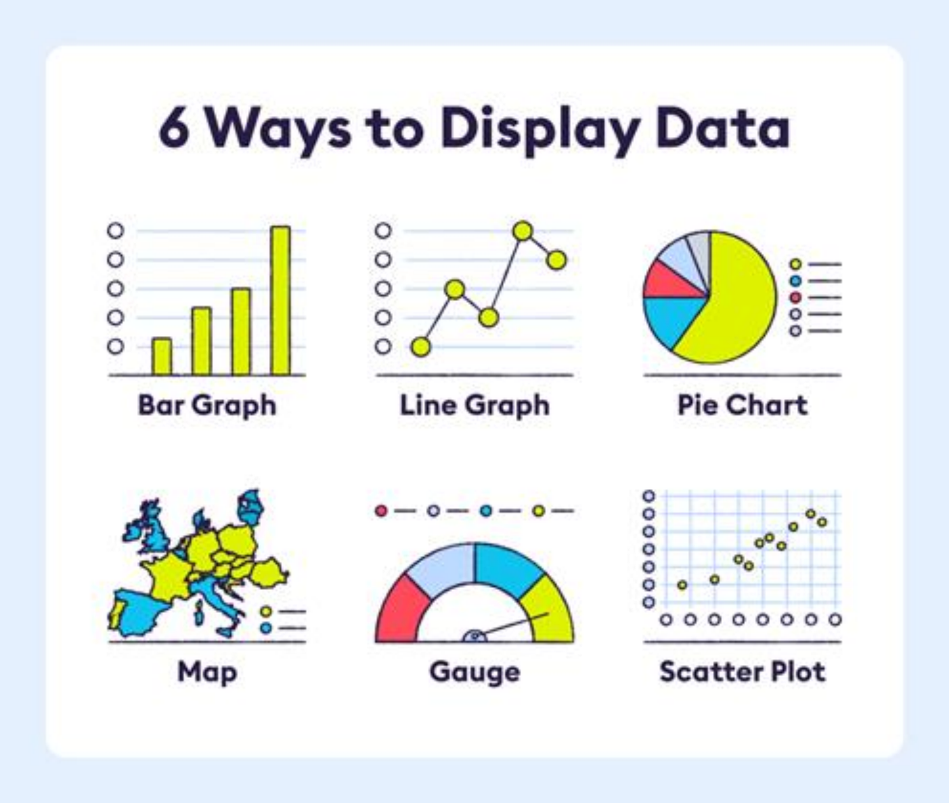

گفتۆگۆ کردن لەسەر ئەنجامەکان لە توێژینەوەی زانستیدا :

Discussing results in scientific research مناقشة النتائج في البحث العلمي

ئەو بابە تەی باس لە ئەنجا مەکانی توێژینەوە کە دە کات، بە یەکێك لە گرنگترین بابە تەکانی توێژی نەوە دادەنر ێت، چونکە دەرەنجا مەکانی توێژینەوە کە و ئەو ئەنجاما نەی بەدە ستهاتووە و وەلا می ئەو پر سیارانەی لەسەرەتای توێژینەوەکەدا وروژێنراون پیشان دەدات و هەموو ئەوانەی تێدا دەنوسرێتەوە.

ئا مادەکردنی با بەتی گفتۆ گۆی ئەنجا مەکان پێوی ستی بە بەراوردێکی ورد لە نێوان گریما نەکانی سەرەتای توێژینەوەکە و دەرەنجامەاکنی کۆتای توێژینوەکە بکرێت. ئەم لێکدانەوەیە توێژەر دەگەیەنێتە ئەوەی بڕیار لەسەر قبولکردن یان ڕەدکردنەوەی هەر گریمانە یەك لە گریما نەکانی توێژینەوە کەی بدات ، ئە مە جگە لەوەی تو ێژەر پێوی ستە ئەوە ڕوون بکا تەوە، ئا یا ئەو ئەنجاما نەی تو ێژەر لە توێژینەوەکە یدا پ ێی گەی شتووە، لە گەڵ ئەنجامی توێژی نەوە و لێکۆڵێ نەوەکانی دی کەدا لە ڕووی زاN ستییەوە یەکدەگرێ تەوە، هەروەها ئە گەر دەرەنجا مەکان جیاوازبوون، پێویستە ڕوونکردنەوەیەکی ڕازیکردنانە لە سەر ئەو جیاوازییا نەی دەرەنجامە کەی لە گەڵ دەرە نجامی توێژینەوەکانی پێشوو تر پێشکەش بکات.

ڕۆڵی توێژەر لە خستنە ڕووی ئەنجامەکانی توێژینەوە :

دور الباحث في عرض نتائج الدراسة The researcher's role in presenting the study results

توێژەر لەکاتی خستنەڕوو و پێشکەشکردنی ئەنجا مەکانی توێژینەوە کەی لە دەروازەی چوارەمدا چەند ئەرکێکی گرنگی هەیە، گرنگترینیان، ئەمانەن:

١) **سەرەتا توێژەر لە ڕێگەی یەکێك لە شێوازەکانی خستنەڕووی داتا (خشتە، گرافیك ، ....هتد)، ئەنجامەکانی توێژینەوەکە پێشکەش دەکات.**

٢) **توێژەر لە ڕێگەی ڕوونکردنەوەی ئەنجامەکانەوە ئەوە دەخا تە ڕوو، کە چۆن بەهۆی چاودێری تایبە تەوە گەیشتۆتە ئەم ئەنجاما نە، وهۆکارە کان چی بووە، چونکە ئەم پر سیارە د یارترین پر سیارە کە لەکاتی خستنەڕووی ئەنجامەکانی توێژینەوەدا دێتە سەر مێزی گفتوگۆ .**

٣) **توێژەر هەموو ئەو هۆکارانە ڕوون دەکاتەوە کە بووەتە هۆی گەیشتن بەو ئەنجامانە لە توێژینەوەکەدا.**

٤) **لە دوای خشتەکردن و خستنەڕووی ئەنجامەکان قۆ ناغی گفتو گۆی ئەنجا مەکان دە ستپێدەکات، ئەم کارەی توێژەر تەوەرێکی گرنگە لە گفتوگۆی ئەنجامەکان لە دەروازەی چوارەمدا چونکە بەراورد وجیاوازی یەکانی نێوان ئەنجامەکانی ئەم توێژینەوەیە لە گەڵ توێژی نەوەکانی دیکەی هاو شێوە دە کات، کە لە هەمان بواری زانستیدا ئەنجام دراون.**

٥) **توێژەر هەمیشە بۆ سەلماندنی ئەنجامەکانی توێژینەوکەی، پشت بە بەڵگە وبەڵگەسازی زانستی دەبە ستێت، بەتایبەت ئەو توێژینەوە زانستییە هاوشێوانەی لەبواری هاوشێوە یان نزیك لە بواری توێژینەوەکەیدان.**

باوترین هەڵەکانی توێژەران لە خستنە ڕووی ئەنجامەکانی توێژینەوە :

الأخطاء الشائعة للباحثين عند عرض نتائج الدراسة

Common mistakes made by researchers when presenting study results

١) زیادەڕەوی لە بەرکارهێنانی جێگرەوەی کەسی یەکەم (من)، لە بری ووشەی توێژەر.

٢) لەکاتی خستەڕووی ئەنجامەکان، توێژەر ڕەچاوی ڕێزبەندی ئەنجامەکانی توێژینەوەی نەکات.

٣) نەبەستنەوەی ئەنجامەکانی توێژینەوەکان بە ئامانجی بابەتی توێژینەوەکەوە.

٤) پشتبەستن بە شێوازی ئاماری و بەکارهێنانی وەك ژێرنووس.

٥) خستنەڕووی کۆمەڵەیەکی گەورە لە ئەنجامەکان، بەبێ هەماهەنگی ڕێکخستنیان بە شێوەیەکی لۆژیکی.

٦) دەرکردنی ئەو گریمانانەی سەرلێنراوە بێ بەهابوون.

٧) کەمتەرخەمبوون لە خستنەڕووی یەکێك لە ئەنجامەکان لەکاتی بەراوردکردنی ئەنجامەکان.

٨) نابێت توێژەر لەکاتی دەرهێنان و شیکاری ئەنجامەکاندا هەوڵی دەرخستنی خۆی بدات چونکە کەسایەتی توێژەی لە دەرهێنانی ئەنجامەکان و بەراوردکردنیاندا دەرناکەوێت.

٩) توێژەر هەندێك ئامانج دەخاتە ڕوو، لە زەمینەی کاری توێژینەوەکەدا کارپێنەکراوبوون.

١٠) ناساندنی چارەسەری ئاماری لەگەڵ خستنەڕووی ئەنجامەکاندا ناگونجێت.

١١) پێشکەشکردن، وخستنە ڕوو ،ولێکدانەوە بۆ ئەنجامەکان، ئەگەر لەسەر بنەمای بەڵگە نەبێت، توێژەر نابێت ڕاستی گریمانەکان بسەلێنێت یان ڕەتی بکاتەوە .

١٢) بوونی هەڵە لە بەکارهێنانی هەندێك زاراوە یان هەڵەی ڕێزمانی ورستەسازی، ڕەنگدانەوەی لەسەر مانای ڕاستەقینەی زاراوەکە نییە، جۆرێك لە سەرلێشواندن و شپرزەی لە لێکدانەوەکان و تێگەیشتن لێیان دروست دەکات .

دەروازەی پێنجەم

دەرەنجامەکان و ڕاسپاردەکان لە توێژینەوەی زانستیدا

الإستنتاجات و التوصيات في البحث العلمي

Conclusions and recommendations in scientific research

دەرەنجامەکان و ڕاسپاردەکان لە توێژینەوەی زانستیدا ....

دەرەنجامەکان ....

ڕاسپاردەکان..

گرنگی نوسینی دەرەنجام و ڕاسپاردەکان ....

دەرەنجامەکان و ڕاسپاردەکان لە توێژینەوەی زانستیدا :

الإستنتاجات و التوصيات في البحث العلمي Conclusions and recommendations in scientific research

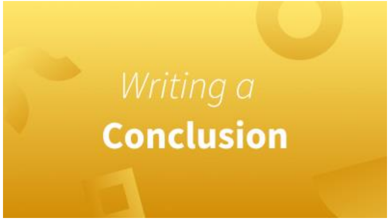

دەرەنجامەکان : الإستنتاجات The conclusions

دەرەنجامەکان (الإستنتاجات The conclusions) **لە توێژینەوەی زانستیدا بریتییە لە کۆمەڵێك ڕاستی کورتکراوە، کە لە دوای تەواوکردنی توێژینەوە کە بەدە ستهاتووە، پەیوەند یدار بە ئاما نجەکانی توێژینەوە کە دادەنرێت.**

ڕاسپاردەکان : التوصيات Recommendations

ڕاسپاردەکان (التوصيات Recommendations)**لە توێژینەوەی زانستیدا بریتییە لەو شێوازەی کە لەڕێگەیەوە ئەو ئەنجامانە پەیوەندیدار بە گرنگی توێژینەوەکەوە بەتەواوی دەقۆزرێتەوە وسوودی لێوەردەگیرێت**

.

گرنگی نوسینی دەرەنجام و ڕاسپاردەکان :

أهمية كتابة الإستنتاجات والتوصيات The importance of writing conclusions and recommendations

١) **دەرەنجامەکان و ڕاسپاردەکان پێویستییەکی گرنگن لە توێژینەوەی زانستیدا .**

٢) **بەبەشێکی گرنگ دادەنرێت لە پێشکەشکردنی پێشنیارەکانی تو یژەر و گەیا ندنی چارە سەرە ئەگەرییەکان بۆ بەکارهێنان لە بواری توێژینەوەدا.**

٣) **بۆ کەسانی تر بە ئامرازێکی هاو کاری دادەنر یت، لە بەردەوامی توێژینەوە و خوێندن بۆ هەمان پسپۆڕی و کێشەی توێژینەوەکەیان.**

٤) **تێڕوانینی کشتی دەدات سەبارەت بەو هەوڵانەی کە توێژەر خەرجی دەکات، بۆ ئەوەی چارەسەری بەسوود و کارپێکراو بدۆزێتەوە و ئەو شێوازەی کە بۆ نوسینی توێژینەوەکانی بەکارهاتووە.**

٥) **دەرە نجام و ڕا سپاردەکان، توخمێکن لە بە شەکانی توێژینەوە کە، بۆ کارایی، وچارە سەر ، وپێ شنیارەکانی پێشکەشکراو .**

٦) **ڕا سپاردەکان پوختەیەکی گرنگی بە شەکانی توێژینەوە و بیرهێنانەوەی گرنگترین خاڵەکانی توێژینەوەی زانسی و چارەسەر پێشنیارکراوەکانە .**

بەش کۆتای توێژینەوە

کورتەی توێژینەوە و ئاماژەکان وسەرچاوەکان

ملخص البحث والمراجع والمصادر

Summary of research, references and sources

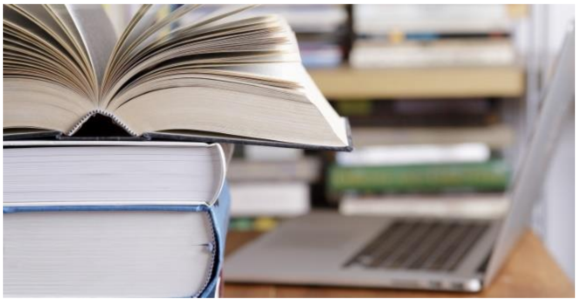

کورتەی توێژینەوە ....

مەرجەکانی کورتەی توێژینەوە ....

مەرجەکانی کورتەی توێژینەوە بۆ ماستەرنامە و تێزی دکتۆرا ....

گرنگی ڕاوبۆچوونی شارەزایان و پسپۆڕان ....

کۆنترۆڵی هەڵسەنگاندنی توێژینەوەی زانستی ....

شێوازەکانی نوسینی(بەلگەنامەکردنی) سەرچاوەکان و ئاماژەکان لە توێژینەوەی زانستیدا ....

شێوازی بەلگەنامەکردنی کۆمەڵەی پزیشکانی دەروونی ئەمریکی APA..........

شێوازی بەلگەنامەکردنی هارڤارد ....

شێوازی بەلگەنامەکردنی کۆمەڵەی زمانی مۆدێرن MLA..........

شێوازی بەلگەنامەکردنی سستمی شیکاگۆ ....

کاری توێژەر دوای کۆتای هاتنی نوسینی لە توێژینەوەدا..........

کورتەی توێژینەوە : ملخص البحث Research Summary

بەشێکە لە نوسینی توێژینەوە، کورتەی هەموو توێژینەوەکە یە، ئامانج لە نوسینی کورتەی توێژینەوە، پێدانی بیرۆکەی گشتی یا بەتی توێژینەوە، و چۆنییەتی کارکردن، و دەرەنجامەکانییەتی بە خوێنەری ئەو توێژینەوەیە. نوسینی کورتەی توێژینەوە ، وەك هەموو بابەتەکانی دیکەی توێژینەوە چەند مەرج و پێکهاتە یەکی تێدایە .

مەرجەکانی کورتەی توێژینەوە : شروط ملخص البحث Research summary conditions

1) **ناونیشانی توێژینەوەکە و ناوی توێژەر .**
2) **ئامانج لە ئەنجامدانی توێژینەوەکە چی بووە .**
3) **ئاماژەدان بە کۆمەڵگەی توێژینەوە و نموونەکانی و جۆری نموونەگەری لە کۆمەڵگەی توێژینەوە.**
4) **نوسینی جۆری ڕێبازی(** نوع المنهج Curriculum type **) بە کارهاتوو لە توێژینەوەدا.**
5) **ئاماژەدان بە جۆری هۆکاری چارەسەری ئاماری بەکارهاتوو .**
6) **ئاماژەدان بە دەرەنجامەکانی توێژینەوە.**
7) **ئاماژەدان بە ڕاسپاردەکان توێژەر .**
8) **پێویستە لە** 350 **ووشە زیاتر نەبێت .**
9) **هیچ جۆرە سەرچاوە و ووێنە و هاوپێچی تێدا نیە.**

مەرجەکانی کورتەی توێژینەوە بۆ ماستەرنامە و تێزی دکتۆرا :

شروط ملخص رسالة الماجستير و أطروحة الدكتوراه

Requirements for the summary of the master's thesis and the doctoral thesis

واتە نوسینی کورتەیەك بە زمانی دووەمی توێژینەوە ، ئەم جۆر لە کورتەی توێژینەوە بەم شێوەیە :

1) **کورتەیەك لە دەروەازەی یەکەم لە(کورتەی پێشەکی، ئامانج، گریمانە، بوارەکانی توێژینەوەی) پێکدێت.**
2) **کورتەیەکی چەند ڕستەیە لە دەروازەی دووەم ئاماژە بە بابەتەکانی ناوەرۆکی دەروازەی دووەم بدات.**
3) **کورتەیەکی چەند ڕستەیی ڕێکارەکانی توێژینەوەکە ڕوون بکاتەوە.**
4) **ئاماژەیەکی کورت بۆ دەرەنجامەکان** (الإستنتاجات Conclusions) **و پێشنیارەکانی**(التوصيات Recommendations) **توێژینەوەکە.**
5) **کورتەی توێژینەوە بە زمانی کوردی بەهەمان شێوەی کورتەی توێژینەوەیە بە زمانی دووەم.**

گرنگی ڕاوبۆچوونی شارەزایان و پسپۆڕان :

أهمية رأي الخبراء والمختصصين

The importance of the opinion of experts and specialists

کاتێك توێژەر کارێکی زانستی یان توێژینەوەیەکی زانستی ئامادە دەکات، بۆ ئەوەی ئەنجامی بدات، بۆ دڵنیابوون لە زانستی بوونی بابەتەکەی و چۆنییەتی بەکارهێنانی ئامرازەکانی پێویست بۆ کارکردن، لە ڕێگەی پرسیارنامەیەکەوە(الإستبيان) کارەکەی نیشانی چەند شارەزا وپسپۆڕێك دەدات تاوەکو ڕاوبۆچوونی خۆیان لەسەر خاڵی لاواز و بەهێزی کارە زانستییەکەی نیشان بدەن وبە ڕاستکردنەوەی دەرچەی زانستی هاوکاری توێژەر بکەن. هەروەها لە وەرگرتنی ڕاوبۆچوونی شارەزایان و پسپۆڕان چەند سودێکی دیکە دەبینرێتەوە، ئەمانەن:

١) هەڵسەنگاندنی توێژینەوە زانستیەکە لە هەموو لایەکەوە، دیاریکردنی خاڵی بەهێز و لاوازی بۆ توێژەر.

٢) دەرکەوتنی ئاستی پەیوەست بوونی توێژەر بە لایەنی بابەتی توێژینەوەی زانستی، ئایا چ جۆرە زیادکردنێك بۆ توێژینەوەی زانستی دەکات.

٣) پەرەپێدانی بەرهەم هێنانی زانستی .

٤) باشترکردن و کۆنترۆڵکردنی ستانداردەکانی توێژینەوە، کە پێویستە توێژەر پابەند پێیانەوە .

٥) باشترکردنی بڕیاردان بۆ ئەنجامدانی توێژینەوەی کوالیتی بەرز و ڕازی نەبوون بە توێژینەوەی بێ سوود.

٦) هەڵسەنگاندنێکی دادپەروەرانە و دوور لە لایەنگری.

کۆنترۆڵی هەڵسەنگاندانی توێژینەوەی زانستی :

Scientific research arbitration controls ظوابط تحكيم البحث العلمي

کاتێك توێژەرێك بۆ مەبەستی هەڵسەنگاندنی لایەنی زانستی بابەتی و توێژینەوەکەی ئاراستەی پسپۆڕێك (هەڵسەنگێنەرێك) دەکر یێت، ئەو هەڵە سنگاندنە بەگوێرەی چەند بنەما یەکی سەرەکی جێبەجێدەکرێت، تاوەکو پرۆ سەی هەڵ سەنگاندنەکە شێوازیکی بابەتیا نە وەربگر یێت، لـ یێرەدا ئا ماژە بە چەند خاڵێکی سەرەکی ئەو هەڵەسەنگاندنە دەدەین:

١) دەستپاکی و بێلایەنی بۆ ئەو لایەنەی هەڵسەنگاندنەکەی بۆ دەکرێت.
٢) پارێزگاری کردن لە نهێنی هەڵسەنگاندنی توێژینەوەی زانستی، لە پێناوی ڕێگری لە دزین و دەستکاریکردنی توێژینەوەی زانستی .
٣) هەڵسەنگێنەری توێژینەوەی زانستی پێویستە ڕاوبۆچوون ورخنە و ڕێنماییەکانی خۆی بۆ توێژینەوەی زانستییەکە ڕابگەیەنێت، ئەمە جگە لەوەی هەرجۆرە زیادەیەکی دیکە ئەگەر بەباشی زانی.
٤) دیاریکردنی ئەوبڕگانەی توێژەر لە توێژینەوەی زانستیدا دزینی تێداکردووە، هاوپێچ کردنی هەموو بەلگەکان.
٥) پێویستە هەڵسەنگێنەر جیاوازی بکات لە نێوان دزینی توێژینەوەی زانستی و هەڵە، چونکە هەندێکجار توێژەر بە کەم ئەزموونی دەکەوێتە ئەو جۆرە هەڵانەوە.

لەم خالانەی سەرەوە، گرنگی پێناسەکردنی ستاندارد وکۆنترۆڵە زانستی و تەکنیکییەکان دەردەکەوێت، کە لەبەر ڕۆشنای ئەوان توێژینەوە و تێزەکان بە شێوەیەکی دروست هەڵسەنگاندنی وردیان بۆ دەکرێت، تاوەکو پلەیەکی باش لە توێژینەوەی زانستیدا مسۆگەر بکات .

شێوازەکانی نوسینی(بەلگەنامەکردنی) سەرچاوەکان و ئاماژەکان لە توێژینەوەی زانستیدا :

أساليب كتابة (التوثيق) المصادر والمارجع في البحث العلمي

Methods of writing (documentation) sources and references in scientific research

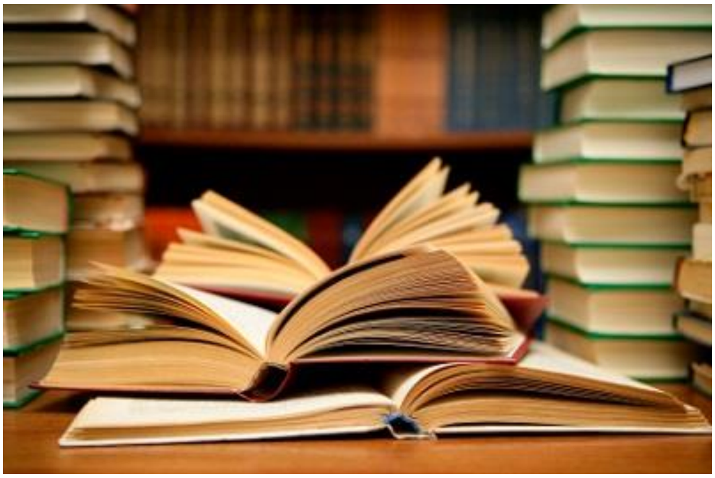

بەلگەنامەکردنی سەرچاوەکان (نوسینی سەرچاوەکان)دوو بەش دەگرێتەوە، بەم شێوەیە:

A. **بەلگەنامەکردنی سەرچاوەکان (نوسینی سەرچاوەکان)لە ناو بابەتە وەرگیراوەکانی لاپەڕەکانی** (التوثيق في المتن Documentation in the text) **توێژینەووەکان.**

واتە ئاماژەدان وبەلگەنامەکردنی هەر بابەتێك كاتێك لە سەرچاوەیەکەوە وەردەگیرێت لەناو توێژینەوەکەدا وەك بابەتێکی زانستی نمایش دەکرێت، لێرەدا پێویستە ئاماژە بەو سەرچاوەیە بکرێت کە ئەو بابەتەی لێوەگیراوە.

B. **بەلگەنامەکردنی سەرچاوەکان (نوسینی سەرچاوەکان) لە بەشی تایبەت بە سەرچاوەکان**(التوثيق في المصادر Documentation in the sources) **لە دوای دەرەنجامەکانی توێژینەوە .**

واتە نوسینەوەی سەرچاوەکان لە کۆتای توێژینەوەدا، بۆ ئەم مەبەستە بەشێکی تایبەت کراوە بۆ نوسینەوەی هەموو سەرچاوەکان بە ڕیزبەندی (أ ، ب) یان (B،A) دوایەك ڕێزدەکرێن .

بۆ چۆنییەتی نوسینەوەی سەرچاوەکان، چەند جۆرێك شێواز جیهانی هەیە، هەر زانکۆ، ودەزگا، وگۆڤار، وناو ندێکی زانستی پەیرەوی یەکێك لە شێوازەکانی نوسینەوەی سەر چاوەکان دە کەن، دوا جار تو ێژەر بەگوێرەی ئەو شوێنەی توێژینەوەکەی تێدا دەکات و بلاّو دەکاتەوە، بەگوێرەی ڕێنماییەکانی ئەوان ئا ماژەدان و بەلگەنا مەکردن، نو سینەوە سەرچاوەکان دەکات .

وەك ڕوونکرایەوە، چەند جۆرێك لە شێوازی ئاماژەدان وبەلگەنامەکردنی سەرچاوەکان (نوسینی سەرچاوەکان) لە توێژینەوەی زانستیدا هەیە، لە لایەن زانکۆکان و ناوەندەکانی زانستی جیهانییەوە پەسەند کراون، دیارترینیان بریتین لە:

A. **شێوازی بەلگەنامەکردنی کۆمەڵەی پزیشکانی دەروونی ئەمریکی** APA:

طريقة التوثيق لجمعية الأمريكية للأطباء النفسيين

Method of documentation of the American Psychological Association

B. **شێوازی بەلگەنامەکردنی هارڤارد** :

Harvard Documentation Method طريقة توثيق هارفارد

C. **شێوازی بەلگەنامەکردنی کۆمەڵەی زمانی مۆدێرن** MLA:

Modern Language Association documentation method طريقة توثيق جمعية اللغات الحديثة

D. **شێوازی بەلگەنامەکردنی سستمی شیکاگۆ** :

طريقة توثيق من خلال نظام شيكاغو

Authentication method through the Chicago system

شێوازی بەڵگەنامەکردنی کۆمەڵەی پزیشکانی دەروونی ئەمریکی APA:

طريقة التوثيق لجمعية الأمريكية للأطباء النفسيين

Method of documentation of the American Psychological Association(NPA) .

بڕگەی APA کورتکراوەی کۆمەڵەی دەروونی (American Psychological Association)، سەرەتای هاتنەکایەی ئەم شێوازە بۆ ساڵی 1929، ئەمەش دوای بڕیاری پسپۆڕانی دەروونناسی و ئەنسرۆبایۆلۆژیا، چەند ڕێنماییەکیان بۆ چۆنییەتی تۆمارکردنی سەرچاوەکان دەکرد، ڕێنمایەکان بۆ تۆمارکردنی هەموو سەرچاوە جۆراوجۆرەکان بوو کە لەبواری توێژینەوەدا بەکاردەهێنرا، تاوەکو خوێنەری ئاسان بێت. ئەم هێڵکاریە شێوەی بەڵگەنامەکردنی سەرچاوە بە شێوازی APA ڕوون دەکاتەوە.

ناوەندی بلاوکردنەوە	شوێنی بلاوکردنەوە	چاپ	ناونیشان	ساڵی بلاوکردنەوە	ناو	نازناو

Author surname(s)، initial(s). (Year Published) **Title**. **Edition**. Place of publication: publisher.

❖ **بەڵگەنامەکردن بە شێوازی (APA) بۆ ناو بابەتەکانی (داخل متن) توێژینەوە :**

کاتێك ووشەیەك، بڕگەیەك یان چەند ڕستەیەك دەقاودەق (إقتباس) لە سەرچاوەیەکەوە وەردەگیرێت، پێویستە بخرێنە نێوان دوو کۆماوە، بەم شێوەیە " " ، بەڵام ئەگەر وەرگیراوەکە بە دەقاودەق نەبوو(تعديل)، ئەوا دەخرێتە نێوان دوو کەوانەوە ( )، دواتر لە دوای دووەم کۆما، یان دوو کەوانە، لە کەوانەیەکدا (ناوی نوسەر، ساڵ چاپ) دەنویرێت.

نموونە : ئەگەر وەرگیراوەکە دەقاودەق (إقتباس مباشر) بوو، بەم شێوانە دەنوسرێت:

- **ئەگەر سەرچاوەکە یەك نوسەر /** الراتب، ٢٠١٦ ، ص.١٠١
- Alratb، 2020، p.101

نموونە : ئەگەر وەرگیراوەکە دەقاودەق نەبوو (إقتباس غيرمباشر) **بوو، بەم شێوانە دەنوسرێت:**

- **ئەگەر سەرچاوەکە یەك نوسەر** / (الشقراوي، ٢٠١٦) .
- Mitchell(2017)………- 2017) …….. ،Mitchell)
- **ئەگەر سەرچاوەکە دوو نوسەر** / (الشقراوي، الصباح ، ٢٠١٨) .
- Mitchell and Simth (2017) …………
- 2017) ،Mitchell & Simth)
- **ئەگەر سەرچاوەکە دوو نوسەر زیاتر** / (الشقراوي، الصباح، الخليفي ، ٢٠١٩) .
- Simth and Tomson (2017) …………،Mitchell
- 2017) ……….. ، Simth & Tomson،Mitchell)

- **ئەگەر سەرچاوەکە دوو نوسەر زیاتر** / الأحمد وآخرون (2017) يان (الأحمد و آخرون، 2017).
- Mitchell et al (2017) …………
- 2017) ………..،Mitcheli et al)
- **ئەگەر سەرچاوەکە ناوەند یان دەزگایەك بوو** / (وزرارة تعلم العالي، ٢٠٢٢) .
- (دليل شامل في الإقتباس، ٢٠٢٢) .
- 2017) ………..،A guide to citation)

- **ئەگەر وەرگیراوەکە لە ٤٠ ووشە کەمتر بوو** / عرف سعيد الغربالي (1996) ....متن....... (ص 60)
- **ئەگەر وەرگیراوەکە لە ٤٠ ووشە زیاتر بوو** / (سعيد الغربالي، 1996،ص 60) .... متن .

- **ئەگەر وەرگیراوەکە لە ماڵپەڕێکەوە بێت** / (" نظام PA "، 2022)
- 2017) ………..،"APA citation")
- **ئەگەر نوسەرێك چەند سەرچاوەیەکی بەکارهاتبوو/** (هاشمي ،٢٠٢١ أ)
- **ئەگەر نوسەرێك چەند سەرچاوەیەکی بەکارهاتبوو/** (هاشمي ،٢٠٢١ ب)
- a) ………..٢٠٢١،Mitcheli)
- b) ………..٢٠٢١،Mitcheli)
- **ئەگەر نوسەرێك سەرچاوەیەکی بە چەند چاپێکی جیاواز بەکارهاتبوو/** حسنين (٢٠٠٧، ٢٠١١،٢٠٠٩)
- 2017) ………..،2013،Mitcheli 2007)
- 2017) ………..،2013،Mitcheli (2007
- **ئەگەر سەرچاوەی دەزگایەك یان ناوەندێك چەندجارێك بەکارهات/**

توثيق الإقتباس للمرة الأولى	2019،Internation citation Association
توثيق الإقتباس للمرة الثانية	2019،citation Association

❖ بەلگەنامەکردنی بە شێوازی (APA) بۆ لاپەڕەی سەرچاوەکان (المصادر) لە توێژینەوە :

بریتیە لە نو سینەوە وتۆ مارکردن هەموو ئا ماژەو سەر چاوەکان (المراجع و المصادر) کە لە توێژینەوە کەدا سوودیان لێ وەرگیراوە، لە لاپەرە یەکی سەربەخۆدا (بە شی تاي بەت بۆ سەر چاوەکان) لە کۆتای توێژینەوەکەدا، تۆمارکردنی ناونیشانەکان بەم شێوەیە:

١) لاپەڕەیەکی تایبەت بە سەرچاوەکان دیاری بکرێت.
٢) تۆمارکردنی توێژینەوکان بەگوێرەی ناو نوسەرەکان بە ڕیزبەندی ئەبجەدی(أ ..... ب).
٣) سەرەتا تۆماری سەرچاوە عەرەبییەکان، دواتر سەرچاوە بیانی.
٤) تۆمار بەم شێوەیە : نازاناوی خێزانی، (ساڵی چاپکردن، ژمارەی لاپەڕە ....).
٥) لە کاتی نوسین ماوەی نێوان دوو دێرەکان دەبل وەردەگیرێت(دەبڵ سبەیس Double Space)، لە لاپەڕەی وۆردا هەموو نوسینەکە دیاری دەکرێت، کلیکی ڕاست ئەکرێت ، کلیك لە paragraph ، دواتر لە Line spacing، Double هەڵدەبژێرێت .
٦) پێویستە هەموو سەرچاوەکان لێرەدا بنوسرێتەوەکە لە ناوەوەی توێژینەوە بەکارهێنراون .
٧) ئەگەر نوسەرێك زیاتر لە سەرچاوەکی بەکارهاتبوو لە توێژینەوەکەدا، بەگوێرەی ڕیزبەندی ساڵ تۆماردەکرێن.

بەلگەنامەکردنی لە لاپەڕەی سەرچاوەکاندا بە شێوازی (APA) بەم شێوەیە :

نموونە :

شوێنی بلاوکردنەوە	ناوەندی بلاوکردنەوە	چاپ	ناونیشان	ساڵی بلاوکردنەوە	ناو	نازناو

Author surname(s)، Title (Year Published) initial(s). publisher، Place of publication.

❖ ئەگەر سەرچاوەکە کتێب بوو:

❖ إسم عائلة المؤلف ، اسمه ، (سنة النشر)، عنوان الكتاب ويميز بوضع خط تحته ، الناشر، مكان النشر
❖ بكر، ئاسو محمود رضا، (2014)، تأثيرتمارين اليوغا والبدنية في تنظيم موجات الدماغية والكيميا الحيوية، ط١، دارالحامد للنشر والتوزيع ، الاردن.
❖ بكر، ئاسو محمود رضا،(2014)، تأثيرتمارين اليوغا في بعض المتغيرات الفسيولوجية والطلاقة النفسية، ط١، دارالحامد للنشر والتوزيع ، الاردن.
❖ بكر، ئاسو محمود رضا،(2016)، فسيولوجيا اليوغا العلاجية، مطبعة آسيا، السليمانية.
❖ بكر، ئاسو محمود رضا،(2017)، طب الرياضي، مطبعة آسيا، السليمانية.
❖ بكر، ئاسو محمود رضا،(2018)، تمارين العلاجية، مطبعة آسيا، السليمانية.
❖ بكر، ئاسو محمود رضا،(2019)، أساليب العلاجية، مطبعة آسيا، السليمانية.
❖ بكر، ئاسو محمود رضا،(2021)، التربية البدنية، مطبعة آسيا، السليمانية.

❖ **ئەگەر سەرچاوەکە توێژینەوەی بلاّو کراوە بوو لە گۆڤارەکاندا:**

- **ناز نازی تو یژەر، ناوی تو یژەر، " ناونیـ شنانی توێژیـ نەوە "، *ناوی گۆ ڤار، مج لد، ژ مارە، لاپەڕە.***
- إسم عائلة المؤلف ، اسمه ، " عنوان البحث بين علامتي تنصيص٠٠٠ " ، اسم المجلة ويكتب بخط مائل ، المجلد ويكتب بخط مائل ، العدد إن وجد ويكتب بخط مائل ، رقم الصفحة ويكتب بخط مائل .

نموونە :

- بكر، أسو محمود رضا، " دراسة أنواع قوس القدم وعلاقتها بعض المتغيرات المورفولوجية بين طلاب المدارس أعمارهم (٨-١٥)سنة "، *مجلة الرافيدين للعلوم الرياضية، المجلد ٢٦ / العدد ٨٠، ص ٣٩٧-٤١٤.*
- بكر، أسو محمود رضا، " نسبة الخصر الى الورك (WHR) وعلاقتها بمعدل الأيض الأساسي (BMR) ومؤشر السمنة (BAI)الجسم "، *مجلة كربلاء لعلوم التربية الرياضية ، العدد الرابع/ المجلد ٨ العدد ٢، ص١٠٥-١٣٠ .*
- الأشقر الباشا ، مصطفى ،" العلاقة بين المثلث والرقم ثلاثة في الحضارات والثقافات الإنسانية" ، *المسار ، العدد ٣٥٧ ، الصفحة ٩ .*

- **بەلگەنامەکردنی ئەگەر نامەیەکی ماستەری بلاّونەکراوەبوو (عەرەبی، ئینگلیزی) :**
- **نازنازی توێژەر، ناوی توێژەر، ساڵ، " ناونیشنانی توێژینەوە "، کۆلێژ، زانکۆ، وولاّت .**
- اسم عائلة الباحث ، اسمه ، السنة ، عنوان الرسالة بين علامتي تنصيص " " ، الكلية ، الجامعة ، بلد
- .
- نيني ، ناظم ، ٢٠٠٢ ، " تأثير الضجيج الصناعي على معدلات ضغط الدم ونبض القلب ودرجة السمع عند عمال المصانع في مدينة نابلس " ، كلية الدراسات العليا ، جامعة النجاح الوطنية ، نابلس ، فلسطين.

- **بەلگەنامەکردنی ئارتیکلْ(مقالة) بلاّوکراوەی ئەلکترۆنی بێت:**
- **نازنازی توێژەر، ناوی توێژەر، ساڵی بلاّوبوونەوە، " ناونیشنانی وتار(ئاتیکلْ) "، *ماڵپەڕی بلاّوکەر.***
- اسم عائلة المؤلف ، اسمه ، سنة النشر ، عنوان المقالة بين علامتي تنصيص " " ، الموقع ويكتب بخط مائل
- الباشا ، مصطفى ، ٢٠١٧ ، " قراءة في ذهاب دوري أبطال أوربا " ، *www.0096600.com*

بەڵگەنامەکردن بە شێوازی هارڤارد (Harvard) :

طريقة توثيق هارفارد
Harvard Documentation Method

❖ **بەڵگەنامەکردن بە شێوازی هارڤارد (Harvard) بۆ ناو بابەتەکانی** (داخل متن) **توێژینەوە :**

▪ **بۆ بەڵگەنامەکردنی سەرچاوەی عەرەبی، بەم شێوەیە دەنوسرێت:**

Documentation in the style of Harvard in the text توثيق بأسلوب هارظارد في المتن

١) **ئەگەر بابەتی وەرگیراو دەقاودەق بوو(** إقتباس**)بوو لە نێون دوو " " دەنوسرێت، بەڵام ئەگەر چاککراوو بوو لە نێوان دوو ( ) ە دادەنرێت.**

٢) **لابرنی برگەکانی ڕێزمانی (نازناوی زانستی) لەسەر ناوەکان.**

٣) **پێویستە ناونیشانی سەرچاوە بە (ڕەشکردن، لارکردن ، خەتی ژێر) دیاری بکرێت.**

٤) **ئەگەر سەرچاوەکە لە یەك نوسەر زیاتر بوو، لەبری ووشەی (و) فاریزە بەکاربهێنێت.**

٥) **ئەگەر سەرچاوەکە ئارتیکڵ (**مقال**) بوو، ناونیشانی گۆڤارەکە خەتی جیابێت، نەوەك ناونیشانی وتار(ئارتیکڵ).**

٦) **بەڵگەنامەکردنی گۆڤار وکتێبە ئەکترۆنییەکان هەمان شێوەی چاپکراوەکانە بەلاّم لینکی ماڵپەڕەکە دادەنرێت.**

٧) **لە بەڵگەنامەکردنی ماڵپەڕەکان و ناوەندەکاندا، پێویستە ناوی ماڵپەڕەکاە یان ناوەندە بنوسرێت لینکی کاتی سەردانی لەگەڵدا بنوسرێت.**

٨) **ئەگەر نوسەرێك زیاتر لە سەرچاوەیەکی بەکارهاتبوو لە توێژینەوەکەدا، بەگوێرەی ڕێزبەندی ساڵ تۆماردەکرێن.**

" الإسترخاء لها أهمية كبيرة لجسم البشري إذ يخفف التوتر في الجسم ويقضي على الضغوط السلبية . وقد يظهر العديد من المشاكل الجسدية نتيجة هذاه الضغوط " (الراتب، ٢٠٠٤، ص676)

نموونه : (Costil & Wilmore.1997، p22)

❖ **ئەگەر لە کاتی نوسینی ئەو بابەتی وەرگیراوە، توێژەر ناوی نوسەرەکەی هێنا، ئەوکات بەم شێوەیەی بەلگەنامە ئەکرێت: (2004، ص67)**

❖ **واتە ناوی نوسەرەکە نانوسرێت، تەنها ساڵی بلاّوبوونەوە و لاپەڕەی سەر چاوەکە دەنوسرێت، بەلاّم ئەگەر لە نوسین ناوی نوسەرەکە نەهاتبوو، بەم شێوە دەنوسرێت (الأحمد، ٢٠١٧: ١٨٩)ئەگەر سەرچاوەکە لە نوسەرێك زیاتر بوو، (ناز ناوی بنەما لە نوسەری یەکەم، ناز ناوی بنەما لە نوسەری دووەم، ساڵی بلاّوبوونەوە، ژمارەی لاپەڕە).**

نموونە: (مجيد، رسن، 1998، ص67)

نموونە: (Raup.2003، p52)

ئەگەرسەرچاوەکە لە دوو نوسەری زیاتر بوون :

نموونە: (أنيس و أخرون ، 1972، ص٣٠)

نموونە: (Adams،et،al.2002، p85)

نموونە: ئەگەر لە سەرچاوەی دووەم وەرگیرابێت :

نموونە: (الغانم، ٢٠١٨، مذكور في الأحمد، ٢٠١٧: ١٨٩)

❖ **ئەگەر نوسەرەکە دامەزراوەیەك بوو (کۆمپانیا، زانکۆ، وەزارەت، ...هتد)، لە کەوانەیەکدا ناوی شوێنەکە دەنوسرێت، ناوی ساڵی بلاّوبوونەوە، ژمارەی لاپەڕە)، وەك (زانکۆی .... ، 2022، ص ١٠١).**

بەلگەنامەکردنی بە شێوازی هارڤارد (Harvard) بۆ لاپەڕەی سەرچاوەکان (المصادر) لە توێژینەوە :

Harvard style documentation in Sources توثيق بأسلوب هارفارد في المصادر

- **ئەگەر سەرچاوەکە تەنها یەك نوسەر بێت، بەم شێوەیە دەنوسرێت:**

نازناوی بنەماڵە، ناوی یەکەمی نوسەر(ساڵی بلاّوکردنەوە). ناونیشانی سەرچاوە (لەژێری خەت یان لاربکرێت، یان تۆخ بکرێت)، چاپ ، بەش، شوێنی بلاّوکردنەوە ، ناوەندی بلاّوکردنەوە .

- **ئەگەر سەرچاوەکە لە یەك نوسەر زیاتر بێت، بەم شێوەیە دەنوسرێت:**

نازناوی بنەماڵەی نوسەری یەکەم، ناوی نوسەری یەکەم، ناز ناوی بنەما لّەی نو سەری دووەم، ناوی نو سەری دووەم(ساڵی بلاّوکردنەوە).ناونیشانی سەرچاوە (لەژێری خەت یان لاربکرێت، یان تۆخ بکرێت)، چاپ ، بەش()، شوێنی بلاّوکردنەوە ، ناوەندی بلاّوکردنەوە .

نموونە:

- الصاوي، محمد وجيه؛ البستان، أحمد عبد الباقي (1999). دراسات في التعليم العالي المعاصر، أهدافه، إداراته، نظمه، ط١، الكويت: مكتبة الفلاح.
- التركي، خالد. (٢٠٠٢). علم الأرض . ط ٣ . دار الكتاب الجامعي. الرياض. السعودية.
- Raup، D. (2003). Principles of Paleontology. Toppan Company. Tokyo. Japan.

- **ئەگەر سەرچاوەکە ئارتیکڵ(وتار، بابەت) یان توێژینەوەیەك لە گۆڤارێکدا بێت، بەم شێوەیە دەنوسرێت:**

ناز ناوی بنەما لّەی نو سەری، ناوی نوسەر(ساڵی بلاّوکرد نەوە)، *ناونیشانی سەر چاوە*، جۆری توێژینەوە، ژمارەی مجلد () بەش()، لاپەرە .

نموونە:

- هدهود، دلال عبد الواحد (1991). الكفايات الأساسية لمدير المدرسة في التعليم في دولة الكويت، دراسات تربوية، المجلد (7)، الجزء 37، ص 33- 56.

- **ئەگەر سەرچاوەکە ماڵپەڕێکی ئەنتەرنێتی بوو، بەم شێوەیە دەنوسرێت :**

ناوی خاوەن ماڵپەڕەکە(ناوی دامەزراوەی ماڵپەڕەکە)/ لینکی ماڵپەڕەکە .

نموونە: وزارة التعليم العالي(٢٠٢٢): https://www.facebook.com/Ministry.Official.Page/?locale=ar_AR

- **ئەگەر سەرچاوەکە تێزی دکتۆرا یان نامەی ماستەری بڵاونەکراوەبوو، بەم شێوەیە دەنوسرێت :**

نازناوی بنەماڵەی نوسەری، ناوی نوسەر(ساڵی بڵاوکردنەوە)، " ناونیشانی ماستەرنامەکە "، کۆلێژ، زانکۆ،ووڵات.

- حنيني، ناظم (٢٠٠٢)." **تأثير الضجيج الصناعي على معدلات ضغط الدم ونبض القلب ودرجة السمع عند عمال المصانع في مدينة نابلس** "، رسالة ماجستير غير منشورة. كلية الدراسات العليا، جامعة النجاح الوطنية، نابلس، فلسطين.

- Al-Najjar، T. (2000). "**The seasonal dynamics and grazing control of phyto and mespzooplankton in the Northern Gulf of Aqaba**". Unpublished Ph.D. thesis. Center for Tropical Marine Ecology. University of Bremen. Germany.

- بەلگەنامەکردنی سەرچاوەی بیانی (الأجنبية) بە شێوازی هارڤارد (Harvard) ، بەم شێوەیە دەنوسرێت:

توثيق مصادر الأجنبية بأسلوب هارفارد في المصادر

Documenting foreign sources in Harvard style in sources

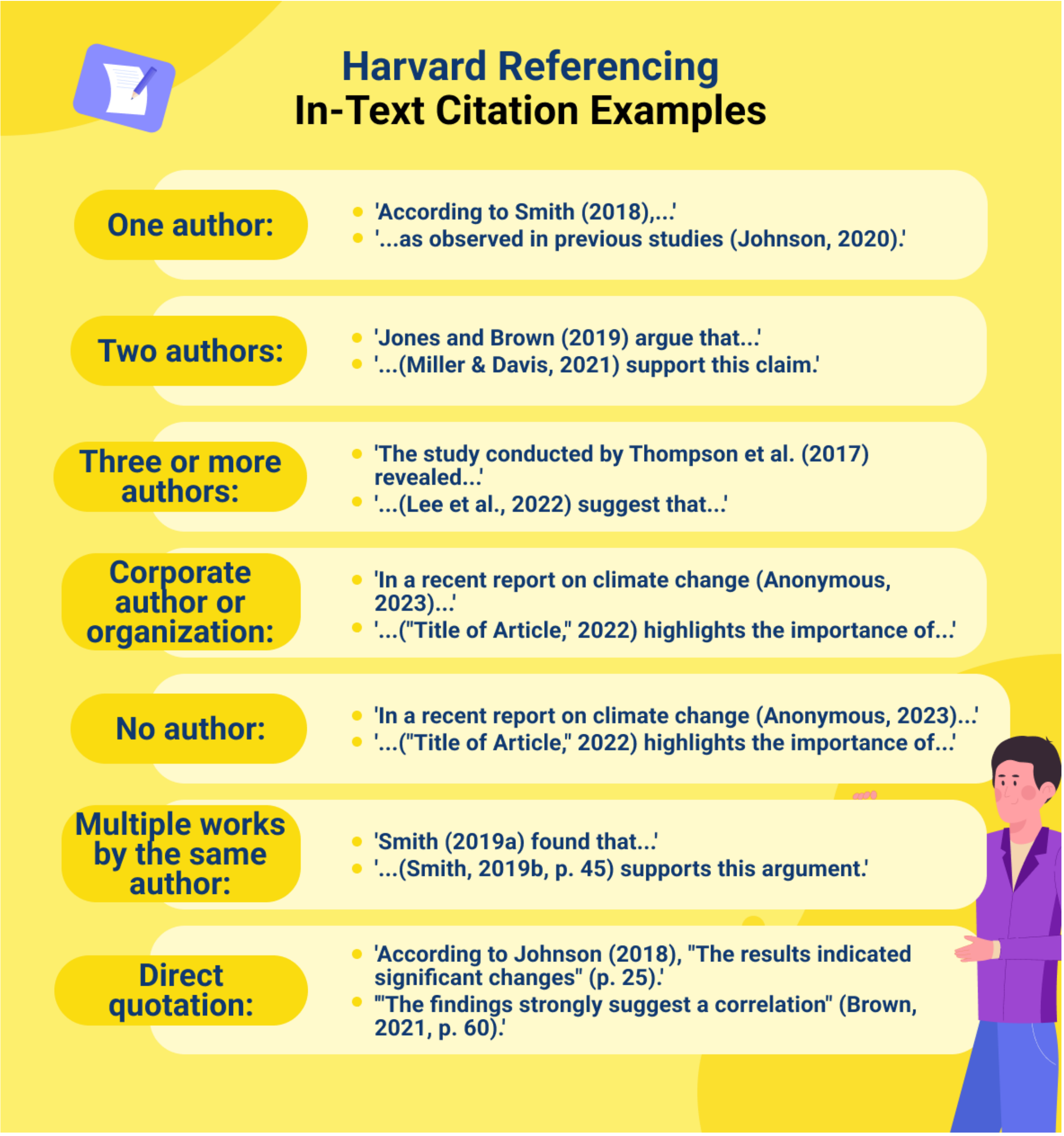

نازناونوسەر، ناوی نوسەر،(ساڵی بلاّوکردنەوە)

(١) Title ناونیشانی سەرچاوە پیتی یەکەم کەپیتاڵ (Cabitalized)،

(٢) Edition ژمارەی چاپ ئەگەرچاپی یەکەم بێت دەتوانرێت نەنوسرێت، ئەگەر چاپی دووەم بوو 2nd end دەنوسرێت .

(٣) شوێنی بلاّوبونەوە.

(٤) ناوەندی بلاّوکردنەوە.

نموونە :

ناوەندی بلاّوکردنەوە	شوێنی بلاّوکردنەوە	چاپ	ناونیشان لار	ساڵی بلاّوکردنەوە	ناو	نازناو

Author surname(s)، initial(s). (Year Published) ***Title***. **Edition**. Place of publication: publisher.

B. بۆ بەڵگەنامەکردنی سەرچاوەی بیانی وەرگێڕاو ، بەم شێوەیە دەنوسرێت:

- ئەگەر هەموو کتێبەکە تحریر کرابوو :

ناوەندی بلاوکردنەوە	شوێنی بلاوکردنەوە	چاپ	ناونیشان لار	ساڵ	ناوی محرر	نازناو

Editor surname(s)، initial(s). (eds.) (Year Published) ***Title***. Edition. Place of publication: publisher.

- ئەگەر بە شێك لە کتێبەکە تحرير کرابوو :

ناونیشان کتێب	ناونیشان بەش (چابتەر)

Author names. (Year published). 'Title of chapter' in editor(s) surname، initials (ed(s).) *Title of book*. Edition. Place of publication: publisher، page numbers.

C. بۆ بەڵگەنامەکردنی کتێبی ئەلکترۆنی ، بەم شێوەیە دەنوسرێت:

Author surname(s)، initial(s). (Year published). Title. Edition. *Name of e-book collection [online]*. Available at: **URL** (.

لێرەدا ناوی کتێبکە یان زنجیرەکانی دەنوسرێت بە نوسینی ئۆنلاین لە نێوان دوو کەوانی درێژ.

لێرەدا ئەو بەروارە دەنوسرێت کەتوێژەر سەردانی کردووە بۆ وەرگرتنی ئەو بابەتە.

D. بەلگەنامەکردنی کتێبی ئەلکترۆنی ئەگەرخوێنەری تێدا بێت(خوێنەری ئەلکترۆنی)، بەم شێوەیە دەنوسرێت:

Author surname(s)، initial(s). (Year Published). Title. Edition. E-book format [e-book reader]. Available at URL or DOI (Accessed: day month year)

ناوی خوێنەری ئەلکترۆنی

لینکی ئەلکرتۆنی کتێب یان کۆدی ناساندن

E. بۆ بەلگەنامەکردنی وتارێك(ئارتیكڵ) لە گۆڤارێکی چاپکراو، بەم شێوەیە دەنوسرێت:

ناوی گۆڤار، پیتی یەکەم بەبە کەبیتاڵ و بەلاری

Author names. (year) 'Title of article'، Title، volume (issue/season etc)، page numbers.

ژمارەی مجلد لە دەرەوەی کەوانە دەنوسرێت بەڵام ژمارەی دەرچوون لە ناو کەوانە

ناوی ئارتیکڵەکە لە نێوان دوو کۆما

F. بەلگەنامەکردنی ڕۆژنامەیەکی چاپکراو، بەم شێوەیە دەنوسرێت:

ناوی ڕۆژنامە بەلاری پیتی یەکەم کەبیتاڵ ئەگەر ئینگلیزی بوو

Author surname(s)، initial(s). (Year) 'Article Title'، *Newspaper Title* (edition)، day month، page number(s).

چاپ ئەگەر هەبوو

G. بەلگەنامەکردنی وتار(ئارتیکڵ)لە گۆڤارێکی ئەلکترۆنی، بەم شێوەیە دەنوسرێت:

ناونیشانی وتار (ئارتیکل) بەلاری پیتی یەکەم کەپیتاڵ ئەگەر ئینگلیزی بوو

Author surname(s)، initial(s). (Year) *'Title of article'*، Title of journal، volume (issue/season) [online]. Available at: URL or DOI (Accessed: day month year)

لینکی ئەلکترۆنی یان کۆد

H. بەلگەنامەکردنی وتار(ئارتیکڵ)لە گۆڤارێکی ئەلکترۆنی، بەم شێوەیە دەنوسرێت:

ناونیشانی رۆژنامە بەلاری پیتی یەکەم کەپیتاڵ ئەگەر ئینگلیزی بوو

Author surname(s)، initial(s). (Year) 'Article Title'، *Newspaper Title* (edition)، day month [online]. Available at: **URL or DOI (Accessed: day month year)**

لینکی ئەلکترۆنی یان کۆد

I. بەلگەنامەکردنی ووێنە، بەم شێوەیە دەنوسرێت:

ناوی ووێنەکە بە هێڵی لار

ناوی خاوەن ووێنەکە یان ووێنەکێش

Photograph surname، initial. (Year of publication) ***Title of photograph*** [online]. Available at: URL (Accessed: day month year)

J. بەلگەنامەکردنی فیلم، بەم شێوەیە دەنوسرێت:

ناوی دەرهێنەری بە تەواوی

Title of film (Year of distribution) Directed by director's name **[format].** Place of distribution: Distribution Company.

جۆری فیلمەکە (شریت ، DVD ، فیلم اونلاینن

K. بەلگەنامەکردنی پرۆگرامەکانی کەناڵەکان و زینجرە دراماکان، بەم شێوەیە دەنوسرێت:

ژمارەی وەرز Series سەرەتای بە پیتی کەبیتاڵ

'Title of episode'، **Series #**، **episode #**. Name of channel (Year of transmission) ***Title of TV show*** day month of transmission، or streaming service

ژمارەی زنجرە episode

L. بەلگەنامەکردنی بابەتێکی موزیکی، بەم شێوەیە دەنوسرێت:

ناوی تەواوی موزیکارەکە ئەگەر موزیکارێکی ڕاستی بوو

ناوی بەرهەمە موزیکەکە جۆری بەرهەمەکە (شریت ، DVD، لینك

Artist name (Year of publication) Title of album **[format]** Place of distribution: distribution company. Available at: URL (Accessed: day month year)

ئەم برگەیە زیاد دەکرێت بۆ گەڕانەوەی لە کاتی پێویست

M. بەلگەنامەکردنی لینکی ماڵپەڕێك، بەم شێوەیە دەنوسرێت:

Author surname(s)، initial(s). (Year of publishing) *Title of page*/site [Online]. Available at: URL (Accessed: day month year).

ناوی پەڕەکە بە شێوەی لار

شێوازی بەڵگەنامەکردنی کۆمەڵەی زمانی مۆدێرن MLA :

طريقة توثيق جمعية اللغات الحديثة MLA
Modern Language Association documentation method MLA

ئەم شێوازەی (MLA) ئاماژەدان وبەلگەنامەکردنی سەرچاوەکان لەلایەن کۆمەڵەی زمانی مۆدێرن، بۆ ئاماژە و وبەلگەنامەکردنی سەرچاوەی توێژینەوەی زانستییەکانی تایبەت به توێژینەوە بوارەکانی(فەلسەفە، لۆژیك، ئایینەکان، ئەدەبیات، مێژوو، وبوارە جۆراوجۆرەکانی پەروەردە بەکارهێنراوە.

بەلگەنامەکردنی سەرچاوەی لە توێژینەوەدا بەم شێوەیە:

- **کاتێك وو شەیەك، بڕگە یەك یان چەند ڕستەیەك دە قاودەق (** إقتباس **) لە سەر چاوەیەکەوە وەردەگیرێت، پێویستە بخرێنە نێوان دوو کۆماوە، بەم شێوەیە (" ")، بەلاّم ئەگەر وەرگیراوەکە بە دە قاودەق نەبوو(** تعديل **)، ئەوا دەخرێتە نێوان دوو کەوا نەوە ( ) ، دوا تر لە دوای دووەم کۆ ما ، یان دوو کەوا نە ژمارە یەك دادەنرێت، بۆ نموو نە (1)، لەبە شی هامە شی لاپەڕە کەدا هەمان ژ مارە دادەنرێت بەلگەنامەکردنە کە دەنوسرێت(واتە زانیارییەکانی سەرچاوەکە دەنوسرێتەوە و ئاماژە بە ئەو لاپەڕە دەکرێت کە لێوەی وەرگیراوە)، وەك :**
  - **ئەگەر یەك نوسەر بوو:** البنداري، خليفة ، حقيقة الماسوني : القاهرة، دار الفتيحي، ٢٠١٥،ص ١٠٢.
  - **ئەگەر دوو نوسەر بوو:** أبو كامل، حسين، وعبد الوهاب، معدلات الإنتاج الحدي: القاهرة ، دار الكامل، ٢٠١٠.
  - **ئەگەر دوو نوسەر زیاتر بوو:** نور الهدى، شاهين، وآخرون، دعائم التنمية البشرية :القاهرة: دار الحق، ٢٠١٢.
  - **ئەگەر دەزگایەك بوو:** تصورات حول الاقتصاد: بيروت: دار القيم، ٢٠٠٥.
  - **ئەگەر یەك محرر بوو:** الجناري، أحمد، (محرر) العولمة بعد الألفية الثالثة: عمان: مؤسسة نور الإسلام، ٢٠٠٨.
  - **ئەگەر دوو محرر بوو:** عبد الرحمن، عبد الله، وصبري، (محرران) .المساهمة المجتمعية في الاقتصاد : القاهرة، دار فخري، ٢٠٠٣.
  - **ئەگەر دوو محرر بوو:** السمري، أبو المجد، وآخرون، (محررون) .النظرة العلمية الحديثة : القاهرة: دار المتجلي، ١٩٩٤.
  - عمرو، عبد المنعم .نهاية العالم : المدينة المنورة، ٢٠١٦ .

شێوازی بەڵگەنامەکردنی سستمی شیکاگۆ :

طريقة توثيق من خلال نظام شيكاغو

Authentication method through the Chicago system

یەکێکە لە گرنگترین سستمەکانی بەڵگەنامەکردن لە توێژینەوە زانستییەکاندا، لە زۆرێك لە بوارە تایبەتەکاندا و بواری مێژووی وهونەرەجوانەکان(الفنون الجميلة) هەندێك بواری دیکەدا بەکاردێت؟

جۆری سەرچاوە	بەڵگەنامەکردن لە حاشیە(خوارەوەی پەڕە)	بەڵگەنامەکردن لە لاپەڕەی سەرچاوەکان
کتێب	إحسان محمد الحسن، مناهج البحث الاجتماعي (عمان دار وائل للنشر، ٢٠٠٥)، ٣٠- ٤٥.	الحسن، إحسان محمد، مناهج البحث الاجتماعي. عمان: دارة وائل للنشر، ٢٠٠٥
کتێبێك دووبارە	الحسن، مناهج البحث، ٣٠	الحسن، إحسان محمد، مناهج البحث الاجتماعي. عمان: دارة وائل للنشر، ٢٠٠٥
دووبارە بوونەوەی کتێب لە هەمان لاپەڕە	٣. المرجع السابق	الحسن، إحسان محمد، مناهج البحث الاجتماعي. عمان: دارة وائل للنشر، ٢٠٠٥.
ئەکەر کتێب لە یەك نوسەر زیاتر	٤.الدليمي عصام حسن وصالح علي عبدالرحيم، البحث العلمي أسسه ومناهجه (دار رضوان للنشر والتوزيع)، ٢٠١٤، ٦٠-٦٥	الدليمي عصام حسن وصالح علي عبدالرحيم، البحث العلمي، أسسه ومناهجه، دار رضوان للنشر والتوزيع، ٢٠١٤
ئەگەر کتێب لە دوو نوسەر زیاتر	٥. الدليمي وصالح، البحث العلمي أسسه مناهجه، ١٧.	الدليمي عصام حسن وصالح علي عبدالرحيم، البحث العلمي أسسه ومناهجه، دار رضوان للنشر والتوزيع، ٢٠١٤
ئەگەر کتێبی چەند نوسەرێك دووبارە بویەوە	٦. المرجع السابق، ١٨	الدليمي عصام حسن وصالح علي عبدالرحيم، البحث العلمي أسسه ومناهجه، دار رضوان للنشر والتوزيع، ٢٠١٤
توێژینەوەی بلاّو بوو لە گۆڤار	٧. عاصم فكري، " الإدارة التربوية"، مجلة الإدارة التربوية ١٦، عدد ٢ (٢٠١٩): ٤٧	فكري، عاصم. "الإدارة التربوية" مجلة الإدارة التربوية ١٦، عدد ٢ (٢٠١٩): ٣٣- ٦٥.
دووبارەبوونەوەی توێژینەوەی بلاّو بوو لە گۆڤار	٨. فكري، "الإدارة التربوية"، ٤٧	فكري، عاصم. "الإدارة التربوية" مجلة الإدارة التربوية ١٦، عدد ٢ (٢٠١٩): ٣٣- ٦٥.
دووبارەبوونەوەی توێژینەوەی بلاّو بوو لە گۆڤار لە هەمان لاپەڕە	٩. المرجع السابق، ٤٧.	فكري، عاصم. "الإدارة التربوية" مجلة الإدارة التربوية ١٦، عدد ٢ (٢٠١٩): ٣٣- ٦٥.

ز	جۆری سەرچاوە	بەڵگە نامەکردن NPA	بەڵگە نامەکردن Harvard	بەڵگە نامەکردن MLA	بەڵگە نامەکردن Chicago
1	سەرچاوە / کتێب یەک نوسەر بە زمانی بیانی				
2	لە مەتن	p.101)،2020،(Alratb	p52) ،(Raup.2003		65)،1999،(Doniger
3	لەلاپەڕەی سەرچاوەکان		D. (2003). Principles ،Raup of Paleontology. Toppan Company. Tokyo. Japan		Wendy. 1999. Splitting the ،Doniger difference. Chicago: University of Chicago Press.
4	سەرچاوە / کتێب یەک نوسەر بە زمانی بیانی				
5	لە مەتن	(الراتب، ٢٠١٦ ، ص.١٠١)	(مجيد، رسن، ١٩٩٨، ص٦٧)	(البنداري، خليفة. حقيقة الماسوني ٢٠١٥،ص١٠٢)	)الحسن،2008 ، (15-20
6	لەلاپەڕەی سەرچاوەکان		الصاوي، محمد وجيه؛ البستان، أحمد عبد الباقي (١٩٩٩). دراسات في التعليم العالي المعاصر، أهدافه، إداراته، نظمه، ط١، الكويت: مكتبة الفلاح.	البنداري، خليفة. حقيقة الماسوني : القاهرة، دار الفتيجي، ٢٠١٥.	الحسن، إحسان محمد. ٢٠٠٨. *علم الإجتماع القانوني*. عمان: دار وائل للنشر.
7	سەرچاوە / کتێب وەرگێڕاو (ترجمە) یاان داڕێژراو (تحریر) / بەزمانی بیانی				
8	لە مەتن				91–92)،(Lattimore 1951
9	لەلاپەڕەی سەرچاوەکان			الجناري، أحمد، (محرر) العولمة بعد الألفية الثالثة: عمان: مؤسسة نور الإسلام، ٢٠٠٨.	trans. 1951. ، Richmond،Lattimore The Iliad of Homer.Chicago: University of Chicago Press.
10	سەرچاوە / کتێب وەرگێڕاو (ترجمە) یاان داڕێژراو (تحریر) / بەزمانی عەرەبی				
11	لە مەتن				)الصالح2008 ، (57-75
12	لەلاپەڕەی سەرچاوەکان				صالح، محسن محمد، محرر . ٢٠٠٨. أوضاع اللاجئين الفلسطينيين في لبنان. بيروت: مركز الزيتونة للدراسات والاستشارات.
13	سەرچاوە / بۆ دوو یان سێ نوسەر بێت / بەزمانی بیانی				

14	**لە مەتن**		(Costil & p22) ،Wilmore.1997 p85) ،al.2002،et،(Adams		**7-104)،(Dunbar and Cowlishaw 2000**
15	**لەلاپەڕەی سەچاوەکان**				and Robin Dunbar. ، Guy،Cowlishaw 2000. Primateconservation biology. Chicago: University of Chicago Press.
16	**سەرچاوە / بۆ دوو یان سێ نوسەر بێت / بەزمانی عەرەبی**				
17	**لە مەتن**		(أنيس و أخرون ، ١٩٧٢، ص٣٠)		)عبد العال ومنصور2008. ، (147-145
18	**لەلاپەڕەی سەچاوەکان**			أبو كامل، حسين، وعبد الوهاب . معدلات الإنتاج الحدي: القاهرة ، دار الكامل، ٢٠١٠.	عبد العال، عكاشة محمد، وسامي بديع منصور. ٢٠٠٨ .المنهجية القانونية. بيروت: منشورات الحلبي الحقوقية.

هاوپێچەکان (پاشکۆکان) لە توێژینەوکانی تێزی دکتۆرا ونامەی(ماستەر ودبلۆم)

الملاحق في أطروحة دكتوراه ورسالة(ماجستيروالدبلوم العالي)

Appendices to thesis and thesis (Master's and Higher Diploma)

هاوپێچەکان بریتین لە هەموو ئەو بەڵگەنامە، وفۆرم، وهێڵکاری، و ووێنە، ولیستی ناوی پسپۆڕان، وتیمی توێژینەوە، کە توێژەر لە توێژینەوەکەیدا بەکاری هێناون و سوودی لێوەرگرتوون .هاوپێچەکان بۆ هەموو ئەو بابەتانەیە، کە لە ناوەرۆکی توێژینەوەدا (لە دەروازەکاندا) نابێت بخرێنە ڕوو بەڵام پێویستە لە ڕێگەی ئاماژەدان و نوسینی برگەی هاوپێچی(٣،٢،١) لە ناوەرکەوە ئاماژەیان پێ بدرێت و دواتر لە دوای لاپەڕەکانی سەرچاوەکان بە شێوەیەکی دوایەك بە گوێرەی کاتی بەکارهێنانی ئەو هاوپێچە ئاماژەیان پێبدرێت . لێرەدا هەندێك لە گرنگترین ئەو هاوپێچانە دەخەینە ڕوو کە پێویست توێژەر لە توێژینەوەکەیدا ئاماژەیان پێ بدات و هاوپێچیان بکات .

١) هەموو ئەو نامانەی توێژەر ناردویەتی بۆ مەبەستی وەرگرتنی ڕاوبۆچوونی پسپۆڕان و شارەزایان لەسەر هەڵسەنگاندای گونجاوی ئەو گۆڕاوانەی (سەربەخۆ ، وابەستە)، و تاقیکردنەوەوانەی توێژەر دیاریکردوە بۆ ناونیشانی توێژینەوەکەوە.

٢) هاوپێچی پرسیارنامە. هاوپێچی فۆرمی تێڕوانین . هاوپێچی فۆرمی هەڵسەنگاندن. هاوپێچی فۆرمەکانی تۆمارکردن.

٣) ڕێنمای و یاساکان.

٤) هاوپێچی پرۆگرام .

٥) هاوپێچی یەکەکانی پرۆگرام .

٦) هاوپێچی بەڵگەی ووێنەی .

٧) هاوپێچی هێڵکاری .

٨) هاوپێچی بەڵگەنامەکان.

٩) هاوپێچی لیستی ناو ،و پسپۆڕی، وپلەی زانستی، و شوێنی کارکردن شارەزایان و پسپۆڕان .

١٠) هاوپێچی لیستی ناو ،و پسپۆڕی، وپلەی زانستی، و شوێنی کارکردن ئەندامانی تیمی هاوکاری توێژینەوە.

دوای هەموو هاوپێچەکان کورتەی توێژینەوە دادەنرێت، بەم شێوەیە :

A. **کورتەی توێژینەوە بە زمانی کوردی .**

B. **کورتەی توێژینەوە بە زمانی دووەمی توێژینەوە (ئینگلیزی) .**

کاری توێژەر دوای کۆتای هاتنی نوسینی لە توێژینەوەدا:

وظيفة الباحث بعد الإنتهاء من كتابة بحثه

The researcher's job after completing writing his research

توێژەر دوای کۆتای هاتنی لە نوسینی توێژینەوەکەی، پێویستە چەند کارێکی پراکتیکی بکات، بۆ ئەوەی توێژینەوەکەی لە قۆناغی نوسینەوە بۆ گوازێتەوە بۆ قۆناقی گفتوگۆکردن و وەرگرتنی بڕوانامە لە بواری خوێدا، لێرەدا ئاماژە بە دوایەکی ئەو کارانە دەدەین، ئەمانەن:

١) چاپکردنی توێژینەوە .

٢) ناردنی بۆ سەرپەرشتیار بۆ خوێندنەوەی کۆتای .

٣) دوای گەڕانەوە لە سەرپەرشتیار چاکسازی و بەجێگەیاندنی ڕێنماییەکانی سەرپەرشتیار.

٤) واژۆکردنی سەرپەرشتیار بۆ ڕەزامەندی پێشکەشکردنی توێژینەوە بە بەشی خوێندنی بالآی کۆلێژ .

٥) توێژەر لە ڕێگەی نوسراوێکی داواکارییەوە، لە بەشەوە توێژینەوەکەی بۆ هۆبەی خوێندنی بالآی کۆلێژ بەرزدەکاتەوە .

٦) هۆبەی خوێندنی بالاٚ، بە نوسراوێك توێژینەوەکە ئاڕاستەی شارەزایەکی زمانەوانی دەکات. لێرەدا توێژەر چاوەڕێ دەکات تا گەڕانەوەی توێژینەوەکەی.

٧) دوای گەڕانەوەی لە زمانەوانی، چاکسازییەکان لە توێژینەوەکەدا دەکرێت جارێکی تر چاپ دەکرێتەوە.

٨) جارێکی دیکە توێژینەوە بۆ هۆبەی خوێندنی بالآی کۆلیژ بەرز دەکرێتە بەمەبەستی ناردرنی بۆ پسپۆڕی زانستی تاوەکو هەڵەسەنگاندی زانستی بۆ بکرێت.

٩) هۆبەی خوێندنی بالاٚ، بە نوسراوێك توێژینەوەکە ئاڕاستەی شارەزایەکی هەڵسەنگێنەری زانستی دەکات. لێرەدا توێژەر چاوەڕێ دەکات تا گەڕانەوەی توێژینەوەکەی.

١٠) دوای گەڕانەوەی لە هەڵسەنگێنەری زانستی، چاکسازییەکان لە توێژینەوەکەدا دەکرێت.جارێکی توێژینەوە چاپ دەکرێتەوە.بەرزکردنەوەی نوسراوێك لە بەشەوە بۆ سەرۆکایەتی زاتکۆ ، هۆبەی بڕوانامەکان بۆ وەرگرتنی بڕوانامە(دکتۆرا، ماستەر، دبلۆمی بالاٚ) بە زمانی عەرەبی و ئینگلیزی ، توێژەر چەند نوسخەی بوێت دەتوانێت داوای بکات.

١١) چاکسازییەکان و ڕێنماییەکانی هەڵسنگێنەری زانستی بەجێدەگەرەنرێت و جارێکی تر چاپ دەکرێتەوە .

١٢) جارێکی دیکە توێژینەوە بەرز دەکرێتەوە بۆ هۆبەی خوێندنی باڵای کۆلێژ بۆ مەبەستی دیاریکردنی لیژنە و ڕۆژی گفتۆگۆی توێژینەوە .

١٣) لەم ماوەیەدا توێژەر لە ڕووی زانستییەوە خۆی بۆ گفتۆگۆ ئامادە دەکات .

١٤) دوای دیاریکردنی لیژنە و ڕۆژ و کاتی گفتۆگۆ، پێویستە توێژەر ، نوسراوی فەرمی لیژینەی گفتۆگۆ وەربگرێت پەیوەندی بە هەریەك لە ئەندامانی لیژنەکەیەوە بکات بۆ وەرگرتنی زانیاری لە چۆنییەتی ناردی کۆپیەك لە توێژینەوەکەی بۆ هەریەك لە ئەندامانی لیژنە .

١٥) توێژە لەماوەی دەرچوونی نوسراوی لیژنەی گفتوگۆ تاوەکو ڕۆژی گفتوگۆ ئامادەکارییەکانی چۆنییەتی پێشوازی لە ئەندامانی لیژنە و ڕێکخستنی هۆڵی گفتوگۆ دەکات.

١٦) لە یەك ڕۆژ پێش دەستپێکی گفتوگۆ پێشوازی لە ئەندامانی لیژنەی گفتوگۆ دەکرێت.

١٧) ڕۆژی گفتوگۆکردن پێویستە توێژەر لە هەموو ڕووی زانستی و وەڵامدانەوە و ڕێکخستنەوە ئامادەیی تەواوی هەبێت و بەناوی خوادوە دەسپێکی گفتوگۆ بکات .

١٨) دوای گفتوگۆ ، لیژنە بڕیار لە قبولکردنی توێژینەوەکەی دەدەن ،پێویستە توێژەر هەموو کۆپییەکانی توێژینەوەی ئەندامان و نوسراوی چاکسازییەکان لە لیژنەکە وەربگرێت تاوەکو چاکسازی کۆتای لە توێژینەوەکە بکات.

١٩) دوای چاکسازی کۆتای توێژینەوە، جارێکی تر توێژینەوە چاپ دەکرێت و پێشکەشی بەش و هۆبەی خوێندنی باڵای کۆلێژی دەکات بۆ وەرگرتنی ڕەزامەنی لەسەر چاپ کردن و تەغلیف کردنی کۆتای.

٢٠) دوای وەرگرتنی ڕەزامەندی، کۆلێژ داوای چەند نوسخەی کردبوو لەگەڵ چەند نوسخەیەکی زیاتر ١-١٠ نوسخە لە توێژینەوە ئامادە دەکرێت بۆ واژۆکردنی (سەرپەرشتیار، هۆبەری خوێندنی باڵا ، ڕاگری کۆلێژ ، ....هتد .

٢١) چاوەڕوانی بۆ بەرزکردنەوەی نوسراوی تەواوبوونی توێژینەوە لە کۆلێژەوە بۆ سەرۆکایەتی زانکۆ .

٢٢) چاوەڕوانی گەڕانەوەی فەرمانی زانکۆی بۆ دەرچوونی بڕوانامەی (دکتۆرا، ماستەر، دبلۆمی باڵا).

٢٣) چاوەڕوانی دەرچوونی فەرمانی کارگێڕی لە کۆلیژەوە بۆ وەرگرتنی بڕوانامە.

٢٤) بەرزکردنەوەی نوسرلوێك لە بەشەوە بۆ ڕاگرایەتی ، داوکردنی بەستن و و تعدیلی بڕوانامە، ئەگەر توێژەر فەرمانبەر بوو ,

٢٥) بەرزکردنەوەی نوسراوێك لە بەشەوە بۆ سەرۆکایەتی زاتکۆ ، هۆبەی بڕوانامەکان بۆ وەرگرتنی بڕوانامە(دکتۆرا، ماستەر، دبلۆمی باڵا) بە زمانی عەرەبی و ئینگلیزی ، توێژەر چەند نوسخەی بوێت دەتوانێت داوای بکات .

سەرچاوەکان

المراجع والمصادر

resources and references

سەرچاوە عەرەبیەکان

المصدار العربية

١) إبراهيم بن مبارك الدوسري. (٢٠٠٠). الإطار المرجعي للتقويم التربوي، ط٢، الرياض: مكتب التربية العربي.

٢) إبراهيم، درويش مرعي. (١٩٩٠). **إعداد وكتابة البحث العلمي: البحوث ورسائل الماجستير والدكتوراه**، مكتبة الفاروق الحديثة، القاهرة.

٣) أبو راضي، فتحي عبدالعزيز. (١٩٨٣). **الأساليبُ الكميَّة في الجغرافيا**، دار المعرفة الجامعيَّة، الإسكندريَّة.

٤) أبو سليمان، عبد الوهاب إبراهيم(٢٠١١). **كتابة البحث العلمي : صياغة جديدة.** جدة: دار الشروق.

٥) أبو سليمان، عبدالوهَّاب إبراهيم. (١٩٩٣). **كتابةُ البحث العلميّ ومصادر الدراسات الفقهيَّة**، دار الشروق، جدَّة.

٦) أحمد بدر. (١٩٨٩). **أصول البحث العلمي ومناهجه** ، دار المعارف ، القاهرة .

٧) أحمد جمال ظاهر (١٩٨٤). **البحث العلمي الحديث** ، دار الفكر للنشر والتوزيع ، عمان .

٨) أحمد سليمان عودة. (١٩٩٨). القياس والتقويم في العملية التدريسية، الأردن: دار الامل للنشر والتوزيع.

٩) الأحمدي، شرف . (٢٠١٣)، **محاضرات مادة الإحصاء الاستدلالي.**

١٠) اسماعيل عبد زيد عاشور(٢٠١٨). **المبادئ العامة في مناهج البحث العلمي** ، بيروت شركة العاتك .

١١) اسماعيل عبد زيد عاشور، صادق جعفر، اسراء ياسين عبد الكريم(٢٠١٧). **موضوعات اساسية في البحث العلمي** ، ط١، عمان، دار دجلة للنشر والتوزيع .

١٢) أمل سالم العواودة. (٢٠٠٢). **خطوات البحث العلمي** (دورة تدريب المتطوعين على المسح الميداني) ، (الجامعة الأردنية، مكتب خدمة المجتمع .

١٣) أن أنستاسي وسوزانا أورينا . (٢٠١٥). القياس النفسي ، ترجمة (صلاح الدين محمود علام) ، ط١ ، عمان ، دار الفكر ناشرون وموزعون .

١٤) بارسونز، س ج. (١٩٩٦). **فنُّ إعداد وكتابة البحوث والرسائل الجامعيَّة**، ترجمة أحمد النكلاوي ومصري حنورة، مكتبة نهضة الشرق، القاهرة.

١٥) بدر، أحمد .(١٩٨٩). **أصولُ البحث العلميّ ومناهجه**، الطبعة الخامسة، دار المعارف بمصر، القاهرة.

١٦) بدوي، عبدالرحمن .(١٩٧٧). **مناهجُ البحث العلميّ**، الطبعة الثالثة، وكالة المطبوعات، الكويت.

١٧) البلداوي، عبدالحميد عبدالمجيد (٢٠٠٤). **أساليب البحث العلمي والتحليل الإحصائي : التخطيط للبحث وجمع وتحليل البيانات يدوياً وباستخدام برنامج SPSS** . الأردن : دار الشروق .

١٨) الثبيتي، حامد علي .(١٩٩٠) **أخطاء شائعة بين تصاميم البحوث التربوية والنفسية وعلاقة ذلك بالصدق الإحصائي للنتائج وتعميمها**. كلية المعلمين . الطائف.

١٩) جابر عبدالحميد جابر واحمد خيري كاظم. (١٩٩٦) . **مناهج البحث في التربية وعلم النفس**. القاهرة: دار النهضة العربية، ص ١٩٤.

٢٠) جابر، جابر عبد الحميد .(١٩٦٣). **علمُ النفس التعليميّ والصحَّة النفسيَّة**، دار النهضة العربيَّة، القاهرة.

٢١)**جامعة دمشق، ومديرية البحث العلمي. (٢٠١٢). دليل كتابة الأطروحة الجامعية (ماجستير ودكتوراه).** الجمهورية العربية السورية.

٢٢)جان، خديجة، و النمري، حنان.(٢٠١٠) **المهارات اللازمة لإعداد البحوث العلمية للماجستير والدكتوراه في قسم المناهج وطرق التدريس التابع لكلية التربية بجامعة أم القرى بمكة**، بحث مقدم لمؤتمر البحث العلمي في العالم الإسلامي الواقع والآفاق، الجامعة الإسلامية بماليزيا، في الفترة من ٧-٨ يوليو ٢٠١٠م، **http://uqu.edu.sa/page/ar/166184**

٢٣)حافظ، عبد الرشيد، وآخرون (٢٠١٥). **التفكير والبحث العلمي.** جدة: جامعة الملك عبد العزيز، مركز النشر العلمي.

٢٤)حجام العربي. (٢٠١٥). **أهمية توثيق المراجع في البحوث العلمية. ملتقى تمتين أدبيات البحث العلمي المنظم من قبل المركز بالتعاون مع المكتبة الوطنية الجزائرية** (الصفحات ١ - ١٦٩). لبنان، طرابلس: مركز جيل للبحث العلمي.

٢٥)الحداد، نور حاتم. (٢٠١٨). **مبادئ تحديد حجم العينة**. مجلة المقالة العلمية. المقالة الرابعة. ع (٩). ص ١- ٢٨.

٢٦)حسن احمد الشافعي واخرون . (٢٠٠٩). **مبادى البحث العلمى فى التربية البدنية وعلوم الرياضة والعلوم الانسانية والاجتماعية** ، ط١ ، دار الوفاء لدنيا للطابعة ، الاسكندرية .

٢٧)حسن احمد الشافعي واخرون .(٢٠٠٩). **مبادى البحث العلمي في التربية البدنية وعلوم الرياضة والعلوم الانسانية والاجتماعية** ، ط١ ، دار الوفاء لدنيا للطابعة ، الاسكندرية .

٢٨)حسن، عبد الباسط محمَّد .(١٩٧٢).**أصولُ البحث الاجتماعيِّ**، مكتبة الأنجلو المصريَّة، القاهرة.

٢٩)حسين أبو رياش. (٢٠١٥). **التوثيق فى البحث العلمي**. د.ن.الدليل الشامل للتوثيق بنظام هارفارد.

٣٠)حسين شفيق شواني و مجيد خدا يخشن اسد . (٢٠١٨). اساسيات القياس والتقويم ، ط١ ، الاسكندرية ، مؤسسة عالم الرياضة .

٣١)حنان عيسى سلطان وغانم سعيد شريف العبيدي(٢٠٠٤). **اساسيات البحث العلمى بين النظرية والتطبيق** ، ط١ ، دار العلم للطباعة والنشر

٣٢)حيدر عبد الرضا الخفاجي . (٢٠١٤). الدليل التطبيقي في كتابة البحوث النفسية والتربوية ، ط١ ، بغداد ، الكلمة الطيبة .

٣٣)الخشت، محمَّد عثمان.(١٩٨٨). **فنُّ كتابة البحوث العلميَّة وإعداد الرسائل الجامعيَّة**، مكتبة الساعي، الرياض.

٣٤)خضر، أحمد. (١٤٣٤). **عشرون خطأ يقع فيها الباحثون عند إعداد خططهم البحثية**، موقع الدكتور احمد إبراهيم خضر، الرابطhttp://www.alukah.net/Web/khedr/0/51368/#ixzz2StbS5qai:

٣٥)خلد بن ناصر ال حيان،(٢٠١١). **بحوث العلوم الإجتماعية(المبادىء، المناهيح ، الممارسات)**،(ترجمة)،ط٢:(الرياض، المملكة العربية السعودية) .

٣٦)**الدليل الشامل للتوثيق بنظام هارفارد**. (٢٠٢٠).

٣٧)ديوبولد ب فان دالين. (١٩٩٤). **مناهج البحث فى التربية وعلم النفس**، ترجمة: محمد نبيل نوفل وأخرون، القاهرة: مكتبة الأنجلو المصرية، ط٥.

٣٨)ذوقان عبيدات وآخرون.(١٩٩٣). **البحث العلمي: مفهومه وأدواته وأساليبه** ، دار أسامة للنشر والتوزيع ،الرياض .

٣٩)الربضي، فرح موسى؛ الشيخ علي مصطفى، (بدون تاريخ)، **مبادئُ البحث التربويِّ**، مكتبة الأقصى، عمَّان.

٤٠)رجاء محمود أبو علام . (٢٠٠١) . **مناهج البحث فى العلوم النفسية والتربوية**، القاهرة: دار النشر للجامعات، ط٣.

٤١)رجاء وحيد دويدري. (٢٠٠٠). **البحث العلمي: أساسياته النظريهوممارسته العملية**، ط١. دمشق، سوريا: دار الفكر المعاصر، دار الفكر.

٤٢)رشا هاشم عبد الحميد محمد. (٢٠٠٧) . **مناهج البحث التربوى**، جامعة المجمعة كلية التربية بالزلفي، السعودية.

٤٣)رشدي فكار.(١٩٨٢). **لمحات عن منهجية الحوار والتحدي الإعجازي للإسلام في هذا العصر** ، مكتبة وهبة ،ط١ القاهرة ،

٤٤)زكي، جمال؛ يس، السيِّد .(١٩٦٢). **أسسُ البحث الاجتماعيِّ**، دار الفكر العربيِّ، القاهرة.

٤٥)سامي محمد ملحم . (٢٠٠٢) .**مناهج البحث في التربية وعلم النفس**، عمان: دار المسيرة، ط٢ .

٤٦)سامي محمد ملحم. (٢٠٠٥). **القياس والتقويم في التربية وعلم النفس**، الأردن: دار المسيرة.

٤٧)سعد الدين السيد صالح.(١٩٩٣). **البحث العلمي ومناهجه النظرية رؤية إسلامية**: (جدة: مكتبة الصحابة.

٤٨)سعيد إسماعيل صيني. (١٩٩٤). **قواعد أساسية في البحث العلمي**، ط١. بيروت: مؤسسة الرسالة.

٤٩)الشريف، أحمد مختار .(١٩٩٤). **تأليفُ البحوث والرسائل الجامعيَّة باستخدام برنامج وورد العربي**، الرياض.

٥٠)شلبي، أحمد .(١٩٨٢). **كيف تكتبُ بحثاً أو رسالة: دراسة منهجيَّة لكتابة البحوث وإعداد رسائل الماجستير والدكتوراه**، الطبعة الخامسة عشرة، مكتبة النهضة المصريَّة، القاهرة.

٥١)الصباب، أحمد عبد الله (٢٠١٠). **أساليب ومناهج البحث العلمي في العلوم الاجتماعية**، جدة: دار مصباح.

٥٢)الصيني، سعيد إسماعيل (١٤١٥). **قواعد أساسية في البحث العلمي**، بيروت: مؤسسة الرسالة.

٥٣)الضويَّان، محمَّد بن عبدالله؛ الزهراني، علي بن مزهر؛ الغنَّام، عبدالرحمن بن عبدالله .(١٩٩٩). **أولويَّاتُ البحث التربويِّ في وزارة المعارف**، **مجلَّة المعرفة** (عدد ٥١ جمادى الآخرة ١٩٩٩، ص٢٤-٣٢)، الرياض.

٥٤)ضيف، شوقي .(١٩٧٢).**البحثُ الأدبيُّ: طبيعته، مناهجه، أصوله، مصادره**، دار المعارف، القاهرة.

٥٥)ظافر هاشم الكاظمي .(٢٠١٢). **التطبيقات العلمية لكتابة الرسائل والاطاريح التربوية والنفسية** ، بغداد

٥٦)عامر قنديلجي. (٢٠٠٠). **البحث العلمي واستخدام مصادر المعلومات التقليدية والالكترونية** ، دار اليازوزي ، عمان .

٥٧)عبد الرشيد بن عبد العزيز حافظ . (١٩٩). **أساسيات البحث العلمي**، الطبعة الأولى: (فهرسة مكتبة الملك فهد الوطنية أثناء النشر ، جامعة الملك عبد العزيز ، المملكة العربية السعودية) .

٥٨)عبد السلام مقبل الريمي ؛ **شبكة المعلومات الدولية** :سنة ٢٠١٣.

٥٩)عبد العال، فؤاد، ومحمد أمين مرغلاني، وفؤاد محمد غزالي (٢٠١٢). **دليل كتابة الرسائل العلمية بجامعة الملك عبد العزيز**، جدة: جامعة الملك عبد العزيز، مركز النشر العلمي، ١٤١٧، ص ١٢٢ .

٦٠)عبد الله عبد الرحيم عسيلان.(٢٠٠٥). **لمحات في منهج البحث الموضوعي** ، مقال على الإنترنت ، بتاريخ.

٦١)عبد الواحد الكبيسي . (٢٠١٥).القياس والتقويم تجديدات ومناقشات ، ط١ ، عمان ، دار جرير للنشر والتوزيع .

٦٢)عبد الوهاب إبراهيم أبو سليمان ومحمد شلبي.(٢٠٠٧). **كتابة البحث العلمي** : صياغة جديدة : (الرياض: مكتبة الرشد.

٦٣)عبدالرحمن عدس . (١٩٩٩). **أساسيات البحث التربوي**، عمان: دار الفرقان، ط٣.

٦٤) عبدالرحمن، طارق عطية وعقيل، محمد بن إبراهيم. (٢٠١٥). **أساسيات اختيار العينة فى البحوث العلمية مبادئ توجيهية عملية لإجراء اختيارات العينة البحثية. مكتبة الملك فهد الوطني**ة. الرياض. المملكة العربية السعودية.

٦٥) عبيدات، ذوقان وعدس، عبدالرحمن وعبدالحق، كايد .(٢٠٠١). **البحث العلمي مفهومه وأدواته وأساليبه**. الطبعة السابعة. مزيدة ومعدلة. دار الفكر للطباعة والنشر والتوزيع. عمان. الأردن.

٦٦) عفانة، عزوز إسماعيل. (٢٠١١).**أخطاء شائعة في تصاميم البحوث التربوية لدى طلبة الدراسات العليا في الجامعات الفلسطينية** .مؤتمر البحث العلمي مفاهيمه وأخلاقياته وتوظيفه.

٦٧) عماد كاظم ياسر الشمخاوي . (٢٠١٩). الاختبارات الفسيولوجية والكيميائية (التطبيقات والاسس العلمية) ، ط١ ، عمان ، مكتبة دجلة للطباعة والنشر والتوزيع .

٦٨) عمر، محمد زيان . (٢٠٠٣). **البحث العلمي، مناهجه، وتقنياته**، ط٤، جدة: دار الشروق.

٦٩) عودة، أحمد سليمان؛ ملكاوي، فتحي حسن.(١٩٩٢).**أساسيَّاتُ البحث العلميِّ في التربية والعلوم الإنسانيَّة: عناصر البحث ومناهجه والتحليل الإحصائيُّ لبياناته**، الطبعة الثالثة، إربد.

٧٠) عوده، احمد عبدالمجيد(د.ت) **مشكلات استخدام الإحصاء فى تحليل البيانات للرسائل العلمية والأطروحات**.

٧١) غرايبة، فوزي؛ دهمش، نعيم؛ الحسن، ربحي؛ عبدالله، خالد أمين؛ أبو جبارة، هاني.(١٩٨١). **أساليبُ البحث العلميِّ في العلوم الاجتماعيَّة والإنسانيَّة**، الطبعة الثانية، الجامعة الأردنيَّة، عمَّان.

٧٢) فاخر عاقل .(١٩٨٢). **أسس البحث العلمي في العلوم السلوكية** ،دار العلم للملايين، بيروت.

٧٣) فاطمه عبد مالح(٢٠٠٨). **الشبكة الدولية للانترنت ، اوكيا ميديا .**

٧٤) فان دالين، ديوبولد ب .(١٩٦٩). **مناهجُ البحث في التربية وعلم النفس**، ترجمة محمَّد نبيل نوفل وآخرين، مكتبة الأنجلو المصريَّة، القاهرة.

٧٥) فائزة عبد الجبار و غادة محمود جاسم. (٢٠١٩). **الاسس العلمية للاختبار والقياس والتقويم** ؛ بغداد ؛ مكتب النور .

٧٦) الفرَّا، محمَّد علي عمر.(١٩٨٣). **مناهجُ البحث في الجغرافيا بالوسائل الكميَّة**، وكالة المطبوعات، الكويت.

٧٧) فودة، حلمي محمَّد؛ عبدالله عبدالرحمن صالح .(١٩٩١). **المرشدُ في كتابة الأبحاث**، الطبعة السادسة، دار الشروق، جدَّة.

٧٨) فوزية زنقزفي. (٢٠١٩). **مدارس ومناهج. جامعة** (٨) - قالمة، كلية العلوم الانسانية والاجتماعية، قسم علم الاجتماع.

٧٩) فينان محمد طاهر.(١٩٨٦). **مشكلة نقل التكنولوجيا** ، القاهرة : الهيئة المصرية للكتاب .

٨٠) القاضي، يوسف مصطفى .(١٩٨٣). **مناهجُ البحوث وكتابتها**، دار المريخ، الرياض.

٨١) القحطاني، سالم بن سعيد؛ العامري، أحمد بن سالم؛ آل مذهب، معدي بن محمد؛ العمر، بدران بن عبد الرحمن (٢٠١٠)، **منهج البحث فى العلوم السلوكية** ،(ط .٣). الرياض. مكتبة الملك فهد الوطنية.

٨٢) القرني، علي عبد الخالق .(١٩٩٨). **آفاقٌ جديدة في تقويم الطالب، مجلَّة المعرفة** (عدد ٣٤ محرَّم ١٤١٩هـ، ص ص٦٢-٧٧)، الرياض.

٨٣) قنديلجي، عامر والسامرائي، إيمان. (٢٠٠٩). **البحث العلمى الكمى والنوعى**. دار اليازوري العلمية للنشر والتوزيع. الأردن. عمان.

٨٤)كاظم كريم رضا . (٢٠١١). **مناهج البحث في التربية وعلم النفس** ، ط١ ، بغداد .

٨٥)كوجك ، كوثر (٢٠٠٧م)، **أخطاء شائعة في البحوث التربوية** ، عالم الكتب، القاهرة، متاح من خلال :
http://www.p48bac.com/vb/showthread.php/25331

٨٦)محسن علي عطية(٢٠٠٩). **كتاب البحث العلمي في التربية** ، دار المناهج للنشر والتوزيع ، عمان شارع الملك حسين.

٨٧)محمَّد الهادي، محمَّد .(١٩٩٥). **أساليبُ إعداد وتوثيق البحوث العلميَّة**، المكتبة الأكاديميَّة، القاهرة.

٨٨)محمد جاسم الياسري . (٢٠١٠). الأسس النظرية لاختبارات التربية الرياضية ، ط١ ، النجف الأشرف ، دار الضياء للطباعة والتصميم .

٨٩)محمد خليل عباس واخرون. (٢٠١١). **مدخل الى المناهج البحث في التربية وعلم النفس** ، ط٣ ، دار المسيرة للنشر ،عمان .

٩٠)محمد خليل عباس واخرون.(٢٠١١). **مدخل الى المناهج البحث في التربية وعلم النفس** ، ط٣ ، دار المسيرة للنشر ، عمان.

٩١)محمد زيان عمر.(٢٠٠٢). **البحث العلمي، مناهجه وتقنياته** ،(القاهرة : الهيئة المصرية العامة للكتاب.

٩٢)محمد شلبي .(١٩٩٦). **المنهجية في التحليل السياسي: المفاهيم، المناهج، الاقترابات، الأدوات** ، دار النشر للجامعات ، القاهرة .

٩٣)محمد عبد الغني، ومحسن أحمد الخضيري. (١٩٩٢). **الأسس العلمية لكتابة رسائل الماجستير والدكتوراه**. القاهرة: مكتبة الأنجلو المصرية.

٩٤)محمود رجائي(١٩٩٦). **دليل كتابه البحث العلمي** ، دار الفكر للطباعة والنشر القاهرة .

٩٥)محمود، سليمان عبدالله، .(١٩٧٢). **المنهجُ وكتابة تقرير البحث في العلوم السلوكيَّة**، مكتبة الأنجلو المصريَّة، القاهرة.

٩٦)المحمودي، محمد سرحان علي .(٢٠١٩). **مناهج البحث العلمي. الطبعة الثالثة**. دار الكتب للنشر والتوزيع. صنعاء. الجمهورية اليمنية.

٩٧)محي هلال السرحان(٢٠٠٩). **اصول البحث وتحقيق النصوص في العلوم الشريعة** ، ط١ .

٩٨)مريامة، بريشي وخليدة، مهرية. (٢٠٢٠). **طرائق التوثيق العلمي APA،MLA ، CBE وطريقة شيكاغو، مجلة العلوم الإنسانية** ، مج٤ (٤)، ٦١- ٧١.

٩٩)معهد إبراهيم أبو لغد للدراسات الدولية. (د.ت). **معايير التوثيق في معهد أبو لغد للدراسات الدولية حسب شيكاغو**. جامعة بيرزيت.

١٠٠) منى احمد ، مصطفى حسين باهي. (٢٠٠٠). **اصول البحث العلمي في البحوث التربوية والنفسية والاجتماعية والرياضية** ، مركز الكتاب للنشر والتوزيع ، القاهرة .

١٠١) منى احمد ، مصطفى حسين باهي.(٢٠٠٠). **اصول البحث العلمي في البحوث التربوية والنفسية والاجتماعية والرياضية** ، مركز الكتاب للنشر والتوزيع ، القاهرة .

١٠٢) منى احمد، مصطفى حسين باهي. (٢٠٠٠). **اصول البحث العلمي في البحوث التربوية والنفسية والاجتماعية والرياضية** ، مركز الكتاب للنشر والتوزيع ، القاهرة .

١٠٣) ميثاء سالم الشامي . (٢٠٠٤). **أهمية البحوث التربوية من منظور الخطط التنموية** ، مكتب التربية العربية لدول الخليج ، الرياض .

١٠٤) ناهدة عبد زيد الدليمي . (٢٠١٦). **اسس وقواعد البحث العلمي** ، ط١، عمان ، دار صفاء للنشر والتوزيع .

١٠٥) نزار حسين النفاخ واخرون . (٢٠١٦). **الاختبارات المعرفية** ، النجف الاشرف ، دار الضياء للطباعة والتصميم.

١٠٦) نوري إبراهيم **الشوك** ، رافع صالح **الكبيسي**. (٢٠٠٤). **دليل الابحاث لكتابة البحث في التربية البدنية**، بغداد

١٠٧) الواصل، عبدالرحمن بن عبدالله .(١٩٩٩). **البحث العلميُّ (خطواته ومراحله -أساليبه ومناهجه -أدواته ووسائله -أصول كتابة)**، المملكة العربيَّة السعوديَّـة -وزارة المعارف -إدارة التعليم في محافظة عنيزة- إدارة الإشراف التربويِّ والتدريب -شعبة الاجتماعيَّات).

١٠٨) والدو، ويليس.(١٩٨٦). **خطوات البحث والتأليف: دراسة منهجيَّة لفنِّ كتابة الرسائل الجامعيَّة**، ترجمة محمَّد كمال الدين، دار اللواء، الرياض.

١٠٩) وجية محجوب. (١٩٩٨). **طرائق البحث العلمى ومناهجة** ، مطبعة جامعة الموصل ، الموصل .

١١٠) يعرب خيون .(٢٠١٠). **التعلم الحركي بين المبدا والتطبيق** ، ط٢ ، مطبعة الكلمة الطيبة ، بغداد .

عميرة، جويد (٢٠١٤). التحليل الإحصائي في البحوث الإجتماعية، الطبعة الاولي، القاهرة: جوانا للنشر والتوزيع.

♦ البلدواي، عبد الحميد (٢٠٠٧). أساليب البحث العلمي والتحليل الإحصائي للبحث وجمع البيانات، القاهرة: دار الشروق للنشر والتوزيع.

سەرچاوە بیانییەکان

المصدار الأجنبية

112) akash choudhury، "**Advantages and Limitations ‘Observation’ Method for Data Collection**"، your article library، Retrieved 4/2/2022. Edited.

113) Alemu، A. et al.، 2011. **Climatic variables and malaria transmission dynamics in Jim ma town، South West Ethiopia**. *Parasites and Vectors*، 4(1)، p.30.

114) Anastasi، A.(1988). **Psychological testing**، new York، Macmillan.

115) Bonita، R.، Beaglehole، R. & Kjellstrom، T.، 2006. ***Basic Epidemiology*** **First.، Geneva، Switzerland**: World Health Organization.

116) Definitions، Differences & Examples"، scribbr، Retrieved 24/1/2022. Edited.

117) Dicker، R. et al.، 2012. Investigating an Outbreak: **Steps of an Outbreak Investigation**. In *Principles of Epidemiology in Public Health Practice: An Introduction to Applied Epidemiology and Biostatistics*. Atlan: CDC، pp. 6-1-6–75.

118) Donald Ary، etal (2004). **introduction to research in education**.

119) Ghiselli، E-E-etal (1981). **measurement theory for behavioral sciences**، san Francisco، W.H.F.

120) Hufnagel، L.، Brockmann، D. & Geisel، T.، 2004. **Forecast and control of epidemics in a globalized world**. *Proceedings of the National Academy of Sciences*، 101(42)، pp. 15124–15129.

121) Jewell، N.P.، 2009. ***Statistics for Epidemiology***، Chapman & Hall/CRC.

122) Krejcie، R.V.، & Morgan، D.W.، (1970). **Determining Sample Size for Research Activities**. Educational and Psychological Measurement. Gliner، J.A. & Morgan، G.A. (2000). **Research Methods in Applied Settings**: AnIntegrated Approach to Design and Analysis. Mahwah، NJ: Lawrence Erlbaum Associates، Inc.

123) Kromrey، s.o.(1993). **ethics and analysis، educational**.(22) (4) pp.31-34

124) Marczyk، G.، Dematteo، D. & Festinger، D. (2005). **Essentials of Research Design and Methodology.** Hoboken، NJ: John Wiley & Sons، Inc.

125) Newman، S.C.، 2003. ***Biostatistical Methods in Epidemiology***، John Wiley & Sons.

126) Pauline، V.Y. (1973). **Scientific social surveys research**، new Delhi.

127) Population vs Sample – **All you need to know**"، questionpro، Retrieved 24/1/2022.Edited.

128) Shortell، S.M.، Rundall، T.G. & Hsu، J. (2007). **Improving Patient Care by Linking Evidence-Based Medicine and Evidence-Based Management**. JAMA، 298(6)، 673-676.

129) Soyiri، I.N. & Reidpath، D.D.، 2013. **An overview of health forecasting**. *Environmental Health and Preventive Medicine*، 18(1)، pp.1–9.

130) Suarez، E. et al.، 2017. ***Applications of Regression Models in Epidemiology***، John Wiley & Sons.

131) Szklo، M. & Nieto، J.، 2014. **Basic Study Designs in Analytical Epidemiology**. In M. Szklo & J. Nieto، eds. *Epidemiology : Beyond the Basics*. Jones & Bartlett Learning، pp. 3–44.

پێناسێکی نوسەر

ناو : ئاسۆ محمود ڕەزا

بڕوانامە : دکتۆرا لە فسیۆلۆژیای ڕاهێنانی چارەسەری.

نازناوی زانستی : پرۆفیسۆری یاریدەدەر .

بواری پسپۆڕی : فسیۆلۆژیای ڕاهێنانی یۆگا و ڕاهێنانی چارەسەری .

بواری کاری توێژینەوە :

ڕاهێنانی چارەسەری ، ڕاهێنانی تەندروستی ، ڕاهێنانەوە دوای پێکانەکان .

بڵاوکراوەکانی نوسەر ..

١) یۆگـــای هاوچەرخ .
٢) نهێنییەکانی ئارام بونەوە .
٣) فسیۆلۆژیا و چالاکی جەستەیی (بەرگی یەکەم).
٤) فسیۆلۆژیا و چالاکی جەستەیی (بەرگی دووەم).
٥) فسیۆلۆژیا و چالاکی جەستەیی (بەرگی سێ یەم).
٦) فسیۆلۆژیای یۆگـــای چارەسەری .
٧) پزیشکی وەرزشی - بەرگی یەکەم .
٨) پزیشکی وەرزشی - بەرگی دووەم .
٩) ڕاهێنانی چارەسەری و شێرپەنجە - بەرگی یەکەم .
١٠) ڕاهێنانی چارەسەری - بەرگی یەکەم .
١١) شێوازەکانی چارەسەری- بەرگی یەکەم .
١٢) تەکنیکی جەستە و کۆریۆگرافی - بەرگی یەکەم .
١٣) پەروەردەی جەستەیی - بەرگی یەکەم .
١٤) فسیۆلۆژیای ڕاهێنانی جوانی جەستە- بەرگی یەکەم .
١٥) ڕێبەری توێژینەوە لە ناونیشان بۆ بڕوانامە - بەرگی یەکەم .
١٦) تأثیر تمارین الیوغا في بعض المتغیرات الفسیولوجیة والطلاقة النفسیة للریاضیین .
١٧) تأثیر تمارین الیوغا و البدنیة في تنظیم الموجات الدماغیة والکیماحیویة .